

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

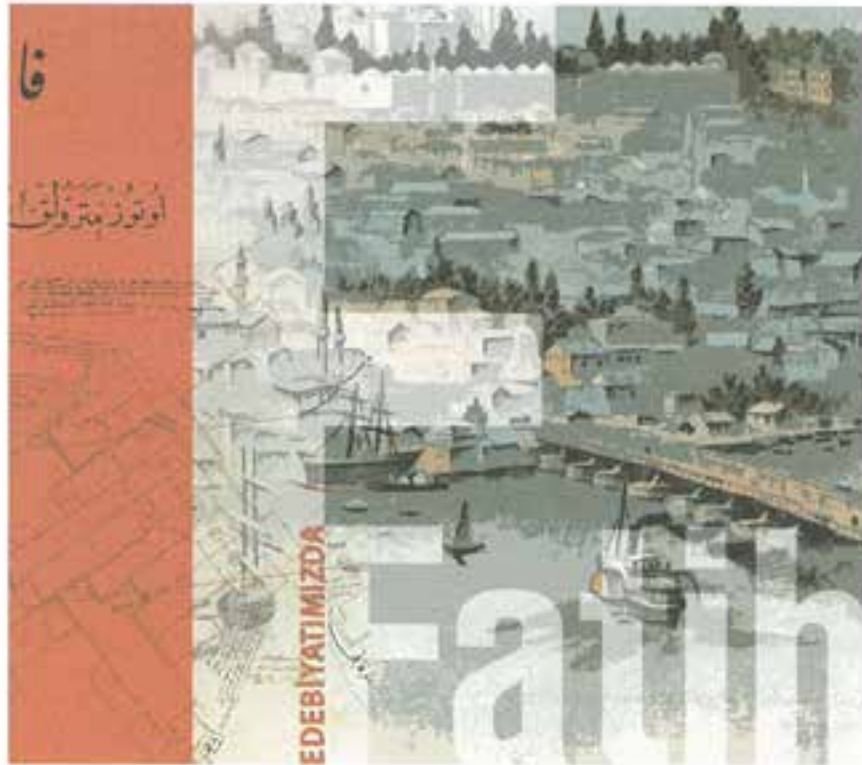
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

EDEBİYATIMIZDA

Fatih

Fatih Belediye Başkanlığı, Kültür Yayınları
Edebiyatımızda Fatih, 2006

Yayın Koordinatörü: Hasan Suver
Yayına Hazırlayan: Aslınur Kara

Fatih Belediye Başkanlığı
Büyük Karaman Cad. No:69 Fatih / İstanbul
Tel: 0 212 532 72 26
www.fatih.bel.tr

Tasarım ve yayıma hazırlık:

ayrinti tasarım

www.ayrintitasarim.com
Mesrutiyet Cad. No: 124 Yücel İşhanı Kat: 3/4
Beyoğlu / İstanbul Tel: 0 212 252 46 62 - 63

***Bu kitaptaki tüm yazılara telif ve hak sahiplerinden izin alınarak yer verilmiştir.

Fotoğraf, kartpostal ve gravürler:

Fatih Belediyesi Basın Yayın ve
Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi ve
Süleyman Faruk Gönçuoğlu Arşivi.

- 08 Sunus / Mustafa Demir
- 10 **FATİH SULTAN MEHMED HAN VE FATİH**
- 11 Fatih Sultan Mehmed / Fahrünnisa Bilecik
- 17 Fatih Sultan Mehmed İstanbul'da / Reşat Ekrem Koçu
- 26 Merkad-i Fatihi Ziyaret / Abdülhak Hamid Tarhan
- 28 Fatih / Hasan Suver
- 30 **SURLAR**
- 31 Sur Kapıları / Reşat Ekrem Koçu
- 35 İstanbul Surlarında / Yahya Kemal Beyatlı
- 37 Bir Düşüş Hikayesi / Ayşe Kara
- 40 **FATİH**
- 41 Evliya Çelebi Seyahatnâmesi / Fatih Sultan Mehmed Han Camii'nin Vasıfları
- 43 Fatih ve Meshur At Pazarı / Osman Cemal Kaygılı
- 46 Sekerci han'ın Seker İnsanları / Dursun Gürlek
- 49 Kıztaşı (Fatih) / Jak Deleon
- 52 Fatih Harbiye / Peyami Safa
- 56 Mesihpaşa İmamı / Sâmîha Ayverdi
- 59 Meğer Başıma Gelecekler Varmış! / Ahmet Rasim
- 64 Ömer'in Çocukluğu / Muallim Naci
- 66 Fatih Camii / Mehmet Akif Ersoy
- 68 Bayram / Mehmet Akif Ersoy
- 72 Küfe / Mehmet Akif Ersoy
- 74 **ZEYREK**
- 75 Bozdoğan Su Kemerli / Jak Deleon
- 79 Evliya Çelebi Seyahatnâmesi / Zeyrek Başı (Molla Zeyrek) Camii'nin Vasıfları
- 80 Mektebe İkinci Başlanış / Ahmet Rasim
- 84 Amin'e İlk Girişim / Ahmet Rasim
- 88 **AKSARAY**
- 96 Eski Aksaray Nasıl İdi, Bugünkü Nasıl? / Osman Cemal Kaygılı
- 97 Aksaray'dan Topkayı'ya / Sermet Muhtar Alus
- 104 Aksaray'dan Silivrikapısı'na / Sermet Muhtar Alus
- 109 Aksaray'dan Yedikule'ye / Sermet Muhtar Alus
- 113 Langa Bostanlarında / Osman Cemal Kaygılı
- 115 Arzın Yuvarlıklığına İnanmıyor / Hüseyin Rahmi Gürpınar
- 118 Âmin'e Doğru / Ahmet Rasim
- 122 Aksaray'da Akşam / Sabri Esat Siyavuşgil

- 124 **HASEKİ / CERRAHPAŞA / ÇAPA**
- 125 Haseki / Emin Nedret İşli
- 130 Davutpaşa / Nezih Başgelen
- 134 Cerrahpaşa / Emin Nedret İşli
- 140 Çapa ve Şehremini / Osman Cemal Kaygılı
- 143 Sinekli Bakkal / Halide Edip Adıvar
- 147 **KOCAMUSTAFAPAŞA ve SAMATYA**
- 149 Bir Fetih Semti ve Bir Erguvan Daha Keşfetmek / Afet Ilgaz
- 154 Sünbül Sinan'ın Rûhu / Besir Ayvazoğlu
- 162 Samatya / Selim İleri
- 164 Mahkemede Kaynana Gelin Kavgası / Osman Cemal Kaygılı
- 170 Kocamustafapaşa / Yahya Kemal Beyatlı
- 172 **YEDİKULE**
- 173 Her Zaman Yedikule / Selim İleri
- 175 Yedikule'de Tramvay Yarışı / Osman Cemal Kaygılı
- 178 Yedikule / Behcet Necatigil
- 179 Yedikule'de Akşam / Cevdet Kudret (Solok)
- 180 Yedikule Hafif Zaman Metrosu / Hüsrev Hatemi
- 182 **TOPKAPI**
- 183 Topkapı / Osman Cemal Kaygılı
- 185 Şâyes'te Kalfa'nın Evi / Sâmîha Ayverdi
- 195 Paşazade / Sait Faik Abasıyanık
- 198 **EDİRNEKAPI**
- 199 Edirnekapi Nasıl Bir Yerdir? / Osman Cemal Kaygılı
- 202 Edirnekapi Tramvaylarında Curcuna! / Osman Cemal Kaygılı
- 205 Çuvalcı Şeyhinin Halefi / Osman Cemal Kaygılı
- 215 Harâb Ma'bed / Rıza Tevfik Bölükbaşı
- 216 Edirnekapi Üstüne Şiir / Turgut Uyar
- 218 **EĞRİKAPI**
- 219 İstanbul'un Tarihi Bir Semti: Eğrikapı / Osman Cemal Kaygılı
- 222 Bir Kış Gecesi / Osman Cemal Kaygılı
- 228 **AYVANSARAY VE YÂ VEDÜD MAHALLESİ**
- 229 Balat'ın Bir Ucu Ayvansaray / Jak Deleon
- 246 Defterdar ve Ayvansaray'da / Osman Cemal Kaygılı
- 250 Yâ Vedûd! / Yahya Kemal Beyatlı
- 254 Yâ Vedûd Mahallesi / Süleyman Faruk Gönçuoğlu

- 264 **SULTANSELİM / ÇARŞAMBA / FETHİYE**
- 265 Evliya Çelebi Seyahatnâmesi / Sultan I. Selim Han'ın Camii'nin Vasıfları
- 267 Çarşamba / Sâmîha Ayverdi
- 274 Yavuz Selim ve Mukaddes Emanetler / Dursun Gürlek
- 277 Sultan Selim ile Çarşamba / Osman Cemal Kaygılı
- 280 Bu Fethiye Meydanı da Meğer Ne Ömür Şeymiş! / Osman Cemal Kaygılı
- 282 Yeni Mektep, Yeni Korku / Ahmet Rasım
- 286 Yavuz Selim'in Halic'le Meski / Muhterem Yüceyılmaz
- 291 Mühür / Bekir Sıtkı Erdoğan
- 296 **BALAT / FENER / CİBALI**
- 297 Halic'in En Eğlenceli Sahili: Fener / Osman Cemal Kaygılı
- 299 Nev-i Şahsına Münhasır Semt / Osman Cemal Kaygılı
- 301 Nefs-i Balat / M. Orhan Okay
- 308 Tekin Olmayan Kedi / Osman Cemal Kaygılı
- 321 Balat Türküsü / M. Orhan Okay
- 322 Cıbalı / A. Kadir
- 324 Kaynakça

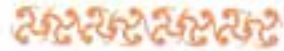
FATİH SULTAN

MEHMET HAN

VE FETİH

Fâtih Sultan Mehmed

Fahrünnisa Bilecik

BİR milletin târihi içinden ona liderlik etmiş bir şahsı anlatmaya çalışmak aslında o milletin prensiplerini, sâhip olduğu değerleri, yaşayışını, siyaset ve kültür dünyasını da anlatmak demektir. Çünkü, devirlerine hükmeden kimselerle hükmettiği insanlar arasında bir bağ olduğu açıktır. Devrin ve zamânın isteği, ihtiyacı ne ise onların merkezinde olan insan da bu ihtiyacı karşılayabilecek seviyede olmalıdır. Türk târihinin şerefi, İstanbul'un fâtihî, büyük insan II. Sultan Mehmed de milletin ve başında bulunduğu devletin ihtiyaçlarına sâhip çıkmış, kendisini hiçe sayarak ömrünü bu ideal uğrunda harcamıştır.

Fâtih neden büyük insandı? Nasıl yetiştirildi? Neden İstanbul'u fethetti? Dünya görüşü ne idi? Onu sadece iyi bir asker ve kuvvetli bir hükümdar olarak değerlendirmek doğru mudur? Bütün bu sorulara cevap verebilmek için öncelikle târihimizin âbide şahsiyetlerinden biri olan Fâtih Sultan Mehmed'in hayatına, onun nasıl yetiştirildiğine bakmamız gerekir. 1432 yılında Edirne'de doğar. Annesi Hümâ Hâtun'dur. 11 yaşında Manisa'ya vali olur. 1443'te

ağabeyi Alaeddin Ali Çelebi'nin ölümüyle artık tahtın tek vârisidir. 1444'te babası II. Murat kendi kendisiyle baş başa kalmak, iç huzurunu yakalamak düşüncesiyle tahttan çekilince onun yerine sultan olur. Bu noktada karşımıza bu büyük insanın kahraman olduğu kadar aynı zamanda âlim ve şâir olan babası II. Murat çıkar. Zamânında Türk diline ve kültürüne büyük hizmeti olan Sultan Murat, Osmanlı hânedânı içinde ilk şâir hükümdardır. Devletini hiçbir zaman gereksiz mâcerâlara sürüklememiş, onu bilgide olduğu kadar siyasette de zaferden zafere götürmüştür. Devrinde Emir Sultan ve Hacı Bayram Veli gibi mânevî hayatımızın büyük insanlarıyla bağını hiç koparmamış, rûhî ve mânevî bakımından olgunluk kazanmıştır. Genç yaşında henüz küçük bir çocuk olan oğluna saltanatı bırakacak kadar da mevkide, makamda gözü olmayan insandır. Ancak asıl büyüklüğü, Fâtih Sultan Mehmed gibi herkese nasip olmayacak bir evlâda yetiştirebilmek için elindeki bütün imkanları kullanmış olması ve onun şahsiyetinin temelini atmış olmasıdır.

Osmanlı sarayında devrin âlim, şâir, mûsikîşinas ve hattat şehzâdelerinin yetişmesi

yolunda ilk ciddi, disiplinli, sistemli usûlü II. Sultan Murat kurmuştur. Böylece imparatorlukta zamanın en seçkin şehzâdeleri yetişmiştir. Kaynaklara göre Osmanlı şehzâdelerinin eğitime başlama yaşı 5'tir. İlk derste devlet adamları hazır bulunur, Kur'an'la başlanır. Allah adı ve O'nun büyüklüğünü anarak eğitimine başlayan çocuk, ömrü boyunca aynı etkinin altında kalır ve en iyi hocaların elinde yetişir. II. Sultan Mehmed de şehzâdelik zamanında devrin en değerli âlimlerinden ders almıştır. Bu safhada Fâtih'i tanımamız için onu yetiştiren hocaların kimler olduğuna, özelliklerine bakmamız gerekir:

Molla Gürânî: II. Murat ciddiyetine ve bilgisine hayran kaldığı Molla Gürânî'yi oğluna hoca olarak seçer. Çok dürüst, hak ve adaletten ayrılmayan, makamda gözü olmayan, öğrencisinin hem aklına hem de rûhuna hitap edebilen bir hocadır. Padişah olan II. Mehmed'in karşısında asla eğilmez, onun yediğinin içtiğinin haram olmamasına çok dikkat eder. Rivâyete göre II. Mehmed okumayı ondan öğrenmiştir.

Molla Hüsrev: Devrinin sayılı ilim adamlarındandır. II. Mehmed'in bilgi seviyesini yükseltmede ve onun ahlâk bakımından gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Kararlarındaki tarafsızlığıyla ve ilmi çalışmalarıyla şöhret kazanmıştır. II. Mehmed, babası II. Murat'ın tekrar tahta çıkması için saltanattan çekilip Manisa'ya giderken Molla Hüsrev çok kıymet verdiği öğrencisini yalnız bırakmamış, her şeyden vazgeçerek onunla beraber olmayı seçmiştir.

Hocazâde: Çok önemli bir ilim adamı ve hocadır. Zamanında kendisine aklâselim "sağduyu" lakabı takılmıştır.

Fâtih'in bu devrede diğer hocaları âlim ve hoş sohbet kimseler olan Fahreddin-i Acemi ve Hoca Hayreddin'dir. Daha sonraki dönemlerde de faydalanabileceği bilgileri çevresine toplar. Bunlar Molla Zeyrek, Hızır Bey Çelebi, Ali Tûsi, Ali Kuşçu, Molla Lutfi, Hatibzâde Molla Hasan Samsunî, Molla Sinâneddin Yusuf (Hoca Paşa), Molla Abdülkadir Hamidi ve Molla Ahmed Paşa'dır. Ayrıca Yunanlı hocalardan da kendisi için gerekli olan bazı bilgileri öğrenir.

Çocuk denecek yaşta babası tarafından tahta geçirilen ve en değerli hocalar elinde gelişmesini sürdüren II. Mehmed, bu sırada baş gösteren Macar meselesi yüzünden tahtı tekrar tecrübeli olan babasına bırakır ve Manisa'ya gider. Dünya malına, saltanata kıymet vermeyen baba-oğul için taht, sadece devlet hizmetinde gerekli olan bir makamdır. Böylece II. Mehmed'in ikinci şehzâdelik dönemi başlar. Bu yıllar gerek kendisi gerek Osmanlı Devleti için çok verimli ve faydalı olmuştur. Manisa'da mükemmel derecede Arapça ve Farsça öğrenir. Ayrıca Latince, Yunanca ve Sırpça da çalışır. Dünya târih ve coğrafyasını iyice inceler. Askerlik bilgilerini geliştirir. Felsefe ve matematikle ilgili eserler okur. Doğu ve batı kahramanlarının hayatlarını araştırır, doğru ve yanlış taraflarını tespit eder. Bu devre II. Mehmed'in gelişmesinde, şahsiyetini bulmasında çok önemlidir. Hem zihnen hem de rûhen olgunlaşır.

II. Murat'ın vefâtından sonra 1451'de 20 yaşında tekrar tahta çıkar. Edirne'dedir. Öncelikle yakın çevresine bir düzen verir. Saray hayatında değişiklikler yapar. Herkesin bulunduğu yeri hak etmesi gerektiğine inanır.

Buna sarayda yaşayanlar da dâhildir. Hiçbir şeyin aşırısından hoşlanmaz. Hayatını belli bir ölçü içinde, abartısız yaşar. Bu devrede karşısına Allah'ın lütfu olarak gördüğü hocası, rehberi, mutasavvıf Akşemseddin çıkar. Akşemseddin 1389'da Şam'da doğmuş, küçük yaşta babasıyla beraber Anadolu'ya geçerek ciddi bir eğitim görmüş, özellikle tıp alanında büyük şöhret kazanmıştır. İlim tarafı yeterince gelişen Akşemseddin, mânevî tarafının da gelişmesi için ihtiyaç hisseder ve kendisini Hacı Bayram Veli'ye teslim eder. Onun yanında rûhi bakımdan olgunluk kazanır. Halkın dilinde adı Ak Şeyh olan bu ulu kişiye hükümdârın hürmet ve muhabbeti büyüktür. Akşemseddin, bir taraftan genç hükümdâra memleketinin menfaati için gerekli olan yerleri ve ülkeleri fethetmesini işaret ederken diğer taraftan da onun maddî heves ve arzulardan vazgeçip kendi içine dönmesini, kendisini tanımasını sağlar. İnsanı küçültten kin, kibir, kıskançlık, gurur vb. kötü taraflarını yok edip yerine Allah sevgisi ve insanlık aşkını yerleştirmesine yardımcı olur. Bu halka hizmeti Hakk'a hizmet etmek, halkı sevmeyi Allah'ı sevmek şeklinde değerlendiren İslam tasavvufunun temel noktasıdır. İnsanlardan uzak bir yere kapanıp dünya işlerine karışmamak yerine kendini terbiye edip kötü taraflarını yok ederek insanlara hizmet etmek. İşte Akşemseddin'in de Fâtih'in de hedefi bu olmuştur. Otuz yılı aşan saltanatı boyunca da bu prensibin büyük insanı olarak yaşamıştır.

Büyük insanlar, içinde bulundukları toplumun derterini, sıkıntılarını yüreklerinde duyarlar, kendilerinde toparlar ve etraflarındaki binlerce insana şifa ve devâ dağıtırlar. Fakat onların asıl görevleri bir veya

birkaç insanı tan anlamıyla yetiştirmektir. Akşemseddin'in amacı da Fâtih'i yetiştirmektir. Bu sebeple o, Fâtih'in hayatında bir dönüm noktasıdır.

Fâtih'in amacı ise babasının da vasiyeti olan ve küçük yaşından beri hazırlandığı İstanbul'un fethi idi. Neden İstanbul? Çünkü Peygamberimizin methettiği, övdüğü emir olacak, doğunun batıya açılan bu şâhânc kapısını fethedip doğu ile batıyı barıştıracak, bağdaştıracaktı. İslam medeniyeti ve düşüncesini yeniden canlandırıp batının realist düşüncesi ile birleştirecek, yeni bir terkip oluşturacaktı. Osmanlı Türklerinin bir ayağı Anadolu'da bir ayağı da Rumeli'deydi. Rumeli ile bağlantı noktası da İstanbul'du. Bu sebeple şehir imparatorluğa dâhil edilmeli, memleketin coğrafi birliği sağlanmalıydı. Aynı zamanda Bizans İmparatorluğu'nun sembolü, Doğu Hristiyanlığı'nın son merkezi olan şehrin alınması müslüman dünyanın haçlı dünyaya üstünlüğünü kabul ettirecekti. Stratejik konumu itibarıyla dünyanın gözbebeği olan İstanbul'un fethi, Türklerin itibarını ve kuvvetini herkese gösterecekti.

Edirne'de geçen iki yıllık askeri ve siyâsî fetih hazırlığından sonra II. Sultan Mehmed ve Akşemseddin, Bizans'ın surlarına dayanır. Bu iki yıllık hazırlık safhasında özellikle üç buçuk ay içinde tamamlanan Rumeli Hisarı ve Anadolu Hisarı'nın tâtiri son derece önemlidir. Şehri fethetmek öylesine zordur ki yetmiş pâre (parça) donanmaya bir gecede dağlar aşırta, kuşatma planlarını kendi çizen, kaleler kurup, toprak döken hükümdar, Bizans surları önünde bir iki defa ümitsizliğe kapılır. Ancak efsanelere, masallara konu olmuş, nice hükümdarların saldırısına uğramasına rağmen

fethedilememiş şehri 53 günlük kanlı ve çetin bir kuşatma sonrasında topraklarına katar. Şehre zafer alayı ile girerken yanında ordusu ve askerleriyle birlikte hocaları ve Akşemseddin de vardır. Padişaha çiçek vermek için yollara düşen Bizans kızları ellerindeki buketleri ak sakallı ihtiyara uzatırlar. O da **“Padişah ben değilim!”** diye yanındaki genç hükümdarı gösterir. Lâkin II. Mehmed, **“Verin, verin, padişah benim ama o benim hocamdır”** diyerek tebessüm eder.

İstanbul’u fethettikten sonra Fâtih ünvânını alan II. Sultan Mehmed, dünyanın gördüğü, göreceği en büyük hükümdar ve askeri dehâlardan biri olmasının yanı sıra kendisini hocasının yanında yok sayabilen, kendi hırslarını devletin menfaatinden üstün tutmayan, sadece ve sadece Allah rızası için ülkesine hizmet eden büyük insandı.

Fâtih Sultan Mehmed’i sayılı dâhiler ve kahramanlardan ayıran üstün özellik, başarılarını fırsat ve tesâdüflerden faydalanarak kazanmış olması değil, yaptığından ve yapacağından haberli bulunan bir sistem sâhibi olmasıydı.

Fâtih, yaptıklarının hiç birini kendisi için yapmamış, kendi meselelerini milletin menfaatinden üstün tutmamıştır. Bir devletin başındaki kişi için insâni zayıflık ve hırsların kulu olacak bir seviyede kalmanın, yönettiği kitleler için ne acı bir kayıp, ne yaman bir tehlike olduğunu bildiği için, gözünü sadece dışındaki bilgilere değil kendi içindeki bilgilere de çevirmiş, önce iyi bir insan olmak için çalışmıştır. Hayâtı boyunca kazandığı zafer ve başarılar için dâima şükretmiştir. Hükümdarlığını sevgi ve adâlet temelleri üzerine oturtmuştur. Yaşadığı devirdeki Orta

Çağ idarecileri gibi kan dökmekten, zulmetmekten asla hoşlanmamıştır. Nitekim İstanbul’un fethinden bir hafta önce Bizans İmparatoru’na bir elçi göndermiş, meydana gelebilecek zararlardan şehri korumak ve kan dökülmesini engellemek amacıyla barış yoluyla teslim olmasını istemiş, böyle olduğu takdirde hazinesi ve adamlarıyla birlikte gitmesine izin vereceğini söylemiştir. Ancak imparator teklifi kabul etmeyince savaş yoluyla şehri almış ve imparatora **“Yaptığın şeye bak! Bu kadar esirler, bu kadar ölü yığınları senin henüz vakit varken şehri terk etmemenin sonucudur.”** demiştir. Fâtih, o zamanki savaş kurallarına göre esir ettiği halkı başka yerlere sürebilir ya da satabilirdi. Halbuki onların uzun taksitlere bağlı kayıtlar karşılığında kurtulmalarını sağlamıştır. Fethettiği diğer yerlerde de halka eziyet edilmesine asla müsaade etmemiştir. Onların dinî inançlarına karışmamış hatta inançlarını özgürce yaşamalarını sağlamıştır. Savaş bütün hızıyla sürerken, kendisi de halkını oluşturan Rumlar gibi Ortodoks mezhebinden olan Bizans imparatoru, İstanbul’u kaybetmemek için Katoliklerin lideri olan Papa’dan yardım istemiş, Papa ise iki kilisenin (Katolik-Ortodoks) birleşmesini kabul ederse destek vereceklerini söylemiştir. İmparator birleşmeyi mecbûren onaylamıştır. Bizans halkının ileri gelenleri buna râzı olmamışlarsa da Fâtih şehri fethettikten sonra Rumlar mezhep ve hürriyetlerini kurtarabilmişlerdir. Zira genç hükümdar, birleşmiş olan kiliseleri ayırmış ve Ortodoksluğu himâyesi altına alarak din hürriyetini sağlamıştır. Dünya görüşü itibarıyla her zaman fikirlere ve inançlara saygılı olan Fâtih’in hayat felsefesi sevgi üzerine kurulmuş,

siyaset ve askerlik ahlâkı örnek olmuştur. Zaptettiği ülkelere refah, adâlet, emniyet getirmiştir.

Fâtih Sultan Mehmed'i diğer Osmanlı padişahlarından ayıran bir özelliği de devlet kuruluşlarını sistemleştirmesi ve anayasa hükmünde bir kanunnâme oluşturmastır. Böylelikle devletin bir düzen içinde, âdil ölçülerle işlemesini sağlamıştır. Her meselede olduğu gibi vakıf işlerini de sağlam esaslara dayandırmış, devlet içinde çok önemli bir yeri olan bu kurumların devâmını sağlamıştır. Fethettiği ülkelerde ve İstanbul'da ganimet hissesini dağıttıktan sonra kendi payına düşen mülklerden hiç birini almadı, hepsini vakfetmiş, millete bırakmıştır.

Devlet adamı ve fikir adamı olmasının yanı sıra sanatkar bir insan olan Fâtih, güzel sanatların hemen her kolu ile ilgilenmiş, resme özel bir önem vererek sarayını bir resim galerisine çevirmiş, zamanında çok meşhur olan kütüphanesini en kıymetli ciltlerle süslemiştir. Meşhur İtalyan ressam Gentile Bellini'yi sarayında on beş ay misafir etmiş, bu süre içerisinde dostlukları pekişmiş, hükümdarın en bilinen resimleri ortaya çıkmıştır. Sıkıntılı dönemlerinde ise şiir dünyasına kaçarak saklanmış, ferahlamış, soluk alacak bir fırsat ve imkan bulmuştur. Babasından aldığı şiir zevki ile birbirinden güzel şiirler yazmıştır. Daha sonra bu şiirleriyle bir Divan neşredilecektir. Genellikle sâde bir Türkçe ile yazdığı şiirlerinde Avni mahlasını kullanmıştır. Bu mahlası kullanmasının sebebi, dâima Allah'tan yardım dileyen bir kişi olmasıyla açıklanmıştır.

Otuz senelik saltanatı içinde ikisi imparatorluk, dördü krallık, altısı prenslik, beşi

dükalık olmak üzere irili ufaklı 17 ülkeyi fethetmiştir. Bu, dünya tarihinde çine az rastlanır bir askeri başarıdır. Ordusunu plansız, düzensiz hareket ettirmemiş, mâcerâ hevesiyle kan döktürmemiştir. Kendi devrine kadar bir bütünlük göstermeyen akınları, planlı fetihler hâline getirerek Osmanlı Devleti'ni yerleşmiş bir imparatorluk statüsüne sokmuştur. Saltanatı boyunca yaptığı küçük büyük askeri hareketlerin hedefi, memleketin coğrafi birliğini sağlamaktır. Bunun için de durup dinlenmeden mücadele etmiştir. Fâtih, Türk birliğine kıymet verdiği kadar kendisini İslâm birliğinin de temsilcisi ve sorumlusu olarak görmüştür. Mecbur olmadıkça müslüman devletlerle savaşmayı kabul etmemiştir. Bir zamanlar İslâm-Türk medeniyeti, Helenistik-Roma kültürünü kendi kabiliyet ve dehâsiyle işleyip zenginleştirerek fikirde ve sanatta nasıl Rönesans'ın temellerini atmışsa Fâtih de aynı parolayla ve düşünceyle hareket etmiş, yaptıklarıyla çağ kapatıp çağ açmıştır.

Tahta ayak bastığı andan son nefesine kadar bir doğruluk ve insanlık âbidesi olarak zaferden zafere koşmuş ve bunca zorluk ve yorgunlukları göze alması şaşkınlıkla karşılayanlara cevâbi şu olmuştur: **"Belimdeki kılıç cihâd-ı fisebîlillah için kuşanılmıştır. Eğer vazîfemi ifâ etmeyecek olursam ne yüze huzûr-ı Hakk'a çıkarım!"** Belimdeki kılıç Allah rızası için, Allah yolunda yapılan savaş için kuşanılmıştır. Görevimi yerine getirmeyecek olursam öldüğümde ne yüze Allah'ın huzûruna çıkarım! diyen bu büyük insan ve kudretli hükümdar yine bir sefer yolunda, kulu olmakla her zaman övündüğü Yaradan'ına rûhunu teslim etmiştir.

Fâtih Sultan Mehmed Hân'a layık

olabilmek ve milletimizin daha nice fatihler yetiştirebilmesi niyâzıyla...

BİBLİYOGRAFYA

1. Aymutlu, Ahmet (haz.), *Fatih ve Şiirleri*, İstanbul 1959.
2. Ayverdi, Sâmîha, *Âbide Şahsiyetler*, 3. baskı, İstanbul 2001, s. 69-129.
3. Ayverdi, Sâmîha, *Edebi ve Mânevî Dînyanın İçinde Fatih*, 6. baskı, İstanbul 2005, 325 s.
4. *Fatih Dîvânı*, *Türk Klasikleri Serisi*, No: 5, İstanbul

1944.

5. *Kubbekâtı Lügati Mualî Râynik Türkçe Sözlük*, C. I-III, İstanbul 2005.
6. *Meydan Larousse*, C. 8, İstanbul 1972, s. 530-534.
7. *The Turkish Empire, New and Revised Edition*, London.
8. Togan, Zeki Velidi, *Umûmî Türk Târihine Giriş*, İstanbul 1946.
- * Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Görevlisi.

Fâtih Sultan Mehmed İstanbul'da

Reşat Ekrem Koçu

*"Ol Muhammed oldu Hak'tan rehnu'ma-yı cümle halk
Bu Muhammed andan açtı bab-ı rahmetküsteri...."*

FATİH Sultan Mehmed, İstanbul'da Topkapı'dan, 29 Mayıs Salı günü, bir rivayete göre de ertesi Çarşamba günü öğleye doğru pek ihtişamlı bir alayla girmişti.

Rikâb-ı hümayununda yürümesi âdet olan Enderun ağalarının altın surnalar ve mücevherlerle süslü rengârenk göz alıcı kıyafetleri, levent vücutları ve genç, güzel yüzleri, beyaz atının üstünde azim, irade, kuvvet, kudret ve zafer timsali olarak azamed ve vakarla oturmuş genç hükümdürün şanına layık bir debdebeyle kuşatmıştı. Sarayın iç dış halkından bin kişiyi bulan bu halkın iki yanı sıra da bin kadar kemankes tüvana pehlivalar ve onların önü sıra da sancaklarla beraber yeniçeriler yürüyordu.; padişahın arkasından da, atlar üstünde vezirleri, kumandanları, ordusunun ileri gelen emirleri geliyordu;

onların arkasından da, dalga dalga yeniçeri kıtaları, Rumeli ve Anadolu askerleri geliyordu. Turisina Bey bu girişi şöyle tasvir ediyor:

"Hazreti Muhammed'in Burak'a binip cennet seyrine gittiği gibi Sultan Mehmed Gazi ulema ve ümerasıyla İstanbul kalesine girdi.

*"Ol Muhammed oldu Hak'tan rehnu'ma-yı cümle halk
Bu Muhammed andan açtı bab-ı rahmetküsteri...."*

Ve bu esnada herkes:

*'Hâzihi Cennat-ı adni fedhulûhâ
hâлиндin' avazesini yükseltirdi."*

Alay bugünkü Şehremini semtine gelmişti ki öğle ezanı okunmaya başladı. Bu, surlar üzerinde askerler tarafından okunan fetih ezanlarından sonra İstanbul'da okunan ilk vakit ezanıydı. Fatih Sultan Mehmed hemen atından indi, ulemadan Akşemseddin Efendi'nin imametiyile, orada, kalabalık bir cemaatle namaz kıldı. Namazdan sonra, seccadesinin serildiği yere bir hatıra olarak

kendi adını ve süratle küçük bir cami yapılmasını emretti; Birkaç gün içinde tamamlanan ve o zamandan beri halk ağzında Şehremini Camii adıyla anılan bu tarihi mabet, mimari bir kıymet taşımadığından ötürü İstanbul'un beş yüzüncü fetih yılının yaklaştığı bir sırada İstanbul Belediyesi tarafından yıktırılmış yerine bir meydanlık açılmıştır.

Padişah, şehrin en büyük caddelerinden geçerek doğrudan Ayasofya'ya gitti. Cihanın en büyük yapılarından biri olan bu kilisenin muazzam tunç kapıları önünde atından indi ve hemen secde-i şükranı kapandı, sonra yerden teberrükten bir avuç toprak alarak başındaki tülbinden arasına serpti; maiyetiyle beraber, sessiz ve hürmetkâr, ağır adımlarla içeri girdi ve uzun bir müddet muhteşem mabedin içini temâşa etti. Sonra, ulemeden birini mihraba geçirterek devlet erkânı ve ordu kumandanları, ulema ve şeyhlerle beraber iki rekât namaz kıldı. İüstinyani'nin meşhur kilisesi, bu suretle, Fatih Sultan Mehmed tarafından camiye çevrildi. Fakat cami olarak açılışı Haziranın I'ine rastlayan Cuma günü namazıyla yapılacaktı. Bir rivayete göre, bu ziyaret esnasında, kilisenin gizli bir salonuna gizlenmiş olan Ortodoks Kilisesi'nin yüksek rütbeli rahipleri meydana çıkarak huzurunda diz çöktüler ve padişaha aman dileyerek sığındılar. Sultan Mehmed, ayağa kalkmalarını söyledi, hayatlarının bütün İstanbul Hristiyanları gibi kendi himayesi altında olduğunu bildirdi.

Sultan Mehmed'in, bu anda, bilhassa öğrenmek istediği tek şey, İmparator Konstantin'in akabetiydi; kendisine tacını ve tahtını teslim etmektense ölümü tercih edeceğini söyleyen bu adam şehir Türklerin eline düşerken hakikatten ölmüş müydü, yoksa

limandan kaçan gemilerden birine atlayıp gitmiş miydi? Daha şehrin düşüşüyle beraber, ölümler arasında imparatorun cesedini aramaları için emir verilmişti. İmparator'dan sonra Bizans Devleti'nin en nüfuzlu siması Grandük Notaras, iki oğlu ve bütün ailesiyle beraber esirler arasındaydı; padişah tarafından kabul edilmiş, iltifat görmüş ve imparator hakkında sorulan suale verdiği cevapta, o müthiş anda bulunmadığı için akabetini bilmediğini söylemişti. Burada muhtelif rivayetleri nakletmek lazımdır.

Ayaklarına kırmızı üzerine altın kartallı ayakkabılar giymiş bir ceset bulunmuştu; Yüzü kanlı bir çamurla sıvalıydı, başı kesilmiş, yıkattırılmış ve esirler arasında bulunan Bizans ileri gelenlerine gösterilmiş, bunlar, imparator olduğunu söylemişlerdi. Diğer bir rivayete göre ceset başsız bulunmuştu ve ayakkabılarında imparatora ait olduğu tahakkuk etmişti, sonra bir yeniçeri, imparatorun başı diye bir kelle getirmişti, Grandük Notaras'a gösterilmiş Notaras yeniçerinin iddiasını tasdik etmişti.

Bunun üzerine Oğüstyon'da bir mermer sütun üzerine konularak teşhir edilmiş, sonra tahnit edilerek Bursa'ya ve Anadolu'nun diğer büyük şehirlerine gönderilmişti.

Diğer bir rivayete göre bu yeniçeri, kesik başı padişahın ayakları altına atmış:

- **Şevketli padişahım, işte düşmanın kellesi!** demişti; Sultan Mehmed, o sırada yanında bulunan Bizans eşrafından Andre isminde bir zata sormuş, o da hiçkura hiçkura ağlayarak:

- **Efendimiz, kayserin başıdır! ..** demiş, Sultan Mehmed, bunun üzerine, bu yeniçeriye zengin bir tımar ihsan etmişti.

Bir başka hikâyeye göre, getirilen kesik baş Bizans zadesi tarafından imparatora aittir diye tasdik edildikten sonra Sultan Mehmed, “İmparator Konstantin!... Sen necip ve asil bir kahramansın!” diyerek eğilir, ve başın altından öper ve patriğe gönderterek, “Gümüş bir vazo içinde koysunlar ve Ayasofya’da yalnız kendilerinin bileceği bir yere gizlice defnetsinler!” emrini verir, cesedi de Galata’ya gönderip gizlice defnettirir.

Diğer bir rivayete göre, ceset, Vefa civarında, son zamanlara kadar Konstantin’in mezarı diye gösterilen yere defnolunur. Bir başka rivayet de şudur:

İmparatorun başını kesmek şeref iddiasıyla bir yeniçeri padişahın huzuruna çıkar, fakat bir zenci atılır:

- **Yalandır, ben kestim!** der, fakat mükâfat umarken Sultan Mehmed kendisini derhal cellada teslim edip başını vurdurur, zira kendisini resmen Rumların kayseri ilan ettiği için, aynı tahta meşru selefinin katilini cezalandırmış olur. İmparatorun başının bir zenci veya arap tarafından kesildiği rivayeti, Türkler arasında en yaygın olanıdır.

Sultan Mehmed, şehre ilk girdiği gün, Ayasofya’nın içinde ilk namazını kıldıktan sonra büyük mabedin kubbesinin üstüne çıkmış ve oradan şehri temaşa ederken dudaklarından Farsça şu beyit dökülmüştü:

“Perdedari miküned der kasr-ı kayser
ankebut

Bûm növbet mizened ber kubbe-i
Efrasiyab!...”

Yine aynı günde, Galata Cenevizlilerinin reisi Anje-Jan Zaharya’nın murahhasları Sultan Mehmed’un huzuruna gelerek Galata

Cenevizliklerinin boyun eğdiklerini, kendisine sığındıklarını ve sulh şartlarını öğrenmek istediklerini bildirdiler. O günlerde, Galatalılar da korku ve dehşet içinde, panik halindeydi; İleri gelen tüccarlar ve zenginler yükte hafif pahada ağır eşyalarıyla gemilere can atıyor, İtalya’ya kaçmaya hazırlanıyordu ve dolan gemiler küçük kabileler halinde limandan çıkıyordu; Bundan son derece hiddetlenmiş bulunan Sultan Mehmed, murahhaslara sert bir lisanla:

- **Benden mi kaçıyorlar? Siz**

Cenevizlilerin hepinizden kurtulmayı pekâla arzu edebilirim! dedi. Bunun üzerine bizzat Zaharya ile meclis azalarından mürekkep bir heyet İstanbul’a geçerek padişahın huzuruna çıktı ve kendilerini fevkalade nezaketle kabul eden Fatih Sultan Mehmed’e Galata şehrinin anahtarlarını teslim etti. Padişah da Mayıs otuzuncu ve otuz birinci günleri ilk defa Galata’ya gitti ve bu ziyaretlerinde, bu günkü Galata Kulesi müstesna, şehrin bütün sur ve burçlarını yıktırttı ve yıkılan kalede ne kadar top varsa aldırttı; Fırarilerin bir listesini çıkarttırarak bıraktıkları mal ve mülkleri müsadere ettirdi. Fırariler ilk merhale olarak Sakız Adası’na iltica etmişlerdi; Sultan Mehmed arkalarından kendilerine bir ferman gönderdi, bu fermanla üç ay zarfında Galata’ya döndükleri takdirde müsadere edilen mal ve mülklerinin iade olunacağı bildiriliyordu. Yine bu ilk günlerin vakaları arasında Grandük Notaras’ın idamını anlatmak lazımdır.

Mutaassıp bir Ortodoks olan Notaras, Latin Kilisesi’yle birleşme taraftarlarının ve İstanbul’daki İtalyanların nefret ettikleri kimseydi; muhtelif rivayetlere göre vakanın

hakikati şu olsa gerektir:

İki oğlu, kızları ve kansıyla beraber esir edilen Notaras, Fatih Sultan Mehmed'in iltifatına nail oldu, huzura kabul edildi, genç hükümdar tarafından bizzat teselli edildi ve Sultan Mehmed, gayet zeki ve Rumlar üzerinde büyük siyasi nüfuz sahibi olan bir devlet adamına kendisini İstanbul valisi tayin etmek niyetinde olduğunu ima etti. Notaras'ın elinde mühim siyasi vesikalar vardı, bunların arasında en ehemmiyetli olanlarının da, Sadrazam Halil Paşa'nın Sultan Mehmed'e açıkça ihanetini ispat eden ve Konstantin ile Notaras'ı mukavemete ve şehri müdafiaya teşvik eden gizli mektuplarıydı. Grandükün padişaha bu hususu arz etmiş olması da muhtemeldir.

Grandükün muhafaza altında bulundurulduğu yere iadesinden bir müddet sonra iki oğluyla beraber idamını ve Fatih Sultan Mehmed'in bir emrivaki karşısında bırakılmasını, Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'nın nefis müdafaası uğrunda yaptığı son derece cüretli bir işi olarak görebiliriz. Öyle ki, ihanet vesikalarıyla beraber, masum çocuklar da olsa, bu ihanetin bütün şahitleri yok edilmiştir. Hiç şüphesiz ki Çandarlı hakkındaki şüpheleri ve bundan doğan gazap ve nefreti, şehre girdikten ve Notaras'la görüştüktan sonra, son haddine varmış olan genç padişah vezirin ölüm kararını verdi.

Dükaş'ın anlatığına göre Sultan Mehmed Notaras'la evvela biraz sert konuşmuş:

- Büyük bir siyasi nüfuzu temsil ediyorsunuz, benim bu şehre gireceğimi de biliyordunuz, şehri teslim etmemekte ısrarınızla dökülen kanlardan mesuliyetinizi müdrük misiniz? diye sormuş.

Grandük:

- Ne kayser ve ne de ben başka türlü hareket edemezdik, her ikimiz de, en mahrem adamlarınızdan, mukavemet etmemiz için ısrarla mektuplar aldık ve cesaretlendirildik! Cevabını vermiş.

Kalem, Notaras'ın idamı vakasında şaşkın ve perişan ve kindar mağluplar ve garazkâr fanatikler tarafından büyük Fatih Sultan Mehmedimiz'e sürülmek istenilen iğrenç bir iftirayı yer bir etmek isterken bile titriyor:

"Sultan, bir cümbüş esnasında Notaras'tan küçük oğlunu istemiş Notaras red cevabı vermiş bunun üzerine o da Notaras ile oğullarının idamını emretmiş!.....

Daha muhasaranın arifesinde, bir Bizans elçisine "Benim kudretimin yettiği işler, sizlerin muhayyilenizin bile hudutları dışındadır..! diyen bu dâhi, kumandanlarına hitaben söylediği hücum nutkunda, "Ne kadar yüksek bir maksada hizmet ettiğimiz göz önünde bulundurunuz, İstanbul'un adı geçen yerlerde, o şehri zapt eden kahramanlar olarak şan ve şerefle anılacaksınız!" demişti. İstanbul'a girdiği zaman, yeryüzündeki bütün gözlerin kendisine çevrilmiş olduğunu biliyordu. Pek ulvî bir iradenin timsali olan Fatih, şahsında, koca bir milletin ve muazzam İslam âleminin kudret, kuvvet ve şevketiyle beraber seciye ve ahlak nezahetinin de temsil edildiğini bilen adamdı: İstanbul'un fethinden sonra daha çeyrek asır, imparatorluk tahtında ilim ve sanatın büyük hamisi, ordulannın başında büyük kumandan olarak hükümrân olacaktı; bütün ömrü boyunca "cümbüş meclisleri" olmayacaktı; meclisleri asrının en seçkin ulemasının hazır bulunacağı arifler, hâkimler toplantısı olacaktı;

felaketzede Notaras'ın küçük oğlu afet-i devran, bir mahbub-ı cihan dahi olmuş bulunsa, Fatih, kılıç ve kalem tutan elini bir biçare çocuğun iffetiyle ve kanyla lekeleyecek insan değildi. Hiç şüphesiz ki İstanbul fatihinin temiz ve parlak hatırası bu naçiz kalemin müdafaasından müstağnidir; Ruhu pürfütuhu şad olsun. Burada Hamid'i de rahmetle analım:

“Ecr-i azim-i vasfin kaydında gönlüm,
ey haş!...

Affeyle bu kusurun sen ol günahkârın.”

Bugünlerin vakaları arasında, kaderini imparatorun kaderine bağlamış Şehzade Orhan'ın akıbetini de kaydetmek lazımdır. Fatih Sultan Mehmed, ölü veya diri, bu prensin muhakkak ele geçirilmesini emretmişti. Marmara sınırında bir burcun müdafaasını üzerine almış olan şehzade, bir rivayete göre, şehre ilk giren muhacimlerin arasına karışıp hüviyetini gizlemek istedi, fakat derhal tanındı ve idam olundu. Diğer bir rivayete göre de Türk askeri şehre kılıçla girerken kendisini kale bedeninden aşağı atarak intihar etti, başı kesilerek Sultan Mehmed'e götürüldü.

Fatih Sultan Mehmed İstanbul'da Haziranın 18'ine kadar yirmi gün kaldı; Haziranın birinci Cuma gününe kadar şehir dışındaki otağı hümayununda kalmıştı ve Vlaherna Sarayı'nın geçici ikametgâhı olarak hazırlanmasını emretmişti. Fethin dördüncü Cuma günü, Cuma namazıyla Ayasofya'nın camii olarak resmi küşadını yaptı ve o gün Vlaherna Sarayı'na yerleşti. Fethin ikinci Çarşamba günü Sadrazam Çandarlı Halil Paşa azil ve tevkif edilmiş, Yedikule Zindanı'na atılmış, bütün malları ve mülkleri müsadere olunmuştu. 120.000 duka altını gibi muazzam

bir parası çıktı ki paşanın bu servetini Bizanslı tüccarlar eliyle işlettiği de söylenir. Vezirin kadı asker bulunan kardeşi ile Edirne kadısı olan oğlu da azledilmişlerdi ve bütün yakın dostları devlet hizmetinden uzaklaştırılmışlardı.

Çandarlı ailesi, Osmanlıoglularının başvezirliğinde adeta bir veraset usulü tesis etmiş gibiydiler. Halil Paşa'nın azliyle Çandarlıların felaketini, padişah ile padişahın itimadını kazanmış Zagnos Paşa'nın Halil Paşa'ya karşı beslediği kinde ve Sultan Mehmed'in Çandarlı ailesini hanedanına bir rakip aile gibi görmesinde aryan müellifler vardır; öylesine ki, Fatih Sultan Mehmed'i adeta “sinsi bir kindar adam” ve tevkif ve hapsinden kırk gün sonra Halil Paşa'nın idamını da “İstanbul fethinin zafer şenlikleri gürültüsüne boğulmuş bir vaka” gibi gösterirler; Halil Paşa'nın dillere destan olmuş rüşvet meylini kabul etmezler; Bizans imparatoru ve devlet erkânı, bu arada bilhassa Notaras'la sıkı ve dostça münasebetlerini, İstanbul muhasarası ve cengine muhalefetini de teville kalkışır. Aile rekabeti mevzubahis olursa, Halil Paşa'nın idamında kardeşi Süleyman Çelebi ile oğlu İbrahim Çelebi meslek değiştirerek bilahare sadrazamlığa kadar yükselecektir.

Kin meselesine gelince, İstanbul fethinden iki yıl evvel, Sultan Mehmed'in cülusu merasiminde, bulunması lazım gelen mevkie gelmekte tereddüt eden ve dolayısıyla kendisini adeta azledilmiş gören sadrazam, sadarete bırakamazdı. Çandarlı Halil Paşa muhakkak ki bilgili ve tecrübeli büyük devlet adamıydı; fakat bu kıymet ve meziyetleri rüşvet almasına ve Sultan Mehmed'in gayelerine ihanetine mâni değildir. Yukarıda saydığımız meziyetlerinden

dolayı ki vezirin rüşvet alma zaafına çoğu kere göz yumulduğu da görülmüştür. Zamanında halk ağzına düşmüş vakalardandır.

Daha İstanbul seferi arifesinde, bir gün Edirne’de veziriyle beraber dolaşan genç padişah, bir kapının önünde zincirle bağlı bir tilki görmüş, gülererek:

- Zavallı mecnun!... Hürriyetine kavuşmak üzere niçin Halil’e başvuramuyorsun? demişti.

Yine İstanbul seferi arifesinde Lukas Notaras, sefaretle Edirne’ye gelmişti; o zaman halk ağzında Halil Paşa’ya rüşvetler geldiği, fakat elçinin padişahın azmi karşısında hiçbir şeye muvaffak olamayarak dönmeye mecbur kaldığı dolaşmıştı. Manzume Düsturnamei Enveri’denir :

“Şah-i gazi kasdı İstanbul ider
Künkler döktü çeküp aldı gider
Kir Lika geldi Halil’e dir medet
Mal çok aldı şahı kılmaya red
Oku şah attı anı kim döndürür
Bes Halil anları mahzun gönderür.”

Fakat, fetihle Notaras’ın canlı olarak ele geçmesi ve Fatih’le mülakatında ihaneti bütün çıplaklığıyla arz etmesi, kendisiyle oğullarının felaketine sebep olmuşsa da, peşi sıra Halil Paşa’yı da cellat satırı altına diz çöktürmüştür; Fatih’in pençesinde kahrolan Çandarlı, herhalde masum ve mazlum değildi.

Ayasofya 1 Haziran Cuma günü büyük bir cemaatle kılınan Cuma namazından sonra, Sultan Mehmed, büyük bir alayla Vlaherna Sarayı’na gitmişti. Ayasofya müstesna, bütün kiliselere dokunulmamıştı, rahiplere Ortodoks anane ve âdetlerine göre bir patrik seçmeleri, İstanbul Hristiyanlarıyla rahiplerinin ve

seçilecek patriğin bizzat padişahın himayesi altında oldukları tebliğ edildi. Ayrıca şehre tellallar çıkarılarak, gizlenmiş olan halkın her türlü korku ve endişeyi atıp evlerine dönmeleri ve işleriyle güçleriyle meşgul olmaları ilan edildi. Hammer, “Sultan Mehmed, bir büyük kumandanlık hünerine bir devlet adamı ustalığını ilave ediyordu. Eli henüz kılıcındayken yeni fethettiği memlekette hükümetini, hakimane siyasetiyle yerleştiriyordu” diyor. Patrikliğe, muhafazakar Ortodoksların en nüfuzlu siması Genadiyus seçildi; seçimden sonra, padişah tarafından, ileri gelen rahiplerle beraber, Vlaherna Sarayı’nda tantanalı merasimle kabul edildi ve şerefine mükellef bir ziyafet verildi. Uzun ve dostça konuşmalardan sonra Genadiyus saraydan ayrılırken, genç hükümdar ihtiyar ruhanî reise gayet kıymetli taşlarla işlenmiş bir asa verdi ve:

- Patrik olunuz, Cenabı Hak sizi muhafaza buyursun, her vakit dostluğumdan istifade edebilirsiniz, sizden evvelki patriklerin nüfuz ve salahiyeti neler ise, her zaman için onlara sahiptiniz! dedi.

Sonra patriği avluya kadar uğurladı, orada, devlet erkânına makamına kadar patriğe refakat etmelerini emretti. Patrik saraya gelirken ve dönüşünde, eski ananeye uyarak, Sultan Mehmed tarafından hediye edilmiş ve üzerine gayet kıymetli bir eyer takımı vurulmuş beyaz haşalı bir ata binmişti. Patriklik makamı olarak evvela büyük Havvariyun Kilisesi tayin edilmişti ki, bu kilisenin yerine de Fatih Sultan Mehmed, kendi adına büyük bir cami ile medreselerini ve türbesini yaptıracaktır; fakat Genadiyus bu kilisenin harap ve fetihle kapısı önünde bir Türk askerinin öldürülmüş

bulunmasından ötürü Haliç Feneri'nin yukarılarındaki Panaia Kilisesi'ni (bugünkü Fethiye Camii) tercih ve rica etmiş ve ricası derhal kabul edilmişti. Padişah, arkasından patriğe bir de berat göndermişti ki bunda, "Kimse patriğe hükmetmesin. Kim olursa olsun hiçbir kimse kendisine ilişmesin, patrik ve maiyetinde bulunan büyük rahipler her türlü umumi hizmetlerden affedilmişlerdir. Rumların evlenme ve defin merasimleri vesair âdetleri Rum Kilisesi usul ve kaidelerine göre yapılacaktır. Büyük paskalyalarının kutlanmasına devam ededecekler, bu münasebetle Rum mahalleleri kapıları üç gece açık kalacaktır" deniliyordu. Yalnız, istisnasız bütün kiliselerin çan çalmaları men edilmiş ve çanlar kaldırılmıştı.

Fatih Sultan Mehmed, Haziranın ikinci günü tekrar Galata'ya geçmiş ve Galata Cenevizlilerine Zagnos Paşa'nın imzasıyla bir berat vermişti ki onun metninin hülasesi da şudur:

"Ben ki Emiri âzam Sultan Murad'ın oğlu Padişah-ı muazzam ve Emiri âzam Sultan Mehmed'im, Haliki arz ve asuman namına, ulu Peygamberimiz namına, büyükbabamın ve babamın ruhuna oğullarımın namına, kuşandığım kılıç aşkına yemin ederim ki şehrin Katolik arkhonları tarafından Babı Hümayun'umuza mebus olanlar tarafından yapılan rica üzerine Galata ahalisine kanunlarını ve serbestliklerini bırakıyorum. Galata hisarları yıktırılacaksa da sakinleri mallarını, evlerini, mağazalarını, bağlarını, değirmenlerini, gemi ve sandallarını, ticaretlerini, eş ve çocuklarını istedikleri

gibi idare etmek üzere muhafaza edeceklerdir, ticaret mallarını memleketimin her tarafında satmaya mezdurlar. Kara ve denizde serbestçe seyahat edeceklerdir, angaryaya tabi olmayacaklardır, ancak, idarem altında bulunan diğer memleketlerde olduğu gibi haraç vereceklerdir. Bu kanun, bu günden itibaren ebediyen baki olacaktır. Galata sakinleri kiliselerini muhafaza edeceklerdir, lakin çan çalmaktan memnurdurlar ve yeniden kilise inşa edilmeyecektir."

Yine bugünlerdeki ki, Fatih Sultan Mehmed, zapt edilmiş olan büyük şehrin günlük hayatını düzenlemekle meşgul oldu; bir taraftan, müthiş harp günlerinin yaptığı tahribatın ve bilhassa surların tamiri lazımdı, yeni yapılacak binalara şehrin Türk ve İslam damgası vurulacaktı; diğer taraftan Anadolu'nun muhtelif yerlerinden getirilecek Türklerle şehir iskân edilecekti. Hiç şüphesiz ki bunlar büyük işlerdi. Surların tamirine emirlerden Süleyman Bey memur edildi, eyalet ve sancaklara, dülger, taşçı ve amele gönderilmesi için emirler yazıldı ve ilk ağızda beş bin hane halkının İstanbul'a getirilmesi kararlaştırıldı. Öyle ki bunlar, en geç Eylül başında İstanbul'a gelmek üzere memleketlerini terk edeceklerdi.

İstanbul fethinin ilk günlerinin vakayinini naklederken, beş yüz yıldan beri halk ağzında nakledile gelen bazı menkıbeleri de toplamak, bir eser için, herhalde şirin düşer:

Şehrin içinde aşk-ı ilâhî ile cezbeye kapılmış Yavedud Sultan isminde bir can varmış ki her gün fetih olmasın diye niyaz edermiş ve kalenin bu kadar top ateşine dayanmasına ve muhasaranın uzamasına o sebep olmuş!...

Fetih günü Sultan Mehmed Ayasofya'ya girdiğinde Terler Direk denilen yerde ilahî bir nurun titreştiğini görmüş. Yanına varmış ki bir beyaz kartal vücut kibleye dönük halde yatar; göğsünde kırmızı ile **"Yavedud"** yazılı... Padişahın yanında bulunan yetmiş adet büyük evliya buyurmuşlar ki: **"İşte padişahım İstanbul'un fethini elli üçüncü günde rica eden ve bugün de ruhunu teslim eden meczup budur"** diye.

Hemen âlimler ve Salihler cesedi gasletmek istediklerinde, **"merhum gasledilmiştir, hemen defnedin"** diye bir seda gelmiş... Hayret içinde tabuta koyup işkeleye indirmişler ve tabutu bir kayığa bindirmişler, kayık kürek çekmeden ve yelken açmadan berk-i hâtîf gibi yürüyüp Eyüp civarında Ayvansaray dışında karaya yavaşmış. Bakmışlar ki bir kazılmış hazır kabir vardır ve içinden **"Yavedud"** diye ses gelir, meczubu bu kabre defnetmişler.

Bu gün o semt **"Yavedud İşkelesi"** diye anılır, sahil boyunca uzanan caddenin üzerinde de bu Yavedud Sultan'ın sembolik kabri vardır ki en son Abdulaziz validesi Pertevniyal Sultan tarafından oğlunun ruh-i hayatı olarak yeni bir şekilde tamir edilmiştir. Bu kabrin gerisindeki tepe **"Tokmaktepe"** adını taşır ki İstanbul'un fethi tarihi bakımından fevkalade ehemmiyetlidir. Fethi müteakip, Sultan Mehmed, son umumî hücumun şehitlerini toplatmış, bu Tokmaktepe'ye defnettirmiştir. İstanbul fethinin meşhul şehitleri hatırası, burada bir muazzam abideyle temsil edilmek gerekir.

Türk ordusu'nda crenlerden bir Horoz Dede varmış... Gece ve gündüz yirmi dört defa horoz gibi ötermiş; sesini Haliç'ten Marmara sahiline varınca cümle asker işitir, vakitlerini

bilirlermiş... Fetih'ten sonra Fatih'in sancaktar ağalarından Yavuz Er Sinan Bey ki Evliya Çelebi'nin ceddidir, Unkapanı'nın içinde Sağıncılar Camii'ni bu Horoz Dede için yaptırmış.... Horoz Dede öldüğünde Unkapanı kapısı dışında cadde üzerinde bir sofaya gömülmüş...

Şehre, kendi adına nispetle **"Cebe Ali Kapısı"** denilen ve halk ağzında Cibali diye anılagelen kapıdan giren Cebeli Ali Bey, muhasarada Sultan Mehmed'e ekmekçibaşlık yapmış, üç beş hamur yoğurucusuyla ekmek yoğurup bir ağız ekmek atar, sonra fırından nice kere yüz bin gül pembe misali has ve beyaz ekmek çıkarır, bir kimse sırtına vâkıf olamamış... Zeyneddin Hâfî tarikatında çok fazla ibadet yapan bir zatmış ki, son hücumda bu Cebe Ali'nin üç yüz kadar yalınayak, başı açık, göğsü çıplak fukarası Haliç'i su üstünde yürüterek ve tef ve kudüm çalarak geçmişler ve Kale bedenlerine **"Allah, Allah"** ile saldırmışlar.

Sultan Mehmed, Anadolu'dan üç bin kadar ümmet-i Muhammed **"duhter-i nur-i ahterlerini"** peder ve valideleriyle İstanbul'a getirip her birini kahraman gazilerden bir yiğide verip gaza malının üleştirildiği Okmeydanı'nda büyük bir düğün yapmış ve şehre ilk yerleştirilen Türkler bunlar olmuş...

Yine bu ilk günlerin mühim olaylarından biri olarak, devrin âlim ve velilerinden Akşemseddin tarafından, Fatih Sultan Mehmed'in ricası üzerine Hazreti Peygamber'in sancaktan Ebu Eyyub el-Ensari'nin kabrinin keşfi menkıbesini anlatmak lazımdır. Hatta bugün üzerinde meşhur türbenin ve yanında yine kendi adına nispetle inşa edilmiş camii kebir bulunan bu kabir, bir

rivayete göre, fetihten evvel, cenk devam ederken keşfedilmiştir. Bir gün, cezbe halinde bulunan Akşemseddin, Haliç nihayetinde bir koruyu göstererek, “Müjde padişahım! Alemde Resul Ebu Eyyüb el- Ensari bu mahalde medfundur!” der ve koruya girip bir yere seccadesini sererek iki rekât namaz kılar, selam verdikten sonra tekrar secdeye varır ve bir müddet uyur gibi secdede kalır. Bir çokları, “Efendi kabri bulamadı, hicabından uykuya vardı” derler. Akşemseddin bir saat sonra secdeden başını kaldırıp, “Padişahım! Hikmeti Hüda, seccademizi kabri Eyyub üzere düşemişler! Hemen şu mahalli kazınlar!” der Akşemseddin devrilerinden üç kişi ile bizzat Sultan Mehmed, seccadenin döşendiği yeri kazmaya başlarlar; üç zira derinlikte bir dört köşe somaki çıkar ve üstünde küfi hat, “Hâzâ kabri Ebu Eyyub el - Ensari” kitabesi okunur. Taş kaldırılınca, safranla boyanmış kefeninin içinde Hazret-i Halid’in cesedi ter u taze zuhur eder... Sağ elinde iri tunç mühür tutarmış... Taş kapatılır, kabrin toprağı, tevhid ve zikirle doldurulur, fetihten sonra türbenin ve camiın inşasına başlanır. Başta Fatih gelmek üzere vezirlerinin, âlimlerinin, hayır sahipleri gaza yoldaşlarını himmetiyle, camiler, mescitler, medreseler, hanlar, hamamlar, imaretler, çarşılar ve pazarlar kurularak bu günkü Eyüp’e yerleştirilir. İstanbul, artık, Türkiye İmparatorluğu’nun payitahtıydı; fakat Sultan Mehmed ve

hükûmeti, fetihten hemen sonra şehirde yerleşmedi; padişah yirmi gün sonra, devlet erkânıyla ve saray takımı ve muhafazasına yeter yeniçeri kotalarıyla Edirne’ye döndü; Yedikule Zindanı’nda mahpus olan Sadrazam Halil Paşa’nın yerine kimse tayin olunmadı. Sultan Mehmed İstanbul’dan ayrılırken, Beyazıt’ta, eski Seraskerlik kapısının ve şimdiki üniversitenin bulunduğu yerde bir padişah sarayı yapılmasını emretmişti. Vüzerası, uleması, âyanı, eşrafı ve fethe katılanlardan olup da İstanbul’da kalanlar da kendi saraylarını, konaklarını, evlerini, mescitlerini yaptırmaya başlamışlardı. Gaza malı, şehrin imanına harcanıyordu. Her taraftan usta ve amele, İstanbul’a koşuyordu; İstanbul’da iş vardı, “İstanbul’un taşı ve toprağı altın” dı.

“Adı Konstantiniye’dir anın
Tahtgâhı oldu Âl-i Osman’ın
İki bahr eylemiş o şehri penah
Biri Bahr-i Sefid Biri Siyah
Girdi bahr içre o şehir amma
Dizine çıktı anın derya
Hal bu kim yüzü suyudur dehrin
Yok cihanda naziri ol şehrin.”

Burada şunu da söylemek lazımdır ki İstanbul’da ilk Türk yapısı, sur dışında, Kazlıçeşme’deki küçük camidir; Fatih Sultan Mehmed’in adını taşıyan bu cami kuşatma günlerinde inşa edilmişti.

Merkad-i Fatihi Ziyaret

Abdülhak Hamid Tarhan

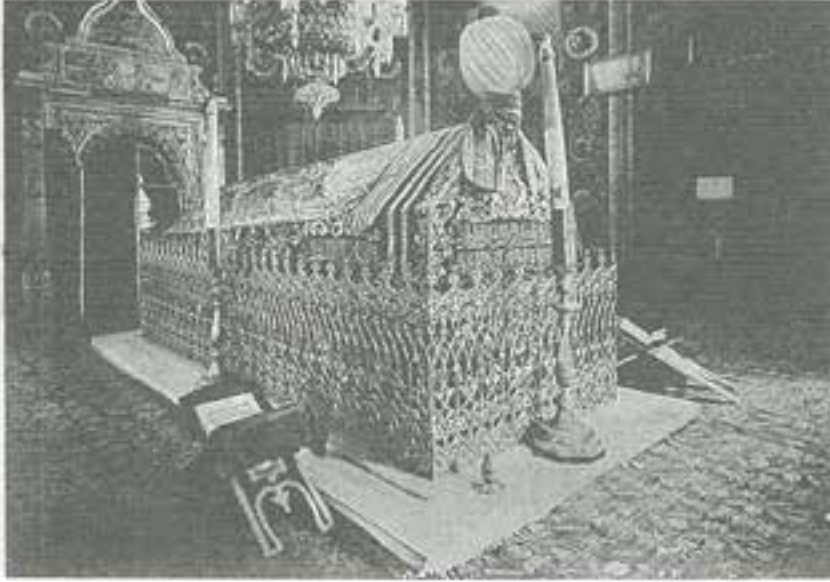
HER güşesinde dehrin nam-ı beka-nisan
Şayestedir, denilse, alem senin mezarın.
Kaldın cihanda bir an, her anın oldu
bir devr.

Mülk-i ezeldi güya tahtında hem civarın.
Sensin o padişah ki bu ümmet-i necibe,
Emsar bahşışındır, ebhar yadığının.
Meydan harbi kaldın sen taht-gah-ı şevket
Leşkerdi hep mülcellah etba-ı bi-şümarın
Sen cism idin fena-yab. Ol ruh-ı cavidanı.
Düşdün cüda sen amma, bakidir iştiharın.
Ettün muvahhidine mülk-i cihadi meftûh,

Sulh oldu anda cari ferman -ı feyzbarın.
Mazi o perde-i gayb ükşade-i huzurun,
Atı o rah-ı muzlüm amade-i güzarin.
Tevhid idi meramın İslam ile enamı.
Birleşti ol uğurunda ilminle iktidarın
Durmuş başında bekler bir kavm türbedarın.
Beyt-i Huda ya konmuş cahın meta-fı eslaf
Takında müncelidir hep beyyinat-ı mana
Esrar-ı lemyezelden masnû olan bu darın
Bir maksada ederdi şeyf ü kalem teveccüh.
Ahkamına uyardı kanûnu rûgarın.

Şemşir kuvvetinde hamendi lerze-balışa
Mu çizdi misl-i hame şemşir-i hud akarın şikarın
Her şaha böyle tali yar olmaz ey şehen -şeh
Nadir gelir naziri bir böyle şehriyarın
Bir dem yüzün gülünce alem bahar olurdu.
Misl- küstif her ca zahirdi igbirarın
Çarpardı fikr-i hasına takrir-i dil
Var şule-i dehadan bin necm-i tabdarın.
Bir mecmua-i siyaset buldum ukule çeşban,
Taban ufuklarından ecza-yı tarmarın.
Ervah-ı mü'minindir encüm kadar meş'âl,
Ervah-ı mü'minindir encüm kadar meş'âl
Bala-yı türbetinden tenvir eden kenarın.
Sen muhrık-i fitendin ey ateşi celâdet,
Söndün nihayet amma berk oldu her şerarın.
Mehd-i vücudu oldun birçok nevadirin sen,
Hakinden oldu nabit esbabı karzarın.
Hakinden oldu nabit esbabı karzarın.
Bir yıldınmdı nizen peyveste ka'r-ı hake,
Bir burc-i hak-nümadır ermiş göge menarın.
Bah-ı Necati se'lsin ey Fatih eyleyen feth,
Miftah yaptı ancak edd-i büzürgvarın.
Her dem sana açıktır ebvab-ı arş-ı rahmet,
Türbendir en azimi fethettiğin diyarın.

[Fatih Sultan
Mehmed Han'ın
türbesi ve
Sandukası]

Gösterdiğin ma'ali chramdır müselsel,
Kuhşarlar umumen balin-i ihtizarın.
Perverdgara nazır bünyad-ı ser-bülendi,
Safillerin elinde tabut-ı pür-vakân.
İster idin ki olsun düşmenle yar yek-dil,
Devran idi rakıbin, Allahı idi nigarın.
Tahtın getirdi bir dem umkıyyeti kıyama,
Eyler rûku'a davet ulviyyeti mezarın.
Her gün ederdin ihya bir başka cîlve-i akl,
Bi-huş-ı haletindi erkan-ı huşşarın.
Hala dahi ukulun serhaddidir geçilmez
Seyl-i dümü birle mahsur olan cıdarın.
Aguş-ı maderiden hak-i vatan e azdır,
Andan daha muazez bir nurdur gubarın
Ser- pençe-i kazadan bi-fark idi deminde
Zeyl-i rızayı sarmış bazü-yi zi- medarın
Titrederi secdegalun oldukça sen cebinsay,
Lala gelir zeminden tekbir-i zar zarın!

İler azmin eylemişti tefsir-i ayet-i Hak
Zahirdi nasiyende asa çar- yarın.
Seyyare-i vatandırardınca peyk-i harın
Eyler tavaf her sü rûh-ı fütühkarın.
Sen yatmışın döşekte bisterdi güle-i tub
Tufan-ı hün u ateş gülzar-ı nevbaharın.
Eyler bu dem başında leyl ü nehar manend
Teşkil-i nur u zulmet sayen ile çenarın
Kalmış tulü yerden gözler bu inkılabı.
Bir devridir nücessem destar-ı hün- dışarın.
Kahhar-ı muntekimden hiç kalmadı mehafet,
Senden biz eyleriz havf, ahzet gelip de sarın.
Açtı sana cenahın canan-ı sermediyyet
Etti anı der-aguş can-ı cihan- siparın
Ecr-i azim vasfın kaydında Hamdi ey şah
Kıl bu sevabını sen af ol günahkarın
Mehdinde şairane ilhamlar gerektir
Tarifi yerde bitmez arşa çıkar kibarın.

Fatih

Hasan Suver

FATİH'İN ordugahı Topkapı' da kurulur
 Surdan hala zaferin duaları duyulur
 Burçlarında dinlerim mehterin türküsünü
 Osmanlı'nın gücünü, Roma'nın çöküşünü
 Bir yanda Sultan Fatih bir yanda Sultan Selim
 Ortada Patrikhane işte benim tarihim
 Tekfurda zaman durmuş Konstantin yok yerinde
 Fethi bekleyen güller kızların ellerinde
 Mihrimah Camii Edirnekapi'yi bekler
 Kariye'de karışır tekbirlerle ayinler
 Ayvansaray Balat'ı sahabe mekan tutmuş
 Kaç uygarlık kendini diğerinde unutmuş
 Şarklara ilhamdır Agora meyhanesi
 Beş kültürden süzülür Balat'ın divanesi
 Fenerle Zeyrek ruhun iki ayrı kanadı
 İlham burda yaşadı san'atta saltanatı
 Yaşlı gözlerle bakar Galata'ya İmareti
 Hayat veren Bozdoğan şimdi yağmura hasret

İki büyük hükümdar iki ayrı tepede
 Dünya onlara dardı bu günkü nesil nerde?
 Beş vakitte ezanlar minareden yükselir
 Sadece mü'min değil taşlar da vecde gelir
 Yedikule'de çarpar Osmanlı'nın öfkesi
 Anemas zindanında soylu mahkumun sesi
 Geçmişten günümüze şifa dolu binalar
 Paşada Efendiler garip tarihim ağlar
 Mavilik Samatya'da sahilini kucaklar
 İyiler şöyle dursun bahtiyardır hastalar
 Marmara'dan Haliç'e altın boynuz uzanır
 Özenle yaratıldın dünya seni kıskanır
 Fikirler senden doğar ruhlar sende incelir
 Binlerce dua her vakit göklere yükselir
 Mana, maddeye burda en güzel şekli vermiş
 Sanki insandan çıkmış taşa kuma yerleşmiş
 Kapı kapı girişler çok soylu bir mekansın
 Sultanların diyarı, şehirlere sultansın

SURLAR

Sur Kapıları

Reşat Ekrem Koçu

FATİH Sultan Mehmed'in şanına kaleme aldığımız bu eserde, Konstantiniye surlarının kapılarını da dolaşmak lazımdır.

Evvela Marmara sahilinden Haliç'e doğru karadan yürüyelim:

1- Orea Pili (Güzel kapı, Yıldızlı kapı); bu gün Yedikule Müze'sinin Sur dışına açılan büyük ve muhteşem kapısıdır ki üç kemerli ve üç gözlü bir kapıyken bu gün hemen tamamen örülmüş, altında ahşap kanatlı bir kuzu kapısı bırakılmıştır. Bizans İmparatorluğu tarihinde imparatorların veya büyük kumandanların, harplerden muzaffer olarak döndüklerinde, şehre bir zafer alayı göstererek girdikleri kapıydı. İki tarafında dört köşeli iki büyük burç bulunmaktadır; bu kapıdan başlayıp Ayasofya'da nihayet bulan bir caddeye de "**Zafer Alayı Caddesi**" denirdi; resmi merasim münasebetiyle açılır, altından hiçbir vakit halk geçemezdi.

2- Birinci askeri kapı; Penta Piryü kapısı (Beşkule kapısı, bu günkü adıyla Yedikule kapısı); halen kullanılan Yedikule kapısıdır.

3- İkinci askeri kapı.

4- Selimbiriya kapısı (Silivrikapı); Silivri'ye giden yola açılan kapı, ki bu kapının dışında halen dahi pek meşhur Balıklı Kilise ve Ayazması vardır; bundan ötürü bu kapıya kaynak, memba kapısı da denilirdi.

5- Üçüncü askeri kapı.

6- Melandisia kapısı (Mevlevihane kapısı); bu kapıya eskide Region kapısı veya Kırmızı Fırka kapısı denilirdi; bu kapının iç tarafındaki bir kitabede, "**Cenab-ı Hak ve Kırmızılar tarafından muhafaza olunan imparatorumuz Konstantin'e zaferler olsun**" yazılıydı. Bizans'ın Kırmızılar, Beyazlar, Yeşiller ve Maviler diye anılan dört siyasi partisinden ve bunların bilhassa Hipodrom'daki araba yarışları münasebetiyle

(Mevlanakapı)

yapılan kanlı mücadelelerden bahsetmek, bu eserin mevzuu dışında kalır.

7- Dördüncü askerî kapı.

8- Ayios Romanos kapısı (Topkapı); kendisi ve civarı İstanbul muhasarası cenginin en şiddetli ve kanlı sahnesi olmuştur. Türkler tarafından, en büyük toplar bu kapının karşısına konulduğu için, muhasara esnasında ve fetihten sonra Topkapı denilmiştir.

9- Beşinci askerî kapı (buna Ayios Kiriyağı kapısı, Avarlar yahut Sulukule kapısı da denilir.); fetih arifesinde örülmüş ve fetihten sonra da örtülü kalmıştır.

10- Harrisson kapısı (Edirnekapı); buna

Milyandri yahut Poliandri kapısı da denilirdi.

11- Altıncı askerî kapı(buna Sirko Pili de [Cambazhane kapısı] denilirdi; en kuvvetli rivayete göre Türkler, şehre evvela bu kapıdan girmişlerdir.

12- Kaligarya yahut Ayios Yuanis kapısı (Eğrikapı).

13-Krilino Porta (Ağaçkapı, Ayvansaray kapısı); kara surunun Haliç tarafında son kapıdır. Bu kapıdan evvel Vlaherna Sarayı surunun çevirdiği sahaya girilir. Sonra sarayın şehir tarafındaki kapısından geçilirdi; Bizanslıların Kozmidion dedikleri Eyüp'e bu kapıdan gidilirdi ki, halen de Keresteciler-

Eyüp yolu, artık mevcut olmayan bu kapının yerinden geçer.

Buradan suru, Haliç boyunca takip edelim:

1- Palati kapısı (Balat kapısı); bu kapiya İmparator kapısı manasıyla Vasilika kapısı da denilirdi. Muhasarada imparatorluğun başveziri Lukas Notaras tarafından müdafaa edilmişti; bir rivayete göre fetihten, Hamza Reis namında bir zatın emrindeki kata şehre buradan girmişti.

2- Fari kapısı (Fener kapısı); şehrin, Haliç üzerinden mühimce bir burun bulunan bu noktasında gemiciler için konulmuş bir fener vardı.

3- Petri kapısı; Fener kapısının hemen yanındaydı, Haliç suru bu noktada çift kattı ve buraya Petriyon Kalesi denilirdi; içinde birkaç kilise ve manastır vardı; fetihten şehre girilen noktalardan biri de burasıdır.

4- Ayia Teodosia kapısı (Eski Ayakapı); bu kapı, adını arkasında bulunan Ayia Teodosia Kilisesi'nden (bugünkü Gül Camii) almıştı.

5- Potei kapısı (Cibali kapısı)

6- Platea Mesi kapısı (Unkapanı kapısı)

7- Dorongari kapısı (Odun kapısı)

8- Karpiyani kapısı (Zindan kapısı).

9- Perema kapısı (Balıkpazarı kapısı); adını, Galata tarafına işleyen kayıkların iskelesinden almıştır.

10-Evreyeni kapısı (Yeni Cami kapısı); bu kapının önündeki alanımsı açıklığa Zoğma denilirdi ki, geçit manasındaydı; zira büyük şehrin her tarafına işleyen kayıklar bir anane olarak buraya bağlanırdı.

11-Evyeni kapısı (Demirkapı); büyük şehrin Venedik mahallesi bu kapı civarındaydı.

Limanın en mühim kapılarından biriydi; şehrin zahiresi, gemilerden bu kapı önünde iner ve devlet resimleri alındıktan sonra şehre bu kapıdan sokulurdu; halk ağzında buruya da Orea Pili (Güzel kapı) denilirdi; muhasarada zincirin bir ucu bu kapı yanındaki kuleye raptedilmişti.

12- Ayia Varvara kapısı (Topkapı); bu gün surun Sarayburnu kısmına düşer, ki, on sekizinci asırda burada inşa edilecek büyük bir saray, Topkapı Sarayı adını alacak ve fetihten itibaren, limana, Boğaz'a ve Marmara'ya harikulade nezareti olan ve "Yeni Saray yahut Sarayı Cedidi Âmire" adını taşıyan Osmanlı Hanedanı'nın kışlık ikametgâhına da sahildeki bu saraya nispetle küll halinde Topkapı Sarayı denilecektir.

Yolumuza Marmara kıyısı boyunca devam edelim;

1- Değirmen kapısı; Ayia Varvara kapısının az ilerisindeydi; bu kapının yanında, bir silah deposu halinde kullanılan bir kule vardı ki, Mangan Kulesi denilirdi, eski devirlerde bir zincir de bu kule ile Üsküdar sahilini yakınındaki Kız Kulesi arasına gerilir ve Boğaz ağzı kapatılırdı; 1453 muhasarasında bu zincir gerilememişti.

2- Ayios Lazaros kapısı; bu kapıdan, bu gün Askerî Müze olan Ayia İrini Kilisesine çıkılırdı.

3- Çatladıkapı; fetihten 75 yıl kadar sonra 1532 zelzelesinde çatladığı için bu ismi aldı, civarında Iustinien Sarayı'nın harabeleri vardır.

4- Skali kapısı (Kumkapı); sur burada içeri kıvrılır, sonra ikinci bir dirsekle tekrar sahile

(Belgradkapi)

(Altınkapı)

yanar, bu suretle sahilde sur dışında bir meydana vücuda getirir ki çok eskiden beri şehrin Marmara kıyısında işler bir iskeledir.

5- Vlanga kapısı (Langa kapısı).

6- Ayios Emilianus kapısı (Davutpaşa iskelesi kapısı).

7- Psamatya kapısı (Samatya kapısı).

8- Ayios Yuanis kapısı (Narlıkapi); adını geride, sırt üstünde büyük kiliseden (İmrahor Camii) almıştı.

Fetihten sonra Türkler tarafından Haliç ve

Marmara sahillerinde bir çok yeni kapı açılacaktır. Şehir düşerken bilahara bu kapılardan birine nispetle Ahırkapı Feneri adını alacak liman ağzı fenerinin bulunduğu sahile donanma asker dönecek, surun bu parçasında da çok kanlı çarpışmalar olacak ve Türkler, bir çok şehit vererek şehre bu noktadan da girmeye muvaffak olacaktır; ki hâlâ Ahırkapı civarında isimleri unutulmuş şehitlere ait on beşe yakın kabir vardır ve beş asırdan beri, üzerinde adak mumları yakılabilir.

İstanbul Surlarında

Yahya Kemal Beyatlı

MAYISIN yirmi dokuzuncu gününü , sabahtan güneş batıncaya kadar, Topkapı'dan Eğrikapı'ya giden surların dibinde gezine gezine geçirdim. İstanbul baharının bu sıcak günü genç Fâtih'in Türk ordularını İstanbul'a soktuğu gündür. İstanbul muhasarasının öyle bir sihri var ki bir defa tutulan uzun seneler kurtulamaz; gözünde tarihin bütün öteki levhaları silinir, yalnız bu kalır; dört buçuk asırdır bu muazzam vak'a nice âlimlerin rüyasına girmiş; Déthier gibi ihtiyar Mordtmann gibi nice ömürlerinin en güzel senelerini bu surların dibinde geçirmiş, bu efsunlu vak'anın hazzına doyamamış.

Ben de bu hazzın kara sevdasına uğradım.

Üç senedir vakit buldukça bazan yalnız başıma, bazan Darülfünun'dan birkaç gencin refakatıyla Topkapı tramvayına bindim. Sur haricine çıktuktan sonra Marmara'dan Haliç'e kadar kule kule, dış dış göz alabildiğine giden surun yanından yürüdüm, yekpare düşmüş duvar kütlelerinin üstünde dinlendim, ayaklarımı sarkıtarak burçların üstünde oturdum, Fâtih'in topları ve ordularıyla geldiği Edirne yollarını seyrettim. Bir sene de tam fetih günü gelmek ahdimdi. Sene-i devriyeler takvim oyunlandı. Ama yine insanın muhayyilesine zevk veriyor.

Yazık ki bu sene-i devriyeyi hicri takvimle tam mevsiminde idrak etmek kâbil değil, yoksa zevkine büsbütün doyulmazdı; çünkü takvimlerin dini, imanı, vicdanı var; meselâ

[Surlar ve
bostanlar]

sene 857 denince İslâm'ın İstanbul'a girdiğini hissediyoruz, bu rakamda anlı şanlı bir tinnet var; 1453 deyince bilâkis Bizans'ın Türklerle mağlûp oluşu idrak olunuyor, bu rakamda bilâkis bir can çekişme, bir ufunet, bir günlük kokusu var. Bu rakamların biri Müslüman, biri değil!

İstanbul fethini tatnığım için bu son üç senede daha az üzüldüm. Bu vak'a Türklüğün ve İslâm'ın hem en güzel, hem de en büyük merhalesidir. Hâlâ bu gün, bu saat Marmara'dan Haliç'e sur hizasınca giden yolda canlı bir hâlde de bulunuyor; baharın böyle bir gününde, biz Müslümanlara çiniden yeşil bir kelime gibi görünen "feth"i hissedede bu yoldan geçenler Müslümanlığın en derin zevkini duyuyorlar.

Nisandan haziran başlangıcına kadar olan o son muhasara bu taşlara, bu servilerle bir ruh gibi sinmiş, hâlâ çekilmiyor. Halbuki bu sur ondan evvel neler görmüş, neler geçirmiş, taşlarında ne kadar barbar hücumlarının dalgası kınılmış, bu hendeklere ne kadar başka başka ırkların kanları akmış, önünde asırlarca ne kadar renk renk düşman çadırları kurulmuş, güya bütün bu akınlar silik bir efsane de, yalnız Fâtih'in son gelişi bir hakikatmiş; muhayyile ondan ötesini görmek istemiyor; bu vak'anın böyle kaza ve kadere benzeyen bir efsanı var. Bir türlü doyamadığım bu hakikati daha yakından tatmak için kaç defa kendi kendime dedim ki geniş ovalarımızda [.....]

Bu yazının el yazısıyla aslı, Tıbbiye Kemal Müzesi'ndedir.

Bir Düşüş Hikayesi

Ayşe Kara

*"İstanbul elbette fetholunacaktır.
Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan,
onu fetheden asker ne güzel askerdir."*

Hız, Muhammed

O GÜZELDEN güzel bir söz düşünce,
Gönüllere İstanbul'u almak, müjdeli olmak sevdası düştü.
Çöllerden İstanbul önlerine yıldızlar düştü.
Kulaklara Ya Allah, gözlere kılıçların şavkı düştü.
Omuzlardan kollar...
Bedenlerden başlar...
Kılıçlar elden düştü...
Bir yıldız kaydı gökte, bir gül düştü yere...
Gökte yıldız yerde gül, gökte yıldız yerde gül...
Konstaniyye önlerine Peygamber gülleri düştü.
En güzeli misafir edene şimdi konukluk düştü.
Düşmedi İstanbul; bağışlanma diledi:
'Vakit düşmedi'

Vakitler geçti...
 Ay döndü, dolandı sulara düştü.
 Bir ses düştü suların kıyısına:
 'İstanbul, beşik kertmesisin sen Osmanlıya
 Aç kapuların aç bana...
 Aç seni gülzar yapayım...
 Saçına güller, yakana lâleler,
 Gerdanına elmaslar takayım...
 Al beni koynuna da varan servilerin,
 erguvanların altında yatayım.

Ne dendiyse süzüldü durdu
 Karşı kıyıda ol fettane:
 Omuz kaldırdı, kirpik düşürdü, göz süzdü:
 Kimler istemedi ki beni, deniz aşırı
 memleketlerden tâ çölleri aşır gelen
 gül kokulu Arap Efendileri.
 'Hediye' deyip en güzel güllerini bırakıp
 öylece gittiler gerisin geri.
 Kimse güllerle, lâlelerle, zarif minarelerle,
 mücevherlerle kandıramaz beni.

Talibimde öyle bir aşk olmalı ki...
 Öyle bir aşk duymalı ki bana,
 Atını yüreğime sürmeli, öylesine sevmeli...
 İsa'nın kanıyla
 erguvani sürmeledim gözlerimi...
 Meryem alınlı akasyalara sözüm var,
 varacağım kendilerine yaraşan biri.'
 Vakitler geçti...

Ay döndü, dolandı sulara düştü.
 Toprağa, havaya, suya cemre düştü
 Erguvani gölgelerle beraber
 Konstantiniyye üstüne
 genç bir sultan gölgesi düştü.
 Saraya bir fısıltı, kışkırtık düştü:
 'Gözden düştük biz gözdeleler,
 varsa yoksa yüzüstü düşesice İstanbul;
 Sultanın gönlüne İstanbul düştü.'
 Mehmed'in kanına düştü cemre,
 erguvan yangınlarına düştü.
 Dağdan aşan gemilerle
 İstanbul önlerine düştü.
 Düşmedikçe, direndikçe İstanbul...
 Kabardı, dalgalandı, kükredi Mehmed
 Atını sürdü, sulara düştü:
 'Ya ben Bizans'ı alırım, ya Bizans beni!'
 Telaş etti erenler, diz üstü düştü:
 'Merhamet et, a dilber, a güzel!
 Yetmedi ni eteğini öptüğümüz,
 bahasız can döktüğümüz...
 Merhamet...
 Medet ey, başımız eşiğine düştü.
 Eridi İstanbul, Mehmed'in kollarına düştü.
 Ve tarihe düştü ki;
 Ol civanmert Ol
 Şevketli Ebûlfeth Sultan Mehmed
 Boğazın tül duvağın kaldırıp,
 Şhristanbul'un yanağına bir bûse düştü.
 (Türk Edebiyatı Dergisi Mayıs 2001)

FATİH

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi

FATİH SULTAN MEHMED HAN CAMİİ'NİN VASIFLARI

BÜTÜN Osmanoğlu ülkesinde ne kadar hendese ilminde yetişkin mimar, usta ve taş ustası var ise İstanbul'a toplayıp [40a] nice bin büyük velilerin duasıyla temeline başlandı, sene [1458]. Tamamlanmasına tarih sene 875 [1472-73] İmaretin bitimine bu mısra tarihtir:

Şeyyede Şeyyedulahü Erkânehâ

Bu yüksek cami ve benzersiz mabed İstanbul şehrinin tâ ortasında iki Karaman arasında bir yüksek yerde yapılmıştır. Eski zamanda bu güzel camiin yerinde (—) adlı kralın garip bir kilisesi var idi ki Kayser ülkesinde Ayasofya'dan sonra öyle bir sanatlı yapı yapılmamış idi. Depremden yıkılıp Sultan Mehmed Gazi'nin ayağının uğuruyla yapının temelini yeraltına kadar adını sanını kaldırıp Mehmed Han Camii yapıldı.

Fatih Camii'nin Şekli:

Bu camiin sağ ve solundan (—) basamak taş merdiven ile çıkılır. Yerden tâ çatısına kadar usta arşını ile 87 arşındır. Yeryüzünden kapısına kadar dörder arşın boyu yüksektir. Dört büyük

ayak üzere göklere ulaşmış yüksek bir kubbedir ve mihrap tarafında da yarım kubbe vardır. Sağında ve solunda iki somaki direkler var ki ibret vericidir. Mihrabı, minberi, hünkâr mahfili ve müezzinler mahfili beyaz mermerden sade güzeli eski tarz sanattadır.

Nurlu kubbesi içinde iki tabaka kandiller ile süsleyecek katları vardır. Mihrabın sol tarafında Cübbe Ali hazretlerinin külâh gibi dilim dilim bir sancağı vardır. Kible kapısından tâ mihraba kadar bu camiin uzunluğu (—) ayaktır ve genişliği (—) ayaktır.

Cami içinde kandillerden başka asılmış avizeler yoktur, ama dua kabul olacak ruhaniyetli camidir, zira yapıldığında yapı ustası ve amelelerden başka millet hizmet etmemişlerdir. Bütün hizmetçileri Müslümanlar idi. Hâlen kutlu kapısından içeri Yahudi ve Hristiyan girmemiştir. Bütün hizmetçiler yıkanıp hizmet ederlerdi.

Gaza malından yapıldığı için ruhaniyet vardır. Hâlâ hâl sahibi kimselerden boş değil bir nazargâhtır. Kible kapısından dışarı çıkarken sağ tarafta dört köşe beyaz mermer üzere altın ve lâcivert ile Hattat Demirci

kulunun celi yazısıyla yazılan hadistir.

“Konstantiniyye mutlaka fetholunacaktır, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir”

Ve dört köşe uzunluğu ve genişliği (—) ayaktır. Sağında, solunda ve bir de kublesi kapısında (—) basamak taş merdiven ile çıkarılır. Avlunun dört tarafında yan sofalarında çeşit çeşit ibret verici bukailemun renkli sütunlar var ki insan hayran olur. Hatta avlunun kable kapısının iç yüzündeki ebrî sütun üzerinde Allah'ın izniyle taşın dalgalarında yün hırkalı Mevlevî küllâhlı ve eli yelpazeli bir derviş sureti vardır sanki canlıdır. İnsanların seyirliğidir ki Yaradıcı öyle yaratmıştır.

Bu avlunun tâ ortasında bir abdesthane havuzu vardır. Dört tarafında sekiz direk üzere bir ölçülü levhalı kurşun ile örtülü yüksek bir kubbedir. Bu havuzun dört tarafında göklere baş çekmiş minarelere denk uzun yeşil serviler var ki sanki her biri yeşil melektir. Camiin sağında ve solunda birer tabakalı taş ile yapılmış yüksek minareler var ki seyre değer. Her biri (—) basamak yüksektir.

Avlunun dört tarafında (—) yüksek kubbedir. Avlunun zemini öyle renk renk mermerler ile döşenmiştir ki sanki minâ mermeridir. Avlunun dört tarafındaki pencerelerin dış eşikleri üzere olan kitabeler içre yeşil somaki üzere ham beyaz mermer ile Yakut-ı Mustasimî tarza hattıyla Fâtîha suresi yazılmıştır ki İslâm diyarında bu şekilde mermer üzere Yakut hattı görülmemiştir.

Anılan güzel havuz üzere yetkin usta,

hünerini göstermek için san pirinçten bir tür şebeke kafes örmüştür ki bu da insan becerisi değildir. Büyük havuz içinde sanatlı bir mermer kadehten türlü türlü fiskiyelelerden su akıp gece gündüz adam boynu gibi fişkırp akmaktadır.

Yuvarlak havuzun dört tarafındaki pınarlardan [40b] bütün kalabalık cemaat abdest yenileyip hayat suyundan içip susuzluklarını giderirler.

Sözün özü o yüksek sütunlu yapının tamamlanmasına çok çalıştılar. Lâcivert büyük kubbenin yükselmesini, Hayyâm-ı Minâ adlı Şeddâd yapısı gibi yüksek ve hoş gönül alan bina ettiler ki anlatımında dil kısa kalır. Bu camiin mihrabı önünde cennet bağından nişan verir bir İrem bağı içinde Fatih Gazi'nin ve ehlinin nur dolu türbeleri vardır. Ondak başka camiin üç tarafında büyük bir ova gibi bir avlusu vardır ki sekiz yerde kapıları vardır.

Avlunun iki tarafında bina bahçeler vardır. Ondak hariç camiin iki tarafında Semâniye medreseleri vardır. Toplam (—) odalardır ki öğrencilerle doludur.

Onlardan dışarı anayol aşırı medreselerin iki tarafında suhte tetimmeleri vardır. Onlar da öğrencilerle doludur.

Bir aşevi, bir şifa evi, büyük bir misafirhane, eski bir hamam ve bir sıbyan mektebi ile bezenmiş bir camidir ki yüksek bir yerden bu lâüf camiin dört tarafında olan imaretlere ibret bakışıyla baksan halis saf kurşundan göm gök bir imaristandır ki parlayıp durur.

Bu eserlerden başka koca Fatih nice bin imaret ile İstanbul şehrinin içinde ve dışında nice büyük eserler edip İstanbul'u mamur etti.

Fatih ve Meşhur At Pazarı

Osman Cemal Kaygılı

ZAMANIN, İstanbul'da yaptığı en mühim, en belli başlı değişiklik hiç şüphesiz Fatih'te olmuştur. Fatih'in eski halini, eski Saraçhane'yi, eski Karaman yokuşunu, eski Fatih meydanını bilenler bu ehemmiyeti tasdik ederler. Aman Yarabbi, neydi o eski Fatih'in eski berbat hali neydi oradaki Saraçhane'nin, Kavalhane'nin, sıra kasapların kurunuvustai [ortaçağ] manzaraları? Hele Fatih meydanındaki kirli çadırlardan, pashı tenekelerden kurulmuş yiyecek içecek çarşısı, ne kadar pis, murdar, iğrenç bir yerdi.

Bu günkü Fatih ise eskisine nisbetle İstanbul'un çok medenî çok temiz tırındaz, çok açık ve ziyadar yerlerinden bir yeri sayılır. Hele tramvay durak yerindeki meşhur pırzola mütehasşısı kasap Raşit Efendi ile Berber Hüseyin Efendi'nin dükkânlarının önü

temizlik hususunda Beyoğlu caddesinden hiç te aşağı kalmaz.

Tıpkı Cağaloğlu'ndeki Sıhhiye apartmanının bulunduğu cadde gibi Fatih'in bu tramvay durak yeri de âdeta bir doktorun mahallesidir. Sağlı, sollu bütün binalarda Dr. Rıza Rüstem, Dr. Ali Mahzar, Dr. Vicedani, Dr. Süleyman Nuri diye bir alay tabelâ görürsünüz. Doktorlardan sonra bir caddede en göze çarpan berberlerdir. Başta şişman Hasan Ef. Olmak üzere burada belki on beşe yakın berber dükkânı vardır ve bu dükkânların içinde en dikkate şayan Hasan Efendi'nin dükkânıdır. Hasan Ef. Hem çok usta bir berberdir, hem de yaman bir aşçıdır. Fakat boğazına pek düşkün olan Hasan Efendi pişirdiği yemekleri başkaları için değil, sırf kendisi için, sırf kendi kocaman gövdesi için pişirir. Dükkânına hangi gün, hangi saatte

girseniz muhakkak ortadaki bir maltızın üzerinde fıkır fıkır bir tencerenin kaynadığını görürsünüz.

Hasan Ef.'nin müşterilerini ustura ile tıraş ne kadar meşhur ise onları yemeklerin envaı hakkında tatlı diliyle ettiği tıraş ta o kadar hoştur.

Bu doktorlar, berberler caddesinin meşhur börekçisini bilmem tanır mısınız? Ona börekçi Hacı Baba derler ki otuz, kırk senedir burada halis tereyağı ile su böreği, baklava, revani, kurabiye, dilber dudağı, hamım göbeği yapıp satar ve yaptıkları da ağızınıza lâyk, emsaline başka yerlerde pek tesadüf edilemeyecek kadar cidden nefis şeylerdir. Bu caddeden sağdaki kısa yokuşa bükülüpte biraz ilerlediniz mi Fatih'in dillerde destan olan o büyük Atpazarı'na çıkarsınız.

Atpazarı'nın meşhur perde pilavı

İsmi Atpazarı'dır ama, burada satılan şeyler bilhassa dört ayaklı hayvanlar yalnız attan, eşekten ibaret değildir.

Bir Çarşamba günü sabahleyin buraya gelecek olursanız göreceksiniz ki bu meydanda ve bu meydanın dört bir tarafındaki parke döşeli sokakların içinde yüzlerce at, eşek, öküz, inek, deve, dana, deve yavrusu, koyun, kuzu, keçi, horoz, tavuk, kuş hep birden satılmak için pazara çıkarılmışlardır.

Fakat burada ekseriya ne alan bellidir, ne satan... Bakarsınız yarım saat evvel elindeki yeni doğmuş kara göz bir kuzu ile anasını satmaya uğraşan biri, yarım saat sonra aynı kuzu ile anasını bir başka adamdan pazarlıkla satın almaya uğraşıyor. Güzel çapkın bir merkep yavrusuna eli kuruş daha pey süren bir adam görürsünüz ki on dakika önce eli kuruş

daha pey süren başkalarına satmaya çalışıyor.

Kucağındaki alacalı ve küpeli keçi yavrusunu demin beş liraya vermek istemeyen kadın biraz sonra tutar, aynı yavrusunu bir çocuğun kucağına koyar, çocuk ta onları on liraya sevine sevine bir başkasına devreder.

Vakıa Atpazarı, bu cihetten şimdi de oldukça kalabalıktır; fakat havalar biraz açılıp, çayırırlar, bostanlar, bahçeler yeşillenmeğe başladı mı, o vakit İstanbul'da, Beyoğlu'nda, Boğaziçi'nde, Kadıköy'ünde, Üsküdar'da ne kadar koyun, kuzu, keçi meraklısı varsa genç, ihtiyar, kadın, erkek, çoluk, çocuk bütün oraya dökülür; bir ellerinde birer tutam ot, bir ellerinde birer parça kara üzümle Pazar yerini saatlerce dört döner ve sonra ya birer kara gözlü dilber kuzu, yahut alacalı, boyunları küpeli birer keçi yavrusu veya torba memeli birer koyun veya maltız keçisi yakalayarak neş'e içinde caddeyi tutarlar.

At pazarındaki tavuk, horoz, piliç satışları da enfestir. İstanbul'un ne kadar tavuk, horoz meraklısı, horoz dövüştürücüsü, bunların madrabazı varsa Çarşamba günleri hep oradadırlar. Keza bütün kuş meraklıları, kuşbazlar da öyle... Hatta buraya bazen İstanbul'un en maruf kuşçusu Yenicami'deki Arif Efendi yahut oğlu İsmail Bey de uğrarlar. Fakat bunlar oradaki alınıp satılan kuşlar içindeki pek nadidesi, pek harikuladesi olursa alırlar, yoksa öyle küllüstür mahalle kuşlarına, tapon güvercinlere, kümes artığı bastıbacak ispenç horozlarına tenezzül etmezler. Buranın at ve eşek alım satımı ise pazarın en görülecek manzaralarından biridir. Çanbaz denilen Sultan mahalleli at, eşek alıp satıcıları ile köylüler, tellallar, madrabazlar hep bir araya toplanır; kalabalık iki taraf olur. Bunların bir

kısmı alıcının, bir kısmı da satıcının tarafına iltizam eder. Ondan sonra da upuzun, mufassal, içinden pek kolay çıkılamayan bir alım satım münakaşasıdır başlar:

- Abe dedikse seksen kağıt dedikse ne iysitirsin suratını?
- Kızma be dayı, sen de ver bir şey...
- Ben ne verecem ba? Bigir aron bigir be! (aron, tıknafes demek)
- Kim demiş aron? Onu sen affedersin, bu bigir yok mu... Hani ya...
- Sus sen ba! Bak bana hemşerim ver şu elinil
- Ne vereyim elimi, bana yaramaz kırkından fazlasına!
- Ver sen şu elini hemşerim!

Derken alıcı ile satıcı aradaki meydancılar vasıtasile el ele tutuşturulur, artık iki taraf da bir kol sallamasına başlar ve salları ha salları uyuşmayıp da ayrılacak oldular mı meydancılar derhal tekrar elleri birbirine tutuştururlar, tekrar kol sallamaları başlar. Tekrar bozuşup ayrılırlarken, meydancılar gene tutuştururlar ve böylelikle alıcıyla satıcının kolları müthiş sancımaya başlayınca kadar bu hal devam ettikten sonra, nihayet güç bela pazarlık biter, ondan sonra da seksen kafadan birden tıpkı Peyami Safa'nın her zaman ağzında ve yazısında kullandığı şu temenni başlar:

-Haydi hayırlısı! Haydi hayırlısı!..

[Fatih Camii]

Şekerci Han'ın Şeker İnsanları

Dursun Gürlek

DÜNYANIN en güzel, en şirin şehirlerinden biri olan “Aziz İstanbul” aynı zamanda camiler, çeşmeler, hanlar, hamamlar kentidir. İşte bu hanlardan biri de Fatih Malta çarşısındaki “Şekerci Hanı”dır. Adına efsaneler uydurulan, fakat kim tarafından, ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmeyen yüz odalı Şekerci Hanı, bir zamanlar kültür dünyamızın seçkin şahsiyetlerine ev sahipliği yapmıştı.

Asım Sönmez’in 6 Nisan 1972 tarihli Hayat dergisinin 15. Sayısında yayımlanan hatıralarından öğrendiğimize göre, Şekerci Hanı’nın müdavinilerinden biri de Osman Kemali idi. Âmalar şeyhi olan bu zatın iç gözü sonuna kadar açıktı. Hazret’in en önemli özelliği ise, Hanedan-ı Ehl-i Beyt’e duyduğu büyük sevgi ve muhabbetti. O, Ehl-i beyt aşkının mücessem bir timsaliydi. Başta “Aşk Sızıntıları” ve “İrfan Sızıntıları” isimli eserleri olmak üzere diğer bütün kitapları Hazreti Ali Efendimize, onun pak ve temiz soyuna duyduğu nezih muhabbetin çarpıcı tablolarıyla doludur.

Osman Kemali merhum 1901 yılında İstanbul'a geldi. Bir süre Ramî'de bostan bekçiliği ve Beyazıt Camii'nin avlusunda arzuhalcilik yaptıktan sonra, kendisini Erzurum'dan tanıyan ve Fatih müderrislerinden olan Hacı Hazmi Efendi'nin ısrarıyla Fatih Camii'nde mesnevi dersleri vermeye başladı. İsmail Hakkı gibi büyük bir alimin rahle-i tedrisinde bulundu. Ondan icazet aldı. Mecelle şârihliğinden Mesnevi hocalığına kadar her sahada yoğun bir faaliyet gösteren, ziyaretine gelenleri mutlaka güler yüzle karşılayan, onlara Ehl-i Beyt sevgisini aşılayan Osman Kemali Efendi, 10 Ocak 1954'te hakk'ın rahmetine kavuştu. Eyüp Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Edirnekapı Mezarlığı'nda Rahmet-i Rahman'a tevdi edildi. Kabir taşındaki kitabe şöyledir:

**Cismim ruha döndü elhamdülillah
Her şey fênâ bulur, bâkîdir Allah
Hak'dır, Muhammed'dir, hem Resulullah
Ben Âl-i Âba'nın Kıtmiyr'i idim.**

Kandilli Rasathanesi'nin kurucusu ve müdürü meşhur Fatin Hoca da Şekerci Hanı'nın müdâvimleri arasında bulunuyordu. Yıllarca medrese tahsili gören; sarığıyla, cübbesiyle dâru'lîlmünâ (üniversiteye) devam eden Fatin hoca son derece sempatik bir insandı. Kendisi o zamanlar büyük bir şöhret kazanmıştı. Hava durumundan, yağmurdan, kardan, rüzgardan hep o sorumlu tutuluyordu. Ünlü karikatürist Cemal Nadir'in çizdiği bir karikatüre göre, yağmurdan sınısıklam olan bir vatandaş, yumruğunu Kandilli rasathanesi'ne doğru sallıyor;

**"İlahi Fatin Hoca! Allah'ından bul emi?
Hani hava güllük güneşlik olacaktı?"** diye bağırıyordu.

Yine Asım Sönmez'in hatıralarından öğrendiğimize göre, Fatin Hoca, Şekerci Hanı'na devam ettiği sırada bir gün **"Bir feza hadisesi olacak"** der. Aradan birkaç hafta geçtikten sonra, Yıldız Camii'nden çıkarken Sultan Abdülhamid'e bomba atılır. Tabii ki hoca hemen yakalanır, aylarca tutuklu yaşamak zorunda kalır. Neden sonra Malta çarşısı'ndaki esnafın şahitliği ve kefaleti sayesinde kurtulur.

Şekerci Hanı'nın misafirlerinden biri de Neyzen Tevfik'ti. Neyzen'in içkiyi iyice kaçırdığı, zilzurna sarhoş hayatı yaşadığı bir sırada Mehmet Akif bir tedbir düşünür; -belki ıslah olur diye- kendisini adı geçen hanın bir odasına yerleştirir. Neyzen, nasılsa bir ara içkiye tövbe eder. Fakat aradan çok geçmeden tövbesini unuttur, **"huyfu huyundan vazgeçmez"** sözüne uygun olarak tekrar işrete başlar. Akif, bu olayı Safahat'ında şu mısralarla dile getirir:

**Bir ömürdür içiyorsun, bırak artık şunu der
Derviş Ahmet bu celaletle hemen tövbe eder
Böyle bir tövbe ki, binlikleri çarpar duvara
Tas, çanak, testi perişan serilir tahtalara...**

1907 yılının bir kış mevsiminde Van'dan İstanbul'a gelen Bediüzzaman Said Nursi de Şekerci hanı'nın bir odasına yerleşir. Kapısına da şöyle bir levha asar: **"Burada her soruya cevap verilir, her müşkil halledilir, fakat soru sorulmaz!"** Bu garip ilan o zamanlar Şekerci Hanı'na devam eden herkesin dikkatini çeker. İlim adamlarını, medrese

mensuplarını büyük bir hayrete düşürür. Bediüzzaman'ın nasıl bir insan olduğunu merak edenlerin sayısı gittikçe çoğalmaya başlar. İşte bunlardan biri de, daha sonraki yıllarda Diyanet İşleri müşavere kurulu üyeliği yapan Hasan Fehmi Başoğlu'dur. Bu zat olayı şöyle anlatır:

“Ben meşrutiyet devrinde Fatih medresesinde okurken Bediüzzaman adında bir gencin İstanbul'a gelip bir hana yerleştiğini, hatta odasının kapısına **“Burada her müşkil halledilir. Her meseleye cevap verilir. Fakat sorulmaz”** diye levha astığını işittim. Böyle bir iddia sahibinin ancak mecnun (deli) olabileceğini düşündüm. Bediüzzaman hazretleri hakkında tevali edile gelen sitayişkar tavsiyeler, cemaatlerle ulema ve talebe gruplarının kendisini ziyaretlerini ve hayranlıklarını işittikçe, bende bir ziyaret arzusu uyandı. Ve kat'i karar verdim ki, en güç ve ince meselelerden sualler tertip edip sorayım. Ben de o zamanlar medresenin ileri gelenlerinden sayılıyordum. Nihayet bir gece

ilahiyat ilimlerinden bahseden gayet derin ve birkaç kitapta ifade edilebilen bazı mevzular seçerek soru halinde hazırladım. Ertesi gün kendisini ziyarete gittim. Suallerimi tevcih ettim. Aldığım cevaplar çok acayip ve harika olmuştu. Sanki o akşam beraber imişiz ve kitaba beraber bakıyormuşuz gibi suallerimin cevaplarını tam olarak verdi. Ben, tamamen mutmain oldum ve yakinen anladım ki, onun ilmi bizim gibi kesbi değil, vehbidir.

Sonra bir harita çıkararak Şark'ta (Doğu'da) bir darülfünun açılması icab ettiğini ve bunun ehemmiyetini izah etti. O zaman Şark'ta Hamidiye Alayları vardı. O suretle idare ediliyordu. Şark'ın bu şekilde idare tarzının noksanlıklarını ifade ile maarif, sanat ve fen noktasından Şark'ın uyandırılması lazım geldiğini mukni olarak bize izah ile bu gayesinin tahakkuku için İstanbul'a geldiğini anlattı. Diyordu ki:

**“Vicdanın ziyası ulum-u diniyedir.
Aklın nuru fünun-u medeniyedir.”**

Kıztaşı (Fatih)

Jak Deleon

EVLİYA Çelebi, Kıztaşı'nı "Saraçhanebaşı'nda göklere uzanmış tılsımlı bir sütun" olarak tanımlar. Kıztaşı adında (Bizans dönemine ait) iki ayrı anıt- taşın varlığı bilinmektedir.

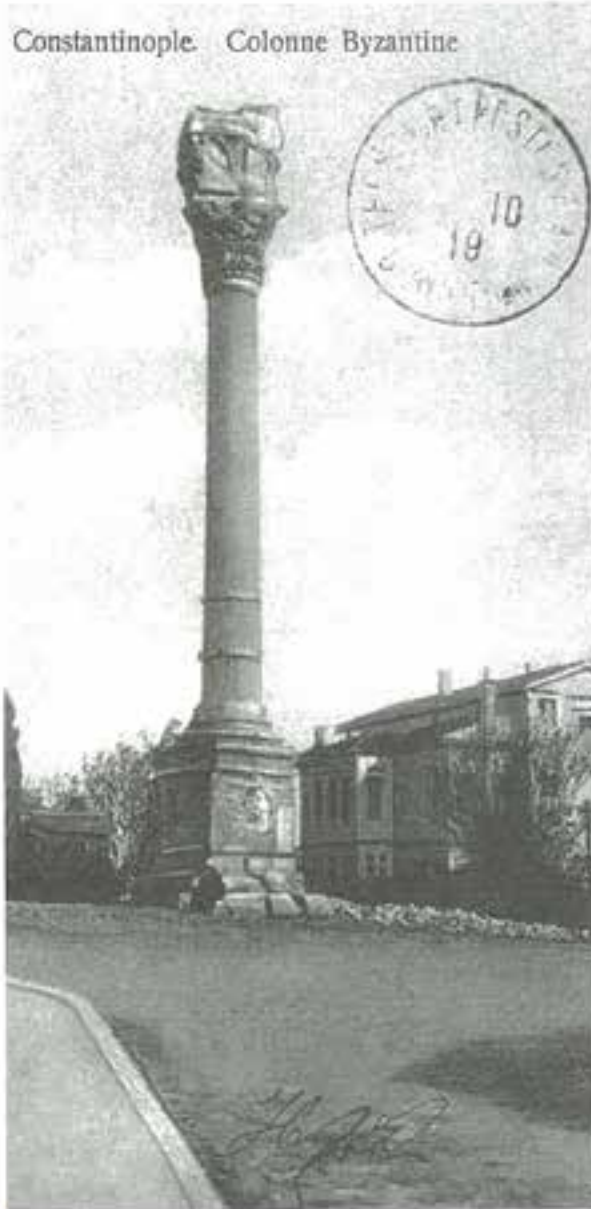
İbrahim Hakkı Konyalı, doruk noktasında Aşk ve Güzellik tanrıçası Aphrodite'in yontusu bulunan Kıztaşı'nın, 16. yüzyılda yerinden sökülerek Süleymaniye Camii'nin inşaatında kullanıldığını söyler; Konyalı, III. Murat dönemine (16. yüzyıl) ait Abdullah Oğlu İbrahim Bey Vakfiyesi'nden yola çıkar. 1580 yılı İstanbul Vakıf Defterleri (Stefanos Yerasimos'a göre) "**Kıztaşı adıyla bilinen**" mermer sütununun Mustafa Bin Abdullah'ın (Abdullah oğlu Mustafa) evinden alındığını bildirir. Kıztaşı'nın Süleymaniye Camii'nde kullanıldığı tezi, Peterus Gyllius tarafından da savunulur.

Bu gün gözüken (ve aynı semtte bulunan) Kıztaşı'nın diğer anıtlı ilgisi yoktur. Üç basamaklı mermer taban üzerindeki blok mermer kaideye oturan gri granit sütunun tepesinde İmparator Marcianus'un (5. yüzyıl) bronz yontusunun bulunduğu yazılır. Günümüzdeyse, Marcianus Sütunu olarak da bilinen anıtın yalnızca bir Korint başlığıyla taçlandırılmış olduğu görülür;

(Kızıtaşı)

Constantinople. Colonne Byzantine

başlığın üzerinde, kanatları açık dört mermer kartal kabartması vardır. Marcianus Yontusu'nun, 1204 Lâtin işgali sırasında yerinden sökülüp İstanbul'dan götürüldüğü öne sürülür; aynı dönemde İtalya kıyılarında karaya vuran (ve bugün Barletta kasabasında bulunan) bronz heykelin Marcianus Yontusu olduğu söylenir.

Kaidenin bir yüzünde, anıt-taşın üzerindeki Marcianus Yontusu'nun İstanbul Valisi Tatianus tarafından yaptırıldığını bildiren (ve metni Türk Ansiklopedisi tarafından yayımlanan) Lâtince kitabe görülür:

**PRINCIPIS HANC STATVAM MARCIANI
CERNE TORVMQVE
PRAEFECTVS VOVIT QVOD TATIANVS
OPUS**

Boğaziçi Üniversitesi Lâtinçe Okutmanı Dr. Chryssi Sidiropoulou'ya göre, kitabe gezginlere (meâlen) "Vali Tatianus tarafından efendisi Marcianus için yaptırılan bu yontudan, bu eserden gözlerinizi ayırmayın" diye seslenmektedir.

Altın yıldızlı bronz harflerin mermere çakılmasıyla yazılan kaide kitabesinden bu güne yalnızca harflerin belirgin yuvaları ve kenet delikleri kalmıştır. Kaidenin üç yüzünde çelenk içinde haç kabartması bulunmaktadır. Dördüncü yüz, karşılıklı duran iki kanatlı kız figürüne ayrılmıştır. Bu figürlerin Zafer Tanrıçası Nike'yi

simgelediği öne sürülürse de, ellerindeki haçlı madalyon onların melek olabileceğini düşündürür. Kitabı, bu tasvirlerin üzerinde yer alır.

İki anıta da Kıztaşı adının verilmesi, aynı nedenlere bağlıdır: Bizans efsanesine göre, günümüzde Süleymaniye Camii'nde bulunan Kıztaşı'nın üzerindeki Aphrodite yontusu, "hafifmeşrep" kadınları (seslenerek ya da eğilerek) işaret ediyordu. Söylence, II. Justinus'un (6. yüzyıl) Kıztaşı tarafından itham edilen baldızının, Hippodromos'da atlara bağlanarak öldürüldüğünü anlatır. Marcianus sütununu'nun Kıztaşı olarak anılmasının nedeni, Marcianus'un eşi "**Bakire İmparatoriçe**" Pulcheria'ya bağlanır. Marcianus yontusu'nun oturtulduğu sütuna Kıztaşı adı verilmesine ilişkin bir söylence, Bizans döneminde "**Meghali Ekklesia**" (Büyük Kilise), Osmanlı'da "**El Cami-ül Kebir'ül Atik**" (Eski Büyük Cami) olarak bilinen ve Cumhuriyet döneminde müze olan Ayia Sofya'nın (Kutsal Bilgelik) yapılarıyla bağlantılıdır. Sırtında dev bir sütun taşıyan genç bir kız bir cin tarafından durdurulur. Cin

sütunu Ayia Sofya'ya götürdüğünü açıklayan kıza, kilisenin tamamlandığını söyler. Genç kız cine inanır ve sütunu aldığı yere geri götürüp diker. Cin yalan söylemiştir. Kilise yanlanmamıştır bile. Bunu gören genç kız sütunu yeniden almaya gider ama yerinden oynatamaz. Sütun, o günden sonra (adı bilinmeyen genç kıza göndermeyle) Kıztaşı olarak anılır. Efsaneyi ileten Derman Bayladı, söylencenin üç kez yapılan Ayia Sofya'nın hangi dönemine ilişkin olduğunu (Constantius, 4. yüzyıl; II. Theodosius, 5. yüzyıl; I. Justinianus, 6. yüzyıl) belirtmez. Türk kaynaklarına göre, Marcianus Sütunu'na Kıztaşı adı, kaidesindeki Nike/melek kabartmaları nedeniyle Osmanlı döneminde verilmiştir.

20. yüzyıl başlarında Sadrazam Kâmil Paşa Konağı'nın avlusunda bulunan Kıztaşı, 1908 Çirçir Yangını'nda hasar görmüş, Nike/ melek figürlerinin yüzleri yok olmuş ve bedenleri büyük oranda tahrib olmuştur. Yangından sonra anıt-taşın çevresi açılarak temizlenmiş ve (bir meydan planı gözetilerek) yeniden düzenlenmiştir.

Fatih - Harbiye

Peyami Safa

-IV-

KARANLIK bu mahallelere erken basar. Neriman akşamın bu saatlerinde evde bulunmaya artık tahammül edemez olmuştu. Evvelce dikkat bile etmediği küçük şeylere bugün ehemmiyet veriyordu.

Mindere uzandı. Odaya geceyi erken getiren bu kafeslerin deliklerinde, karanlıkların gitgide lapalaşmasına bakıyordu. Dört köşe delikler çizgilerinin sertliklerini kaybettiler ve değirmileştiler. Beyaz tül perdeler karardı.

Helvacıların geçtiği saat. Her şey susar ve yalnız onların sesi duyulur. Sakız gibi incele incele uzanan ve ta uzaklara, sokak diplerine bulaşan, ezik, yapışkan sesler. Günün ışığı ile beraber çekilirler, giderler.

O vakit her şey kararır, söner, her canlı şey siner.

Ellerinde çıkınlarıyla, geç kalmış bir iki mahallelinin sıkışan adımları. Bitişik evin kapısı, geceyi bir felaket sananların elleriyle hızlı hızlı vurulur, şiddetle açılıp kapanır. Mutfaklardan gelen ince bir dumanın bütün sokağa dağıttığı hafif bir marsık ve yağ kokusu. Fatih minarelerinde ezan.

Neriman gözlerini kapadı. Başını koyduğu yastukta hafif bir lavanta çiçeği kokusu. Çocukken o bu kokuyu severdi: Annesi bohçaları açtığı vakit, temiz çamaşırlardan yükselen bu kokuyu her yerde, entarisinde ve yastuklarda arardı,

bulamadığı vakit rahatsız olurdu. Şimdi bundan da hoşlanmıyor.

Arka sokaklarda helvacıların sesleri hala uzanıp gidiyordu; menhus, meş'um sesler. Hastalığa, ölüme ve bunlardan daha korkunç, yüzleri karanlıkta kalan ve hüviyetleri meçhul birtakım fertlere ait korkular uyandırıyorlardı. Neriman bu seslerde annesinin ölümünü, babasının ihtiyarlığını, muhitinin sefaletini hatırlatan, bütün hayatında gördüğü ve duyduğu matemlerin hepsini, istikbalin sakladığı elemelerin hepsini sezdirenen derin, gayet derin ve ruhun en muhkem, en mücehhez taraflarına bile bir anda giren keskin, bayıltıcı bir keder duyuyordu ve bu sesler bitip tükenmiyordu, biri uzaklaşp kayboldukça, köşe başında yükselen bir yenisi, ötekini takip ediyordu ve ağır, hazine bir ses kervanı halinde, arkası kesilmeden, sıra sıra geçiyorlardı.

Neriman evin kapısına bir anahtar sokulduğunu duydu ve babasının geldiğini anlayarak yerinden fırladı.

Birdenbire canlanmıştı. Baloya ait arzularını yaptırabilmek için babasını o akşamdan itibaren kazanması lazımdı.

Kapıya kadar koştu. Babası lastiklerini çıkarıyor, Gülter elinden paketleri alıyordu.

Neriman biraz geride durdu. Gülümsüyordu.

Babasına yaranmak için bir fırsat aradı. Gülter'in elinden paketleri aldı ve ona lambayı yakmasını emretti.

Babası ile beraber yemek odasına girdiler. Neriman hemen ona doğru bir sandalye itti:

- **Oturunuz Bey Baba!** dedi.

Faiz Bey oturdu ve Gülter lambayı getirdi.

Neriman paketleri açıyor ve neşeli bir sesle:

- **O... Burada kızartılacak bir şey var...**

Ne iyi ettiniz de bundan aldınız! diyordu.

Sonra Gülter' e döndü:

- **Bende mutfağa gireyim, bunu beraber kızartırız... Sana yardım ederim, Gülter!** dedi.

Aylar var ki Neriman mutfağa girmek şöyle dursun etrafında bile dolaşmamıştı. Bu farkın babasına yapacağı tesirden istifade etmek istiyordu.

Gülter sordu:

- **Nasıl oldu bu küçük hanım? İçinizden mi geldi?**

Neriman babasına ahlakında bir değişiklik olduğu zannını vermek için:

- **Bundan sonra seni mutfakta yalnız bırakmayacağım!** dedi.

Faiz Bey sesini çıkarmıyordu. Bu, mümkün olduğu kadar septik bir adamdı. Etrafında geçen hadiselerin bütün sebeplerine bir anda intikal etmek isteyen ihtiyatkâr zekası, Neriman'ın bu halinde de yeni âmilleri arıyor ve aldanmıyordu; fakat bir taraftan da, Neriman'ın ahlakında salâha doğru yeni bir imkân yolu açan bu hareketlerinden korku ile karışık, mütereddit bir sevinç duyuyordu.

Paketleri alarak odadan dışarı çıkan kızıyla hizmetçisine:

- **Zeytinyağını az koyun!** diye seslendi.

Bu ihtar mutfağa koşan Neriman'ın canını sıkıyordu. Vaktiyle böyle teferruata hiç ehemmiyet vermeyen babasının bu tasarruf endişesi, mali vaziyetinin çok fena olduğunu gösteriyordu.

Hatta buna Gülter de dikkat etti, mutfakta Neriman'a dedi ki:

- Beyefendi çok sıkıntıda; hiç eskiden böyle şeyler söyler miydi?

Neriman birdenbire me'yus oldu. Bu kadar ince hesap yapan babasına yeni bir kıyafet masrafı nasıl teklif edecekti? Fedakarlık nöbeti babasında değil kendisinde idi. Utandı. Bütün emellerinden vazgeçmeyi düşündü: Bir daha Macit'in yüzünü görmemek, köprü'nün öbür tarafına geçmemek, baloya değil sinemaya bile gitmemek ve ömrünün sonunda yapayalnız kalan babasının baş ucundan ayrılmayarak onun bütün arzularını yerine getirmek... Hatta Neriman buna bile karar veriyordu. Büyük bir teessür içinde mırıldandı:

- **Sahi Gülter masrafı biraz kısalım.**

Ve o ana kadar mutfakta kendini eğreti bulduğu halde, birdenbire samimi çalışmak arzusunu duydu, önlüğünü giydi, kollarını sıvadı ve Gülter'in yapabileceği en kaba işlere doğru atıldı, kömür tenekesini aldı ve ocağa boşalttı.

Gülter bağırıyordu:

- **Aman küçük hanım, bırakınız, ben yaparım.** Sonra ilave etti:

- **Hanımefendi ne kadındı! Siz küçüktünüz... Ah onu bir mutfakta görseydiniz... Aman ne temiz kadındı, ne titiz kadındı...**

Neriman dinlemiyor ve düşünüyordu: "Perapalas bana ne uzak! İşte benim halim..."

Kömürü boşaltırken bir eli simsiyah olmuştu. Macit'in elleri gözünün önüne gelmişti ve hemen musluğa koştu. Fakat tenekede su bitmişti. Büyük bir öfke ile:

- **Su! Gülter, maşrapa ile su bul! diye** bağırdı. Gülter suyu getirirken, Neriman biraz

evvel babası için duyduğu merhameti şimdi kendisi için hissediyordu. Orada (köprü'nün öbür tarafında) genç kızlar böyle mi yaşıyor, bir genç kız böyle mi yaşar?

Sabun köpürmüyordu. Kuyu suyu. Neriman sinirlendi.

- **Tatlı su bul, Gülter!** dedi.

Bekliyordu, Gülter koştu. Neriman'ın rengi uçmuştu. Titremeye başladı.

Gülter, küçük hanımın tehlikeli asabiyetini bildiği için acele ediyordu. Küpün kapağı devrildi, maşrapa yuvarlandı ve mutfak karıştı. Neriman bayılacak gibiydi. Kaç kere sinirden bayıldığı için korkmaya başladı. İki eliyle musluğun taşını sımsıkı tuttu.

Titreyen avuçlarında sabunu zaptedemiyordu, bir iki defa kaçırdı ve nihayet ellerini temizledi.

Gülter yalvarıyordu:

- **Haydi küçük hanım siz gidin...**

Sinirleriniz oynadı, siz gidin, ben yaparım.

Neriman işi bıraktı, fakat mutfaktan da çıkmadı. Hala babasına karşı ev kadını görünmek istiyordu. İki defa odasına girdi, çıktı; önünde önlüğüyle, sıvanmış kollarıyla babasına kendini gösterdi. Neriman ikinci defa odadan çıkarken Faiz Bey:

- **Maşallah! Maşallah!** demişti.

Neşeli bir yemek yediler. Neriman çok söylemiş ve Faiz Bey gülümseyerek dinlemişti. Kızının yemeğini methetti. Fakat Neriman bu işlere elini sürmediğini, kömür tenekesini boşalttıktan sonra sinirlendiğini itiraf etti ve babasını güldürdü.

Bütün gece neşeli geçti. Neriman, bu mahallede, bu evin içinde, bu gaz lambası, bu ihtiyar adam, bu dökülmüş sıvalar, bu eğrilmiş

korniş ve çatlamış eski atlas perdeler karşısında, bu yeni silinmiş küflü tahta kokuları arasında insanın mes'ut olabileceğini görüyordu ve bu evde geçen neşeli günlerini hatırladı. Şinasi de, koca olarak bu eve gelebilir ve herkesin paylaştığı müşterek bir saadet içinde, Neriman, vicdan azabı duymadan mes'ut olabilirdi. Fakat ne idi, ara sıra Neriman'ı yakalayan o kuvvetli arzu ki bunların hepsine karşı nefret, isyan uyandırıyor.

Gözleri lamba şişesinin içinde yanan fitile daldı ve epey düşündü. Fakat muhakeme etmiyordu. Birbirine zıt bir takım hayaller gözünün önünden geçiyor ve kendiliklerinden

bir sürü mukayese unsurları teşkil ediyorlardı: Fatih sokakları, Beyoğlu caddeleri, başörtülü kadınlar, sarıklı adamlar, otomobiller, şahnişleri çarpılmış, kaplamaları çatlamış, tahta evler, karanlıklar, helvacı sesleri, apartmanlar, kuvvetli elektrik ışıkları, Maksim salonu, Şinasi'nin odası, yerde notalar, Şinasi'nin kabarık saçları, sinemada gördüğü Avrupa Salonları, insanlar arasındaki ince münasebetlere ait birçok intibalar, büyük bir kilise kapısı, Beyoğlu'ndaki kapalı çarşılar, yüksek taş binalar arasındaki şerit kadar ince bir mavi hava görünen sokaklar, Fatih Camii'nin avlusu, ezan sesleri, yangın korkuları, beşik gıcirtısı...

Mesihpaşa İmamı

Sâmiha Ayverdi

BU sabah da Mesihpaşa İmamı Hâlis Efendi, telâssız ve âheste adımlarla Zincirlikuyu'daki evinden çıkarak Hırka-i Şerif'e inen yokuşun başına kadar gelmişti. Câmîi buradan seyretmek ona hem zevk, hem de hüznü verirdi. Eteklerinin altında kat kat, sıra sıra, yarım, bütün kubbecikler toplamış büyük kubbenin üstünde bir karış kurşun kalmamıştı. Pencerelerin alçı çerçeveleri ise şaşkınlıktan büyümüş gözler gibi alabildiğine açılmış, yıllardan beri meçhul bir semte sitemle bakmakta idi. Yan ve ön cephenin geniş kesme taşları, senelerin ve ihmallerin açtığı iltihaplı yaralar hâlinde gittikçe büyüyor, gittikçe tedâvisi zorlaşır bir seyre giriyordu. Fakat asıl onu üzen o güzelim minârenin hâli idi. Kubbeler mânzumesine

levant kâmeti ile tezatlı âhengi veren minâre, yanarken söndürülen bir mum gibi, ortasından uçup gitmişti. Halbuki şu harap, şu perişan ve derbeder görünüşüne rağmen eser üstüne çevrilen her bakışa: **"Ben vâdiye oturtulmuş en nefis bir âbideyim!"** diyen haşmetli bir san'at dehasının şahırası idi.

(...)

Mesihpaşa İmamı sabah namazını kıldıktan sonra her zamanki gibi mihrâba bağdaş kurup oturmadı. Zira gerek yirmi dört saate sığan bir nefis muhâsebesinin içinde kalmış tırmıkları, gerek üstüne yıkılıp onu alenen yaralayan dış hâdiselerin müsterek hücumlarıyla didik didik olmuştu. Bu yüzden kendini günlük işlere vermeyi bir devâ gibi arayarak ayağa kalktı. Bir gün evvel câmîi temizlemek için müezzini

[Mesihpaşa Camii]

çağırması, o da öğlenden evvel geleceğini vâdetmişti. Fakat gelmeyecekti; bunu, yüzlerce benzeri olan tutulmamış vaatlerden dolayı katı olarak biliyordu. Müezzîn Sâlim, sinsi sinsi gülerek bir kere dalavereli işlerine doğru uzaklaşıp gitti mi, onu haftalarca görmek muhaldi.

Hem her zaman bir yardımcı arayan Hâlis Efendi, bugün yalnız kalmak, daha doğrusu yorgun düşünceye kadar çalışıp didinmek istiyordu. Zira buna şiddetle muhtaçtı. Hemen işe başladı. Evvelâ sapının uzunluğundan dolayı hâkim olamadığı süpürgesiyle örümcek ağlarını bozmaya koyuldu. Belki temizlik

bahsinde tek muvaffak olduğu bu işti. Eğer süpürgeye daha uzun bir sap takmak mümkün olsaydı, şu menhus kuşların da yuvalarını bozar, yumurtalarını düşürüp kırardı. Fakat kurnaz hayvanlar öyle tepelere yerleşmişler, yavruları için öyle görünmez delikler bulmuşlardı ki, bunları keşfedip çâresine bakabilmek için kuş olup peşlerinden uçmaktan başka çâre yoktu.

Hâlis Efendi, köşeleri ve sütun başlıklarını birbirine bağlayan örümcek ağlarını bozmakta zorluk çekmiyordu. Fakat top kandilin göğsünü yâver kordonları gibi dolayan ağları toplamak hayli müşkildi. Bu yüzden her

temizlik teşebbüsünde kaç tâne kandil kırmıştı. Muhakkak ki beceriksiz adamdı. Aldığı terbiye ve yetiştigi muhit, onu ne bu neviden işlere, ne de hayatın kanşık veya basit zorluklarına alıştırmıştı. Buna biraz da kabiliyetsizliği ilâve olunca, tam tertip bir beceriksiz olup çıkmıştı. Hâlis Efendi mesleğine ne derece merbut ve işinin ne derece ehli ise, bu mesleğin havasından uzaklaşınca da o kadar pısrık, beceriksiz, çekingen ve bilgisizdi. Ve hayat denizinde yüzen insanlara kendi sâhilinden bakıp dururken hiçbir defa bu denize atılmamış olmanın bir noksan olduğunu hatırına getirmemişti. Hattâ kendi ilmi dışında akıp giden hayatla alış veriş bir nevi tenezzül, mesleğinin haysiyetine bir nevi tecâvüz bile saymıştı.

Hâlis Efendi, başını arkaya yatırarak yüksek bir pervazdaki kuş kirlerini düşürürken, elinin daha işe yatkın olmadığına bayağı kızılıyordu. Emektar câmiine hizmet etmekten çekindiği yoktu; fakat elinden iş gelmiyordu. Yoksa müezzîn olacak o vicdansız adama yüz suyu dökermiydi hiç? Bir çivi mıhlayıp da parmağını ezmediği, bir kapı, bir pencere düzeltmek isteyip de latasını, cübbesini yırtmadığı ne zaman görülmüştü? Ama yine de insan beceriksizim, diye bir köşeye çekilebilir miydi? Bâhusus bu, kimsenin kıymetini bilmediği câmiî günden güne sararıp solan bir ölüm hastası gibi, her geçen yılla biraz harap olup giderken, yüreğinde merhamet ve kadirşinashk zerrisi kalmış hangi adam bundan baş çevirip geçebilirdi. Lâkin ne tuhaf Hâlis Efendi'nin

geçen seneye kadar Mesihpaşa Câmii hakkında bütün mâlûmâtı, Mimar Dâvut yapısı olduğunu ısıtmış olmasından ibâretti. Halbuki geçen ilkbahar iki seyyahla berâber gelen bir tercümanın kitabından edindiği tafsilât ve mâlûmâtı defterinden o kadar çok okumuştur ki, artık onu istediği zaman ezbere tekrar edebiliyor ve bundan zevk alıyordu. Üstü başı toz toprak içinde, kollarından omuzlarından örümcek ağları sallanan Mesihpaşa İmamı, cep defterindeki o kaydı yine kendi kendine tekrar etmeye başlamıştı: "Sadrazam Mesih Paşa Câmii, Sinan'ın ölümünden iki sene evvel 994'te yapılmış olmasına rağmen, Mimar Dâvud'un eseri olma ihtimâli kuvvetlidir. Planı hiçbir câmiî de görülmeyen bazı husûsiyetler arzeder. Esas kütle, sekiz köşe plan üzerine kurulmuş bir kubbe ile örtülüdür. Câmiiide asıl husûsiyeti teşkil eden, iki yandan hârice taşıyıcı fevkânî geniş mahfillerdir. Bu mahfillerin altı taş oyma şebeke ve parmaklıklarla çevrilmiş birer açık dehliz teşkil eder. Cenup cephesindeki son cemâat yerinin önündeki seddin altında dükkânlar vardır. Harim denen avlusunda, abdest muslukların boydan boya sıralandığı yer bir revakla çevrelenmiştir. Harimin ortasında Mesihpaşa'nın şebekeli kabri vardır. sokak köşesindeki çeşme duvarının üstüne bir yeniçeri bölük işareti kazanmıştır."

Hâlis Efendi'nin akıl erdiremediği noktalardan biri de, ecdâdın bıraktığı miraslara, bu miraslara sahip olanların değil, olmayanların gösterdikleri alâka idi.

Meğer Başıma Gelecekler Varmış!

Ahmet Rasim

BÜYÜK halam beni çok severdi. Ben de onu pek severdim ama kocası eniştemi görünce hemen hemen kendimden geçerdim, o kadar korkardım. Gerçi, rahmetli bana bir fiske vurmamış incir çekirdeği ağırlığında bir söz söylememişti, fakat evlerimizde dönüp dolaşan bir gelenekleşmiş hikâyesi vardı ki özeti şöyle idi: Muharebelerde bulunmuş, on, on beş yerinden yaralanmış, bir gece konağa giren hırsız elindeki bıçağı ile beraber yalnız başına tutup öldürünceye kadar döğmüş, vaktiyle yeniçeri iken cellat önünden kurtulmuş, iki üç

oda dolusu tüfekleri, kılıçları, kamaları, palaları varmış gibi korkunç hikâyelerden ibaretti. Gözlerimi son derecede yıldırımtı. Bunlardan başka arasına annemle beraber Sarıgül'deki konağa gittiğimiz zamanlarda görürdüm: Selâmlıktan sesi geldi mi, haremden herkes olduğu yerde mihli gibi durur, yalnız halamla konuşurdu. Nasıl konuşurdu? Bazen görürdüm. Halam karşısına gelir gelmez o, yerinden kalkar, kolundan tutar, oturtur, son derece görgü kurallarına bağlı, terbiyeli, her sözünün başında "Hanımefendi" diye konuşur, son derece saygı gösterir fakat halam

yine olağanüstü çekingen davranırdı. Bu karşılıklı konuşma en sık olarak haftada bir defa olurdu. O da selamlık ile harem arasındaki “mâbeyn” odası denilen büyük salonda, Bu tür saygıyla ayakta durarak yapılan karşılaşmalarda bazen annem de, ben de ayakta durmak üzere bulunurduk.

Beni parmakları son derece sert elleriyle sever, okşar “Ne istersen alayım” der, hatta yanından çıkarken avuçlarını, içine çeyrek altınlar bulunan çil paralarla doldurur, her bayram, bayramlığını bohça ile yolları.

Gel gelelim ben korkudan kendisine bir türlü ısınmazdım. Çok iyi biliyorum ki, Sangüzel Mahallesi’nin imamından, en güçlü kuvvetli kabadayısından, süprüntücüsüne varıncaya kadar hepsi korkarlar, konakta pencere önünde oturduğu zaman görmiyelim diye duvar dibinden geçerlerdi. Bununla birlikte Laz Mehmet Bey diye tanınmış olan bu kimse heybetliliği ile beraber, düşkünleri son derecede korur, cömert, ikram sever bir insandı. Mahallenin dulları, yetimleri, düşkünleri her zaman merhamet bakışı altında bulunurdu.

Haydar’daki evimizde ben Çukurçeşme Mektebi’ne gidip gelirken bir gün ders arasında bu eniştem Mehmet Bey, arkasında Sivastopol muharebesinden mi, yoksa her iki yılda bir isyan etmek alışkanlığında olan Karadağ çarpışmalarından beri mi yanında bulundurduğu Ali Çavuşla beraber içeriye girmesin mi? Nereden nereye? Bereket versin ki Hoca Efendi uykuda değildi. Bakındıysa da beni görmedi. Ali Çavuş gördü.

Haber verdi. Ben de zaten zip diye ayağa kalkmıştım. Ne Hoca’ya ne Kalfa’ya bir şey

söylemeden beni aldı, mektepten çıktık. O önde, benim elim Ali Çavuş’un elinde, bizim eve doğru yürüdü. Bir de evin önüne gelelim ki öküz arabaları durmuş, yükleniyor. Ne oluyoruz? Kime sorarsın? Hem vakit de kalmadı, Ali Çavuş elimi bıraktı, eniştem tuttu. Yürümeye başladık.

Elimden tuttu ama arada bakıyor, beni okşuyor bana:

“Uslu oturur, güzel güzel okursan sana yok , yok!” diyordu.

Anladınız a... kapana tutulmuştum.

Gerçekten de gele gele konağa kadar geldik. Beni harem kapısından bıraktı. İçeriye girdim ki, halam pek sevinçli... Beni kucakladı, öptü, sevdi. Yedirdi, içirdi. Ben hâlâ bir şey anlamıyordum.

Koca konak, koca bahçe... İnsan beş on defa inip çıksa, bahçenin ağaçlarına bakına bakına iki üç kere dönüp dolassa akşam olur... oldu. Tam ezan vaktiydi. Sütünem o alacakaranlıkta simsiyah yüzüyle karşıma dikildi. Beni aldı. Konağın harem bahçesinden selamlık bahçesine geçilen kapısından çıkarak ta öte tarafta bulunan, bitişik küçük bir bahçe içindeki bir eve götürdü. Anneme kavuştum. Siz olacağına bakın:

Meğer halam beni rüyada görmüş. Nasıl gördüğünü enişteme anlatmış. O da:

-Siz halalık etmiyorsunuz... Yetim çocuk, bakılmak ister, işte konağın yanındaki evimiz bomboş duruyor. Bunları kira köşelerinde süründürmek bizim şanımıza yakışır mı? Yarından tezi yok, kalkıp gidelim. Bunları buraya getirelim. Ben Rasim’i mektebe verir ayrıca hoca tutar, okuturum. Üstünü , başını da

yaparım. Adam olup meydana çıkar da bir Fatih okursa bahtımızal demiş.

Sabahleyin bu karar uygulanmaya konulmuş. Ali Çavuş arabaları bulmuş, getirmiş, kendisi de gelmiş “Taşınacaksınız” diye emir vermiş; tabii “Semi’na ve ata’na” denilmiş...

Ertesi sabah idi ki, Ali Çavuş bizim evin kapısına damladı, bana:

- Bey çağırıyor, dedi

Yürüdüm. Selamlıktaki odasında erkân minderinin köşesinde oturmuş, nargile içiyordu... Koca oda... Özellikle küçük de olsa benim orada kendisinden başka kimseyi görmek ihtimalim olanazdı. Gülümseyerek dedi ki:

- Hoca Efendi’yi görüyor musun?

Baktım, odanın etrafındaki firdolayı minderlerden birine diz çökmüş, beyaz sanki, kurşuni cübbeli, yüzü sevimli biri oturuyor. Enişte kendi kendisine ya da o kimse ile birlikte ortaklaşa ders programını yapıp hazırlanmış olacak ki marpuğun imamesi bıyıklarının arasından ayrılar ayrılmaz:

- Her Cuma sabahı yazı gösterecek, her Pazar, Çarşamba akşamı da Arapça okutacak. İstedğim gibi çalışırsan seni her Cuma Fatih’e namaza götürürüm. Namazdan sonra da Ali Çavuş ile gezmeye yollarım. Halana söyledim. Bu gün sana yeni bir elbise alacak... Kundura alacak... Hoca da hokka, kalem, kâğıt, kitap, ne gerekli ise yarın getirecek... Cumartesi günü de seni Hafız Paşa Mektebi’ne götüreceğim. Öp bakayım hocanın elini!

Saniye geçirmedim: Şap!

- Haydi göreyim seni... Al bakalım gündeliğini... her sabah bana geleceksin,

alacaksın.

Çil bir kuruş!...

Gerçekten de ertesi sabah Hoca’yı selamlıkta ders için ayrılmış odada buldum. Önümde kendi odasından getirdiği genişçe bir rahle, rahlenin önünde boş bir minder üzerinde beyaz, büyücek, beş köşe bir hokka, içinde şimdiki moda bej renginde lif lif ham ipek, iki üç tane açılmış kameş kalem... Ağzı balmumlu ufak bir pul şişe mürekkep, birkaç tabaka âharlı denilen koyu yeşil, yumurta sarısı kâğıt...

Bana cüzümü açtırdı. Galiba

“Ve’zzariyâti”ye çıkmıştım. Okuttu. Ama sayfaları açtı, açtı, parmağıyla gösterdiği yerden okuttu. Oysa onun gösterdiği yerleri ya okuyup geçmiştim ya da henüz oralara gelmemiştim. Şimdi anlıyorum ki “Yeni usul” özel ders hocalarından biriydi. Ama gayet nazik... Kendisinde öyle dövücü sövücü surati yoktu. Elleri tertemiz, turnaksız, sözleri hafif, yumuşak, bakışları tesvik edici, merhametli...

Birinci imtihandan sonra mürekkep şişesini kalemtraşı ile açtı, hokkaya bir miktar mürekkep döktü. Ucu açılmamışlardan biriyle de bir beyaz kâğıt parçasında prova yaptı. Bana:

-Minderi al da şöyle yanıma gel, dedi.

Geldim. Kalınca yontulmuş, eğrice kesilmiş bir kalemi Besmeleyle hokkaya batırdıktan, ucun aldığı mürekkebi hokkanın kenarında azalttıktan sonra, önceden üç katlamış olduğu yeşil kâğıdın sağ başının bir parmak kala yerine bir sülüs elifinin zülfinü yaptı, onun ardından ucu bir daha bu zülûf üzerinden yürüterek aşağıya çekti ve bir an hareketle bıraktı. Bir elif ki ne merteğe benzer ne direğe. Son derece düzgün. Yazmıyordum ama anlıyordum. Dedi ki:

- İşte bu elif... (Bir taraftan da zülfün altından noktalayarak) Bunun boyu şuradan ta şuraya kadar dört noktadır! Anlatabildim mi?

Bir daha ... (Yine bir elif yazdı):

- Söyle bakayım, buradan buraya kaç nokta?

-Dört.

-Aferin!

Ooo!.. Yahu! Üç mektep değiştirdim, bir aferin alamadım. Şair Nâbi nereden uydurmuş da:

“Ya rab, bu âferin ne tükenmez hazinedir” demiş.

-Şimdi dikkat et! Bu da ‘be’.

Gerçekten de öyle güzel bir “be” ki... Yağ gibi... Ama bu güç yazılacak! Özellikle teknesi kolay kolay benim kalemin ucundan böyle güzel bir kavrum ile çıkamayacak...

-İşte altındaki bir ‘nokta’. Dikkat ettin mi?

- Ettim

-Aferin

Bir oh daha... Bir elif, bir bâ, iki aferin... Daha ne isterim?

- Şimdi dur.. Bir daha tarif edeyim...

Dediği gibi bir daha tarif etti. Ondan sonra kalemi üç parmağının arasında nasıl tutacağını, baş parmağıyla orta parmağının durumlarına hâkim olan şahadet parmağının görünür görünmez bükülü olduğu halde üstte nasıl bulunacağını, hokkadan mürekkebin kalemin ucuna nasıl alınacağını, mürekkep çok

gelecek olursa damlayıp yazıyı bozmaması için hokkanın ağzında fazlanın nasıl bırakılacağını gösterdi, gösterdikten başka bana da tekrar tekrar prova ettirdi. Pazar akşamı Arapça kitabını getireceğini, o zamana kadar bu verdiği alıştırma o kâğıdın sonuna kadar güzel güzel yazmaklığını, Cumartesi sabahı da erken ugrayıp beni alarak Hâfız Paşa Mektebi’ne götüreceğini söyledi. Kalktı.

Elini öptüm... O da cübbesini kavuşturdu. Sessiz sessiz yürüyerek divanhaneden geçerek çıktı, gitti. Ben odada kalmıştım. Bakınıp duruyordum. Çünkü ne yapacağımı bilemiyordum. Bu vaziyet arasında idi ki eniştem göründü. Kalın gür sesiyle dedi ki:

-İnsan hocasını ta kapının önüne kadar götürmez mi? Sonra hoca, adama ne der?

~~~~~~

-Verdiği derse bakayım...

Baktı:

-Göreyim seni... Bu pek iyi bir hocadır. Bizim imam bile yazıları buna yazdırır... Yakup Hoca mahallede bir tanedir... Çalış, duasını al...

Çekildi .. Ben de ders araç ve gereçlerimi topladım. Divanhaneden geçerken yine onun sesi duyuldu:

-Gel!...

Kendimi takım taklavat karşısında buldum.

-Al bakalım gündeliğini!

Canım çil kuruş!.. Ele, keseye, cebe ne kadar yakıştırdı.

[Kağı arabası
ve sürücüsü]

CONSTANTINOPLE - 1911

Ömer'in Çocukluğu

Muallim Naci

BİZİM Ömer diyor ki:
Kıztaşı'nın bulunduğu dört yol
ağızdan, Sofular Mahallesi tarafına
doğru ininiz. Sokağa sapıp yürümeğe
başladığınızda, İbn-i Melik Hazretleri diye
bilinen dindar, saygı değer bir büyük insanın da
gömülü olduğu Yüksek Mezarlığı sağda bırakıp
geçtikten sonra, yine sağ tarafta, akan bir çeşme
görürsünüz. O çevrede yaşayanları, su ihtiyacı
için başka uzak çeşmelere gitmekten kurtardığı
için, gururlanıyormuş gibi duran bu çeşmenin
hemen karşısında, hayli uzun bu sokak
görürsünüz. Bu sokağın sonunda, Nurettin
Dergâhlarından biri vardır. Dergâh'ın önünden
soldaki dar sokağa sapıp yürürseniz, kendinizi,
çeşmenin önünden kıvrıldığı sokaktan daha
uzun olan Çelebi Sokağı'nda bulursunuz. Bu
sokağın sonundaki Taş Mekteb'in önüne
vardığınızda sola dönüp bakarsanız, göreceğiniz
yokuş caddede Sarahanebaşı'na çıkar.

Bir gün o yokuştan iniyordum. En sevdiğim
uzun hırkam arkamda idi. Bu hırkayı, iki iç, iki
de dış, dört cebi olduğundan çok severdim.

Cepler, kuruyemiş ve ufak-tefek oyuncak
koymaya ne kadar iyi gelirdi! Diğer hırkalarımda
ikiden fazla cep bulunmazdı. Dört cepli hırkayı
giymeye sıra gelince yüzüm gülerdi. Yüreğimde
öyle sevinç oluşurdu ki, hemen ellerimle
hırkamın göğsüme gelen iki yerini okşamaya ve:
"Oh! Oh!" diye diye odanın içinde hoplayıp
zıplar, dönüp dolaşmaya başlardım.

İne ine Taş Mekteb'in karşısına geldim. Bir
iki adım daha yürüyerek, eve gitmek üzere
Çelebi Sokağı'na saptım. Birdenbire karşıma
kuyruğu kesik bir köpek çıktı. Havlayarak
üzerime doğru yürüdü. Beni mektebin
duvarına sıkıştırdı. Göğsüme doğru pençelerini
atmaya kalkıştı. Ben ağlayıp haykırmaya
başladım. Bir taraftan da kendimi kurtarmaya
çalışıyordum. Şaşırmışım. Kimden imdat
isteyeyim?! Sokakta köpek ile benden başka
kimse yok! Caddeden de geçen bulunmuyor...!

Besbelli feryadım işitilmiş. Mektebin
karşısındaki konağın alt katında bir pencereden,
iri bıyıklı bir ağa başı göründü. Bir veya iki kere
"Hoş!.." dedi. Köpek benimle uğraşmakta

devam ediyordu. Nasılsa bir aralık önünden savuşarak kaçmaya yeltendim. Arkamdan yetişti. Omuzlarıma doğru sıçradığını hissettim. Feryadı arttırdım. Bu hali pencereden seyretmekte olan ağa, lütfen, bir kere daha: **"Hoşt!.."** diye bağırdı. Hayvanın pençeleri sırtımdan sıyrılarak indi. Korkumdan dönüp arkama bakamıyordum. Sesimde kesilmişti. Hem ağlıyor hem koşuyordum. **"Oh kurtuldum!"** diyecek kadar koştuktan sonra soluk soluğa bir halde durdum. Arkama baktım, köpekten eser yok. Bir parça kendime geldim. Köpeğin bir şey yapıp yapmadığını anlamak için, sağ elimi sevgili hırkamın ensesine doğru uzattım. Ense yok!.. Meğer , köpek hırkamın yakasından tuttuğu gibi, eteğine üç dört parmak kalıncaya kadar yırtmış.

Hırkayı sırtımdan çıkardım. Çaresiz haline baktım. Gözlerimden yeniden yaş boşandı. Ne acınası bir manzara!.. Ne büyük perişanlık!.. Hırkamı koltuğumun altına alıp eve gittiğim zaman, biraz önceki korkulu dakikaların tesiriyle içimi çekmekte idim. Annem beni böyle görünce telaşlandı:

-Sana ne oldu oğlum? Niye ağlıyorsun? Hırkamı niye çıkardın? Vah vah! Nedir bakayım, söyle? diye üzüntü ve merakla çırpınmaya başladı.

Hırkayı koltuğumun altından aldığı sırada dedim ki:

-Köşe başında kuyruksuz bir köpeğe rast geldim de... Üzerime atladı.

Annem daha fazla bir üzüntü ve heyecanla beni kucakladı. İşte asıl o an ağlamaya başladım. Bir felaketzedeyi, en fazla dertini

dert edinen ağlatır.

Yaşadığım bu olay bana o köşe başını hiç unutturmaz. Şu Ağaya ne dersiniz? İnsaniyetli adammış, değil mi? Suskun kalmadı. İnsaniyetsiz adammış da, değil mi? Yardıma koşmadı. Be hey Ağa! Gözünün önünde, bir köpek, küçük ve güçsüz bir çocuğu paralamaya çalışıyor. O köpeğin kuduz olma ihtimali de var. Çocuk ağlıyor, var gücüyle bağırıp yardım istiyor. Ortada zavallıyı kurtaracak kimse de yok. Sen de bunu görüyor ve pencereden, **"Hoşt!"** demekle yetiniyorsun! İnsanlığın nerede? Yüreğin köpek yüreği midir? Senin gözünde, belki köpek yavrusu kadar önemi olmayan o çocuğun, bir gün olup da seni değerlendirip bu ilgisizliğini söyleyeceğini, ortaya çıkarabileceğini düşünecek kadar da mı beynin yok? Ama, korkma! İsmi bilsem de yazmam. Senin bana yardım ettiğin kadar, ben de şana yardım edebilirim. Şurasını da söyleyeyim: Sen o zaman, bana gerçekten insanca bir yardım da bulunmuş olsaydın, ben seni şimdi böyle mi yazardım?..

Bilmem, bu tenkidimde haksız mıyım?

Ah! İnsan böyle düşüncesiz olmasa da, herkes hep birbirine iyilik etse, ne güzel olacak!

Yine bir gün eve dönerken, Sarıhanepaşı'ndan Kızıtaşı'na kadar giden sokakta, bir takım yük hayvanlarına rast gelerek, duvar dibine çekilmiştim. Yanıma kır sakallı, yaşlıca bir adam gelerek elimden tuttu. **"Korkma oğlum!"** diyerek, vücudunu bana siper etti. Hayvanlar geçtikten sonra, tebessüm ederek: **"Haydi, şimdi git oğlum."** dedi.

Herhalde şimdi o zat, vefat etmiştir. Fakat, iyiliği benim gönlümde hala yaşıyor.

[Fatih Camii]

Mehmet Akif Ersoy

Fâtih Camii

Yatarken yerde elhâdiyle haşr olmuş sefil efkâr,
Yarp edvâr yükselmiş bu müdhîş heykel-i ikrâr.
Siyeh- reng-i dalâlet bir bulut şeklinde mâziler,
Civârından kaçır, bulmaksızın bir lâhza istikrâr;
Ziyâ-rız-i hakikat bir seher tavrında müstakbel,
Gelir fevkünden eyler sermedi binlerce nûr isâr.
Derâgûş etmek ister nâzenin-i bezm-i lâhûtu:
Kol açmış her menârı sanki bir ümmid-i cür'etkâr!
O revzenler , nazarlardan nihan didâra, müstağrak,
Birer gözdür ki sıyrılmış önününden perde-i esrâr.
Bu kudsi ma'bedin üstünde tâban fevc fevc ervâh,

Bu ulvî kubbenin altından cûşan meve meve envâr.
Tecessüd eylemiş güyâ ki subhın rûh-i mahmûru;
Semâdan yâhud inmiş hâke, Sînâ-reng olup didâr!
Tabiât perde-pûş-i zulmet olmuş, hâbe dalmışken,
O, güyâ kalb-i nûrânîsidir leylin, durur bidâr.
Evet bir kalbdır, bir kalb-i cûşacûş-i âşıktır,
Ki cevfinden demâdem yükselir bin nâle-i ezkâr.
Nümâyan cebhesinden Sadr-ı İslâm meâlîsi:
O sadrın feyz-i enfâsiyle güyâ bir yığın ahcâr,
Kıyâm etmiş de, yükselmiş de bir timsâl-i nûr olmuş;
Nasıl timsâl-i nûr olmaz? Şu pek sâkin duran divâr,

Asırlar geçti hâlâ bâtılın piş-i hücumunda,
Göğüs germektedir, bir kerre olsun olmadan bizâr.
Bu bir ma'bed değil, Ma'bûd'a yükselmiş ibâdettir;
Bu bir manzar değil, didâra vâsıl mevkib-i enzâr.
Semâdan inmemiştir, şüphesiz lâkin semâvîdir:
Zemini olmayan bir cilde-i feyyâzı hâvîdir.

* * *

Bir infilâk-ı safîdir ki yâr-ı cânımdır,
Sabâhı pek severim, en güzel zamânımdır.
Ridâ-yı leyli henüz açmamıştı dest-i semâ;
Sabâ da hâb-ı sükûndan ayrılmamıştı daha,
Fezâ-yı rûhda aksetti, es-salâ-perdâz
Müezzinin dem-i mahmûru, bir hazin âvâz.
İçimde cûş ederek lûcce lûcce istiğrâk,
Ezânı beklemez oldum; açılmadan âfâk,
Zalâmı sineye çekmiş yatan sokaklardan
Kemâl-i veed ile geçtim. Önümde bir meydan,
Göründü; Fâtih'e gelmişim anlamadım, azıcık
Gidince, ma'bede baktım ki geliyor uyanık!
Sokuldum artık onun sine-i münevverine,
Oturdum öndeki maksûreciklerin birine.

Fezâ-yı ma'bedin encüm-nümâ meşâ'ilini,
O lem'a lem'a dizilmiş ziyâ kavâfilini
Görünce geldi çocukluk zamanlarım yâda...
Neler düşündüm o sâ'atte bilseniz orada!

Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: "Bu gece,
Sizinle câmie gitsək çocuklar erkence.
Giderseniz gelin amına namazda uslu durun;
Merâmınız yaramazlıksa işte ev, oturun!"
Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi.
Namâza durdu mu, hâliyle koyverir peşimi,
Dalar giderdi. Ben artık kalınca âzâde,
Ne âşıkâne koşardım hasırlar üstünde!
Hayâl otuz sene evvelki hâli pişimden
Geçirdi, başladım artık yanımda görmeye ben:

Beyaz sarıklı, temiz, yaşça elli beş ancak;
Vücûdu zinde, fakat saç, sakal ziyâdece ak;
Mehîb yüzlü bir âdem: Kılar edeble namaz;
Yanında bir küçücek kızcağızla pek yaramaz
Yeşil sarıklı bir oğlan ki, başta püskül yok.
İmâmesinde fesin bağlı sâde bir boncuk!
Sarkı hemen bozulur, sonra şöyle bir dolunur;
Biraz geçer, yine râyet misâli dalgalanır!
Koşar koşar duramaz; âkıbet denir "âmin"
Namaz biter. O zaman kalkarak o pir-i güzîn,
Alır çocukları, oğlan fener çeker önde.
Gelir düşer eve yorgun, dalar pek asîde
Derin bir uykuya...
Derken bu hâtırat-ı lâtif
Çekildi aslına, artık hakîkatin o kesif
Likâsı başladı karşımda cîlve cîlemeye;
Zaman da kalmadı zâten hayâlî dinlemeye:
Sağım, solum, önüm arkam haşû'a müstağrak
Zalâl-i âdem iken, bir sedâ büllend olarak,
O kâinât-ı huzû'u yerinden oynattı;
Fezâ-yı mahşere döndürdü gitti eb'âd!
Sufîf ayakta müselsel cebâl-i velveledâr
Gibiydî. Her birisinden duyuldu sine-fikâr,
Bîrer enîn-tazarru', bîrer niyâz-ı hazîn,
Ki kalb-i rahmeti sızlattı şüphesiz o enîn!
Eğildi sonra o dağlar huzûr-i izzette;
Göründü sonra o dağlar zemin-i haşyetle!
İnâyetiyle Hudâ kaldırmıca her birini,
Semâya doğru o dağlar da açtı ellerini.
O anda koptu yüreklerden öyle bir feryâd,
Ki rûhum eyleyecek tâ ebed o dehşeti yâd.
Kesildi bir aralık inleyen hazîn âvâz...
Ne oldu Arş'a kadar yükselen o sîz ü güdâz?
O cûş içindeki imân?
Evet, hurûş ederek işte rahmet-i Subbûh,
Bütün yüreklere serpildi kubbeden bir rûh;
Rûh-i itminân.

(Seyyar şekerçi)

Bayram

Mehmet Akif Ersoy

Birinci gün hava bir parça nâ-müsâiddi;
İkinci gün açılıp sonra pek güzel gitti.
Dedim ki: "Fâtih'e çıksam yavaşça, bir yanda
Durup o âlemi seyreyleşem de meydanda,
Ziyâret etsem ehîbbâyı sonradan. Hoş olur.
Bütün gün evde oturmak ne olsa pek boştur."

Bu ârzü-yi tenezzüh gelince, artık ben
 Durur muyum? Ne gezer! Fırladım hemen evden.
 Gelin de bayramı Fâtih'te seyredin, zîrâ
 Hayâle, hâtıra sığmaz o herc ü merc-i safâ
 Kucakta gezdirilen bir karış çocuklardan
 Tutun da , tâ dedemiz demlerinden arta kalan,
 Asırlar ölçüstü boy boy asâli nesle kadar,
 Büyük küçük bütün efrâd-ı belde, hepsi de var!
 Adım başında kurulmuş beşik salıncaklar,
 İçerde darbuka, deflerle zilli şakşaklar,
 Biraz gödin: kocaman bir çadır. Önünde bütün,
 Çoluk çocuk birer onluk verip de girmek için
 Nöbetle bekliyorlar. Aceb içinde ne var?
 "Caponya'dan gelen, insan suratlı bir canavar!"
 Geçin: Sırayla çadırlar. Önünde her birinin.
 Diyor: "Kuzum, girecek varısa, durmasın girsin"
 Bağırmadan sesi bitmiş ayaklı bir i'ân.
 "Alın gözüm, buna derler..." Sadâsı her yandan.
 Alettirikçilerin keyfi pek yolunda hele:

(Seyyar su
 satıcısı: Saka)

(Tahtirevan
 taşıyıcıları)

Gelen yapışmada bir mutlaka o saplı tele.
 Terâzilerden adam eksik olmuyor; birisi
 İnince binmede artık onun da hemşerisi:
 "Hak okka çünkü kantar... Fîrenk icâdı gıram
 Değil !diremleri dört yüz, hesapta şaşmaz adam."
 -Muhallebim ne de kaymak!
 - Şifâlıdır ma'cûn!
 Simid mi istedin ağ?
 - Yokmuş onluğum, dursun.
 O başta: Kuskunu kopmuş eyerli düldüller,
 Bu başta: Paldımı düşmüş semerli bülbüller!
 Baloncular, hacıyatmazcılar, fırıldaklar,
 Horoz şekerleri, civ civ öten oyuncaklar;
 Sağında atlıkarınaca, solunda tahtırevan;
 Önünde bir sürü çekçek, tepende çiftkolan

Öbek öbek yere çökmüş kömür çeken develer...
 Ferâğ-ı bâl ile birden geviş getirmedeler.
 Koşan, gezen, oturan, mâniler düzüp çağıran,
 Davullu zurnalı "dansi" cıleyen, coşup bağırان,
 Bu kâinât-ı sürûrun içinde gezdikçe,
 Çocukların tarafındaydı en çok eğlence,
 Güzelce süslenerek dest-i nâz-ı mâderle,
 Birer çiçek gibi nevvâr olan bebeklerle
 Gelirdi safha-i mevvâc-ı iyde başka hayat...
 Bütün sürür ü şetâretti gördüğüm harekât,
 Onar parayla biraz sallanırdılar... Derken,
 Dururdu "Yandı!" sadâstıyla türküler birden,

-Ayol, demin daha yanımtı âl Herif sen de...
 - Peki kızım, azıcık fazla sallarım ben de.

(Dondurmacı)

"Deniz dalgasız olmaz
 Gönül sevdasız olmaz
 Yâri güzel olanın
 Başı belâsız olmaz!
 Haydindi mini mini mâşallah
 Kavuşuruz inşallah..."

Fakat bi levhâ-i handâna karşı, pek yaşlı,
 Bir iltiyar kadının koltuğunda, gür kaşlı,
 Uzunca saçlı güzel bir kız ağlayıp duruyor.
 Gelen geçen, bu niçin ağlıyor? Diyor, soruyor.
 -Yetim ayol... bana evlâd belâsıdır bu acı.
 Çocuk değil mi? "Salıncak!" diyor...
 -Salıncakçı!
 Kuzum biraz bu da binsin... Ne var sevâbına say...
 Yetim sevindirenin ömrü çok olur...
 - Hay hay!
 Hemen kız da salıncakçının mürüvvetine,
 Katıldı ağlamayan kızların şetâretine.

(Muhallebici)

(Simitçi)

[Hamal]

Mehmet Akif Ersoy

Küfe

Beş on gün oldu ki, mu'tâda inkıyâd ile en
 Sabahleyin çıkıvermiştin evden erkenden.
 Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek:
 Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!
 Adım başında derin bir bulhayre dalgalanur,
 Sular karardı mı , artık gelen gelir dayanır!
 Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
 Selâmetin yolu insan için bu, başka değil!
 Elimde bir koca değnek, onunla yoklayarak,
 Önüm adaysa basıp, yok denizse atlayarak,
 -Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden,
 Lisân-ı hâl ile amına rûkûa niyyet eden-
 O sâlhurde, harâb evlerin saçaklarına,
 Sığınmış öyle giderken, hemen ayaklarına
 Delilimin koca bir şey takıldı... Baktım ki:
 Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski.
 Bu bir hamal küfesiymiş... Aceb kimin? Derken;

On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden,
 Gerildi, tekmeyle indirdi öyle bir küfeye:
 Tekermeğe küfe bitâb düştü tâ öteye,
 -Benim babam senin altında öldü, sen hâlâ
 Kurumla yat sokağın ortasında böyle daha!
 O anda karşıki evden bir orta yaşlı kadın
 Göründü:

- Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın!
 Ne istedin küfeden yavrum? Ağzı yok, dili yok,
 Baban sekiz sene kullandı... Hem de derdi ki:
 "Çok
 Uğurlu bir küfedir, kalmadım hemen yüksüz..."
 Baban gidince demek kaldı âdeta öksüz!
 Onunla besleyeceksin ananla kardeşini.
 Bebek misin daha öğrenmedin mi sen işini?
 Dedim ki ben de:

-Ayol dinle annenin sözünü...
 Fakat çocuk bana haykardı ekşitip yüzünü:
 -Sakallı, yok mu işin? Git, cehennem ol şuradan!
 Ne durlanıp duruyorsun sabahleyin oradan?
 Benim içim yanıyor: Dağ kadar babam gitti...
 - Baban yerinde adamdan ne istedin şimdi?
 Adamcağız sana bak hâl dilince söylerken...
 - Barak hanım, o çocuktur, kusûra bakmam ben...
 Adın nedir senin oğlum?
 -Hasan
 - Hasan dinle,
 Zararlı sen çıkacaksın bütün bu hiddetle,
 Benim de yandı içim anlayınca derdini...
 Fakat, baban sana ismarlayıp da gitti sizi.
 O bunca yıl çalışıp alınun teriyle seni
 Nasıl büyüttü? Bugün sen de kendi kardeşini,
 Yetim bırakmayarak besleyip büyüttümelisin
 - Kûfeyle öyle mi?
 - Hay hay! Neden bu söz lâkin?
 Kuzum, ayıp mı çalışmak, günah mı yük taşımak?
 Ayıp: Dilencilik, işlerken el, yürürken ayak.
 -Ne doğru söyledil! Öp oğlum amcanın elini...
 -Unuttun öyle mi? Bayramda komşunun gelini:
 "Hasan dayım yatı mekteplerinde zâbittir;
 Senin de zihnin açık... Söylemiş olaydık bir...
 Koyardı mektebe... Dur söyleyim" demişti hani?
 Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!

Söz anladım ki uzun, hem de pek uzun sürecek;
 Benimse vardı o gün birçok işlerim görecek;
 Bıraktım onları, saptım yokuşlu bir yoldan.
 Ne oldu şimdi aceb, kim bilir zavallı Hasan?

Bizim çocuk yaramaz, evde dinlenip durmaz;
 Geçende Fâtih'e çıktık ikinci üstü biraz.
 Kömürçüler kapısından girince biz, develer
 Kızın merâkını celbettî, dâima da eder:
 O yamrı yumru beden, upuzun boyun, o bacak,
 O arkasındaki püskül ki kuyruğu olacak!
 Hakikaten görecek şey değil mi ya? Derken
 Dönünce arkama, baktım: Beş on adım geriden
 Bir orta boylu, güler yüzlü, pir-i nûrânî;
 Yanında kökocaman bir kûfeyle bir çocukak,
 Yavaş yavaş geliyorlar. Fakat tesâdüfe bak;
 Çocuk benim o sabah gördüğüm zavallı yetim...
 Şu var ki, yavrucağın hâlî eskisinden elim:
 Cıltz bacaklarının dizden altı çırpıplak...
 Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
 Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne geçer!
 Dügümlü alınun üstünde sâde bir çember,
 Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryâd;
 Nazar değil o bakışlar, dîlmû-i istimdâd.
 Bu bir ayaklı sefâlet ki yalnayak, baş açık;
 On üç yaşında buruşmuş cebin-i sâfi yazık!

O anda mekteb- rüşdiyyeden taburla çıkan
 Bir elliden mütecâviz çocuk ki, muntazam
 Geçerken eylediler ihtiyârı vakfe-güzin...
 Hasan'la karşılaşırken bu sahne oldu hazin:
 Evet, bu yavruların hepsi, pür-sürûd-i şebâb,
 Eder dururdu birer âşîyân-ı nûra şitâb,
 Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne iyi!
 Fakat Hasan, babasından kalan o pis kûfeyi,
 -Ki ezmek istedi görmekle reh-güzârında-
 İlle'ebed çekecek düğ-i ısrârında!
 O, yük değil, kaderin bir cezâsı ma'sûma...
 Yazık, günâhı nedir, bilmeyen şu mahkûma!

ZEYREK

Bozdoğan Su Kemerini

SARAYHANEBAŞI

Jak Deleon

BİZANS DÖNEMİ:
Osmanlı'dan başlayarak Bozdoğan Su Kemerini olarak anılan suyunun, Bizans'daki adı Valens Su Kemerini'dir. Tarihçi Cyril Mango, kemerini Roma İmparatoru Hadrianus'un (117-138) yaptırdığını öne sürerek Hadrianus Su Kemerini adını verirse de, yaygın görüş, bu suyunun Valens (364-378) tarafından inşa ettirildiği, Byzantion'da yaşanan su sıkıntısının böylece giderildiği doğrultusundadır.

Zonaras ve Kedrenos'a göre, Valens Su Kemerini (darbeyle tahtı ele geçiren ve

İmparatorluğu 365-366 yılları arasında yöneten) Prokopios'a destek olan Chalkedon'luların (Kadıköy) şehrini çeviren sur taşlarından yapılmıştır. Chalkhedon surları, Prokopios'u devirerek imparatorluk tahtına yeniden çıkan Valens'in buyruğuyla yıkılmış, efsaneye göre bir taşın üzerinde "Chalkhedon, Byzantion'a su verecek" yazısı görülmüş, Valens Su Kemerini'nin bu taşlardan yapılmasına böylece karar verilmiştir. Petrus Gyllius'un Socrates'den yaptığı alıntısı, Kadıköy sur taşlarının Valens tarafından bir kamu hamamının yapımında

[Bozdoğan
Su Kemerini]

kullanıldığı doğrultusundadır. Taşa kazılı kehanete göre, Byzantion bol suya kavuşacak ama kent düşman işgaline uğrayacaktır. Gerçekten de (Valens Su Kemerini yapıldıktan kısa süre sonra) barbar kavimler Trakya'ya saldırmış ama Bizanslılar karşısında fazla dayanamamışlardır. Theophanes, 5. Constantinus'un (741-775) Avarlar'ın tahrib ettiği su kemerini tamir ettirdiğini öne sürerse de (623 ve 626 tarihli Avar akınlarının surları geçemediği göz önüne alındığında) yazarın Valens Su Kemerini'nden söz etmediği ortaya

çıkıyor. (İngiliz seyyah Charles White, Avarlar'ın 617'de suricine girip kemerin bir bölümünü yıktıklarını öne sürer; bu görüşü doğrulayan tarihsel belgeye rastlanılmamıştır.) 5. Constantinus, Bozdoğan Su Kemerini'ni şehrin yaşadığı büyük kuraklık nedeniyle (suyolları ve sarnıçlarla birlikte) onartmıştır; onarım sürecinde yaklaşık 7000 işçi ve ustanın çalıştığı, tuğlaların Trakya'dan getirildiği kaydedilir.

Kemerin suyu, Byzantion Praefectus'u (İstanbul Valisi) Clearcus'un yaptırdığı

Nimphaeum Majus (Nimphaeum Maximus) adlı dev havuza ve çeşme binasına geliyordu. 1. Theodosius (379-395) döneminde, Valens Su Kemerı Trakya bölgesindeki kaynaklara bağlanmıştır. Cosimo Comidas de Carbognano, bir ucu Theodosius Forumu'na (günümüzde Beyazıt Meydanı) uzanan kemerin, suyu Hydralis Deresi'nden (Belgrad Deresi) aldığını öne sürer. Yerebatan Sarayı (6. yüzyıl) suyunu bu kemerden alıyordu.

Anna Comnena, Alexiad başlıklı çalışmasında, Akataleptos Manastırı'nın (Latin işgalinde Aziz Franciscus Kilisesi, fetihten sonra Kalenderhane Camii) Valens Su Kemerı'nin yanında olduğunu söyler; Paspatis, yapıyı doğrudan **"Su Kemerı Manastırı"** olarak nitelendirir.

1. Justinianus (527-565) iktidarında Constantinopolis'i vuran ve Ayia Sofya'nın büyük kubbesini çökerten 558 depremi, Valens Su Kemerı'ni neredeyse tümüyle tahrip etmiş, kemer 2. Justinus (565-578) döneminde tamir edilmiştir. Çağlar boyunca akınlar ve afetlerce tahrib edilen Valens Su Kemerı, 5. Constantinus (741-775) ve 2. Basıl (976-1025) zamanında da onarım görmüş, 1033 depreminin (3. Romanus Argyrus dönemi, 1028-1034) neden olduğu hasar, 4. Mihail (1034-1041) tarafından giderilmiş, 11. yüzyıldan sonra da yazgısına terk edilmiştir.

Osmanlı Dönemi:

2. Mehmet'in (Fatih, 1451-1481) İstanbul'un su sistemini geliştirirken tümenden tamir ettirdiği Bozdoğan Su Kemerı'nin adının kökeni bilinmemektedir. Reşat Ekrem

Koçu, **"bozdoğan'ın"** **"gürz"**le eşanlamlı olduğunu, **"en hafifi üç okka ağırlığında"** demir bir gülleyle yine demir ya da ağaç bir saptan oluştuğunu, gülleyle sap arasında kimi zaman demir bir zincir bulunduğunu yazar. Hünkâr bozdoğanlarının gülleleri altın ve gümüş kakmalı, sapları mücevherliydi. Kimi sözlükler bozdoğanın bir tür yırtıcı kuş olduğuna değinirken, Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü'nde bozdoğan için (Lehçe-i Osmanî'yi kaynak göstererek) **"doğan başlı çomak, topuz, bostağan"** açıklamasını getirir. Pakalın, **"bostağan"**ın karpuz biçimli kap anlamına geldiğini söyler ve **"bozdoğan"**ın bu sözcükten türemiş olabileceğini öne sürer.

Osmanlı'nın İstanbul'daki ilk su dağıtım şebekesi, Bozdoğan Su Kemerı'nin üstünden geçen Fatih Suyolu'dur. 2. Beyazıt (1481-1512) ve 1. Süleyman (Kanuni 1520-1566) Halkalı ve Süleymaniye suollarını da buradan geçirdiler. 2. Beyazıt döneminde yaşanan ve Kayamet-i Sugrâ (Küçük Kıyamet) olarak bilinen 1509 depremi kemere hasar vermiştir. Depremden sonra çizilen bir su yolu haritasındaki Bozulgan Kemer (Harap Kemer) ya da Bozluğan Kemerı (Boz Kemer) adlarının süreç içinde Bozdoğan'a dönüştüğü öne sürülürse de bu görüş bilimsel dayanaktan yoksundur. Surlarla Yedikule Hisarı'na büyük zarar veren 1551 depremi, Mimar Sinan eliyle onanan kemere hasar vermemiştir.

Sultan Ahmed ve Süleymaniye külliyesinin suyunu sağlayan kemerin üzerinde, 2. Mustafa'nın (1695-1703) koydurduğu 1697 tarihli ve beş satırlı mermer kitâbe

bulunmaktadır. 1908 yangınında (çevredeki camilerin hasar görmesi nedeniyle) ezanın kemerin üstünde okunduğu söylencesi yaygındır. 1917 Vefa yangınında, kemerle birlikte 3. Selim'in (1789-1807) sır kâtibi Ahmet Faiz Efendi'nin aşçıbaşısının evi de yanmıştır. Reşat Ekrem Koçu'nun iletğine göre, 3. Selim'in tahttan indirildiği yeniçeri ayaklanmasında Ahmet Faiz Efendi bu evde saklanmış, evin çevresi sarıldığında damdan dama atlayarak kaçmak isterken ayağı kaymış ve düştüğü yerde boynu vurulmuştur. Hakkı Göktürk, Bozdoğan Su Kemerinin yakınında Helvacı Yakub Baba Türbesi'nin varlığından söz eder; üç pencerele bir yapı olan türbenin (Göktürk'ün 1961 tarihli yazısına göndermeyle) semt yangınlarından etkilenmediği anlaşılmaktadır.

İstanbul Ansiklopedisi'nin "Bozdoğan Su Kemerini" maddesini yazan Sadi Nazım Nirven'in, Sermet Muhtar Alus'dan alıntıladığına göre, gedikli suyoğlu adı verilen Osmanlı memurları, kemerin üstündeki su terazilerinin demir kapaklı bölmelerini büyük anahtarlarla açarak suyu ölçerler, su verdikleri evlerden ayda on, on beş ya da yirmi kuruş alırlardı. Kemer kapılarının anahtarları, Fatih semti kapısına yakın kahvehanelerde saklanır, kahveciler yabancı seyyahları (bir çeyrek ya da bir mecdiye karşılığında) bu kapılardan geçirerek kemerin üzerine çıkartırlardı. Charles White, Ruhüddin Efendi Konağı'nın sofa penceresinden Bozdoğan

Kemerine geçtiğini, ay ışığında kemerin üzerinde gezindiğini anlatır. 1870'lerde Cadde-i Kebir'de stüdyo açan Guillaume Berggren'in çektiği bir fotoğrafta ve cumbalı ahşap evlerin kemere omuz verdiği görülür; otların iyice çalıştığı üst bölümde insanlar dizilmiş, fotoğrafçıya poz vermektedir. Büyük kışlarda kemerdan "adam boyu" buzlar sarkar, altından geçmeyi göze alamayanlar Şehzadebaşı'na gitmek için Fatih ya da Beyazıt taraflarından dolaşırlardı. Pierre Loti Bozdoğan Su Kemerine çıkmak istemiş, Şeyh-ül İslâm Cemâleddin Efendizade "Sünbül Bıyıklı" Muhtar Bey onu vazgeçirmişti.

Kapıların 1917 yangınında kül olmasının ardından Bozdoğan Su Kemerinin "haneberduş yatağı"na dönüştüğünü öne süren Alus'un o günlere ilişkin renkli bir anısı vardır; "Kemer üstündeki otları yedirmek için keçi, koyun inek çıkaranlar dahi olurdu. Bir gün bir ineğin ayağı kaymış, kemer dibindeki bir evceğizin damına düşerek damı delmiş, içindekilerin akları başlarından gitmişti; yılını hatırlamıyorum, gazeteler yazdı idi."

Reşat Ekrem Koçu'nun 1950'lerde Her Gün gazetesinde yayımladığı ve yine bir "haneberduş"un 1940'larda yazdığı şiir, kemeri "taş kesilmiş Romalılar" olarak anlatır.

Bozdoğan Su Kemerini (Roma'dan Bizans'a, Bizans'dan Osmanlı'ya) yaklaşık 1500 yıl süreyle İstanbul'un başlıca su yolu olmuştur...

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi

ZEYREK BAŞI (MOLLA ZEYREK) CAMİİ'NİN VASIFLARI

KONSTANTİN'İN (...) yapısıdır. Hz. Yahya ruhu için yapılmış büyük bir camidir ki Hristiyanlar zamanında adına Sen Covaniye Manastırı derlerdi. Hâlâ Hz. Yahya'nın mübarek cesedi Malta elinde olduğundan Malta'ya Sen Covaniye derler.

Malta kâfirleri Mısır İskenderiyesi'nden çıkıp İspanya keferesi elinde Kudüs kalmıştı. O devirde Malta Arapları İskenderiye'den Akka Kalesi'ni kuşatıp ardından Kudüs yakınında Beyt-i Sabastiye adlı köyün kilisesinde Hz. Yahya'nın mübarek cesedi o kilisede tap-taze dururdu. Mübarek başları Şam'da Ümeyye Camii'nin tâ ortasındaki mağarada altın sini içinde durur. Daha sonra Malta kâfirleri Sabastiye'den Yahya'nın cesedini alıp Akka'ya getirip orada mücevher sanduka içine koyup onu kendilerine rical-i gayb (aziz) edinip onun adıyla her diyarı yağmalayıp yardım görürler. Onun için Malta kâfirine bütün Hristiyan ulusları saygı gösterip itibar ederler. Hâlâ Haçlı sancaklarında Yahya Peygamber'in Sen Covan adıyla suretini yazıp sancak taşırlar.

Hz. Yahya, Hz. İsa'nın annesi tarafından yakın akrabası olması dolayısıyla Konstantin'in

annesi bu Zeyrekbaşı'ndaki camii inşa edip Hz. Yahya ruhuna bağışladığı için Sen Covani Manastırı derlerdi. Dört tarafına başka kale duvarı, bir su sarnıcı ve 3000 patrike odalar yapıp mamur etmişti.

Fetihten sonra Sultan Mehmed cami yapmıştır. Küçük ve büyük toplam 46 kubbedir ve (—) adet değerli sütünlardır. Kiblekapısından tâ mihraba kadar uzunluğu (—) ayaktır ve genişliği (—) ayaktır.

Bir düzgün minaresi ve (—) kapısı vardır, ama bu caminin kubbeleri toloz kemerleri içre altın yaldızlı çeşit çeşit resimler var ki görenler hayran olur. Bir tepe üzere yapılmış cihan gören yüce bir camidir. Kısacası Fatih'in saltanatı zamanlarında İstanbul içre kendileri, vezirleri ve diğer makam sahipleri 6.670 büyük kiliselerin mihraplarını çevirip Müslüman secdegahâhı etmişlerdir ki halen bakımlı ve ibadet edilen camilerdir.

Bizzat kendileri için Anadolu tarzı güzel bir cami yapmaya başladığında ilk önce Karaman Çarşısı içinde Irgat Hamamı'nı 40 günde yaptı ki bütün usta ve ameleler her gün ykanıp sonra hizmet edeler, diye bu hamamı yaptı. Hâlâ Irgat Hamamı adıyla meşhur tatlı bir hamamdır.

Mektebe İkinci Başlanış

Ahmet Rasim

BİLMEM ki zavallı anneciğimin beni okutmak için acelesi neydi?... Yukarıda sözünü ettiğim dut ağacının dibinde toplanan kötü ruhların şerrinden çekinerek Sofular'daki evi, mektebi bıraktık; Kırkçeşme'ye taşındık. Daha taşınmamızın yorgunluğu geçmeden, yerimi yadırgamadan kurtulmadan, üçüncü ya da dördüncü günü sabah erkenden beni giyindirdi; boynuma, seyrine hasret kaldığım cüz kesemi, ilk el yazısı cüzümü taktı. Yine konaktaki Başağa geldi. Gelir gelmez yola düştük. O önde, minderim Dilfeza'da, ben Sütünnemle Karaannemin ortalarında Tezgâhçılardaki mektep yolunu tuttuk.

Bu oldu mu ya!... Hiç olmazsa on -on beş gün bu yeni mahallede gezmeli tozmalı, ne var ne yok, kimler var kimler yok, ne tarafında oyun oynanır, ne tarafında topağ çevrilir; biz burada ilk kumandada kaç arkadaş olabiliriz; buranın bakkalı, aktarı, manavı, muhallebicisi nasıl kimselerdir? Bunları birer birer görüp anlamalıydım! İnsan mektebe gözü kapalı değil, gözü açık gitmeli değil midir? Yok! Değilmiş;

gözü kapalı gitmeli, orada açılmalıymış! Evet, o samar da benimkileri fıl taşı gibi açıyordu.

Her hocanın bir şöhreti vardır a, meselâ Sofular'daki mübarek hocanın şöhreti de “Şeyh” idi. Tezgâhçılardakinin de “Pehlivan”mış. Pehlivan Niyazi Efendi bütün İstanbul'da bir taneymiş.

Bu dedikoduları yapan hep o Sütünnem olacak kanydı. Bana ait her şeye burnunu sokardı. “İkinci kez mektebe başladığım için ‘Âmin’ yapılmazmış”... Bence yapılmalıydı. Çünkü daha hoş kaçardı. İlk Âmin'in elbiseleri daha yepyeni duruyor; işte cüz kesem de parl parl.... Elif-bâ da içinde konduğu gibi bir daha açılmamış. Nazarlığım, anamın ay iğnesi, Lâhor şal, hepsi yerli yerinde. Yalnız sürücü Kambur Felek'i çağıracaklar... Ben midilliye bineceğim... Mektebin çocukları da arada sırada “Âmin!” diye bağıracaklar. Hep o küçücük aklımla bunları bulup çıkarıyorum, ev halkına söylüyorum da bir türlü anlatamıyorum.

Meğer mektep pek yakınımızdaymış!...

İki üç dakika sonra etrafı mezarlık, bir taş yapının merdivenlerinden çıktık.

Daha yapıdan içeri girmeden karşıma, başına ibiği dik durmuş, beyaz keçe-küllah üzerine sarık sarılı yeni bir kavuk giymiş, baş tıraşlı, kesik bıyık, çember sakal, mintan kumlu sarı zemin üzerine siyah dalı basmadan, üstünde eski bir aba haydarı, şal kuşaklı, eski şalvarlı biri çıktı. Şıp diye tanıdım. Bevvâb.

Kapıdan girer girmez, düzgün yeşil sarıklı parlak gözlü, yüzü yeni yeni tüylenmeye başlamış, lâtalı, ama Sütünnem renginde bir siyahı karşıladı. Beni teslim alr gibi elimden yakaladı.

İkinci bir aralıktan kalabalık bir halde geçerek bir kapıdan daha girdik ki, o tarihte fertlerinden bulunduğum gelecek kuşaktan küçük bir gurup toplanmış bulunuyorlar. Bütün cüzler kapalı, yüzler bize dönük oturuyorlar. Ben Kalfa ile sayıları dörde varan siyahı takımının arasında, minderimi götüren Bevvâb olduğu halde hem yan gözümle bunlara bakıyor, hem de yürüyordum. Birdenbire durduk, Hoca ile karşı karşıya gelmiştik.

Gerçekten, pehlivan yapılı bir kimse. Ama o kadar temiz pak, yakışıklı, karı sıcak bir adam ki bana iri cüsseli görüldüğü halde bile korkmadım. Daha kendisi uzatmadan ben birden atılarak eline vardım, öptüm. Kalfa beni minderime oturttu.

Kadınlar bir tarafa, erkekler bir tarafa çekildiler. Kalfa ile birlikte iki yeni hâfız da diz çöktüler. Hâfızın biri bıraktı, diğeri aldı, "aşır" okudu. Sonra Hoca Efendi ellerini açtı, duaya başladı. Zaman zaman bütün mektep âmin sesleriyle çalıyordu. Sonunda bana:

- Cüzünü çıkar, nereye kadar ders aldınsa göster!

Dedi. Çıkardım... Şurdan, buradan sordu. Her cevap verişimde bir aferin alıyordum. Bu

[Fatih'te bir sokak]

aralık Ağa ile Kalfa çocuklara yine kâğıda sarılmış para dağıtıyorlardı. Ben öteki mektepte "Câben, câb, câbin"e gelmişim. Bu gün yine oradan ders aldım.

Bilir misiniz? İleride olacaktı, benim mektebe başlamaklığım yüzünden şimdi oluverdiği için arkadaşlarıma iki başlı iyiliğim dokunmuştu; Hem para aldılar, hem de yanım gün tatil oldular!

Eve dönüşümde annemi oldukça güler yüzlü ve neşeli buldum. Bana dedi ki:

-Oğlum, bu Hoca pek bilgili bir hocaymış...

Hünkâr pehlivanlığı (*) bile edermiş!

Dul düğünü gibi hafta içindeki günlerden birinde başlamış olacağım ki, ertesi sabah Bevvâb'ın sesi duyuldu. Zaten hazırdım. Fırladım. Dünkü kıyafetim yoktu. Bir de baktım ki bevvâb'ın yanında on, on beş arkadaş daha var. Çocukluğun kaybolması için çocukların çok olması önemce ikinci derecede kalır: Ben aralarında kayboldum. O zamanlar el ele tutuşup yürümek usuldu. Çekinip sıklımadan biriyle tutuştum. Bevvâb'ın elinde iki üç sefertası vardı. Öteki arkadaşlarımı mini mini çıkınlannı ya ellerinde ya da cüz keselerinde tutuyorlardı. Annem öteki mektepte bile bana ne sefer taşı almıştı, ne de çıkın veriyordu. Eve gelip yiyor, yine gidiyordum. Bu defa da Sütüninem yine işe karıştı. Bevvâb'a:

-Yemeğe eve getir, dedi

Bu mektebin etrafında manzaralar olmasa ötekinden daha ferahtı. Adeta bir türbe yapısı gibi kubbeli... Pencereleeri geniş, kalın, halka biçimde yuvarlak demir dantelalarla dıştan çevrilmiş... Tabanında hasır kaplı... Üzerinde türlü renkte, biçimde minderler, pösteği serilmiş, her kes minderini pöstekisini, kısaca yerini biliyor.

Arap Kalfa da şirin... Ama ilk araştırma sonunda anladım ki arkadaşlar korkuyorlar. Hele Hoca'dan! Hatta biri dedi ki:

-Hoca o kadar kuvvetliymiş ki bir yumrukta mandayı devirmiş!

- Bize de vurur mu?

-Hoca hiç dövmez. Kalfa döver, kulak çeker turnaklar... Bak benim kulağımın arkasına!

Baktım ki cılık turnak yarısı...

Devam ediyordu:

- O da ne zaman dövmez, turnaklamaz;

Arap damarı tuttuğu zaman...

Hoca öğle paydosuna yakın geliyor, hafızlığa çalışanları, Mushaf'tan sahifeye çıkanları dinliyor, bizleri Kalfa okutuyordu.

Bu mektep öteki mektepten daha şen...

Çünkü hoca erken gidiyor, akşam paydosuna yakın cüzler keselere konuyor, Kalfa, Hoca'nın yerine çıkıyor. İlahicileri karşına alıyor, gelsin meşk!

Mutribe dahil olmayan bizlerde de kulak dolgunluğu hasil oluyor... Hiç unutmam, daha ilk günü açıktan ilk musiki dersi aldım. Aslında ne okunduğunun farkında değildim ama makam hoşuma gitti, ısındı. Ben zaten evde de ağzından kapma şarkı okumakla Dilfezâ'yı, misafir kızları kendime yalvartırdım. Hele büyük halama ne zaman gitsem, rahmetli beni karşına alır, o günlerin sokak sokak en yaygın şarkılarından:

"Bana şimdi cihan Beyt-ül hazen'dir"

Nakarath şarkısı okutur, ağlardı. Oysa ben yalnız okurdum. Ne anlamını ne makamını bilirdim. Ama ben Sütüninem övdüğü kadar zeki ve anlayışlıydım. Bir dinleyişte çıkaramazsam, ikincisinde hiç olmazsa söyleyişini çıkarırdım.

O gün ilahicilerin okuduklarını, beste olarak çıkarmış gibi oldum. Kalfa, gür, etkili, davudi sesliydi. Bunlardan başka benim çıkardığım ilâhi birkaç kez okunduydu. Sözleri "Gel! İle başlıyor, ortasında bir "ateş", sonra bir "yak" ile bitiyordu.

Paydosta sonra evde mınıldandım. Sabahleyin yine tekrar ettim. Sözleri yok ki... Olsa - öyle seziyorum- okuyacak gibiyim...

Sözün kısası, hafta sonundaydı, ki açıktan dinleyip soruşturmakla anladım ki

“Gel vücudun, âteş-i aşk-ı Habibu'llah'a yak”
 imiş. Bu kadan yeter(*)

Artık evde, sokakta gelsin “Gel vücudun...”

O zamanlarda mektepli bir doğu çocuğunun
 biricik söz söyleme hürriyeti, çığlığı bu ilâhilerle halk
 ağzı türkü, şarkılardan ibaretti.

Bu hevesle ilâhici olmak istiyordum. Ama
 Mushaf'a değilse de hiç olmazsa Tebareke'ye çıkmak
 ya da üstün esre ile yazılı ilâhi dergisinden
 okuyabilmek şarttı. Oysa ben daha Ebced'e
 gelmemiştim.

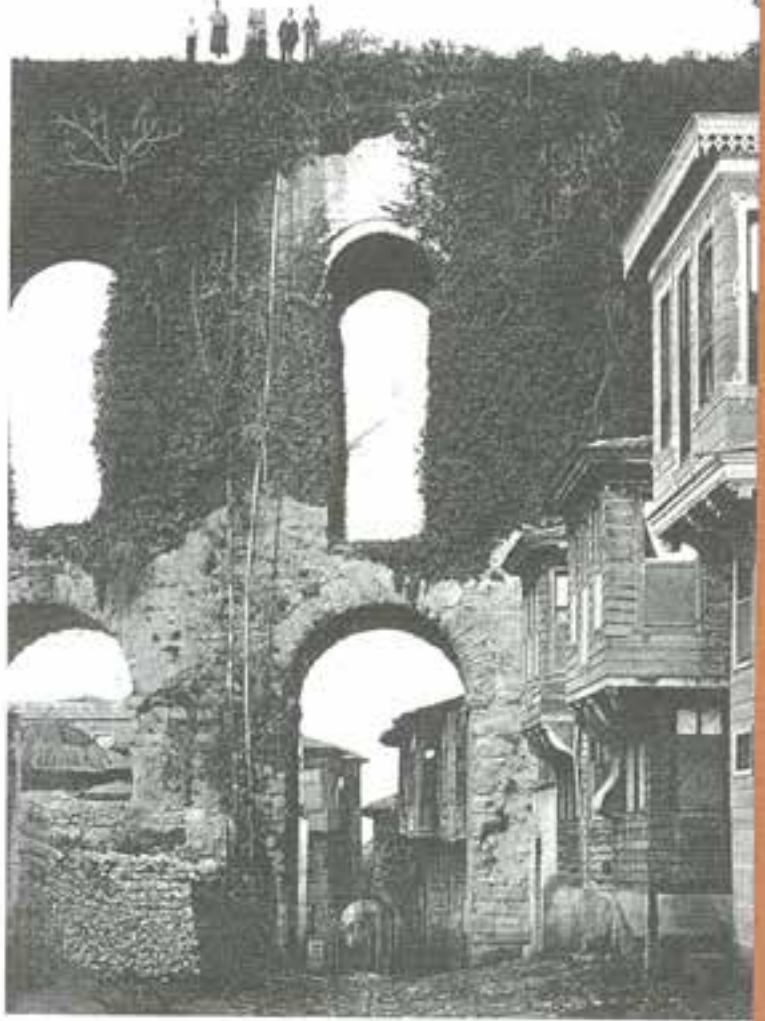
Gelmemişim ama Ebced'i tanıyor, hatta ondan
 başkalarını da ezbere sı gibi okuyordum!... Annemin
 acelesi bana da geçmişti.

(*) Sonradan öğrendiğime göre, rahmetli, Sultan
 Aziz'in pehlivanlarından ünlü Aliço'nun
 arkadaşlarındanmış. Ortadan uzunca, iri ama ölçülü
 yapılı, kara kaş, kara gözlü, top sakallı, dediğim gibi,
 üstü, başı gayet temiz, ağırbaşı ve sevimliydi. Bir
 şöhreti de “Tezgâhçılar İmamı Niyazi Hoca”ydı.
 (Ahmet Rasim'in notu)

(*) Ta Dârüşafaka'da rahmetli Hoca Zekâi Dede
 Efendi'den musîki dersi almaya başladığım
 sıralardaydı. Bayezit'te İranlı bir kitapçıdan aldığım,
 dikdörtgen biçiminde uzunlamasına, sarı kâğıt
 üzerine taşbasması bir ilâhi dergisini gözden
 geçirirken rastlayınca o kadar sevindiydim ki...
 Hûzzam makamında bestelenmiş olan bu güzel
 ilâhinin sözleri şöyledir:

*Gel vücudun, âteş-i aşk-ı Habibu'llah'a yak
 Çeşm-i kalbi ol ziyada feth edüp Mevlâ'ya bak
 Sinen içre nûr-ı zîkr ile uyandır bir چراغ
 Ol چراغın şu'lesiyle görüne didâr-ı Hak*

(Ahmet Rasim'in notu)

(Bozdoğan Su Kemerü'nün üzerinde insanlar)

Amin'e İlk Girişim

Ahmet Rasim

PEHLİVAN Hoca bir gün hâfızları, Mushafçıları dinleyip derslerini verdikten sonra ince değneğini rahlenin üstüne: - Susunuz, bir şey söyleyeceğim, dinleyiniz!

Anlamında çat çat, çabuk çabuk vurdu. Bu bir parolaydı. Derhal cüzleri kapadık, başımızı kaldırdık. Gözlerimizi yüzüne diktik. Kalfa ayakta bulunuyordu.

Dedi ki:

- Yarın âminimiz var... Yeni elbiseleri olanlar giyinsinler. Ders yok. Cüzleri, cüz keselerini getirmeyin, Âmin'den sonra paydos.

Oh!... Üç güzel şey bir arada!... Genel bir sevinç, seslerimizi yükseltti. O sevinçle minderlerimiz üzerinde adeta zıpladık.

Hoca öğüdünü bitirir bitirmez gitti. Kalfa hemen davudî sesiyle bağırdı:

-İlahiciler, gelin...

Kalkılar, toplandılar. Meğer âmin provası yapılacmış. Bize de kalkan dedi, Kalktık. İlahicibaşımız bizi duvarın bir tarafına ikişer ikişer dizdi. Kalfa emir veriyordu:

-Yarın sabah, mektepten çıkarken ilahiciler

üçer üçer öne geçecek. İlahicibaşı en önde bulunacak.(Bize seslenerek) Siz de ikişer ikişer birbirinizin elinden tutarak arkasından yürüteceksiniz.

Dedikten sonra ilahicileri üçer üçer ayırdı. Dokuz on kişilik bir takım. Kendisi bunlara yüzünü döndü. Güzel sesiyle başlar başlamaz onlar da onu izlediler. Ama Kalfa ağır ağır, geri geri gidiyor, ötekiler de adım adım ilerliyorlardı. Biz ayakta seyrediyorduk. Hepsinin elinde al, mor, yeşil kaplı ilahî dergileri vardı. Mektebin içerisi çınlıyordu. Bir an oldu ki bu çınlama durdu. Durur durmaz Kalfa bize dönerek başka bir perde üzerinden "Âmin!" diye bağınca biz de vaveylayı kopardık.

Bir, iki, üç... Bütün gücümüz yeteneğimiz anlaşıldı. Her zamanki gibi, Bewâb'ın yanı sıra çıkarak evlere dağıldık. Sütünineme dedim ki:

-Yarın Mektepte âmin var.

Arabın yüzü güldü. Hızlı söylemiş olacağım ki ötekilerde duymuşlar. Onların da yüzleri güldü.

Şimdi anlıyorum ki semtte bir âmin, o zamanlarda bir seyirlik olay duygusu değerindeydi. Yaşlı, orta yaşlı kadınlar, hatta genç

kızlar için sokağa çıkabilmeye bir bahane idi. Annem bile sokağa çıkacağını iki gün önceden söylemek alışkanlığında iken bu âmin haberi üzerine:

- Biz de gider, mektebin önünde seyrederez.

Dedi. Tesadüf her şeyi bilen Karaannem de bizde idi. O da :

- Dizlerim ağrıyor ama ben de giderim, sevaptır. Hayırlı olacak çocukların âminlerinde melekler de bulunmuş. deyip kestirdi.

İkinci defadır ki âmin benim uykumu kaçırıyordu. Daha yatmadan önce bayram gecesiymiş gibi elbiselerim sandıktan çıkarılarak yatağımın başucundaki erkân minderleri üzerine beze sarılı olarak, hücrenin yanındaki büyük dolabın alt gözünde duran galoşların çıkarılarak hep bir arada yatağımın ayakucuna konuldu. Giymeden bu ikisinin arasında nasıl uyunur? Sanki kuvvetli iki miktatıs gücü beni yattığım yerde kıpırdatmaya mecbur ederek gözlerim bir kere arkaya dönüp elbise bohçası kenarına, bir kere de başım yastıktan hafif hafif kalktığı halde potinlerimin lastikli konçları üzerinde tavşan kulağı gibi karşılıklı dik duran çekeceklerine çevriliyordu.

Canım çocukluk!... En usluğunu bile sessiz rahat rahat otururken **-Her nedense?** - fındırdemeğe denktir. O bile serbest kalmaya vurgundur. İster ki kimseler oyununa karışmasın, kimseler düşüncelerine engel olmasın, Ötüştün, bağırın, çağırın; kimseler yapma etme demesin, herkes nazını çeksin. Uyuyacaksa ona ninni söylesin. Yesin, içsin, vursun, kırsın, binsin, sallansın! Baskının ne olduğunu anlamak isterseniz haşan bir çocuğu dikkatle izleyin!

Bizim evde, sabah ezanıyla birlikte birer birer uyananların önce ayak sesleri, fısıltıları, aşağı kattaki yüz yıkanan, abdest alınan musluğun

sınıtılan işitilir; ondan sonra fısıltılar, normal konuşmalara dönerdi ki herkesin uyanmış olduğuna dair tekniği haberi böylece anlaşılırdı. Ben kalkar kalkmaz, Sütünem bileğimden yapıştı. Yüzüme güle güle geceliğimi çıkarıyor, beni soyuyordu. Anladım, yıkanacağım. Hiç âmine bir haftalık kirle gidilir mi? Sonra insanın yanına melekler sokulmaz! İşte dünya böyle bir dünya! Bilmem kimin çocuğu mektebe başlayacak, tasası bize düşüyor! Uzatmayalım, yıkandık, kurulandık, miskler gibi koktuk. Özlemine çektiğim elbiseleri, galoşları giydik. Nazarlıklı fesi imanına kadar yıktık. Elde küçük beyaz bir keten mendil, annemin denetiminden geçtik, beğenildik, Karaannemin :

- Tüh, tüh, kırk bin kere maşallah! Benim oğlum beyler gibidir!

Tütsüsünü aldık. Sütünemin koruyuculuğu ile mektebe gittik ki daha yüz adım öteden civıltısı geliyordu. Biz varmadan önce mektebin sokağını kadınlar doldurmuşlar, karşıdaki ağaçlıkları küçük mezarlığın yoldan ayrıldığı kaldırım basamakları üzerine öteberi sererek oturmuşlar, mektep kapısının önünü simitçiler, börekçiler, kâğıt helvacılar, kuş lokumcular, yürüdükçe kırmızı horozları sallan çekerciler almışlar, kuş uçurmuyorlardı. Elim Sütünemin sinirli parmaklarından kurtarıncı bir aralık bulup kapıdan girdim ki Hoca, bir iki sarkılı ihtiyar, aksakal bir şeyh efendi, üç beş tane yabancı hâfiz ayakta toplu duruyorlardı. El öpmeye sıralamasını yerine getirdikten sonra iç kapıda duran Kalfa'nın yanından geçerek daldım. Meğer burada da kalıp kıyafete değer veriliyormuş. Bizim ilâhicibaşı beni getirdi, ta baş tarafı dikti. Kısa boyluluğumun, bütürlüğümün ilk defa olarak mükafatını görüyordum. Evde rafa, dolabın üst gözüne... ağaca çıkmak şiddetle yasak. Meselâ bizim dut,

(Seyyar şekerçi)

incir, ayva dallarına , Dilfezâ'nın kanaryasının kafesine erişmem, musandıraya çıkıp camlı dolaba karıştaramam. O zamanlarda mum iskemlesinden başka evlerde sandalye, iskemle gibi yükselecek araçlar yok ki... Kedi ciğere bakar gibi bakar durumum. Bu kez ise tam ilâhicilerin arkasında yerimi almıştım. Elbette beni de onlardan sanacak kadar kıt görüşlü bulunur!... Şimdi bile siyaset, prensip gürültülerinde görmüyor muyuz? İnkılâp kafesi komutanlarının ardınca yürür gördüğümüz kimleri kim sanyorduk da onlara ne payeler veriyorduk! Çocukluk deyip geçmeyin... Büyüklük onun fotoğraf agridismanlarını andıran bir simgesidir.

Bekleyiş ateşi, Kalfa'nın birdenbire içeriye girerek:

- Haydil ... Yürüyün!... kumandasıyla söndü. Hüryaaaa!.... Mektepten boşandık. Sokak kapısı önünde bir daha vaziyet alıp tabur usulü dizildik. Bir de ne göreyim ? Benim sürücü Kambur Felek'in midillisi önümüzde değil mi? Doru rengi, düşük sağrı, çırpınıp duran kıl kuyruğu, üzerine sağlı sollu iki büyücek elin ortasında kalmış, kırmızı fesinin etrafı iki parmak kalınlığında sırmalı sanırlarla donanmış, arkası

bize dönük bir çocuk yürüyor... Ne dersiniz deyin, ben midilliye kıskandım!

Kalfa önce yüzünü ilâhicilere dönmüş olarak ellerini sallaya sallaya bir ilâhiye girdi. Etrafımız iki geçeli, mahşer yeri gibi.... Biz yürüyoruz, Hoca, Şeyh Efendi yan yana, o yabancı hafızlar da bunlardan sonra yürüyorlardı. Âminin bini bir paraya. Çanilihamam, Zeyrek Yokuşu başı, Haydar, Atpazan'na çıkan yokuş, Mutaflar Çarşısı, bizim sütçünün dükkanı, Tezgâhçılar Arastası, Saraçhane'ye çıkan Sukemeri Caddesi.... Bir evin önünde durduk. Tıpkı benim âminim gibi bir seyir yeri... Yine İlâhicibaşı bir "Kad fetaha'llahu'l -mevâhib" diye bağırır. Hoca ellerini kaldırdı. Şeyh Efendi duasını okudu. Birbiri üstüne üç kez âmin diye bağıldık... döndük.

Bana bir şeyler oluyordu. Gözlerim, durmadan bir tarafa dönmek ihtiyacını duyuyordu. Gerçekten döndürdüm, kimi göreyim? Sütünem ardım sıra gelmiyor muyum? Gözleri gözümde... Ben sıntım, ama o sıntmadı. Gerçi sıkı örtünmüş, sıntsa da kimse farkına varamayacak ama yağma mı var? İster siyahı, ister beyaz olsun kadın değil mi? Kadın kısmı sokakta gülümseyebilir mi?

Ya biri görececek olursa.... Sonra ne derler?

Mektebe dönüştü işittiğimiz maşallahlar gidiş sırasında seyirciler tarafından işittiğimiz maşallahlar ile eşitti.

Âmin alayı, mektep kapısında da ayrıca bir dua ile üç âminden sonra bozuldu. İçeriye kapağı atan atana! Kalfa bağınıyordu:

- Her kes yerli yerine oturacak...

Oturmayanlara para verilmeyecek!

Pehlivan Hoca o cılız çocuğu karşısına aldı. Daha önce size anlattığım gibi ilk dersini verdi. Biz sessiz ve bekler durumda... Bizimle birlikte

dolaşan Şeyh Ahmet Efendi yanında bir iki kişi daha dolaşmaya başladı. Bana herkese ikişer tane veriliyor gibi geliyordu. Bana gelince, bir tane verdi, ama biraz irice idi. Bir eski bakır yirmilik....

Eyyah! Nesi var? O zamanın bakır yirmiliği şimdiki kâğıt çeyreğin yanında en üst rütbe sahibi gibi kalır!

Mektepten çıkarken kapının önünde kime rastladığımı sormayın, Apaçık... Besbelli bir şey... Sütünem... Gözleri yaşlı... Her şeye kanır, beni üzerdi ama yine pek severdim. Onu o halde görünce:

-Nen var Sütüneceğim?

- Ber şeyim yok...

- Ya, ağlıyorsun?

-Senin âminini hatırladım da duygulandım. Hanım da duygulandı, Karaannen de... Onlar çok önce eve döndüler.

Sen bilirsin Yarabbi! O ne geçmez, ne bitip tükenmez bir şefkat idi!

Galiba o saygıdeğer kadıncağızı, o halinde kendimden daha çok hoşnut etmek gibi bir saf emelin sürüklenmesiyle olacak ki terli elimin içinde sınıksız tuttuğum yirmiliği uzatarak:

- Sütüneceğim, paramı saklar mısın?

Dedim Zaten aramızda ayrı gayrı yok. Aldı... Ama birdenbire durdu. Acaba ne var diye yüzüne bakıyordum. .. Birkaç adım daha yürüdükten sonra baklayı ağzından çıkardı.

-A oğlum, bu Mısır parası...

Hiçbir şey anlamıyordum... bereket versin ki o

[Simitçi]

devam etti:

- Bu geçmez! Yanlışlık olmuş. Eve gidelim ben sana başkasını veririm.

Anladınız a ... O yastaki anafor kazançlarda bile talihsizlik yakamı bırakmıyordu.

AKSARAY

Aksaray

Sâmiha Ayverdi

BAZI seneler İstanbul'da kış o kadar sert geçer, kölesine soluk aldırmayan huysuz bir efendi gibi, tabiatı öyle hırpalar ve kamçılar ki, damlar karların, saçakların, buzların baskısı altında güneşe avuç açarak haftalarla bekler dururdu. Fakat eli kamçılı soğuklardan sonra ılık günlerin sırtında tek tek elçiler gönderen bahar, âheste âheste etek sürüdü mü, uzun çekişmelerin sonunda tek bakışla barışveren sevgililer gibi, ağaçlarda dallarının kasvetli karanlığını yırtarak, tomurcukları, yaprakları ve çiçekleriyle muhteşem şenliklerine hazırlanırdı.

Böylece de bahar, tabiatı yavaş yavaş baştan çıkarınca, geceleri pek cesaret edilmezdi amma, gün ortasında mahalle kahveleri iskemlelerini kaldırımlara, varsa çardak altlarına, kahvenin yan ve arkasına düşen bahçelerine çıkarırlar, Mayıs başına doğru da bu derme çatma kahve bahçelerinin tahta parmaklıkları kireçlenir, etrafa on beş günde çocuk boyunu aşan suservileri, kahkahalar, kına ve Lâtin fideleri ekilip, Kasım'da makaslanmış fidanlar, asmalar, bilhassa morsalkımlar bağlanıp düzeltilir ve böylece de yaz hazırlığı tamamlanmış olurdu.

İstanbul'un gönül bağladığı çiçeklerden biri, muhakkak ki morsalkımdı. Yeşilliği ile tepemize kurduğu çadara, senede iki defa çiçek karıştıran bu yerli dilber, çardak bulmadığı zamanlar ağaç demez, duvar demez nereye olsa tırmanır, ya da bir telin, bir sicimin yedeğinde, sürüklendiği tarafa uzanarak, uysal ve mütevâzi şemsiyesini alabildiğine açardı.

O zamanlar memur olsun, esnaf olsun, zanaatkar ve işçi olsun, cemiyete günlük hizmetini ödemiş olan herkes, mahalle kahvelerinde toplanıp yârenlik etmeği itiyadları arasına sokmuştu. Lâkin, efendiden kimselerin toplanıp hoşbeş ettikleri kahvelere, civarın külhânileri sokulamaz, her sınıf, kafadarını bulacağı köşeyi tanır ve orada keyfederdi.

Müşterek vasıfları içinde birbirine çok benzeyen İstanbul semtlerini birbirinden ayıran küçük husûsiyetler de yok değildi. Aksaray'da da, tâ asırların gerisinden esen bir Yeniçerilik havasının kabadayılığa inkılâb etmiş tezâhürlerini kuvvetle sezmek mümkündü. Son devirler Yeniçeriliği ki, burada (Yeni Odalar) denen kışların had hudut tanımayan zorbalığından kalmış bir koku pek âşikârdı. Bir yüzü ile babayânî, kendi hâlinde ve ağır başlı olan bu semt, bir başka yüzü ile, göbeğinde azılı haşaratı toplamış, şehrin başına dert açan zorbaları ile meşhur olduğu kadar, o zamanlar bâzı sokaklarına barınmış umumhaneleriyle de şöretli idi.

Refah ve fütûhat devirleri olan on altıncı ve on yedinci asırlarda şehrin belediye işleri, zevk, safâ ve eğlenceleri fêkalâde terakkî ve incelikler gösterirken, halkın toplantı merkezi olan kahvehânelerde, mısannâ divanhâneleri andıran geniş, ferah tavanından dıvarına kadar her köşesi

en usta kalemkârların, oymacıların elinden çıkmış yaldızlı nakışlı, şirvanlı havuzlu, bir yandan çubuk içilip, bir yandan en parlak şîir, edebiyat ve mûsikî meclislerine sahne olurdu.

Kantûnî zamânında açılan ilk kahvehâne için Peçevî şunları söyler: "**Halepten Hakem nâmında bir herif ve Şam'dan Şems nâmında bir zarif gelüp Tahtelkala'da birer kebir dükkân açup kahvefûruşluğa başladılar. Keykuulesinden nice zürefa cem olur oldular. Yirmişer ve otuzar yerde meclis durur oldu. Kimi kitap ve haseniyat okur, kimi tavla ve satrançla meşgul olur, kimi nev güfte gazeller gettürüp maâriften bahsolunurdu. Nice akçeler ve pullar sarfedüp yârân cemiyetine sebep olmak için terkibi ziyafet ider, bir iki akçe daha vermekle andan artuk cemiyet safâsın ider oldular.**"

Fakat hak ve adâlet, Devlet adamlarının elinde top olup yerden yere çarpılmaya başlayınca, halkın malı, canı, huzuru ve keyfi de bu ellerin rast gele savurduğu çomakları altında oradan oraya sıçrayarak dağılıp perişan olurken, bu kargaşalıktan onlar da paylarını almakta gecikmediler. Kaç ferman, kaç kere kahvehâneleri yıktırıp kahvecilerin canına kıydı. Tütün yasağını lâübâlî karşılayan nice zavallı, bostancıbaşların zulmüne havâle edildi. Amma zamanlar geçip bu şiddetli yasakların da bir sonu geldiyse de, artık gerileyip pasif hayat şartlarını benimseyen İstanbul'un yeniden ihyâ edilen kahvehâneleri de bu arada eski rengini, şeklini edâsını ve tadını bulamadı. En göz önünde, en düzgün ve en temiz olanları bile ihtişâm ve ziynetlerinden soyunmuş, bütûn dekor, dipte bir ocak, raflarda uğulup temizlenmiş tepsiler,

(Aksaray)

fincanlar, cezveler, tiryâkisini bekleyen nargileler ve bu kesme, billûr nargilelerin birer ölü yılan gibi sallanan marpuçlarından ibaret, basit ve kaba eşyaya münhasır kalmıştı. Böylece de İstanbul, bir daha, o kaybettiği burma sütunlu yaldızlı ve oyma tavanlı, havuzlu fiskiyeli, peykeleri Acem halıları, yastıkları Lahur şallarıyla döşeli kahvehânelerini görmez oldu.

Eskiden toprak, cam ve çini işlerini vücûda getirmekte hemen eşi olmayan İstanbullu, kahvesini Beykoz'un, Eyüb'un, Tophâne'nin birer sanat şâheseri olan fincanları içinde içerken artık tezgâhları kapanmış, ustaları kalmamış olan bu sanat eserlerine ancak bedestenlerde rast gelebiliyor, zevki ve görüşü kötöleyen, güzelliği meydana getirmekten değil, seçmekten bile mahrum kalan bu zavallı, Avrupa'nın şahsiyetsiz sıra malları arasında bunlara hattâ hayranlıklarını bile ifade etmeği düşünemiyordu. Ve tiryâkisi çok bol olan İstanbul kahvehâneleri de ne çâre ki işte, her müşterisine kendi öz mâmûlünü değil, bu yabancı soylu fincanları uzatıyordu.

• • •

İstanbul'un diğer bazı semtlerinde olduğu gibi, Aksaray'da bir de semâî kahvesi denen bir nevi çalgılı kahvehâneler vardı ki bunlar âdetâ Peçevî'nin: "İçinde kimi kitab ve haseniyât okur, kimi tavlâ ve satrançla meşgûl olur, kimi nev güfte gazeller getirip maâriften bahsolar..." dediği, eski zamânın şiir ve mûsikî hayatımıza kucak açmış o sanat yuvaları idi, ki işte zaman esintisinin elinden savrula elene nihâyet bir külhâniler ocağı olmak seviyesine düşmüştü.

Fatih

Semâî kahvelerini, diğer ayak takımının topladığı yerlerden ayıran başkalık, buralarda muhtelif semâî kahvelerinin takımları ile karşılaşmalar yapıp, semâî koşma, mânî muâmmâ yarışına çıkılması, böylece de halk espri ve edebiyatına bir hayli hizmet edebilmesi idi.

Bir semâî kahvesi dâima merasimle açılır ve açıldıktan sonra da ilk iş, bir başka semtin takımını dâvet eder ve davul zurna, çifte nakkare

ile karşılayıp izâz ve ikrâm ile içeri aldığı misâfirleri yerlerine yerleşince merâsim başlamış olurdu. Dâvet eden ya da dâvet olunanlardan biri, ortaya bir beyit, bir kıt'a okur, veyâhut bir tekerleme, cinas şaşırtmaca atar; semâillere, mânilere ağır ağır refakat eden klarnetin sesi durdu mu, bu defa karşı tarafın irticâlen cevap vermesi, altra kalmaması susup küçük düşmemesi lâzımdır. Eğer işler yolunda gider her iki taraf boy ölçüsünde berabere kalırsa pek çingar çıkmaz; fakat ekseri mağlûbiyetler, hattâ bâzen bir imâ, bir târiz, saldırmaları, kamaları, muştaları işe karıştırır, az evvel çalan davul zurna yerine sille tokat, boğuşma vuruşma ortalığı alt üst eder, bekçi, polis gelir, istintaklar tevkîflerden sonra kahve kapatılır, bir hiç yüzünden dostun adı düşman olurdu.

* * *

Aksaray'ın, kuvvetini âile bağlarından alan ve cemiyet ölçülerini mukaddes bir hudut belleyip ileri geri çalkalanmayan sınıfı içinde hayat çok temiz ve sâde geçerdi. Zâten cemiyeti de ayakta tutan, şehrin her tarafında aynı ölçülere sadâkat ve bağlılığı sâbit, bu âile çevreleri değil miydi? İshak Paşâ'nın Karaman seferi yâdigân olan dört asır evvelki Aksaraylıdan, hayat dalgası kırk sene evveline gelinceye kadar hiçbir iz bırakmamış, şehrin kadim gelenek ve göreneklerini kuvvetle temsil eder olan halk, asırlardan beri İstanbullu olmuştı.

Birbirlerini toslayacakmış gibi baş başa eğitmiş dar sokaklı evlerin, kadın başlarına nâmahreme görünmeden bu daracık sokağı gözlüyebilmek iznini veren cumbaları vardı ki, göğüslerini dışarı doğru geren bu cumbaların üstüne ya evin kedisi çıkar, ya kuş kafesleri asılır

ya da güneşlenmesi için çiçek saksıları konurdu.

Bu evlerin çoğunun kapılarında hâlâ eski zaman işi, iri pirinç veya demir halkalar, tokmaklar bulunur ve bir kimse geldi mi **"kapı çalınıyor"** denmez, **"kapı vuruluyor"** denirdi. Bu vurulan kapılar açılmadan evvel de, içerden ince bir sesin:

-Kim o?

Diye sorması muhakkak beklenirdi. Bu mutad mahalle arası nakarâtı ile hüviyeti tahkik edilen kimseye gelince, mevkiine, yaşına, terbiyesine göre ciddi, yumuşak, ricakâr ya da ifâdesiz bir **"Aç!"** emri ile ev sâhibine kapıyı açtırdı. Şayet bu evlerden tâmir görmüş ve yahut otuz kırk sene evvel yapılmış olanlar varsa, tapılarında tokmak ve halkalar yerine, üstlerinde frenkce **"tournez"** emri yazılı dönme ziller bulunurdu.

Tokmaklı, halkalı veya zilli olsun, bu kapılardan biri açılıp da Malta taşı döşeli, ya da sâdece toprak kaldırımlı bir taşlığa girildi mi, dışarda sıfır gibi görülen kadın varlığı, burada buram buram tûtmeye başlar ve her köşeden koklanabilirdi.

Türk evlerinin vasfı olan temizlik, kıvraklık ve hamaratlıkta müsterek olmayan kadın yok gibi idi. Pek ender olarak rastlanan pasaklılar ve tembeller ise **"dört etekli, sünepe"** damgası yiyerek, cemiyetin umûmî istihfâfi ortasında tecrid edilir, kocadan veya babadan yana itibarlı da olsa, şahsî notu her yerde ve her zaman düşük olurdu. Öyle ki, eşinin dostunun, hattâ akraba ve taallukatının, bu zavallı hakkında vardığı teşhiş, verdiği hüküm dâimâ aleyhine olur; bir gün, evinin işini yüz üstü bırakıp sabah kahvesine gittiği söylenir, bir başka gün, tencereyi ateşte unutup çatır

çatır yakığı iddiâ edilir. Kâh çocuğunun yırtık çorabı dile dolanarak iğneye iplik geçirmedeği, kâh gülüp söylemekten başka bir şey bilmediği ile alay edilir ve her zaman da kocasına, iki yakası bir araya gelmeyeceği için acınır. Böylece de, kadınlar âleminin mahkûm ettiği **“dört etekli”** den her kim bahsedecek olsa, aynı tembellik kendisine de bulaşmasın diye yakasının ucuna, ya da parmaklarını bir araya toplayarak ayrı ayrı iki elinin tırnaklarına tükürür gibi yaparak: **“Tû, tû... evlerden irak!”** demek ve yeni yetişen kızlara bir ibret levhası olarak gösterilmek âdeti..

Temizliğe ve ev işlerine bu kadar kıymet veren kadının odasında, hemen dâima pencere önünde ot minderler bulunur, bunların yazlık örtüleri, kenarlarına el dantelleri dikilmiş patiska yaygılar ve kışın da primitif aşiret desenlerle süslü kilimler olurdu. Bir zamanlar, zevki o kadar incelmış ve iğnesinin ucu ile târihe malolacak hârikalar vücûde getirmiş olan bu kadın, artık ne kendi tezgâhından çıkardığı bezleri, ne yedi dağın otu ile boyadığı ipekleri ve ne de eski zevk terkibini bulup, kumaş üstüne serdiği o müstesnâ levhaları meydana getiremiyorsa da, yolunu kaybetmiş, fakat metânetini elden bırakmamış kimselerin azmı ile gene de çaballıyor, didiniyor, boş durmak istemiyordu. Bu evlerin kadını tembel değildi; ekseriya yardımcısı da olmaz, hattâ başkalarının yardımına koşmayı borç ve zevk bilirdi. Bunun için de komşu hastalarına peşkeş çekilen ilaçlar onda ne de çoktu. Soğuk algınlıklarına karşı, içine kırk türlü bahar karıştırıp seneden seneye yapılan kırmızı şurubu kimin dolabında bulunmazdı? Bu ilaç, bazen konuyu komşuyu bir araya

getirecek bir külfet ve emekle kaynatılır ve günlerce süren iş bitince de eşe dosta şişe şişe hediye edilirdi. Gene evin ilaç dolabında yıllanmış kantoron yağları, gülsirkeleri, nâne ve pülüskün suları, acı ağaçlar, sinamekiler, nöbetşekerleri, demirhindiler, başı sıkılanın ne çok işine yarardı. Hangi ev, muharrem ayının içinde kaydattığı aştan komşusuna göndermezdi? Bahçesine meyve olur, komşu hakkı der gönderir, çiçek açar, göz hakkı der gönderir, doğum olur, surâhi surâhi şerbetler, gene eşin ve dostun ağzını tatlandırırdı.

Fakat iyi günde olduğu gibi, acı gününde de komşuyu kayırmak hem borç, hem de zevkli bir ibâdet hükmünde idi. **“Komşusu açken tıka basa doyan adam, mümin sayılmaz”** hadisi o zamanlar müşkülde olana el uzatmak ve bağlılık keyfiyetini her nevi sosyal yardım teşkilâtını gölgede bırakacak bir hükümle kökünden halletmiş değil miydi? Ve bunun için de Türk ahlâkı sosyalizmin mezbûhâne, komünizmin vahşiyâne rehberliğine lüzum kalmadan, refah ve huzûru, tek mil sınıf farkları içinde temin ediyordu. Zaman ve mekân şartlarında vecd ile imânın imkânlarını, bu bâhâ biçilmez ölçüyü kaybeden biz, onu asırlar boyu cemiyet ve aile çevresinde muhafaza ettik. Yaşattık.

Fakat Şark, kendi menfezlerini topyekûn tıkaıyıp Garb kanalını alabildiğine genişlettikçe, asırlar boyu biriktirmiş olduğumuz nemiz varsa bu selin dalgaları arasın kayıp gitti. Evet ferdler gibi, cemiyetleri, milletleri, hattâ sırasında baştan başa dünyâyı hasta düşüren ezel hükmü, bize de bir dalâlet payı ayırtmıştı. Bu girdabın çevrıntisi ortasında finil finil dönüyor, geçmiş ile alâkası olmayan bir

meçhûle doğru indikçe iniyorduk. Bağırarak istesek sesimiz çıkmıyor, çırpınarak istesek kolumuz bacağımız kıpırdamıyor, böylece de tek ümidi, elini uzatıp saçımızdan yakalayacak kurtarıcıya bağli olarak, göz göre göre kendimizden uzaklaşmakta devâm ediyorduk.

* * *

Sen ey kalemi tutan el! Gene kaydın; gene dertle derman arasında kaçacağın yeri buldun. Eski kadınlar “huylu huyundan geçmez” derlerdi. Sen de bir kadın elisin, bâri bu ata sözünü kendin için de kabul et.

Yoksa beş on dakika misâfir olacağın bir evden, izinsiz habersiz kaçmanın ayıp olduğunu da mı bilmiyorsun? Haydi çabuk Aksaray’a dön... bak akşam da yaklaşmış olacak ki, evin ihtiyarı gelinine:

- Kızım ikindi olmuş yoğurtçular çıktı; kalk akşam kömürünü dök! Diyor.

Sâde yoğurtçuların günlük melodisinden değil, bu saatlerde sokaklara dökülen turşucuların, muhallebici, aşureci, tahin pekmezçilerin seslerinden de akşamın geldiğini anlamak mümkündür. O zaman, bütün gün evini kıvraklamak pişirip kotarmakla yorulup, ancak öğle bulaşığını da kaldırdıktan sonra eline dikişini alıp, mangal başında gevşeyen genç kadın, işini bırakarak doğrulur, mangal göbeğini alarak akşam ateşini yakmaya gider. Bu saat, evin ihtiyarının da, kanı canı çekilmiş gibi ateşsiz kalan odada yapılacak işleri vardır. Esasen gün ışığı, tez canlı bir misâfir telâşle gitmeye hazırlandığı sırada, feri kalmamış bir ihtiyar göze evin sökülüklerini dikmek, yamalarını yapmak için bu oda çok loşlaşmıştır; onun için de dikiş bohçası

toplanır ve “gaz dolabından” lâmbalar çıkarılarak yakılmak üzere yerlerine dağıtılır.

Bu lâmbalar, sabahın erken saatinde gene ihtiyar büyükanne tarafından temizlenip hazırlanmıştır. Lâmba şişelerini bir taraflarını elinin ayasıyla kapatıp öteki tarafını ağzına yaklaştırarak içine hohlamış, böylece de şişeyi rutûbetlendirerek bezle gıcır gıcır silmiştir. Elinin yetişmediği kısımlar içinse, lâmba tepsisinde dâimâ bir değnek bulunur ve bezi bu değnekle idâre ederek şişelerin en dar taraflarını dahî ustalıkla temizler. Fakat evin ihtiyarı, akşamın hafif hizmetleri için şuraya buraya gidip gelinceye kadar, gelini veya kızı, güçlü kuvvetli kollarıyla ateş dolu mangal göbeğini yakalayıp getirmiştir bile. Şâyet küllenmiş kömürün aralıklarından mavimturak diller, etrafı yalamak ister gibi uzayacak olursa o zaman gene büyükanne:

-Kızım, kömürleri karıştıra karıştıra yakmamışsın; bâri ateşe bir şey at da, havayı tebdil etsin... der.

Ateşe atılacak da bir çok şey vardır: Limon kabuğu, adaçayı, şeker, karanfil, elma kabuğu... Eğer genç kadın bu sonuncuyu tercih edecek olursa, büyükanne gene tatlı sert itiraz eder:

- Aman kızım, akşam vakti elma kabuğu ateşe atılır mı? Zümrüdüanka kuşu kokusunu duyar da yuvasından düşer... diye, kabuğu yanmadan ateşten çıkartır.

Kaf dağı, Zümrüdüanka kuşu...

İhtiyarı telâşlandıran, gence itaatli sükûtuna rağmen, için için “acaba” dedirten ve mektepten gelen küçük torunu açıktan açığa güldüren bu mitoloji dâvasının şu üç çizginin dışında olan temsili hakikate her

üçünün de habersizlikleri değil midir ki, birini gaybî imâna, ötekini şüpheyeye, en küçüğü de topyekûn inkâra götürmüştür. Her üçünü de haklı bulmamak kimin elinde? Ancak bunların karşısına bir dördüncü çıkıp:

-Sen de, sen de haklısınız, fakat...

Diyerek görmediklerini gösterip bilmediklerini öğretmedikçe, her efsâneyle inananla, her duyduğuna iç gözü ile bakmadan "hurafe" damgasını vuranın ortasında bocalayan "acaba"cı dâima birbirlerini küçümsemede kalacaklardır. Belki gün olacak, insanoğlunun sâde hurâfeleri değil, hakikatleri bile inkâr edici, yeryüzünde tâundan da, vebâdan da kötü, öyle salgın bir hâl alacak, kaskatı bir maddecî kesilen dünyâ, fen ve bilgi hârikalarına rağmen, bu maddileşmeden aldığı yaraları şifalandırmak için belki de gün olup hurâfeleri bile bir devâ olarak arayacaktır. Nasıl ki uzviyetin muvâzenesi için çeşitli mikroplar bir zarûretse, cemiyetler de zararsız inanışlara lüzum hissedecek ve bünyelerinde onlara yer verecektir.

Şâyet bir dördüncü ses çıkıp:

-Ey masalların Zümrüdüanka kuşuna; Kaf dağına inanan safdîl ihtiyarcık! Ne öyle bir kuş, ne de öyle bir diyar var, inanma!

Ey imanları kâh bulanık su gibi çamurlaşan, kâh durulup berraklaşan zavalhı... Sen de bil ki tereddüd ve yarım bilgi, sırasında inkârdan da beterdîr.

Ve ey her duyduğunu kökünden inkâr eden

(Aşureci)

biçâre toy! Kaf dağı bizim vücûdümüz ülkesi, Ankâ kuşu da gönül adımlarıyla varılan bu ülkede, bin zorluk ve meşakkatle ele geçen izâfî ruh, yâni aşktır. Diyiverse ne olur, sanki ne olur?

Eski Aksaray Nasıl İdi Bugünkü Nasıl?

Osman Cemal Kaygılı

ÜSTAT Hüseyin Rahmi Beyin büyük “Şıp Sevdî” romanının başındaki çok canlı, çok renkli, çok derin ve dakik tasvir ve tahlilden de anlaşılacağı veçhile meşrutiyetten ve meşrutiyetten sonraki büyük İstanbul yangınlarından evvel Aksaray eski İstanbul mahallelerinin tam bir sembolü, tam bir timsali idi.

Çukurçeşmesiyle, Yusufpaşasıyla, Horhor çeşmesiyle ve tramvay caddesinde, o zamanlar tıpkı bir yamalı bohça yüzünü andıran alaca çarşısı ile eski Aksaray ne görülecek bir yerdi; Çukurçeşme ve Yusufpaşa kahvelerinin çiçekli, havuzlu, fiskiyeli bahçelerinde yaz geceleri, gecelik entarileriyle sürülen hasır sefalarını, Muratpaşa camii avlusunda mahalle çocuklarının topaç, zıp zıp, imam işi, aldırmaç

oyunlarını bilenler ve hatırlayanlar hala pek çoktur. Gecelik entarisi dedim de hanıma geldi, zamanın en tuhaflıklarından, insanın en sinirine dokunan garabetlerinden biri de bir çok erkekler gece ve gündüz demeyip entari, hırka ile çarşıya pazara, konuya komşuya, kahveye, meyhaneye, çayıra, bayıra gitmeleri idi.

Hele yaz günleri, hele yaz geceleri eski Aksaray gibi bahçeli, ağaçlı, çiçekli havuzlu kahveleri bol olan yerlerde bu gecelik entarili beylerin, efendilerin hasırlara, yer iskemlelerine kurularak nargile fokurdattmaları, iskambil, tavlâ, domina ile sonra ellerde birer çıkan veya birer muşamba, yahut cam fenerle evlerine dönmeleri ne kadar acayip bir manzara idi. Hatta o vakit gecelik hırka entari ile ta Aksaray’dan, Şehreminin’nden, Topkapı’dan

(Kahvehane)

kalkıp atlı tramvaya binerek ta Sirkeci'ye kadar inenlerin, ve oradan da aynı kıyafetle Beyoğlu'na çıkanların hali bugünkü Şarlonun komiklerinden daha komikti.

Diyeceksiniz ki o zamanlar hurka entari ile solağa çıkan erkekler yalnız Aksaray semtindekiler miydi? Hayır, Fatihlilerin de, Üsküdarlıların da, Eyüplülerin de, Beşiktaşlıların da çoğu öyleydi; fakat yazının başında dediğim gibi .

- Şehrin göbeğinde olduğu için miydi, nedense, Aksaray o zaman, eski İstanbul'un eski İstanbul mahallelerinin bu gibi

hususlarda tam bir sembolü, tam bir timsali idi ve şüphesiz ki Üstat Hüseyin Rahmi Bey de bunu bildiği için eski eserlerinin en büyüğü ve en parlağı olan Şipsevdisine buradan başlamış, romanına kahraman olmak üzere o zamanın en tipik, en çaçaron mahalle kadınlarını buradan intihap etmişti.

-Yalnız bu kadar değil, Aksaray başka cihetlerden de eski İstanbul'un timsali sayılırdı; mesela devirdeki kalem efendilerinin, hulefaların, mümeyyizlerin pek çoğu bu semtten olduğu gibi,

memleketin bir çok tanınmış karagözcüleri, ortaoyuncuları, sazcuları, sonra camekânları deve derisi karagözlerle, çıkartma resimlerle, elvan ve meşk kağıtlarıyla dolu olan eski aktarları da en çok bu civarlarda göze çarparlardı. Sonra, gene İstanbul'un o zamanlar on ikileri denilen maruf kabadayılarının reisi Arap Abdullah Paşa buralı olduğu gibi onun peykleri de ckscriyetle Aksaray'da bulunurlardı. Aksaray'ın bir hususiyeti de İstanbul yangınlarının bir kısmında Yusufpaşa kahvelerinin çok şöhrətli, çok kalabalık bir geçit yeri olması idi. Bakırköy'ü, Yedikule, Silivrikapı, Mevlanakapı, Topkapı, Samatya, Yenikapı semtlerindeki bütün yangınlarda tekmi İstanbul, Beyoğlu tulumbalarıyla itfaiyeleri hep buradan geçerler ve tulumbacılar hep Yusufpaşa kahveleri önünde baş takımlarına takım kovidururlardı.

Eskiden bir çok cihetler dolayısıyla bütün İstanbul mahallelerinin bir sembolü, bir timsali olan bugünkü Aksaray'a gelince artık İstanbul'daki bu yeni Aksaray'ı bilmeyen kimse yoktur zannederim. Sağ tarafı sokak içleri manzara itibariyle pek değişmemiş ise de sol tarafı kâmilten bambaşkalaşmış, eskiden kala

kala burada yalnız küçük bir bostanla onun yaz akşamları gıcırdayarak dönen köhne dolabı kalmıştır ki bu bostanın tramvay yoluna tesadüf eden kenarında bahar ve yaz akşamları Aksaray'ın bir kısım hanımları ve çocukları oturup arkalarını marul, maydanoz, tere otu yeşilliklerine, yüzlerini de tramvay caddesine dönerek geleni geçeni seyrederek ve böylelikle o günün yemek, çamaşır, ütü, ortalık süpürme yorgunluklarını oracıkta dinlendirirler. Burada şimdi bir de güzel yaz kahvesi açılmıştır ki, akşamları bu kahvenin bahçesinde taze bir çayla, bir nargile hiç te fena kaçmıyor. Hele insana biraz hararet basınca caddede de yeni açılan Mehmet ve Ziya kardeşlerin asri turşucu dükkanından birer de şıra içerseniz artık içinizi serinlendirmek, gönlünüzü ferahlandırmak için ta Bomontilere, bilmem nerelere gitmeğe hacet kalmıyor. Aksaray'ın şimdi en enteresan yeri akşamları bu dediğim bostanla tramvay depoları arasına kurulan ucuzluk pazarıdır. İçinde on kuruşa yoğurt, otuza peynir, yüz paraya ıspanak, kırk beşe şeker, on iki buçuğa fasulye, kırka sabun satılan bu Pazar orada oldukça Aksaray civarında zannetmem ki kimse geçinme sıkıntısı çeksin!

Aksaray'dan Topkapı'ya

Sermet Muhtar Alus

KAÇ yol ağzındaki karakol⁽¹⁾ binasını sola aldık, yürüyoruz. Taşkasap. Sementin adı niçin, ne sebeple bu?... Oralarda dükkânı taştan bir kasap mı varmış; yoksa fakir fukaraya karşı insafaz , taş yürekli mi imiş, kimbilir?

Bir vakitler Taşkasap ve civarları kibar yatağı imiş. Bazısı yangınlardan, bazısı da cadde genişlerken kayıplara karışan ve birkaçı kalan konakların en tanınmışlarını yazacağım: solda büyük bahçe içinde, 35-40 odalı berhane⁽²⁾ , Mısır mollası (kadısı) Münib Efendi'ninki; Beylerbeyi'nde de koskoca yalısı. Kavuklu Karunlardan⁽³⁾; Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'ya, oğlu İbrahim Paşa'ya ödünç para bile vermiş. Kafdağı burunlu II. Mahmud, Beylerbeyi'ndeki o yalısı ikbal buyurmuş (onur vermiş) da elmaslı fincanlarla kahveler

sunmuşlar, zümrütlü kupalarla şerbetler nuş ettirmişler (içirmişler).

Mollanın kaynatası da Hünkârın imamı ve damadıyla omuz öpüşenlerden⁽⁴⁾. Kadıköyü'ndeki şimendifer köprüsünü geçince hâlâ adını taşıyan mahalle, onun köşkünün ve müstemilâtının bulunduğu sahadır. Söğütlüçeşme hamamını kurduran da oğlu... Küçük Çerkez kızlarını toplarlar, saz, oyun öğretre öğretre büyütürler, saraya cariye yetiştirirlermiş: padişaha gözde, şehzadelere odalık. Mollanın kaşanesinin (köşkünün) karşı tarafındaki iki bölüklü konak Mirza Said Paşa'nındı. Paşa, Rumeli'de eyalet valiliklerinde bulunmuş eski vezirlerdendir. Torunlarını kırk beşini aşkınlık bilirler: Biri Tulca şehbenderi (konsolosu) 313 (1897) Yunan Muharebesinin meşhur gönüllüsü,

pehlivan cüsseli ve gayet yakışıklı Kadri Bey; öbürü de Tombalacık Muzaffer bey. Aslan gibi olan büyüğünü menhus verem illeti kemirip yedi; zavallı küçüğünü de 31 Mart Vakası'nda âsiler şehit ettiler.

Yolumuza devam edelim. Solda "Bağdadlının" denilen konak zannederseniz hâlâ da duruyor. Burayı hiç unutmam: Çocukluğumda, gene bir gün bizimkilerle yola revan olduk. Büyük babamın amcazadelerinden Beykozlu Sadık Bey'in oğlu evleniyor, oraya gidiyoruz. Antrparantez, merhum Sadık Bey'in ne mence kişi olduğunu da söyleyeyim: Öyle Zaloğlu misallerden ki gençliğinde, Kefeli köyünde en azılı bir ayı ile güreşip tepetaklak mı etmemiş? Bir bıçak vuruşta en battal kılıç balığını ikiye mi biçmemiş, çeki taşlarını bohça gibi mi havalamamış? Uzatmayalım, Bağdadlının konağındaki düğüne gittik. Tam içeri girdik, bir Öööröö!... Denizli horozu.

"Aman boğmacalı var!" diye beni derhal kapı dışarı edip arabada oturtular; çok durmadan dönüp geldiler. Hafta geçti, geçmedi. Zırt zırt gelip bize post serenlerden, o düğüne de beraber gidenlerden ellilik Zilhanım (Zeliha Hanım) çırpına çırpına ötmeye başlamaz mı? Boğmacayı kapmamış mı?... Hemen evine yollandı. Yattığı dolaştığı, öksürdüğü odalar tekrar tekrar dezenfekte edildi. Mikrop kaldıysa diye, haftalarca üzüntü de cabası...

Taşkasap sakinlerinden birkaç zat daha ilâve edeceğim. Makam-ı Seraskeri reisi tarihnüvis (tarihçi) Giridli Muhtar Efendi, Hassa Birinci Liva (tugay) kumandanı üç kerimeli (kızlı) Emin Paşa, Mekteb-i Harbiye

muallimlerinden Nusret Paşazâde Nasır ve Rusçuklu Şevki Bey bacanaklar (ilki birinci feriklikle ikinci ordu kumandanlığına, ikincisi de taksim-i arazi hocalığından livalığa kadar çıkmıştır).

Tevekkül Hamamı meşhursa da hamamcısı Zibâ Hanım daha meşhurdy. Habeş denilecek kadar esmer, kupkuru, orta yaşlı; gelgelelim şirin mi şirin, çevik mi çevik, neçeli mi neçeli. Civanlara zort çıkaranlardan, çengilere peştimal kuşatanlardandı⁽⁵⁾.

Gözümün önüne getiriyorum. Josephine Baker'dan ayırt edemiyorum. Velime, sünnet cemiyetlerinin⁽⁶⁾ hepsine mutlaka çağırılır, teşrifatçılık ve soygunluk eder, yani davetlileri karşılayıp feracelerini ve çarşaflarını soyar, zilleri takıp bir oynardı ki...

Yüksekkaldırım'dayız..⁽⁷⁾ Sağ bayırın aşağısı yeniçerilerin mekânı Etmeydanı'dır. Vaka-i Hayriye'de⁽⁸⁾ topçu yüzbaşısı Kara Cehennem İbrahim Ağa'nın toplanın gülle, yağlı paçavra yağdırarak altüst ettiği kışanin bulunduğu mahal.

Cadde boyunda, az ötede esbak (eski) Maliye nâzırlarından ve Rûsumat (Gümrük) emirlerinden Nazif Paşa'nın konağı vardı; Yalı da Vaniköyü'nde. Merhum IV. Mehmed'in (1648-1687) Şeyh-i sultanisi,⁽⁹⁾ Vanlılığından ötürü Vanî denilen efendinin ahfadındanmış. Dedesinin Vaniköyü dururken, Revan Kalesi dizdan Emirgün Oğlunun⁽¹⁰⁾ Emirgân'ında oturacak değil a...

Artık sağımız, solumuz büsbütün yangın yeri. Sekiz bin şu kadar yüz bap haneyi süpürerek rekoru kıran Fatih- Altımermer yangını 12 Haziran 1917'de veryansın etmişti. 23 Temmuz 1911'deki Aksaray yangını 3000

ev kavurup ikinciliği, 26 Ağustos 1908'deki Çırcır yangını da 1500 çatının dumanını savurup üçüncülüğü almıştır.

Çapa denilince ilk akla gelen oradaki Derviş Paşa konağıydı. Paşa, Lofçalı ve alaydan yetişme⁽¹¹⁾, Kırım Muharebesinde miralaymış (albay), Sonra liva (tuğgeneral), ferik (korgeneral) olmuş; Abdülâziz, tahta çakışının senesinde (1862) müşir etmiş. Valilikleri, Erkân-ı Harbiye Reisliği, Seraskerliği (Savunma bakanlığı) var. Rumeli Fevkalâde Kumandanı ve müşirlerin en kudemlisi iken 1896'da ölmüştür.

Sultan Aziz'in hal'i (tahttan indirilmesi) sıralarında Serasker Hüseyin Avni Paşa en ziyade ondan çekinirmiş. **"Bu işte başımıza bir çorap örebilecek varsa ancak odur"** diyerek hal' gecesini konağını gizlice abluka da ettirmiş. Bereket versin, yok...

Koska'daki Dârül-Muallimat (Kız öğretmen okulu) en önce o konağa nakletmişti. Kız muallim Mektebi olarak karşıındaki yeni yapıya göçetti. Köhne bina da yıktırılıp yerine kâgir çıkıldı ki şimdi Selçuk Hatun Sanat Mektebi'dir; çok kıymetli müdürü de Asım Tevfik kardeşimizdir. Evvelce orada bulunan Dâu'l-kelb (kuduz) müessesesine, bir köpek yavrusu yüzünden, çoluk çocuk yedi kişi onbeş gün taşınup iğne yemiş akla kararı seçmişti.

İlerideki Gureba Hastanesine⁽¹²⁾ Valide kelimesinin katılması, Abdülmecid'in annesi Bezmiâlem Kadın'dan hayratlığından bakiye kalıptır. Şimdiki mükemmel, modern haliyle eskisi arasında dağlar var. **"Hastane köşelerinde sürünmek"** tâbiri, onun gureba-i müsliminliği (kimsesiz Müslümanlar)

[Edirnekapı
Yenikapı yolu]

zamanından kalma olacak.

Yanındaki Hastane çayırında enseli kelleli, kollu bilekli gençler, bilhassa Haddehaneliler, Tophaneliler, Zeytinburunlular güreşirler, koç döğüşürme meraklıları da en ziyade orada karşılaşılırdı. Bir zamanlar salaş bir tiyatrosu da varmış. Ötesi Şehremini, sonra da Topkapı... Topkapı'ya varmadan, sur boyunca sağa sapalım. Beş dakika yürü Sulukule. İş gücü olmayanlar, mirasyedi taslakları ikide bir orayı boylarlar, etrafı alan sırtışıklara çeyreği atarlardı:

- Haydi bakalım, kavga edeceksiniz
amma adamakıllı olacak!...

Çingene kanları parayı evirip çevirip çeyrek olduğunu görünce, kolu bele dayar dayamaz, yavaştan yavaşa girişirlerdi. Evvelâ **"ben güzelim sen çirkin; benim kocam genç, seninki kart"** kabilinden nisbetler... Yanışa gitgide maniler, türküler kanşır, tefler, dümbelekler de katışardı... Artık maraza kıvamını alır, göğüsler bağırır açılıp, etekler yukan çekilip:

-A be Pembe, Nayile, Ceylân karılar
sizde böyleleri var mı?... diye entariler,
çamaşırlar, donlar gösterilir, coşuldukça

çoşulurdu.

Yatak yorganlar, kütükler, tencereler, mangallar, hülâsa bütün ev eşyası kapı önlerine yayılmış; taraftarlar da cumburcamaat üşüşmü; bir kayamettir gidiyor...

Karşılıklı kirizler atılıyor; göbekler kıvrılıyor; pencerelerdeki koca kanlar bile uyararak, “Aman aman aman da leçço” makamıyla âvazda:

-Karısına, kocasına da leçço... Yavruları, enikleri de piço!...

Bir çeyrek dayattın mı, erkekleri de zurnalar, çiftenâralar, zilli maşalarla arada... Asıl çingarı şimdi seyret. Feryadlarla, yaygaralarla saç saç , baş başa gelmeler; alt alta, üst üste yuvarlanmalar; birbirlerine burum burum çimdikler; kaba etlere hart hart ısırlıklar. Lâf değil, sahiden kıyasıya... Semt, Lonca ile pek yarışmazsa da gene de namlı. Zurnazenler (zurnacılar), nârazenler yetiştirmiştir. Kırk yıl evvelin Yakomisi, Şişman Ahmed'i çoktan göçtüler. Arap Mehmed, Üsküdarlı ve Selâmsızlı idi, fakat hâlâ piyasada olan, incesaz fasıllarını bile erbâbça idare eden Zurnaçı Emin, Çakar İbrahim buralıdır.

Topkapı'nın eski ismi Aya Romano Kapısı imiş. İstanbul'un muhasarası günlerinde Fatih'in çadırı ve karargâhı buranın tam karşısına rastlamış. Oraya Topkapı denilmesinin sebebi de Macarlı Urban'ın bir mil mesafeye 600 kiloluk taş güller atan

azman topunun, kale duvarlarının bu kısmını dövmesi...

Topkapı'dan çıkıp kırlıkta biraz sağa gidince Bayrampaşa Deresine gelinir.... Buraya nam bırakmış olan o kişi, IV. Murad'ın eniştesi, sadrazamı ve şair Nef'i'yi boğduran mayasız olacak galiba⁽¹³⁾ ...

Dere boyundaki Kavasın Bağı, etrafındaki çayırılar, İstanbul'un sayılı mesire yerlerindenmiş. Halk, baharları ve yazları, dolmalarla, helvalarla gidip akşamı ederler, şen ve şatır dönerlermiş...

Enva-i çeşit satıcılardan maada ayıcılar, maymuncular, iskemle kuklacıları, hokkabazlar, incesazlar hep orada. Bir tarafta da halat üstünde zıp zıp zıplayan, koç kurban eden, mangalda cazır cazır pırzola pişirip şapur şupur yiyen ip cambazları...

Eyüplü Kavuklu Hamdi⁽¹⁴⁾ ortaoyununa ilk defa Kavasın Bağı'nda çıkmış Zennelerini⁽¹⁵⁾, bıçkınlar sahici kadın zannederek karga tulumba etmişler de, bıyıklarını, sakallarını görünce bırakmışlar, bir temiz de pataklamışlar.

Sonraları o havaliye Arnavutlar doldu: Bağcılar, bahçıvanlar ve yanaşmaları... Bayrampaşa kelimesi de Arnavut taklidi meddahların, Karagözcülerin dil pelesengi oldu. Enginarın en göbeklileri hâlâ “Bayrampaşanını!” diye satılıyor...

Alpam, 10 Kasım-ı ısnı (Ocak) 1939

- 1- Kaç yol ağzındaki karakol:** 1950'lerde kamulaştırma ve yıkımlardan önceki Aksaray Meydanında yer alan ünlü karakol. Burada dört ana yöne uzayan caddelerle ve ara sokak genişliği vardı.
- 2- Berhane:** Büyük kullansız, eski güzelliğini ve bakımlılığını yitirmiş konut.
- 3- Kavuklu Karun:** Osmanlı İlimiye (din) sınıfının çok zenginlerine deniyordu.
- 4- omuz öpüşenler:** İlimiye (din) sınıfının önde gelenleri resmi ve dinî törenlerde padişahla ve kendi aralarında birbirlerinin ellerini değil, omuzlarını öperlerdi.
- 5- Cengiye pestamal kusatmak:** Cengi denen oyuncuya ustalık edecek kadın iyi oynamak.
- 6- Yelime, sünnet cemiyetleri:** evlenme ve sünnet düğünleri
- 7- Yüksek kaldırım:** sözü edilen bu yokuş, Taşkasap'tan aşağıya inen bir sokak olup Karaköy- Tünel arasındaki ünlü Yüksek kaldırım'la bir ilgisi yoktur.
- 8- Vak'a-i Hayriye:** 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile sonuçlanan hareket.
- 9- Seyh-i Sultanî:** IV. Mehmed (1648-1687) tarafından kendisine bu san verilen ve hüknâr peyhi olarak da anılan Vani Mehmed Efendi (ö. 1686) adı geçen padişahın şehzadelerine hocalık, padişaha danışmanlık etmiş.

10- Emirgün oğlu: Emirgüne Han, Yusuf Paşa (ö.164) olarak da tanınır. IV. Murad'ı fethettiği Revan kalesinin kumandanı olup teslim oldu ve İstanbul'a getirildi. IV. Murad'la dostluk kurdu. Boğaziçi'ndeki yalıının bulunduğu semt sonradan Emirgün adını almıştır.

11- Alaydan yetişme: alayla da denmiştir. Askeri okullarda okumadan, erken başarı gösterip rütbe alan ve yükselen subaylara denirdi.

12- Gurebâ-yı Müslimîn Hastanesi: Bezm-i Âlem Gurebâ-yı Müslimîn Hastahanesi adıyla 1847'de hizmete açıldı. Halk kısaça "Gurebâ-yı Müslimîn" demekteydi. Daha sonra "Gureba Hastahanesi" denilmiştir.

13- Bayram paşa: (ö. 1638) Yeniçeri Ocağından yetişme Osmanlı veziri. I. Ahmed'in kızı Hanzade ile evliydi... 1636-1638 arasında sadrazamlık yaptı. İstanbul'da adını taşıyan semtte çiftliği vardı. Avratpazarı'nda medrese yaptırmıştır.

14- Kavuklu Hamdi: (ö.1911) Eyyüplü ünlü ortaoyuncusu Kavuklu denen role çıktığı için bu sanla anılmıştır.

15- Zenne: Ortaoyununda kadın rolü yapan erkekti. Aynı anlamda "gaca" da denirdi. Bu rollere çıkanlar peruk takıp yazma bağlarlar, ferace giyerler ve ortaya raksederek çıkarlardı.

Aksaray'dan Silivrikapısı'na

Sermet Muhtar Alus

BU sefer de Aksaray karakolunun solundan dönüp yokuşa varacağız. Oğlanlar denen, halbûki doğrusu “Olanlar” olan tekke⁽¹⁾ sağımıza düşer. Bu tabir, olmuşlar, kemale ermişlerden mi geliyor acaba? Bildiğim şu ki tekke cayır cayır işlerdi. Vakıflarının zenginliği, Mısır'dan geldiği söylenirdi. Büyük rütbeli, memuriyetli kimselerden müridleri, ziyaretçileri çoktu.

Cerrahpaşa'dayız ... Cerrah Mehmed Paşa saray cerrahı imiş. III. Mehmed'i (1595-1603) sünnet etmiş. Onun padişahlığında büyüye büyüye yeniçeri ağalığına, vezirliğe, nihayet sadrazamlığa kadar çıkmış. Cami onundur, bitişiğindeki türbede yatar.

Hizaya gelince soldaki sokağa sap, sağa dön: Cin İzzet Paşa'nın kuntyayı konağı hâlâ

yerinde. Rahmetli, 1867'de çıkan erkân-ı harblerden (kurmaylardan) Mehmed İzzet Efendi Karabaş, anne babamın sınıf arkadaşı ve canciğerydi. Cin lâkabı zekâvet ve sürat-i intikalinden (zekâ ve kavrayışından).

Mahallenin adı Sinekli Bakkal, etrafı da dam dama bitişik amma bir de konağın arka pencerelerinden bak... Gepgeniş bahçe, zümrüd gibi bostanlar, Marmara ayağının altında; Adalar, Uludağ, İzmit Körfezi karşısında...

Şimdiki Cerrahpaşa Hastanesi'nin çekirdeği meşhur Takiyeddin Paşa konağıdır. Semtin asıl ismi de Hobyar'dır. Takiyeddin Paşa, Abdülaziz vezirlerinden ve esbak (eski) Hicaz valisi. Hastane ilk zamanlarda o konakta banındı. Yıkıldıktan sonra şekiller değiştirdi. Rabbim hamlelerini müzded etsin (artursun),

gerilere doğru dal budak sarıp gidiyor!...

Beri köşesindeki sokaktan in, Çavuşzâde Mescidiyle karşı karşıya olan kapı, babamın hem anne akrabası, hem de büyük dayısının kaynatası, kudema-yı askeriyeden (eski askerlerden) binbaşı Salim Bey'in konak yavrusudur ki, asırdide (yüzyıllık) bina maşallah durmada... Enfes bir deniz, derya panoramasını da oradan seyret... 77 yıl evvel burada geçen ve hikâyesi kulağında kalan bir vakayı da anlatayım: Salim Bey'in büyük oğlu başgöz oluyormuş. Gayet tumturaklı bir kına gecesi, davetlilerin hepsi de bittabi beyler, efendiler, sazlar, heyheyler, içkiler arasında gece yarısı olmuş. Misafirlerin bir takımı yemeği yemiş, çoğu sızmış; hatırlılar yataklarına yatırılmış. Et-turnaklardan (akrabalardan) bir zat, büyük enişte bey, Bekrilerin⁽²⁾ yamanlarından! Gık diyecek" radde içmişken, yorgunu üstüne çekmeye kalmadan gene ayaklanmış... Fellik fellik rakı aramada... Sofadaki yükleri, dolapları yoklayıp dururken, iki buçuk okkalık bir binlik (şişe) bulmaz mı?... Yumruk mezesile⁽³⁾ bir yudum, iki yudum derken sabah oluncaya kadar binliğin dibine danyı ekmez mi?...

Kırk yaşını bulmadan selâmümkavlene⁽⁴⁾ uğramışlığını da hemen ilâve ederlerdi.

Oraya kadar geldik: az ileriye, Sultan Çeşmesi'ne doğru yürüyüverelim:

Sultan Mecid'in altıncı kadını Bezmi Hanım'ın evi...

Malûm a, zillûllahların (padişahların) ikballeri, gözdeleleri, iltifatgerdeleleri⁽⁵⁾ sayısız, fakat nikâhlı kadın efendileri dördü aşmaz. Bunu beşe, altıya çıkaran Abdülmecid 'dir.

Bezmi Hanım'ın⁽⁶⁾ hasnâ müstesnalıktaki

menendsizliğini (benzersiz güzelliğini), cennet hurirlerinden farksızlığını ihtiyarlardan çok işittim. Geçkin zamanında bile yaşmağını sarıp feracesini giyip meydana çıktı mı bütün halk kahvelerden, dükkânlardan, itişe kakaşa , deli gibi dışarılara fırlar, görmeye seğırtirlermiş. Önceden tuttuğumuz yola gene dönelim:

Perşembe Pazarı'nda Ticaret ve Nafia Nazırlığında vefat eden Mahmud Celâleddin Paşa'nın eski evi. Karşı tarafında Bab-ı Seraskeri Muhasebat Dairesi Kısım-ı Sâni (ikinci kısım) reisi Şişman Ahmed Bey'inki (o vakitler şişman kulübü yok ki hazret rakıbsız reis olsun), sırada Anadolu İstihkâmâtı müfettişi ferik Şehab Paşa; ötesinde Haseki Hastanesi'nin piri operatör Ahmed Nureddin Bey'in güvey girdiği hâne...

Merhumun İstanbul âfakını tutan güzellik şöhreti yanında bugünün en meşhur sinema jön prömiyelerininki kaç para eder?

Doktor ne için nabzımı aldın ele söyle
Teşhis olunur mu bu gönül yaresi böyle?
Şarkısı Cenab Şehabeddin üstadı ait idiyse de,
Müptelâyı aşka doktor var mı tıbbın çaresi
Neyle ârâm eyler uşşakın dili âvâresi?
Ve
Kalbi sevdazedeler, ah ile daim inler
Bir açık yâreye doktor vurulur mu neşter
Gibileri ve daha bir çokları operatöre
çıkıştır.

Bir iki yazımızda bahsi geçen köprüden cumburlop oluş vakasının alâkadar bir ağızdan duyduğumuz doğrusunu, sırası düşmüşken tashih edeceğim: Ahmed Nureddin Bey evleniyormuş; düğünü de bu Perşembe Pazarı'ndaki konakta yapıyor. Şehremini Mahtzar Paşa'nın⁽⁷⁾ damadı Cemiyet-i

Rüsumiye (vergi kurulu) âzasından Kemal Bey de misafirler meyanında. Adamcağız o velime (düğün) gecesi fazlaca kaçırıyor. Sabaha karşı konağın kupasına biniyor; Yıldız'a gidecekler, zira orada oturuyorlar.

Eminönü'ne gelmişler. Köprücüler, **"Köprü açık!"** diye bağıra dursunlar, aldırın kim? ... Arabacı duyar gibi olmuş ve lâkin o da sarhoş. Şehreminin arabası olduğunu tanıyamadılar da yüzlüğü istiyorlar sanıp beygirleri kamçlamış... Haydi teker meker aşağı... Dünyadan şekvacı olan, yedi kat yerin dibi bundan âlâdır deyip duran zavallı damada, yedi kat yerin dibine değil, denizin dibine gitmiş... Arabacının kurtulduğunu söylerlerdi.

Caddeye devamda ve Çiftelinler'dayız; ilerisi Esekapısı, yani İsa Kapısı... Burada da biraz tarih karıştıracağım: Roma İmparatoru Büyük Konstantin kendi adını takıp paytahtı İstanbul'a nakledeceği esnalar, elinde kılıç, peşinde alay, kırlara açılmış, sınır gösterirken arkasındakilerin dişleri hartadak dudaklarında:

- **Bu ne büyük şehir olacak?**

İşte Konstantin surları denilen o kale duvarları, sahildeki Davudpaşa iskelesiyle; Samatya arasından başlar, Sancakdar Hayreddin'i, Esekapısı'nı geçince kıvrılır, Yenibahçe'de bir büküm daha yaptıktan sonra Darüşşafaka'nın altından Unkapı'na iner ki şimdi havacıya haldedir.

Yolumuzdan şaşmayalım. Esekapısı'ndan sonra Çınar. İstanbul'un kırk yıl evvelki tulumba (tulumbacı) rekortmenliği Kadırgalılarda, ikincilik de ya Çınarlılarda ya da Mevlânekapılı'lardaydı.

Kocamustafapaşa'dayız. Cami, Aya Andriya Kiliselighinden mühtedir(dönmedir).

İmparator Kostantin Korponim zamanında 768 senesinde yapılmış. 1489'da camiye çeviren Koca Mustafa Paşa da Fatih'in oğlu ikinci Bayezid'in sadrazamı. I Selim tahtı koparınca, kardeşi Ahmed'le münasebeti var diye Bursa'da başını vurdurup oraya gömdürmüş. Minarelerde kandil yakmak âdeti ilk defa bu Koca Mustafa Paşa Camisi'nde başlamıştır, derler.

Türbedeki Merzifonî Sümbül Sinan Efendi, safiyyun ve meşayihden (mutasavvıf şeyhlerden); Halvetî tarikatının bir şubesi olarak Sümbüllü tarikatını kuran zat. Tasavvufa dair şiirler, risaleler yazmış; 1529'da Rahmanına kavuşmuş. Merkadi (mezan) ziyaretgâh idi. Selviye aslı olan zincir de meşhurdur. Eski kanaate göre, bir nesnede haklı olan kimse ucunu tutabilir, haksız da imkân yok el değdiremezmiş. Zincirin uzayarak yere kadar sarkması da koyamet alâmeti.

Kocamustafapaşa'dan Silivrikapı'sına yürüyoruz. Etraf ve eknaf (çevre) ötedenberi fukara-ı sâbirin (yoksul) yatağıdır ve içler acısıdır. Dış mezarlıklarda⁽⁸⁾ ölmüşlerini ziyarete giden arabalı hanımlara beylere, mahalleli ve çoluk çocuk, sokaklara dökülerek:

- **Şilliklar, maça beyleri, kıtıptıyozlar!...** diye çingır çingır bağırırlar, ekseriya taşlara bile tutarlardı.

Emektarlarımızdan Peyker Kalfa, kırkından sonra **"nasibim, kısmetim!"** deyip babası yerindeki bir belediye çavuşuna varmış, buralara gelin gitmişti de, bin pişman olmuştu.

Yenice evlilik zamanında, evlerinden yüz dirhemcik üç kanat pırzolanın kokusu yayıldı mı, komşularda ne çılgınlık:

-**Boğazından aşağı kor olsun karı!**

[Takiyeddin Paşa
Konağı]

Gözüne, dizine dursun; son lokmandır
inşallah kart kâhbel... Belediye kavaşı
kocam var diye böbürlenme, ondan büyük
de vezir var!...

Silivrikapısı'nın eski ismi Pigis; bu da
Balıklı Ayazmasının⁽⁹⁾ yakınında ve karşısında
bulunuşundan ötürü. Ayazma, mevcut
malûmata göre, daha evveler de mevcudmuş
amma kiliseyi ilk yaptıran gene o mahud
(bilinen) Jüstinüyen. Ayasofya'dan arta kalan
taşlar, harçlar kullanılmış; sonraki imparatorlar
da tamir mamiriden geri kalmanışlar.

Bulgar Çarı Simeon (890-927), İstanbul

üzerine yürüyüp müdafileri bu ovada mağlûp
ettiği sıralarda Kilise ve ayazmayı alt üst etmiş.
Bizim muhasaramız sırasında da bir kat daha
harab olmuş.

Son yapılışı ve şimdiki hâli alışı II.
Mahmud'un (1808-1839) fermanı üzerinedir.
Balıklı denilmesinin sebebi de, havuzunda, sözlüm
yabana, Bizans devrinden beri balıklar buhunuşu.

Balıklı yortusu Büyük Paskalyayı⁽¹⁰⁾ takip
eden ilk Cuma gününe rastlar ve Rumlar akın
akın orayı boylar. Başkaca kalabalığa
karışanlar, kırlarda akşamlayanlar da çoktur.

Akşam, 15 Kasım-ı sâni (Ocak) 1939

- 1- **Oğlanlar Tekkesi:** Aksaray'da Çakırağa Mahallesi'nde karakolun yanındaki Melîmî tekkesi "Oğlanlar", "Gavsî", "Şeyh İbrahim Efendi", "Yakub Ağa", "Cism-i Lâtif" tekkesi de denen burası 1957'deki yıkımlarda ortadan kaldırılmıştır.
- 2- **Bekrî:** Eskiden alkolikler için derindi. Ayrı içki dükkânlığı ile bir sını alan Bekrî Mustafa, özellikle IV. Murad (1623-1640) döneminde yaşamış nûkteredan bir kabadayı idi.
- 3- **Yumruk mezesi:** Meze olmadığı için içki yutuladıktan sonra elin tersiyle ağız silmek. Bu , yoksul ayyaşların bir âdetiydi.
- 4- **Selâmün kavlen:** Östüne sağlık anılamında bir deyim olup eskiden felç geçirenlerden söz edilirken kullanılırdı. Selâmün kavlene uğramak, felç geçirmek, çarpılmak demektir.
- 5- **İkbâl-gözde-iltifatgerde:** Osmanlı padişahlarının "haseki", "kadınefendi" sanını taşıyan ve nikâhlı eşleri sayılan câriyelerinden ayrıca odalık olarak yataklarına aldıklarına "gözde" bunlardan çocuk doğuranlara da "İkbâl" denir, İkbâllere hanım sözcüğüyle hitap edilirdi. Gözde adayları da padişahıtan üfürer gösterirdi.
- 6- **Bezmî Kadın;** Bezm-âra olarak da bilinir. Abdülmecid'in (1839-1861) nikâhlı eşlerin alıncıydı.

Fakat harem yaşamına uyamayıp boşandı. Ressam Tevfik Paşa ile evlendi. Bir süre Bursa'da yaşadı. Tevfik Paşa'dan da ayrıldı. Uzun Ahmed Bey'le evlendi. Ölüm tarihi bilinmemektedir.

- 7- **Mahzar Paşa:** (1834-1890) 1879-1890 arasında İstanbul şehremini (belediye başkanı) olan vezir Sefahete düşkün damadı Kemal Bey, Mahzar Bey'in ölümünden bir süre sonra bir gece sarhoşken arabasıyla açık durumdaki Galata Köprüsünden geçmek istemiş, memurların uyanlarını dinlemediğinden arabasıyla denize uçmuş ve boğulmuştur. İstanbullular bu olayı yıllarca unutmamışlardır.
- 8- **Dış mezarlıkları:** İstanbul surları dışındaki Eyüp, Edirnekapı, Topkapı, Sütlüce, Merkezefendi mezarlıkları.
- 9- **Ayazma:** Hristiyanların (Ortodoksların) şifalı sayarak kutsadıkları su kaynakları üzerindeki duva ve su içme yerleri. Sözcük, Yunanca "kutsal yer" anlamına gelen "hagiasma" dan Türkçeleşmiştir.
- 10- **Paskalya ve yortu:** Hristiyanların, Hz. İsa'nın dirilişini kutladıkları bayram. Yortu ise kilise ve ayazmalarda ayinler düzenlenerek kutlanan özel gün ve bayramlardır.

Aksaray'dan Yedikule'ye

Sermet Muhtar Alus

GENE Aksaray karakolundan Yedikule tramvay yolu boyunca, dosdoğru yürüyelim: Lânga bostanlarının önündeyiz. Lânga'nın iki şeyi meşhurdur: Hıyarı, meyhaneci Maksud'u...

Mevsimi geldi mi, hele günlerden de Cuma ve Pazar ise bostanlar mahşer Allah. Bahçıvanlar müşterilere hasırlar, kâğıtta tuzlar, testi testi sular taşır durur; önlerine kucak kucak hıyarları yığar. Kolları sıvayıp har har yiyen yiyene. Her biri kol kalınlığında ve lâkin körpe körpe, çıtır çıtır.

1864'deki büyük kolerada seyyar zerravatçılar patlicanı, "Dolmalık bamyâ" domatesi "ondan da var" diye sattıkları, hıyarın, kavun, karpuzun işe hiç meydanlara çıkmadığı günler Lânga bostanları sıvıya işlemiş. Hasırların üstünde, "dağlara taşlara" kolera salgınına tutulanlar, son nefeslerini verenler olmuş.

Lânga, Rumların hâlâ dedikleri Vlanga kelimesinden geliyor. Bostanların olduğu yer vaktiyle denizmiş. Hem de enikonu liman; ismi Elefteros. Gemiler barınmış; beride ondan küçük iki liman daha mevcudmuş ki, biri Kumkapı'da, öbürü de Kadirga'da. Meyhaneci Maksud, verdiği içkilerin ve mezelerin ekstralığı hususuna son derece de titiz; gelenler kibar takımdan; kendi de yabancılar dürüst; fakat tanıdıklarına karşı şen, şakacı.

Davudpaşa iskelesindeyiz. Bu isim, Fatih zamanındaki İşkodra muhasarasında (1479), dağ başlarında toplar döktürecek kadar himmetler gösteren, II. Bayezid'e sadrazamlık eden, Haseki civarında camisi olan Davudpaşa'ya ait olsa gerektir.

Caddenin ilerisi Etyemez. Bu acayip nam burada mukim "gelincikli", yani albuminli bir hazretten kalma olacak. Etyemez'de de hayli

kibar konaklarına rastlanırdı.

Masarifat-ı Umumiye-i Askeri Tekaüd Sandığı nâzım müşir Sadedin Paşa'nın livalıktaki (general iken) konağı. Sonra kaynatası Şeyhülharemlî⁽¹⁾ Şevket Paşa'nın ki. Paşa'nın üç damadı da erkân-ı harb (kurmay). Büyüğü müşirlerden ve sayılı ediplerden(yazarlardan) Hasan Bedreddin Paşa; ortancası bahsi geçen Sadeddin Paşa; küçüğü de seyif (kılıç) ve kalem sahiblerinden, memleketin en yakışıklı erkeklerinden Fatihli Tevfik Paşa.

Bir istitradek (ara sözcük): Ali Tevfik'in gayet tuhaf ve nekre (şakacı) bir sınıf arkadaşı vardı. Âkibet mesleğini bulup tulûat tiyatrolarına düşen genç yaşında vefat eden Kambur Sadı... Bir aralık Samatya'da posta müvezzezziliği yapmıştı ve derdi ki: "Etyemez'de bir Hasan Bedreddin Paşa'nın kızı var ki adresine gelen Fransızca, İngilizce, Almanca kitablari, mecmualari, gazeteleri taşımaktan gayri işim gücüm yok!"

Gene aynı caddede, Çavuşzade'ye çıkan sokağın köşesinde Sa'adi tarikatinden meşhur Salı tekkesi, Bânisi veli misûlmüş (ermişmiş). Ağırlığı bilmem kaç okka tutam Kadem-i Şerifi⁽²⁾ tâ Mekke'den İstanbul'a başının üstünde getirmiş. III. Selim mi, II. Mahmud mu "Dile benden ne dilersin?" demiş. Oracığa bir tekke kurmasını, vefatında da yanına defnedilmesini isteyince irade (ferman) derhal şâdir olmuş. (çıkmuş)... Encamkâr irtihal eylemiş (sonunda ölmüş), fakat türbesin sakıfsız (üstü açık) olmasına vasiyeti varken, ya hatırdan çıkıp, ya da aceleye gelip kapalı yapmışlar. Çok geçmeden damı göçüvermez mi?

Sırada, set üstündeki jahnişli (çıkmalı)

konak, geçen yazılarımızın birinde ismi geçen şimdiki Milli Sinema binasının eski sahibi hünkâr yâveri miralay (albay) Esad Bey'indi. Ötesinde de, Feshane⁽³⁾ başkâtibinin konak yavrusu. Kezâ, mahallede eskilerden Galib Efendizâde Nuri Bey varlığı, atlı arabalı, ayvazlı (uşaklı) bir kimesne idi... Yukarı doğru çıkan Yokuşçesme'ye sapınca Şûra-yı Devlet evrak müdürü İsmet Arabalı Bey'in konağı.

Merhum erbab-ı liyakatten (yetkinlerden), zürafadan (zariflerden) ve pek şanlı şöhretli idi. Erzurum Hanındaki Müradzâdelerin muhasibi Bay Hasib ve sabık Sadaret Mektubi (sekreterlik) Kalemi hûlefasından (şeflerinden) Bay Fuad biraderlerimizin pederidir. Balkan Harbinin (1912-1913) başkumandan vekili Nâzım Paşa'nın ağabeyi Rıza Paşa da o sokakta otururdu.

Etyemez'deki kale duvarlarının önlerinde de bostanlar dolu. Yaz akşamları "bitli Kağıthane" halini alırdı. Civarlılar öbek öbek yayılır, satıcılar birikir, çocuklar mum sandıklarına iki fasulye sınıgı mihlayıp tulumbacılık oynarlar, ekseriya da "salâ"ya kalkışarlardı.

Salâ, âdeta taş muharebesi. Bir mahallenin çocukları başka mahalleninkilerle çatıştı mı ekseriya iş büyür, "Salâ! salâ!" diye ceplere taşları doldurup birbirlerine veriştirirler; kafalar, gözler yanılır, galipler kaçanları yuhalarla kovalardı. Kale bedenlerinin üstünü ilk tutanlar kârli.

Samatya kelimesinin aslı da eski adı Psamatya. Kal ü belâdan beri Ermeni yatağıdır. Evvelce de kıyıda birkaç meyhanesi, kahvesi, salaş deniz hamamı vardı. Süprüntüler, kavun karpuz kabukları içinde kulaç atanlar

[Yedikule]

görüldü. Şimdi de bir Samatyalı hikayesi aklıma geldi; Otuzbeş yıl evvel, akrabalarından birinin evinde kızlarının çeyizleri işleniyor. Samatyalı Satenik ve Takuk hemşireler, her gün Şehzadebaşı'na kadar taban tepip koca gergefte sırma ile dival işliyorlar. Elleri işte iken ağızları da durmaz. Mütemediyen ahl , oflu bir şarkı ve hep aynı şarkı. Büyüğü alır, küçüğü de katılır. Satenik Dudu'nun yanıklarından olduğu anlaşılmış, nihayet derdini dökmüştü; Senelerce böyle göz nurları dökerek⁽⁴⁾ drahomasını biriktirmiş. Aydede kadar parlak bir delikanlı bulmuş ve nişanlanmışlar; büyük perhizden sonra düğünleri olacak. Nişanlısına, arkadaşlarından biri gül uzatmış: "Kokla, amma kıyak kokla ki kokuyu ağna!" demiş. Zavalılık koklar koklamaz aksıra aksıra ,

öksüre öksüre, öğüre öğüre tıkanırvermez mi?... Meğrese maytap olsun diye gülün içine dövülmüş kırmızı biber serpmemişler mi? Duducağız zârî zârî ağlayarak: "Genç idi, civan idi, sağ ola idi daa otuz beşinin içinde, ben yaşta olacak idi" derdi ki kendisi. o vakitler ferah ferah elli beşlik.

Samatya'nın üstü Sulumanastır'dır. Buraya dair de bir fıkra var:

İstanbul'a yeni gelen bir Manastırlı, kahvede otururken kulağına Sulumanastır lâfı çalınmış. Beyni dönüp yerinden fırlamış. "Benim memleket sulu ha?"... Suluyu arsız, sırtışık mânasına alıyor.. "Biz senin memleketinden bahsetmiyoruz. İstanbul'da Sulumanastır diye bir Ermeni mahallesi vardır." demişler; işi alaya da dökmüşler: "Bu adı takan oradaki

Ermenilerdir. Git, muhtarıyla kozunu paylaş!" Adam koşmuş Ermeni muhtarı bulmuş; "Sulu, Manastır değil, babandır!" diye atmış silleyi, basmış tekmeyle...

İmrahor, "emir-i ahır"dan gelme; yani padişah ahırlarının, atlarının âmiri olan kişinin ünvanı. İstanbul'da bu isimde birkaç semt daha vardır. Bu İmrahor'un bir camisi de mevcuttur.

Sahildeki Narlıkapı, İstanbul yakası delikanlıları içinde denize ve yüzmeğe düşkün olanların âdeta baş plajıydı. Kayığa, küreğe, yelkene meraklıların toplantı yeri idi. Düz, geniş kayanın üstü halı, kilim yıkayıcıların; yanı da yazmacıların. Kale duvarlarının eteklerinde de seyre çıkmış kadınlar, tazelere...

Buraya dair de bir fıkralı hikâye nekledeceğim: Çok eski ahabblardan Necibanımın Vasîf isminde, 18 yaşında, tosun gibi oğlu, akşamları mektebden çıktı mı, yaz

tâtillerinde bütün gün, kendi kafasındaki arkadaşlarıyla boyuna sandalda. Bir taraftan yüzme, bir taraftan da kürek çekme. Bir kurban bayramında Narlıkapı'dan bir kayığa doluyorlar, yelkeni açıyorlar, Fenerbahçe'ye doğru burun veriyorlar. ... Gidiş o gidiş, bir daha hiç birinden, hatta kayıktan ne nam ne nişan.

Açıklarda ya rüzgâr fazla esmeğe başlamış, acemi çocuklar yelkeni kullanamadıklarından alabora olmuşlar; yahut da kayık çürük olduğundan dört bölük olup sekiz gençle beraber dibe kaynayıvermiş.

Aradan yirmi sene geçtiği halde Necibanım oğlunun acısını dilinden düşürmez, deniz yüzü de görmezdi.

Yedikule... Yürük Çelebi biraderimiz bu babda uzun uzadıya kalem oynattığı için fazla lâfa mahal yok...

Akşam 17 Kanun-ı sâni (Ocak) 1939

1- Seyhülharek: Osmanlı padişahı ve halife adına Medine ve Mekke'nin koruyuculuğunu yapan, hacıların gereksinimleriyle ilgilenen görevli.

2- Kadem-i Şerif: Nakş-i Kadem-i Şerif olarak da bilinir. Üzerlerinde Hz. Muhammed'in ayak izi işli tay ve tuğlalardır. Topkapı Sarayı'nda Kutul Emanetler Dairesindedir.

3- Feshane: Eyüp'de Defterdar'daki eski fes fabrikası. 1833'te fes üretimine geçen burada çuha üretimi ve çipitli dokumalar da yapıyordu. Cumhuriyet döneminde Sümerbank Defterdar Mensucat Fabrikası olarak çalıştı. 1986'da bir salona dışında bütün bölümleri yıkıldı.

4- Drahoma: Hristiyan ailelerde kızların gelin olurken eşlerine götürmeleri gelenek olan para veya mal.

Langa Bostanlarında

Osman Cemal Kaygılı

TAM hoşa gidecek, yaşanacak mevsimlerdeyiz! Kara ve yumuşak topraklı, bol sulu, bol gübreli Langa bostanlarının en hoşa gidecek zamanı tam bugünlerdedir. Hiyardan asmakabağına kadar, duttan patlıcana ve karaduttan kuruğa kadar bütün sebzelerin, bütün meyvaların tam manasıyla şahlendiği bugünlerde, bu nefis bostanların koyu gölgeli çardakları altında sabahları, yahut akşamları dolaptan şarıl şarıl havuza ve havuzdan şarıl şarıl toprağa boşanan buz gibi kuyu suyu karşı yan gelip dinlenmek yaz zevklerinin pek yabana atılacaklarından değildir.

Alyanaklı, yeşil gözlü, kalın kemikli, altın saçlı ve kolları, paçaları sıvalı bahçıvan kızları, dolaptan şarıl şarıl havuza ve havuzdan şarıl şarıl toprağa boşanan buz gibi gümrak suya, ellerindeki çapalarla istikamet verirken,

bakarsınız, yüzünden, gözünden, göğsünden, bağrından taptaze bir hayat fışkırır ve bahçıvan kızının bu tabii hamaratlığına dalan gözünüzle gönlünüze öyle bir fer gelir ki ne için siz de bir bahçıvan veya bir bahçıvana damat olup ta yaz günü bu uçsuz bucaksız yeşillikler, bu mis kokulu meyvalar, bu buz gibi sular, bu kına gibi topraklar arasında gürbüz bir vücut, dinç bir kafa, sağlam bir mide, çevik bir iştiha ile gününüzü geçirmediğinize yanarsınız!

El kayısıyı sepetten sepete, şeftaliyi elden ele sekiz on kere devralıp hayli porsuduktan sonra yer, bostandakiler ise onları gevrek dalları üzerinden, elleriyle koparıp dumanı üstünde ağızlarına atarlar. Sabah veya akşamları kökleri gümrak ve buz gibi kuyu suyu ile doyusu sulanmış ve artık toprak suyu içemez bir hale gelmiş olduğu için gövdesi aşağıdan yukarıya doğru bir kanş suya

gömülmüş bir vişne, bir şeftali, bir kayısı, bir armut, bir somaki criği ağacının etrafa salıverdiği o nefis kokular yok mu hani, bunların yanında şık bir esans vitrini kaç para eder acaba? Hey gidi al yanaklı, yeşil gözlü, iri kemikli, altın saçlı bahçıvan kıza hey! Kendi bahçende, kendi elinle yetiştirdiğin o cennet meyvası şeftalilerden bir ye, bin şükret! Yazın asıl zevkini, asıl aramakta bulunmaz lezzetini, bu koyu gölgeler, bu nefis meyvelerin kokuları arasında ve çıplak ayakların buz gibi suların içinde, asıl sen çıkarıyorsun!

-Akşamlar hayır olsun Barba!

Barba Kozma'yı size takdim ederim. Cellatçemesi'nde tramvay caddesindeki bahçenin sahibidir. Fakat pek titizdir. Bahçesine destursuz girene fena kızar. İşinin öyle erbabıdır ki bahçıvanlık ortadan kaybolsa o yeniden çıkarır.

Barba Kozma'nın bilhassa ahçılığı pek meşhurdur. Mesela asmakabağına kayısı aşılar, kendine göre yarı sebze, yarı meyva, acayip bir nesne meydana getirir.

Şu resimdeki dolabın başında gördüğünüz karısı Aleksandra da hezarfen bir kadındır; kendi bahçesinden kopardığı hıyarlarla karanfilli bir komposto yapar ki bütün o civarda oturanlar bayılır. O civar dediğim yani Davutpaşa, Cellatçemesi, Kasap İlyas taraflarıdır. Hazır oralara gelmişken size biraz da o civarda oturanlardan bahsedeyim:

Resimde gördüğünüz Susamcı bacı Hacer Hanım'dır, lakin asıl ismi Hoşkadem Kalfa'dır. Vaktiyle Cemiyeti Belediye azasından Nakiye Hanım'ın dadısı imiş! Susamı pek meşhurdur.

Şimdi akşamları Davutpaşa'da, Çiftesakalın kahvesi denilen seyir yerinde susam satıyor. Çiftesakallı öleli çok oldu ama, hala onun kahvesinin yerinde salaş bir kahve vardır ki yaz akşamları Marmara'yı seyretmek isteyenler buraya dolarlar. Garsonun adı İhsan'dır ve kendisi gayet kalender ehli bir adamdır.

Kozma'nın bostanından demin maydanoz almaya gelen siyahi hanımının ismi Giritli Mersina hanımdır ki onun da susamı ve düğün yemekleri pek meşhurdur.

Tramvay yolundaki küçük kahvede oturanlar Zafranbolulu Salih Efendi, Çemişkezekli kömürcü Mustafa dayı, Hasan pehlivan filan gibi oranın eskileridir. Elindeki pakette deniz kenarına doğru giden zat oranın meşahirinden marangoz M. Kerope'dir, sahile deniz safası yapmaya gidiyor. Buranın bir de kahveci deli Rıza Beyi vardır ki onu bütün İstanbul ve bütün Beyoğlu'nda tanımayan yoktu; çok şen, çok alaycı, çok iyi kalpli bir zat olan zavallı Rıza Bey bundan bir ay evvel ölmüş, Allah rahmet eylesin, Allah oğullarına uzun ömür versin.

Yalnız, bu canım yerin havasını bozan, sade havasını değil manzarasını berbat eden bir tarafı var: Davutpaşa iskelesi! Bu iskele, İstanbul'un köşe bucağından toplanan çöplerin denize döküldüğü yerdir.

Eğer belediye, bu çöplüğü kaldırmak himmetini gösterirse, hem o civar halkı hem de bu cıvara gezmeye gelenleri memnun eder, hem de bir takım seyyahların buradan fotoğraflarını çıkarıp çöplük resmi çekmelerine meydan vermemiş olur.

Arzın Yuvarlaklığına İnanmıyor

Hüseyin Rahmi Gürpınar

YİRMİ sene kadar oluyorum. Bir gün akşam yemeğinden sora idi. Aksaray'daki evimde, ihtiyar bir zatın beni görmek istediğini söylediler. "Buyursunlar" dedim.

Odadan içeri almış beşle yetmiş arasında, kır sakallı, gözlüklü, ufak tefek fakat sinnine nisbetle hareketleri çevik bir adam girdi. Gözlüğünün ardından asabî bir telâş saçan hadakalarını bana dikerek:

- Af edersiniz... Siz o sunuz değil mi?
- Kim?
- Muharrir...
- Evet...

Muhatabımın tavırlarından uzun bir dikkatle hacet kalmaksızın apaşıkare görülen asabîlik garabetleri vardı. Kim olduğunu bilmediğim bu nağıhanî misafirin kapısını açık bulduğu bir tedavihaneden dışarıya fırlayarak, bir su-i tesadüfle soluğu bizde almış olması ihtimali zihnimi gıcıkladı. Binaenaleyh oda kapısıyla kendi aramdaki hattı ricatımı temin eder bir vaziyet

aldım. Küçük ihtiyar hiddet karışık bir istihza ile beni süzerek:

-Siz geçen gün arzın yuvarlaklığını ispat yolunda uzun bir makale yazmışsınız...

-Olabilir...

-Okudum. Çok güldüm.

-Komik bir şey değildi...

-A bundan daha komik ne olur?

Ayaklarımızın altında dümdüz uzanan dünyanın yuvarlaklığını iddia etmek Süleymaniye Camii'nin kubbesi düzdür demekten farklı bir saçma değildir. Çünkü göz önünde duran hakikati zıddı ile tarife kalıyorsunuz.

-Efsendim yazdığım makalelerin hiç birinde arzın yuvarlaklığını ispata uğraştığımı bilmiyorum. Çünkü bu asırlarca evvel sabit olmuş bir hakikattir. Benim gibilerinin ispatına muhtaç olmayan bir bedahettir.

-Bedahet midir? Galiba siz hiç mantık okumamışsınız,

Küçük ihtiyar karşımda Arabî tariflerle evvelâ

mantığı, sonra bedaheti izah etti. Derin bir bakışla dinledim. Muhatabım bu sükûtumdan büsbütün cesaretlenerek:

- Sizin mantıktan, ilm-i kelâmdan bedî' ve beyandan değil sadece sarf ve nahivden haberiniz yok. Bu cehaletinizi bilmeden muharrirliğe yelteniyorsunuz. İndi türlü müddeiyatı batıla ile halkın zihinlerini iğfal ve tağlita uğraşıyorsunuz. Dünya yuvarlakmış... Yok ananın örekesi... Dünya yuvarlakmış haltını sana kim etti?

Bu hatayı fahişi budala frengin biri irtikâp etmiş olsa bile elhamdülillâh Müslüman evlâdın sen buna inanmalı mısın? Senin zihnini dalâlden kurtarmak için işimi gücümü bırakıp bu akşam buraya geldim. Bak oğlum eğer bil farzı vettakdir maazallah dünya karpuz gibi yuvarlak olsa üst tarafa gelenler rahat otururlar. Fakat alt tarafta kalanlar şapır şapır aşağı dökülmezler mi? Bu kadar senel bir şeyi niçin akletmiyorsunuz?

Kendimi tutamayarak ince bir tebessimle dedim ki:

-Fikir dalâleti , his galatı bende değil sizde var... Feza içinde aşağı yukarı tabirleri medlûllerini kaybederler. Çünkü kâinatta alt üst yoktur...

-Allah... Allah... Ne mantıksızlık... Bizim evin alt katı, üst katı yok mu? Bizim ev kâinatın dışında mıdır?

-Uf Efendi baba size nasıl anlatayım... Tam bir itlakı fikir ve nazarla farzen küre-i arzdan ayrılıp semaya çıkabilir misiniz?

- Haşa .... Haşa... İstiğfar eyle, küfür ettin. Uçmak melâike mahsustur. Ben hakir günahkâr bir kulum. Semaya çıkmak ne haddime kalmış.

-Siz çıkmayınız peki... Yükselmeye hevesli bir genç şair tasavvur ediniz ki semada

gördüğü yıldızlardan birine çıkmak hayaline kapılmış olsun.

-Ya cinnet!...

-Onun hayali vücut bulsa...

-Ne dersin eh herze har....

-O şair küre-i arzdan bir yıldıza nakli mekân etmekle feza dahilinde bir bud-ü müerret katetmiş olmaktan başka ne yükselmiş olur ne alçalmış .... Yani ne yukarı çıkmış sayılır ne aşağı inmiş...

-Garip şey... Şimdi ben yangın kulesine çıkmış olsam yükselmiş sayılmaz mıyım?

- Siz zemin sathına nispetle söylüyorsunuz...

- Ya nereye nispetle söyleyeceğim? Zemin daima aşağıst, sema yukarıdır. Bu iki lâfzın manaları değişir mi hiç?

-Kürre-i mücesseme gördünüz mü?

- Gördüm... Koca karpuz gibi bir yuvarlak. Üzerine harita çizmişler.... Denizler, karalar.... Haşa sümme haşa üzerinde yaşadığımız dünya göya böyle imiş...

-Kürre-i mücessemenin bir tarafında eski dünya vardır. Öbür cihetinde yeni dünya... Yani Avrupa, Asya, Afrika kıtalarının mukabillerinden Amerika bulunur...

- Eski dünya, yeni dünya işte bu da saçma... Cenabı hak bunları hep birden halk etmedi mi?

-Demek bu yuvarlak dünyanın nısıf küresinde biz bulunuyoruz. Öbür nısıfında Amerikalılar bulunuyorlar. Binaenaleyh onlar ile taban tabana yürüyoruz. Yani bizim ayaklarımızın altından bir hat temdit etsek dosdoğru onların ayaklarının altına gidecek. Şimdi bu şekil ve vaziyeti zihnen kavrayarak her iki nısıf küreden de semaya birer cisim fırlatınız. Bunlardan hangisi için uçtu ve

hangisi için düştü diyeceğiz. Yani yükselmek, alçalmak tabirlerini hangisine tahsisen kullanabileceğiz?

-Oğlum sen batıl müsbet bir esas itibar ile onun üzerine mesele bina ediyorsun. Ben bu dünyanın karpuz gibi yuvarlak olduğuna ve üzerindeki insanların taban tabana zıt birer mukabilde gezindikleri lütufesine inanmadım ki buradan ve Amerika'dan havaya fırlatılan iki cismin birbirine nisbetle suut veya sukut ettikleri hakkında bir hüküm çıkarayım.

- O halde ben sizinle münazarada bulunamam.

-Bulunamazsın zahir. .. Bu cehaletle sen benimle münazaraya çıkabilir misin? Sen "Risaleti fi sınaati Batlamyusülfelekiyeti" okudun mu?

-İtiraf ederim ki hayır...

- "Risaleti fi nakz ı mesailülümülhidin"i mütalea ettin ettin mi?

-İsmini bile işitmedim.

-Malum... Malum... "Risaleti fi esran takaddümetülmarifeti"i gördün mü?

-Asla...

- Ha şöyle... Ha şöyle cehli itiraf etmeli... Bilmediğini öğrenmeli... Sonra makale yazmalı. Sen bu kütübü şerifeyi ve emsalini okumadıktan sonra ne cüretle arzun şeklinden bahsediyorsun ? O yuvarlak olanlar bu abes iddiada bulunanların beyinsiz kafalandır. Dünyanın şekli değil...

-Efendi peder affedersiniz, bu saydığınız kitaplar sekiz on asırlık kuyud-u kadimeye benziyor...

-Olsun... On asırlık olsun...Eskimekle hakikat değişir mi? Ben buraya senden ders almaya gelmedim. Ders vermeye, fi sebülilâh hakkı söylemeye geldim...

-Teşekkür ederim. Fakat sizin okudunuz kitapların tariflerince dünyanın şekli nasıldır?

- Cibal nev'inden arızalardan sarfinazar dünya düzdür.

- Bu düzlük nereye kadar devam eder

-İlânihaye...

-Dünyanın sonu yok mudur?

- Dünyanın sonu ölümdür...

-Bu toprağın son haddi neresidir?

Dünyanın gayeti yoktur. Şarka git. Garba git. Şimale git... Cenuba git. Git git bitmez....

Amma şimdi devri âlem yapıyorlar... Dünyayı dolaşıyorlar. Yine aynı noktaya geliyorlar...

-Bir hayale kapılıp aldanyorlar... O gafiller devri tam yapıyoruz zanniyle geri dönüyorlar. Bundan haberleri olmuyor.

-Kamer, güneş, seyyareler şarkımızdan doğup garbımızdan batıyorlar. Madem ki bu toprak her istikamete doğru hudutsuz ilânihaye devam bu ecram neden geçiyorlar?

-Şarkta, garpta nihayetsiz, birer okyanus vardır. Güneşi bir altın tepsiye korlar. Yetmiş bin melek (muhabatım bir vakfai tefekkürden sonra kendi kendini tekzip ile) hayır yedi yüz bin melek bu tepsiyi okyanuslardan çıkıp batarak dünyanın etrafında dolaştırırlar...

Yaşı büyük aklı küçük bu efendi ile bahiste devamı artık abes gördüm. Onun sinine hümeten merdiven başına kadar teşyi ederken içimdin:

-Aramızda bu izan malûleyeti ile musap bir sen olaydın şekerle beslenmeye seza görünürdün. Ne yapayım ki muhitimizde bu akılda iltiyam kabul etmez çok kimse var dedim.

(İki Hüdûğün Seyahati, İstanbul.1933)

Amin'e Doğru

Ahmet Rasim

BEN bu “saygıdeğer” korkunun hemen “hiç etkisiz”inden birdenbire en korkuncuna, bu en korkuncundan yine birdenbire hafifine, hafifinden “orta dokunaklısı”na uğrayarak karşılarında zedelenmiş bir halde durduktan sonra senelerce tatlı sertine tutuldum.

Bu beş eğitim aşamasının birincisi, hiç etkisiz olanı geçen gün yine bu başlık altındaki yazımda size kıyafet ve huyunu biraz anlattığım Komşu Hoca'nın korkusuydu.

“Elif, direk gibi”, “Be, tekne gibi” öğretim usulünün sonu değilse de ona yakın bir mevsimi olduğunu kabul ediyorum. Ben Komşu Hoca'nın evine gire çıka, elini öpüp duasını ala ala günün birinde elimi Hoca'ya

kaptırdım. Okul, Sofular Tekkesi çevresinde bulunan yapılardandı. Tekkenin ağaçlıklı, daima güzelce düzenli bölümlere ayrılmış bahçesinin hamama bakan köşesinde koyu kurşuni boyalı, yüksek, altında yan yana bakkal, attar dükkanları bulunan bir yapıydı.

Ben, bu yapıyı günde belki beş on defa dışarıdan görürdüm. Ama içerisine girmemiştim. Gir, deseler de birdenbire dalaçak derecede niyetli bulunmuyordum. Bir gün bakkaldan çocukluk pisboğazlığı, iğde mi aldım, yoksa fındık mı her ne ise kuru yemişlerden biri olacak, geveleyip dururken Hoca'yı gördüm. Derhal yemişleri cebe indirdim.

- Hoca Efendi öpeyim!

Dileğiyle dolu olarak elimi uzattım. Verdi. Öptüm. Ama bu kez her zamanki gibi elimi bırakmadı. Güzel yüzü bir kişi olduğu için gülümsemeleri ile daha bir alımlı ve çekici olurdu. Birkaç adım elele gittikten sonra bana dedi ki :

- **Sen daha okula başlamayacak mısın?**

Gerçekten biliyorum ki ne evet dedim, ne de hayır, işte o zaman, bu zaman bende bu durum, alışkanlık biçimine girdi. Bilemediğim, sonunu göremediğim sorulara karşılık vermem.

Mektebin kapısına kadar o durumda yürümüştük. Hoca burada:

- **Haydi yukarı çıkalım... Biraz otur, gel, yine git,** dedi.

Hemen boyun eğdim. Girdik. Yine el eleydik. Diğçe bir merdiven. Sağ yanı üzerinde açılmış büyük pencerelerle aydınlık, dokuz on ayak kadar çıktıktan sonra sol taraftaki dar bir sofadan, iki kanadı ardına kadar açık bir kapı aracılığıyla geniş bir odaya geçtik.

Bir bakışta gördüm. Küçük küçük rahleler önünde, minderler üstünde oturmuş ben kadar on beş, yirmi çocuk sessiz sessiz oturuyorlar. Bunların ortasında her zaman görüp tanıdığım, fesinin üzerindeki yeşil şağının ucu dışarı püskürmüş gibi duran, Hoca'nın arada sırada giydiği şalaki, sopaları kalın hırkası gibi hırka giyen ama ensesi daha enli, katmerli, daha derin görünen, yüzü biraz çopur olduğu halde Hoca'nın yüzünden daha güleç, enli dudaklarını, misvaklı, beyaz, iri dişleriyle birlikte açığa vuran, kesik kumral bıyıklarının her iki ucu, kısa kestirmek alışkanlığında bulunduğu çevirme sakalının üzerine binen Mümin Kalfa geziniyordu.

Hoca Efendi beni kendi yerine kadar

götürdü. Bu sırada çocukların hepsi de bana bakıyorlar, içlerinden oyun arkadaşlarını olanlar gülümsüyorlardı.

Hoca'nın yeri kapıdan girilince ta karşıya gelen, içi sedir döşeli, önünde diz çökmüş bir çocuğun çenesi düzeyinden bir iki parmak alçak, geniş bir rahle bulunan şahnişin yavrusu , kafessiz bir cumba, etrafı yastıklı,zemin döşemesinin üzeri büyücek bir pösteği ile örtülü bir çıkıntı, adeta kuytu bir yerdi. Kendisi rahleyi çekti, sedirine geçti, beni de rahlerin sağ tarafındaki ufak bir minderi göstererek:

-**Şuraya otur!**

Dedi ve oturttu.

Anladım. Küçüktüm ama cin gibiydim. Hoca beni mektebe "**misafir**" getirmişti.

Hoca oturduktan, bana yine gülümseyerek baktıktan sonra:

-**Tebarekeçiler!**

Diye bağardı. İki üç çocuk ellerinde cüzler, gelip rahleye sıralandılar. Galiba bunlar üçüzdüler. Üçü de hep birlikte okudular. Onlar kalktılar. Ötekiler geldi. Onlar da okudular, kalktılar.

Hoca yine bağardı. Bu kez de "**Mushafçılar**" geldiler. Bunlar birer birer okuyorlardı. Hem de okumaları çok sürdü. Ben de yerimde kurtlanıyordum. Bunlar da bitince mi, yoksa biraz daha mı durduk; Hoca kalktı, ben de kalktım. Yine elimden tuttu. Uyuşuk bacaklarımla yürüyordum. Mektepten çıktık. Zaten evimiz otuz kırk adım ötedeydi. Ben bizim eve, Hoca kendi evine ayrıldık.

Çat, kapı açıldı. Validede bir surat. Sert sert bir soru:

-**Sen neredeydin bakayım?**

Rahmetli dövmezdi ama fena halde gözümü yıldırması da ondan korkardım.

.....

-Söyle diyorum, neredeydin?

-Şeydeydim....

-Yine o viranede, değil mi?

-Vallahi değil...

-Sus, yemin etme... Ben sana yemin etme, "inan olsun, de" diye kaç defadır tenbih ediyorum... Dur, şunun ağzına biber...

—Anneciğim, inan olsun, Hoca Efendi beni mektebe....

Birdenbire Hoca'dan sert çıkmış olan kadın, Hoca Efendi der demez, kesildi... Yavaşladı.

-Hoca Efendi, beni mektebe götürdü.

-Onu söylesen! Mektepte ne yaptın?

-Hiç... Beni yanına oturttu... Çocuklar geldiler.... Okudular...

-Beğendin mi?

Buna eninde sonunda bütün anlamlarıyla birlikte iyi bir anlama gelmeyen olumsuz bir cevap veremezdim.

- Beğendim. Hem de Hoca Efendi kimseyi dövmedi...

-Okuyanı, uslu duranı neden dövsün? Aksine sever. İstersen seni mektebe başlatayım.

Meğer annemin "istersen seni mektebe başlatayım" demesinin bir hikmeti varmış. Bu hikmeti ben Darüşşafaka'yı bitirdikten sonra kavrayabildim. Her kimdense duymuş... "Çocuk kısmı zorla okumazmış. Heves olmalıymış." Bunu ben o yaşında ne bileyim?

Bilseydim "Başlatma" der, o gün bu gün bu yüzden kurtulamadığım okumak belasından başımı kurtarmış olurum.

Evet öyle söyleyiydi:

-İstersen seni mektebe başlatayım.

Bu söz ruhumda bütün "Âmin!"

gürültüleriyle birlikte çarladı. Rahmetli siyahi Sütünnem de benim her işime karışırdı. Yine karıştı...

-Hanım bana böyle dese, ben gider başlarım. En iyisinden iyi elbiseler, başta altınla, nazarlıkları fesler, ayakta gıcı, gıcı, potinler... Yan tarafında sırmalı cüz keseleri... Kim istemez. Sana bir pufla minder yaparım, oturdun mu başın tavana değer! Her kes de maşallah der! Hem okuyanın ağzı misk kokar. Çünkü her gece uykuda melekler öperler.

Anneme dönerek:

-Hanım, benim oğlum hiç istemez olur mu? Bakın, ben okumadım da yüzüm böyle simsiyah kaldı!

-İstersin değil mi oğlum?

Biraz provasında bulunduğum: dayak, sille tokat görmediğim de yardım ettiği için:

-İsterim...

Sütünnem, burada "F"yi çift söyleyerek:

-Afferin benim oğluma!...

Galiba şımarmıştım...

-Hem çabuk!...

-Çabuk ya... Bu Perşembe değil, önümüzdeki Perşembe!

Annem sevinç içinde

-İnşallah!

(Fatih'te bir sokak)

Aksaray'da Akşam

Sabri Esat Siyavuşgil

Yolun dönemecinde kaybolur son tramvay,
Cumbalara bir damar aksettiren iki ray,
Kanlı bir bıçak gibi saplanır sokaklara.

Telgraf tellerinden gelen sesleri dinler
Kör dilenci kafesler, kötürüm şehnişinler.
Akşam misafir gibi iner boş konaklara.

İçinde su yerine konmuş iki parça taş
Paslı buhurdan gibi sallanır yavaş yavaş
Sebilin bir zincire bağlanmış bakır tası

Ne kazanırsın yolcu böyle garipleşmeyle:
Bak, çatlamış bağrında gül bitiren çeşmeyle
Geçti alay ederek bir gazoz arabası.

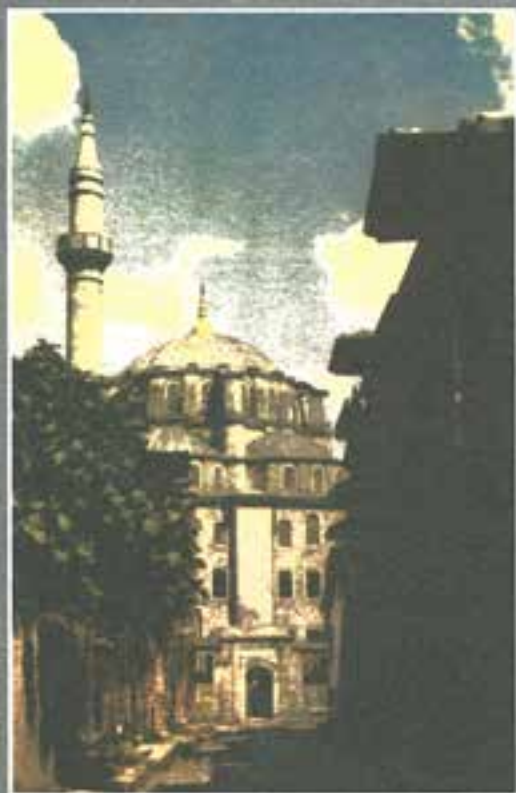

Constantinople.
Valide Djami (1870) d'Alexandre.

HASEKİ

CERRAHPAŞA

ÇAPA

Haseki

Emin Nedret İşli

BUGÜN Millet ve Cerrahpaşa caddeleri arasında Fındıkzade, Cerrahpaşa, Aksaray, Murat Paşa semtlerinin çevrelediği ve hastahanesi ile ünlenen eski bir semt. Günümüzde Millet ve Haseki caddelerinin kesiştiği noktadan başlayarak Kızılelma Caddesine dayanan üçgen şeklinde geniş bir alana yayılan Haseki semtinin sınırları bölgenin diğer semtleri ile iç içe girmiştir. Pek çok eski mahallenin isimlerinin kaybolarak unutulduğu bu semt Molla Gürani (şimdiki Fındıkzade), Davutpaşa, Esekapi, Cerrahpaşa, Yusufpaşa gibi semt ve mahalleler ile iç içe

girmiş, bir kısmını kendi sınırları içine almıştır.

Eski mahalle sistemine göre Haseki semtini Yusufpaşa, Sülüklü, Taşkasap, Mollagürani, Davutpaşa, Hobyar, Kürkcübaşı mahalleleri çevrelemektedir. Bu sınırların kuzeyini oluşturan Sülüklü, Taşkasap, Mollagürani ile Haseki arasından geçen Millet Caddesi bu semtleri kesin ve kalın bir çizgiyle birbirinden ayırmıştır. Haseki'nin gerçek sınırlarını oluşturan mahalleleri Keyci Hatun, Nevbahar, Başçı Hacı Mahmud mahalleleridir. Bunlar İstanbul'un alınışından sonra Fatih'in adamları tarafından oluşturulan İslâm mahalleleridir.

Yaptıran kişilerin isimleri ile anılan küçük mescitler etrafında oluşan bu mahallelerden Keyci Hatun (bugün Keçihatun) ve Nevbahar, isimlerini devam ettirmektedirler. Semtin bugün kullanılan ismini alması 1539 yılında Kanuni'nin karısı Haseki Hürrem Sultan tarafından Mimar Sinan'a cami, medrese, darüşşifa, imaret, sıbyan mektebinden oluşan bir külliye yaptırmasıyla başlar. Külliye'nin inşasıyla Başcı Hacı Mahmud ismi semt olmaktan çıkmış, sadece bu ismi yaşatan bir leke Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar gelebilmiştir.

Bizans döneminden beri bu bölgedeki yer adları kadınlar ile ilgilidir. Arkadyus forumu'nun bu bölgede oluşu Avratpazarı'nın yine burada bulunuşu ve nihayet Fatih döneminde Keyci Hatun isimli bir hanımın mescid yaptırması ve Kanuni'nin karısı Haseki Hürrem Sultan'ın külliyesi'nin inşası bu semte hep kadın isimlerinin verilmesine neden olmuştur.

Haseki semti yangın ve imar faaliyetleri ve hastanenin genişlemesi sebebiyle orijinal dokusunu kaybetmiştir. 1918 senesindeki Cıbalı- Fatih- Altımermer yangını bu semtin büyük bir kısmını yok etmiş, eski eserlerini arsa haline dönüştürmüştür. Haseki Millet Caddesinin genişletilmesi sırasında da bazı eski eserlerini kaybetmiş ve eski Arap Manav ve Hafız Galip sokakları geniş bir cadde haline getirilerek Dr. Adnan Adıvar Caddesi adını almıştır. Bu gün Adıvar Caddesinin ikiye ayırdığı Aksaray'a doğru olan kısma da Haseki denilmektedir. Bu bölge eski mahalle sistemine göre Aksaray semti'nin mahallelerinden sayılan Yusufpaşa'dır. Hâlen

Çocuk Kütüphanesi olarak kullanılan sıbyan mektebinin bahçesinde gömülü bulunan Yusuf Paşa'nın bu binasının hemen altındaki otobüs durağı 1980'li yıllara kadar Yusufpaşa adını taşıyordu.. Durak isminin Aksaray'a çevrilmesi mahallenin adının unutulup burasının da Haseki olarak anılmasına neden olmuştur.

1882 senesine kadar Külliye'nin Darüşşifası hastane olarak hizmet vermiş fakat artan hasta sayısı yüzünden Morali Ali Bey'in taşkonağı satın alınarak yeni hastane binası elde edilmiştir. Haseki Hastanesinin çekirdeğini meydana getiren bu binadan sonra yeni yeni pavyonların ilavesiyle hastane geniş bir alana yayılmış ve semtin bazı sokaklarını içine almıştır.

1918 senesindeki Fatih yangınından sonra semtin büyük bir kısmı uzunca bir zaman yangın yeri olarak kalmıştır. 1955-1960 yılları arasındaki imar faaliyetleri sırasında Haseki semti sınırında bulunan Zıbn-ı Şerif tekkesi, Selçuk Hatun Camii, Şir-i Merd Çavuş Camii ve Tevekkül Hamamı yıkılarak Millet Caddesine dahil edilmişlerdir. Bu eserlerden sadece Selçuk Hatun Camii caddenin yan tarafına yeniden yaptırılmıştır.

Haseki semtinde eski eserlerin yoğun olduğu yer Haseki Caddesi'dir. Cerrahpaşa ile Millet Caddeleri arasında bunlara paralel olarak uzayan Haseki Caddesi, Adıvar Caddesi ile kesiştiği noktadan başlayarak Hekimoğlu Ali Paşa Caddesi ile birleşerek Kızılcama Caddesine ulaşır. Bu anayol semtin en büyük caddesi olup pek çok eski eser bu yol üzerinde karşılıklı sıralanmıştır. Haseki Caddesinin başından Kızılcama Caddesine doğru ilerlediği zaman Haseki Hastanesi eski kapısı

karşısında Keyci Hatun Camii bulunur. Bu caminin karşı köşesinde Nakşi Sokağının başında İbrahim Paşa veya Kasım Ağa Sıbyan Mektebi yer alır. Bu eserlerden sonra Haseki Kadın Sokağının Haseki Caddesi ile kesiştiği köşelerde Bayrampaşa Mektep ve Medresesi ile Bayrampaşa Tekkesi, Sebili ve Türbesinden meydana gelen külliye yer alır. Daha ileride caddenin sağında ve solunda Haseki Hürrem Sultan Cami ve Külliyesi sıralanmıştır.

Bu eserleri geçince cadde biraz genişler ve ufak bir meydan oluşur. Bu meydan üzerinde ortada meydan çeşmesi gibi duran bir çeşme vardır. Bu eser Başçı Hacı Mahmud Tekkesi ve Camisinden geri kalan tek eserdir. Yine bu meydana açılan Güzel Sebzeci Sokağında semt halkı tarafından Haseki Bostan Hamamında Fatih'i yıkadığına inanılan ve Hâlen adaklar adanan Dellâk Baba türbesi vardır. Küçük meydan geçilince semte bir başka isim verilmesine neden olan Avrat Pazarı'nın dükkanları yer alır. Bu adın dükkanlarda kadın esirlerin satıldığından mı yoksa satıcılarının kadın olduğundan mı geldiği tartışılmalıdır. Kemerli olarak Agora tarzındaki bu dükkanların günümüze ulaşabilenleri bir iki tanedir. Haseki hakkında mükemmel bir eser yazan Dr. Nimet Taşkıran bu dükkanların 1972 senesinde dördünün önceden yıkılmış olup 17 tane olduğunu söyler.

Dükkanların bitiminde karşı sırada bugün yıkılmış olan Bıyıklı Hüsrev Camii ve Çeşmesi ve onun karşısında da Seyyid ya da Seydi Baba Tekkesi vardır. Bu iki eserin arsaları üzerine gecekondular mahiyetinde yapılar yapılmıştır. Biraz ileride ise Fatih Sultan Mehmed Vakfı'ndan Bizans devrinden kalma olduğu

sanılan Haseki Bostan Hamamı, onun karşısında Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu ve hemen yanında Uçuruk Tekkesi arsası ve mezarlığı bulunur. Haseki semtinin Mollagürani'ye (şimdiki Fındıkzade) doğru olan kesiminde Fatih yangını sebebiyle eski eser tesbiti güçleşir. Bu sahada Şeyh Taha Efendi Tekkesi ve Nevbahar Camii arsaları yine gecekondular benzeri binalarla doludur.

* * *

Haseki semti 1878/1294 Mebusan seçimi için hazırlanan Mahallat Esamisi'nde Keycihatun 48 hane, Başçı Hacı Mahmut 34 hane, Nevbahar 43 hane, Hacı Bayram Haftani 78 hane olmak üzere 203 evdir. 1885/ 1301 senesinde 3. Daire-i Belediye'ye bağlı olan Haseki'de Nevbahar Mahallesi'nde 80 erkek, 92 kadın olmak üzere toplam 172 kişi oturmaktadır. Mahallede 43 hane, 2 dükkan birer mektep, mescid, hamam, oda ve 2 bahçe vardır. Başçı Hacı Mahmud Mahallesinde de 174 erkek, 150 kadın olmak üzere 324 kişi vardır. Bu mahalle de 38 hane, 10 dükkan, 4 oda, 1 mescid, 1 bahçe bulunmaktadır. Keycihatun mahallesinde ise 185 erkek, 192 kadın toplam 377 kişi yaşamakta ve bu mahallede de 62 hane, 5 dükkan, 1 mescid bulunmaktadır. 1960 senesi nüfus sayımında ise Nevbahar mahallesinde 2861 kadın, 2981 erkek olmak üzere 5842 kişi, Keçihatun mahallesinde ise 1186 kadın 1077 erkek toplam 2263 kişi yaşamaktadır.

* * *

Haseki 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında pek çok kültür insanının yetiştiği ya da

oturduğu bir semt olmuştur. Ünlü tuluat ustası Komik-i şehir Abdi (öl 1914) Güzelsebzeci sokak'ta, astronomi alimi ve Pertevniyal Lisesi Matematik Öğretmeni Takvimci Yusuf Ziya Gökçe Eskiaraclar sokağında, Yıldız Sarayı Hafız-ı Kütübü Kalkandelenli Sabri Bey Küçük mühendis sokağında, Mustafa Nihad Özön Haseki Caddesinde yaşamışlardır. Hattat Ömer Faik Efendi ve oğlu Muhiddin Hattatoğlu'nun evi, Hattat Şevki Efendi'nin konağı yine Haseki'dedir. Haseki Caddesi'nin başındaki Kazasker Ali Rıza Efendi'nin konağı 1925 senesinde Türkiye Hilâli Ahmet Cemiyeti (Kızılay) tarafından satın alınmış ve "Hastabakıcılık Mektebi" olarak kullanılmaya başlanmıştır. Sonraki yıllar Kızılay Ebe- Hemşire Okulu adıyla eğitim faaliyetini sürdüren bu kurum Kazasker Ali Rıza Efendi konağını günümüze kadar ulaştırmıştır.

Haseki semti tekkelerinde bazı şeyhler musiki ve tasavvuf kültürüne büyük katkıda bulunmuşlardır. Bayram Paşa ya da Paşmak-ı Şerif Tekkesi'nin son şeyhi ve Cerrah Paşa Camii imamı Şeyh Mehmed Arif Efendi son devrin çok mühim din bilgini ve musiki üstadlarındandır. Ord. Prof. Şerafeddin Yalıtıkaya'nın babası olan bu şeyh efendi kendine özgü üslubu ile ünlenmişti. Yine Şeyh Mehmed Arif Efendi'nin oğlu Taştekneler Dergahı Şeyhi Şeyh Hafız Kemal Efendi de uzun yıllar imamlıklarda bulunmuş ünlü bir musiki üstadıdır. Haseki Hamamı yanında Uçuruk Tekkesi şeyhi Şeyh Ağâh Efendi ise

sankı sarmada, tarikat gülleri ve vefk işlemedeki maharet ve güzelliği ile son devir İstanbul tekkelerinin en önemli şahsiyetlerinden biridir.

Haseki semtinden yetişen büyük kişiler içerisinde apayrı bir yeri olan bir kültür adamı daha vardır. Doğup büyüdüğü bu semitten kazandıklarını yine bu semte vererek Haseki'ye has özelliklerin günümüze ulaşmasını sağlayan bu kişi Ord. Prof. Ahmet Süheyl Ünver'dir. Süheyl Ünver anne tarafından dedesi Hattat Şevki Efendi'nin buradaki konağında doğmuş ve gençlik yıllarını bu semtte geçirmiştir. Haseki'de oturduğu yıllarda semtin bütün önemli kişileri ile görüşmüş, notlar almış, fotoğraf çekmiş, resim yapmıştır. Bu çalışmalarıyla mükemmel bir arşiv oluşturmuştur. Sağlığında yayınladıklarının dışında arşivini başta Süleymaniye Kütüphanesi olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlara veren Süheyl Ünver'in bu bağışları arasındaki Haseki semtine ait defter ve dosyalar bir hazine gibidirler. A. Süheyl Ünver olmadan bir Haseki semti ve Haseki semti olmaksızın bir Süheyl Ünver düşünülemez.

Bu gün Cerrah Paşa Hastahanesi ile Haseki Hastahanesi arasında sıkışan bir semtin yapı dokusu tamamen değişmiş. 1918 yangınından kurtulan bazı ahşap yapılar da beton yangınından nasiplerini almışlardır. Semtin Fındıkzade'ye doğru olan kısmı yangın yeri olarak uzun zaman kaldığından Cumhuriyet dönemindeki imar faaliyetleri sırasında cadde ve sokaklara birbirine paralel ve dik olarak düzgün bir şekil vermeye çalışılmıştır.

Süheyl Ünver 400'üncü yıl dönümü dolayısıyla Haseki Hastanesi tarihçesi İstanbul 1939 (Osman Nuri Ergin) Müessesat-ı Hayriye-i Sıhhiye Müdüriyeti İstanbul 1327 (1911) s 20-25; 1960 senesi yapılan Genel Nüfus Sayımı neticeleri İstanbul , 1961 s6-7; Dr. Nimet Taşkıran Hasekinin Kitabı, İstanbul 1972; Ayverdi, Mahalleler 31 Müller Wiener Bildlexikon 419 -422; Eyice İstanbul 86; Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası İstanbul 1927sayı 68 s 315-317. Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası İstanbul 1925 Sayı 41 s 179; İhsaiyat IV 16 ; İhsaiyat III 22; Şehremaneti dahilinde bulunan Mahallat Esamisi İstanbul 1329 (1913) s 25-26; Ayvansaraylı Hadika 1/209 101, 186, 88, 59, 55; Barkan Ayverdi, Tahrir Defteri 344, 342, 339, 332; (Şinasi Akbatu, "İstanbul Hamamları İstanbul İl Yıllığı 1967 s 224İstanbul İl Yıllığı 1973 s 489; Kut Sıbyan Mektepleri 61; Aksoy Sıbyan Mektepleri 101-103; İsta 1/9; Gündüz Nadir " Dört yüz senelik şerefli bir mazide sahip olan mübarek bir sağlık yurdu Haseki Kadın Hastahanesi " İstanbul Belediye Mecmuası No 180-181 İstanbul 1940; Muzaffer Kaya, " İstanbul Halkının 424 yıldır şifa ve sağlık hizmetinde bulunan müessesesi Haseki " İstanbul Belediye Mecmuası no:32 İstanbul 1966 s 9 ; İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi İstanbul 1985 c.4/1897-1900 ; Ülgen İstanbul 110 ; Mahallat Esamisi [1294 Mebusan seçimi için hazırlanan] İstanbul reserû'l Hattatın yılları ve ötesi" Antik&Dekor No:17 1992 s 60-64; A Süheyl Ünver, İstanbul Yedinci Tepe Hamamları'na Dair Bazı Notlar VD sayı 2 s 245-251; Dersaadet ve bilâd-ı selase nüfus-i umumiyesine mahsus istâistik cedvelisidir İstanbul 1302 / 1885 s 84 ; Ergun, antoloji 657, 717; Zâkir Mecmua-i Tekâyâ 36; MEB Özel Okullar Rehberi İstanbul 1964 s 78 İnal, Son Hattatlar 397.

Davutpaşa

Nezih Başgelen

■ STANBUL'UN Fatih ilçesinde, ismini Sultan II. Beyazıt'ın Sadrazamlarından Davud Paşa'dan almış bir semttir. Kocamustafapaşa'nın Arabacı Bayezid, Sancaktar Hayrettin, Kasap İlyas, Cerrahpaşa; Şehremini'nin de Seyit Ömer, Nevbahar mahallelerinden meydana gelmiştir. Hekimoğlu Ali Paşa caddesi, Davutpaşa Medresesi sokağı, Çardaklı Hamam sokağı, Çavuşzade sokağı, Gümrükçü sokağı ve Sancaktar Tekkesi sokağı ile bu semt sınırlanmıştır.

İstanbul'u Türkleştiren devlet adamlarından ve aynı zamanda Osmanlı imparatorluğunun on ikinci sadrazamı olan Davut Paşa'nın kurduğu bu semtte Davutpaşa camisi, Hekimoğlu camisi, Haydar Kahya,

Çavuşzade mescitleri bulunmaktadır.. Ayrıca Davutpaşa ile Hekimoğlu Ali Paşa'nın türbeleri, sebîl ve kütüphanesi de onları tamamlamaktadır. Semtteki bir çok tarihi eser çeşitli dönemlerdeki yıkımlar sonunda günümüze gelememiştir. Bunların başında Davutpaşa camisi, avlu kapısı üzerindeki Davutpaşa mahkemesi, semt sakinlerinin yemek aldığı Davutpaşa İmaretî, Davutpaşa Çifte Hamamı ve Yenikapı ile Samatya arasında İstanbul'un en eski kayık iskelesi gelmektedir. Bunların yanı sıra 1910-1912 yılları arasında Hayali Usturacı Mustafa ile Hayali Abdullah Efendilerin kukla-karagöz oynattıkları Davutpaşa bahçeli kahvehanesi de yok olan bir başka sanat merkezidir.

Davutpaşa'daki yerleşmenin başlangıcı

Bizans dönemine kadar inmektedir. Bizanslıların sayfiye yeri olarak yararlandıkları bu bölgenin o zamanlar hangi isimle tanındığı bilinmemektedir. Bununla beraber Bizanslıların Cerrahpaşa ile Hascki'yi de içerisine alan geniş bir alanı "**Kserofolos**" diye tanımladığı sanılmaktadır. Davutpaşa'nın çevresindeki alandan günümüze Marmara surlarının bir parçası olan kumsal ile bazı duvar kalıntıları dışında hiçbir şey gelememiştir. Surların büyük bölümünün XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında yıkıldığı sanılmaktadır. Sosyal Sigortalar İstanbul Hastahanesi'nin yapımı sırasında da tonozlu bir yolla II. ve III. yüzyıllara tarihlenen bazı şapeller ortaya çıkmıştır. Ancak bunlar hastahane'nin yapım çalışmaları sırasında yok olmuş, yalnızca küçük bir şapelin apsidi üzerindeki Meryem Ana freski Ayasofya Müzesinde korunmaya alınmıştır.

Davutpaşa'da yeterli bir arkeoloji veya kazı çalışması yapılmamıştır. 1970'lerdeki yol yapım çalışmalarında bir tarihte, temel kazılarında bazı tonozlara ve kalıntılara rastlanmışsa da bunların büyük çoğunluğu oldu bittiye getirilerek yok edilmiştir.

Davut Paşa (?-1498-1499?)

Sultan II. Beyazıd'ın Sadrazamı Davud Paşa hicri 887-902 (miladi 1482-1497) yılları arasında aralıksız on beş yıl sadrazamlık yapmıştır. Aslının nereli olduğu bilinmemekle beraber Arnavut kökenli olduğuna dair bilgilere bazı kaynaklarda rastlanmıştır.

Fatih Sultan Mehmet zamanında saraya devşirme oğlanı olarak girmiş, Enderun-ı Hümayunda yetişmiştir. Fatih Sultan Mehmet

zamanında Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliği yapmış, Boğdan ve Macaristan seferlerine (1476) katılmıştır. Süleyman Paşanın yerine Rumeli Beylerbeyliğine getirilerek Arnavutluğun fethi ile görevlendirilmiştir (1478). Hersekzâde Ahmet Paşa'nın esir düşmesi üzerine Memluklulara karşı sürmekte olan savaşı yönetmiştir (1478). Burada Adana ve Tarsus'u geri almış, savaşı çıkaran Karaman Beyi Turgut oğlu Mehmet Beyi takip etmiş, ancak onu yakalayamamıştır. Bu arada Karamanoğulları'ndan yana olan Varsak Türkmenlerini Osmanlı yönetimine bağlamıştır. Bunların dışında Morova Seferinde (1483), Hersek Sancağının ilhaka, Kili ve Akkerman kalelerinin fethinde yararlılıkları görülmüştür. Lehistan barışı (1490), Mısır Barışı (1491), Macar Barışı (1495) onun zamanında olmuş, ayrıca ilk Türk- Rus siyasi münasebetlerinin başlangıcı da yine aynı dönemlere rastlamıştır.

Davud Paşa'nın cesur bir asker olduğu, gözünü budaktan sakınmadığı, savaşlara ön safta katıldığı söylenmiştir. Ayrıca devrinin en varlıklı vezirlerinden olduğu da bilinmektedir. İstanbul'da ismini taşıyan semtte cami, imaret, medrese, tâbhane, sıbyan mektebi, çeşme ve türbeden oluşan bir yapı topluluğu yaptırmıştır. Paşa'nın ismiyle anılan "Davud Paşa Sahrası'nın" da Osmanlı tarihinde önemli bir yeri vardır Osmanlı ordusu sefere çıkarken padişahın tuğrası buraya dikilir, padişah veya Serdar-ı Ekremliğe getirilen veziriazamların kumandasında sefere çıkacak kapıkulu askerlerinin karargahı burada kurulur, dönüşte yine aynı yerde merasimle karşılanırlardı.

Davud Paşa'nın vakıfları ve gelirleri de

çoktu. İstanbul'da, Okmeydanı'nda çifte hamam, Küçükhamam'da on üç dükkan, Davutpaşa iskelesinde hamam, Küçükhamam yakınında on iki dükkan, Davutpaşa camisi önünde doksan bir dükkan, on bir hücre, caminin avlusunda on yedi hücre, yakınında bahçe, kenisehane, Davutpaşa Sarayı, bahçesi, iskelesi, Azepler hamamı yanında han ve İstanbul dışında bağlar...

Davud Paşa Yapı Topluluğu

Cerrahpaşa ile Kocamustafapaşa semtleri arasında Davud Paşa'da bulunan cami, medrese, sıbyan mektebi, tâbhane ve çeşmeden oluşan bir yapı topluluğu vardır. Cami İstanbul'un fethinden sonra yapılan "yan mekanlı", "tâbhaneli" veya "ters T planlı" olarak isimlendirilen mimari tipin son örneklerinden birisidir.

Cami kapısı üzerindeki Arapça kitabesine göre Sultan II. Beyazıt'ın veziri Koca (Derviş) Davud Paşa tarafından h. 890 (1485) yılında yaptırılmıştır. Şeyhülislam Kemal Paşazade Ahmet Efendi'nin tarih beytini Şeyh Hamdullah yazmıştır:

Tercüme

"Bu binayı Sultan Beyazıt bin Mehmed'in doğrulukla iştihar eden veziri Derviş Davud yaptırmıştır. Bu; dehrinin yeğanesi ve imaretin kıladesidir. Bu hayır yapısı mebaninin en yükseğidir. Allah güvercinler ötlükçe ve kuğurdukça bu binayı afetlerden saklasın. Düşün ve şu tarihe bak:

"Allah senin sahibini daima saadet ve selamette kılсын. Sene 890 (1485)"

İstanbul depremlerinden Davutpaşa yapı

topluluğu da büyük ölçüde etkilenmiştir; 1058 (1648), 1180 (1766), 1196 (1782), 1271 (1855), 1310 (1894) depremleri son cemaat yerine, mihrap sofasına, medreseye, imarete, büyük kubbeye zarar vermiştir. Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde 6776 ve 8578 sayılı iki deftere göre Davutpaşa camisi, imareti, medresesi ve sıbyan mektebi Hassa Başmimar Tahir'in kontrolünde h. 1180 (1766) 'da İsmail ve Abdullah isimli mimarlar tarafından onarılmıştır. 1945-1948, 1960 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü 1894 depreminden beri yıkık olan son cemaat yeri kubbelerini yenilemiştir.

Davutpaşa Camisinin doğusunda kable yönündeki türbe, kesme taştan sekiz köşeli bir plana göre yapılmıştır. Türbe girişinde dört kartuş içerisindeki iki beyitlik, iki satırlık kitabede Derviş Davud'un ismi okunmaktadır.

Caminin kuzeydoğusundaki medrese aradan geçen bir sokakla camiden ayrılmıştır. Osmanlı medreseleri tipinde revaklı bir avlu etrafında on altı hücre ve ortadaki büyük kubbe dershaneden meydana gelmiştir. Medresenin yapımında Bizans yapılarından toplanan devşirme malzeme ile karşılaşmaktadır. Bunlar arasında sütun başlıkları, değişik biçimde Erken Bizans Dönemine tarihlenen örnekler görülmektedir. Halil Edhem Eldem'den öğrenildiğine göre medrese hicri 1334 (miladi 1918) Büyük İstanbul yangınında evleri yananların işgaline uğramış, harap olmuştur: bu durum günümüzde de devam etmektedir. Sıbyan mektebi caminin doğusunda, bugünkü Davud Paşa Lisesinin bulunduğu yerde idi.

Hekimoğlu Ali Paşa Yapı Topluluğu
Davutpaşa-Kocamustafapaşa arasında Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa (1698-1758) cami, kütüphane, sebil, çeşme ile şadırvandan oluşan bir yapı topluluğu yaptırmıştır. Sultan I. Mahmud döneminde (1730- 1754) Lale Devri mimarisinin özelliklerini yansıtan barok ve rokokonun da İstanbul'a yansımalarının öncüsüdür. Kitabesine göre h. 1147 (1734- 1735) tarihli yapı topluluğundan cami yüksek bir subasman üzerinde olup merdivenle çıkmaktadır. Altı sütunun taşıdığı kubbenin örttüğü ibadet yerinin etrafını galeri şeklinde maksureler dolaşmaktadır. Tekfur Sarayı'ndaki çini atölyelerinde yapılmış çinilerle içerisi kaplanmıştır. Mermer mihrabı klasik ve rokoko üslubunda olmasına karşılık yer yer dâl motiflerine de yer verilmiştir. Mermer minber döneminin en güzel işçiliğini yansıtmaktadır.

Hekimoğlu Ali Paşa'nın türbesi dikdörtgen planlı olup üzeri üst üste iki kubbe ile örtülüdür. Hekimoğlu Ali Paşa, oğlu ve damadının mezarlarının bulunduğu türbe 1986'da yapılan bir restorasyonla yenilenmiştir. Yapı topluluğunun kütüphanesinin ilginç bir mimarisi vardır. Beşik tonozlu bir geçidin avlu yönünden merdivenle, ayna tonoz örtülü aydınlık bir mekan olan kütüphaneye çıkar. Cami yanında medrese yerine kütüphane yapımı XVII. yüzyıldan sonra değişen kültürün bir örneğidir. Ayrıca Lale Devrinde gelişen su

öğesinin örneği olan sebil ve çeşmeler burada karşımıza çıkmaktadır. Geç rokoko üslubunda bronz parmaklıklar, Lale Devri motiflerini içeren sebil ve çeşme 1782'deki büyük yangında tahrip olmuş, sonradan 1977'de yenilenmiştir.

Davutpaşa İskelesi

Cerrahpaşa, Etyemez, Küçük Langa arasında yer alan bu semtte yer alan Davutpaşa iskelesinin görünümü İstanbul'un fethinden sonra değişmiş, cami, mescit, sıbyan mektebi, hamam, dergah, çeşme gibi yapılar birbirini izlemiştir. Ancak bunların büyük çoğunluğu günümüze gelememiştir.

Fatih Sultan Mehmet devrinin sonlarında buradaki kayık iskelesi ve Sadrazam Davud Paşa'nın hamamından ötürü semtin bu kesimi Davud Paşa İskelesi ismini almıştır. Buradaki Kasap İlyas (Hacı İlyas), Çavuşzade (Ümmü Gülsüm) ve Beyazıt- ı cedid, Etyemez Mescidi orijinal durumlarını koruyamamıştır.

Davutpaşa semtinde yakın tarihlere kadar ayakta kalmış, Türk sivil mimarisinin örneklerinden pek çok konak ve ahşap ev yıkılarak ortadan kalkmıştır. Son yıllarda Cerrahpaşa Tıp Fakültesinin genişlemesinden ötürü yapılan kamulaştırma ve yıkımlar bunların büyük çoğunluğunu ortadan kaldırmıştır. Bunun sonucu olarak İstanbul'un tarihi semtlerinden birisi daha tarihten silinme aşamasına gelmiştir.

Cerrahpaşa

Emin Nedret İşli

AKSARAY Samatya ve Millet Caddeleri arasında Kocamustafapaşa semtine çıkan ana yol üzerinde günümüz de hastanesi ile bilinen ünlü semt, Aksaray, Haseki, Davutpaşa, Eskiapı, Langa, İnebey gibi bir kısmı bu gün kaybolmuş semtler arasında bulunan Cerrahpaşa, Fatih devrinde Hobyar, Keyci Hatun, Hacı Timur, İsa kapısı mahallelerinden oluşmakta idi. 15. ve 16. yüzyıllarda belgelerde, kaynaklardan semtin adını Hobyar ve Avratpazarı olarak rastlanılmaktadır. 1930'larda bir kısım yaşlıların Cerrahpaşalığını yerine Hobyarlıyım dedikleri de bilinmektedir. Hobyar adının güzel sevgili anlamına gelen Hubb-i yâr'dan

geldiği sanılmaktadır.

Avratpazarı adının Bizans döneminden beri devam edegelen ve bu civarda esir ticareti yapan dükkanlardan kaynaklandığı bilinmektedir. 1960'lı yıllara kadar Davutpaşa Lisesi karşısında ayakta kalan Esircibaşı Konağı ve hâlen bir kısım mimari izlerine rastlanan arasta bu civarda yapılan esir ticaretini doğrulamaktadır.

Cerrahpaşa, Aksaray'ı Koca Mustafa Paşa'ya bağlayan ana cadde üzerinde bir sıra paşa konakları ve camileri arasında yer almış bir semttir. Bu yol üzerinde sırasıyla Murat Paşa, Yusuf Paşa, Cerrah Paşa, Davut Paşa, Hekimoğlu Ali Paşa, Koca Mustafa Paşa gibi ünlü bürokratların camilerinin bulunduğu

gözlenmektedir. Kanuni devrinde Aksaray'dan Cerrahpaşa'ya ulaşan hafif yokuş yolun adı bu sokak üzerinde bulunan Fatih devri camilerinden Ahmet Kethüda (Şemi Molla) Mescidi haziyesinde gömülü olan Okmeydanı pehlivanlarından Tozkoparan'a izafetle Tozkoparan Yolu olarak da anılagelmıştır.

Bu semtin günümüzde kullanılan adına kavuşması ise III. Mehmet Devri sadrazamlarından Cerrah Mehmet Paşa'nın 1593- (1002) yılında cami çeşme, Çiftelhamamı, türbeden oluşan bir külliye bina ettirmesiyle olur. Bu tarihten sonra semtin adı Cerrahpaşa olarak anılmaya başlar.

Cerrah Mehmet Paşa yaptırdığı camiyi Mimar Davut Ağa'yı inşa ettirmiştir. Cami Kürkcübaşı mahallesinde inşa edilmiş olup Marmara'ya hâkim bir noktadadır. Hadikâ'nın da belirttiği gibi mahallesi yoktur. Cerrahpaşa, Hobyar, Kürkcübaşı, Ahmet Kethüda, Canbaziye mahallelerinin tamamı ve Keyci Hatun, Başçı Hacı Mahmud mahallelerinin bir kısmından oluşan bir semt-i meşhurdur. Bugün bu mahallelerin bir kısmı unutulmuş ve hastanenin genişlemesi nedeniyle yok olmuştur.

1876 (1294) senesi mebusan seçimi sırasında yapılan İstanbul mahalleleri listesinde Altıncı Dairei Belediye hududu içindeki Cerrahpaşa semtinin mahalleleri ve bu mahallelerde bulunan hane sayısı şu şekilde belirtilmektedir: "**Mahalle-i Ahmed Kethüda kurb-i Avrâtpazarı 61 hane, mahalle-i Kürkcübaşı kurb-i Avrâtpazarı 184 hane, mahalle-i Canbaziye kurb-i Avrâtpazarı 120 hane**" Yine Şehremaneti tarafından

(Cerrahpaşa
Camii)

1912 (1329) yılında hazırlanan başka bir cervelde 2 numaralı Fatih Belediye Dairesi'ne bağlı olarak Ahmed Kethüda, Canbaziye, Hacı Bayram Haftani, Kürkcübaşı, Ahmed Şemseddin, Hobyar mahallelerini Avratpazarı yakınında Cerrahpaşa semtini oluşturan mahalleler olarak gösterilir. Zamanımızda Fatih ilçesine bağlı bulunan bu küçük mahallelerden bazılarının oluşturduğu semtin adı yine kullanımda değişmemiş, Cerrahpaşa şeklinde kalmıştır. Bu semtin adının unutulmamasının en büyük nedenlerinden başkası 1891 senesinde İstanbul'daki kolera salgını sırasında Şehremaneti tarafından satın alınan Hicaz valisi Takiyyüddin Paşa'nın Konağı'nın 10 Temmuz 1910'da 80 yataklı olarak açılması ve isminin de kurulduğu semte atfen Cerrahpaşa Hastanesi olarak kullanmasıdır. Hastane, semtin adını unutturmamakla birlikte kurulduğu 1910 yılından itibaren sürekli artan hasta ve yatak ihtiyacını karşılamak için yavaş yavaş gelişerek etrafındaki binaları, arsaları, eski eserleri yutarak semtin dokusunu kaybetmesine, bazı sokak ve mahallelerin yok olmasına neden olmuştur.

Bu gün İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi adıyla eğitim ve hizmetlerini sürdüren bu büyük kuruluşun kapladığı büyük alan içinde eskiden çevrelerinde küçük mahallelerin bulunduğu beş mescit ve pek çok çeşme bulunmaktaydı. Bir çok eski eser de bu büyüme içerisinde yok olmuştur. Yusuf Paşa'dan Langa İnebey caddesi ve Davut Paşa'dan Haseki Külliyesi Caddesi ile Davutpaşa iskelesi - Samatya caddesinin sınırladığı Cerrahpaşa semtindeki ahşap

konaklardan günümüze birkaç tanesi kalmıştır. Bunların en önemlilerinden biri Yağcızade Konağı adıyla da bilinen Cerrahi Konağı'dır.

Bu gün kısmen harap ve çökmüş olarak ana cadde üzerinde bulunan bu konakta Cerrahi Tarikatı'nın kurucusu Nureddin-i Cerrahi doğmuş ve 19 yaşına kadar burada yaşamıştır. Bu konuda genişçe bilgi Nureddin-i Cerrahi dervişanı için hazırlanan Sualnâme isimli eserde vardır. Bu konaklardan bir diğeri de Seyid Yakup Hanzâde Abdülkadir Töre konağıdır.

Cerrah Mehmed Paşa Cami'sinin sırasında bulunan bir konak halen sağlam bir şekilde durmakta ve mesken olarak kullanılmaktadır. Gülşen-i Musiki Mektebi adı ile bir müzik eğitimi faaliyetine de sahne olan bu konak, cami gibi Marmara Denizi'ne bakan bir yerdedir.

Cerrahpaşa semtinin isimleri bilinen fakat günümüzde mevcut olmayan başka konakları da vardır. Bunlardan Aksaray- Cerrahpaşa sınırındaki Akif Paşa Konağı, Mirkelam Konağı, Aksaray Mahmudiye İlköğretim Okulu karşısındaki Şeyhülislam Musa Kazım Efendi Konağı, yerine Cerrahpaşa Hastanesi inşa edilen Takiyyüddin Paşa Konağı hastanenin biraz gerisinde ve karşısında Şeyhülislam Çelebizâde Hüseyin Hüsnü Efendi Konağı, Cerrahpaşa Hastanesi gelişim sahasında kalarak yıkılan Gazi Osman Paşa mühürdarı Naim Bey'in konağı günümüze kadar ulaşamayan ahşap sivil mimari örnekleri idiler.

Semtin günümüzde ayakta duran ve başta sahilyolu olmak üzere Marmara Denizi kıyısındaki büyük mevkilerden görülebilen büyük kârgir bir binası vardır ki semt halkı

tarafından bulgur alımı satımındaki suistimal sonucu kazanılan paralar ile yapıldığına inanılarak “Bulgur Palas” adı verilmiştir. Bu gün Osmanlı Bankası’nın malı olan bu bina Bolu Mebusu Habib Bey’in konağıdır. İhtifalci Ziya Bey bu binadan “Cerrah Paşa Camii’nin cenub-u garbi cihetinde Bolu Mebus-ı sabıkı Habib Bey’in konağı vardır. Henüz nâtamam olduğu halde kârgir ve hakikaten muhteşem olan bu konağın tarz-ı mücevheri üzere başlıklı mermer sütunları somaki ve alçı işinden istalaklitli hücre mirabiyeleri, salonları tefrik eden sütunların usul-i tezyini velhasıl tarz-ı inşasının heyet-i mecmuasında görülen ahenk ve letafet temaşaya şayandır. Cihannümasından Keşiş’e, Katırlı dağlarına, Alemdağı’na, Çamlıca’ya Boğaziçi’ne, Şişli ve Kâğıthane sırtlarına, Bayram Paşa Deresi vadisine, Yedikule’ye Ayastefanos ve Çekmececlere kadar imtidad eden menazırı pek şairânedir” diye bahseder.

Cerrahpaşa semtindeki çeşmeler genellikle hazire duvarlarına bitişik ve sokak köşelerindedir. Cerrah Mehmed Paşa Cami’nin duvarına bitişik çeşme, klasik üslupta Paşa’nın vakfidir. Kitabesi üzerindeki şiir Sai Çelebi’nindir. Yine Canbaziye Mescidi Haziresi’nin duvarlarına bitişik Keçecizade sülalesinden Kâzım Bey Çeşmesi çok zariftir. Kitabesi ünlü Hattat Vahdeti tarafından yazılan bu çeşme son devir hattatlarının özellikle ve hayranlıkla gelip seyrettikleri bir sanat eseridir. Cerrahpaşa’da bu gün ikisi de varolmayan iki hamam bulunmaktaydı. Bunlar semte adını veren külliye’nin bir parçası olan

Cerrah Mehmed Paşa Çiftahamamı ve şimdiki Davut Paşa Lisesi karşısında hastane gelişim sahasının içinde yok olan Çardaklı Hamam’dır. Cerrahpaşa Hamamı 1934 yılında 500 lira vergi borcundan dolayı yıktırılmıştır. Bu eserin kurtarılması hakkında Süheyl Ünver o günlerde pek çok yayın yapmıştır. Çardaklı Hamam’ın yıkanmalık kısmı 1940’lı yıllarda mesken olarak kullanıldığını eseri bizzat gezen Üstad Şinasi Akbatu Bey’den öğrenmekteyiz.

Cerrahpaşa’da iki medrese mevcuttur. Bayram Paşa Medresesi ve Cerrahpaşa Camiinin karşısındaki Gevher Han Sultan Medresesi bugün de durmaktadırlar.

Cerrahpaşa semtinde halkın tasavvufi ihtiyacına cevap veren Bayrampaşa Tekkesi (Nakşi-Kadiri), Taşeköler Dergâhı (Kadiri), Bekâr Bey Tekkesi (Rufai), Kubbe Tekkesi (Rufai) bulunmaktaydı. Bu eserlerden Bekâr Bey Tekkesi günümüzde mevcut değildir. Cerrahpaşa semtinde son devirde oturmuş olan bazı ünlü kişiler bu tekkelerden kültürel olarak faydalanmışlardır. Şerafeddin Yaltkaya, Şeyh Arif Efendi (Yaltkaya), Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Reşat Mimaroglu, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Müdürü Nurettin Kalkandelen, (Takvimci) Y. Ziya Gökcce, Naşit, Kavuklu Hamdi, Kavuklu Ali Bey, Prof. Dr. Sarım Çelebioğlu, Hattat Şevki Efendi gibi ünlü ve bilgin kişiler Cerrahpaşa’dan yetişen ünlü şahsiyetlerdendir.

Cerrahpaşa semtinde 1930’lu yıllarda pek çok musikişinas oturmuştur. Cerrahpaşa’da bulunan Gülşen-i Musiki Mektebi başı başına bir ekol olmuş ve bu ekolden ünlü musikişinas ve sahaf Ekrem Karadeniz yetişmiştir. Hemen bu binanın yanında udi ve rebabî bestekâr

[Cerrahpaşa
Hastahanesi'nin
ilk hekimleri ve
memurları]

Cahit Gözkan'ın evi vardır. Bu evde Yekta Akıncı, Süleyman Erguner, Ulvi Erguner, Özbekler Tekkesi son şeyhi Necmeddin Efendi, Naathân Hulusi bey, Kanî Karaca gibi ünlü besteci ve yorumcuların katılımıyla fasıl geceleri yapılır, yeni eserler tartışılır. Tanburi Cemil Bey'in evi de Aksaray ile Cerrahpaşa semtleri arasındaki sınırdadır. 1968 senesinde yıkılarak yerine apartman yapılmıştır.

Cerrahpaşa semti büyük İstanbul yangınlarından pek fazla etkilenmemiş bir semttir. 1693 ve 1782 senelerinde yangın geçirdiği tesbit olunan semtin 1918'deki Cıbalı- Fatih- Altımermer Yangını denilen büyük yangından çok az etkilendiği bu

yangının adeta semti yalayarak Fındıkzade ve civarını yakıp Samatya tarafına yöneldiği kayıtlardan anlaşılmaktadır.

19. yüzyıl sonu mimari yapılardan günümüze ulaşan binalar İstanbul gibi bu semtte de çok azdır. Günümüze gelebilen örneklerini Küçük Mühendis ve Seyyid Yakup Han sokaklarında görmek mümkündür. Cerrahpaşa Marmara'ya ve Langa bostanlarına bakan bir tepelikte olduğundan semtin güneşe bakan kısmı manzaralıdır. Bu tepelik Langa bostanlarına doğru kademeli olarak inen setler üzerine inşa edilmiş bahçeli ahşap evler ve köşkler ile kaplanmış idi.

Bugün Haseki, İstanbul Sosyal Sigortalar,

Cerrahpaşa hastanelerinin genişleyerek bir kısım mahalle ve sokakları yok etmeleri, ve çirkin yapılaşma nedeniyle semt eski önemini yitirmiştir. Bugün Cerrahpaşa'da oturan, doğma büyüme bu semtli olan kişi ve aileler çok azdır. Bu semtin ahalisi 1960'lı yıllardan itibaren Kadıköy, Levent, Nişantaşı, Moda gibi yerlere taşınmışlar, semtteki yapılara ise Karadenizli ve Balkan ülkeleri kökenli göçmen vatandaşlarımız yerleşmişlerdir. 1950'lerde Adnan Menderes'in başlattığı imar faaliyetleri sırasında Haseki Hastanesi önünden Aksaray - Cerrahpaşa yolunu dikleme kesen ve yolu

Millet Caddesine bağlayan geniş bir cadde açılmıştır. Yine birçok ahşap ev ve konağın yıkıldığı bu yol genişletme faaliyetinin sonucu Aksaray ile Cerrah Mehmed Paşa Camii arasındaki yol körleşmiş, az kullanılan bir sokak şeklini almıştır. Trafik akışı Adnan Adıvar Caddesi adı verilen bir geniş yoldan yapılmaya başlanmıştır.

İstanbul'un yedi tepesinden birinde oluşan bu semt havası dolayısıyla da ünlü idi. Havaasının temizliği sebebiyle Cerrahpaşa Hastanesinin kurulduğu eski hatıralarda kayıttır.

E.H Ayverdi, *Fatih Devri sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İkanı ve Nüfusu Ankara 1958* s 27; Öz, *İstanbul Camileri 1/39,96: Muenesat-ı Hayriye-i Şahiye Müdiriyeti İstanbul 1327* s 53-56; Kazım İsmail Gürkan, *Cerrahpaşa Hastanesi Tarihi İstanbul 1967*; A. Sübeyl (Ünver) *Cerrah Mehmet Paşa Hamamı Hakkında İstanbul, 1934. (İstanbul Belediye Mecmuasından ayrı baskı)*; A. Sübeyl Ünver *400 üncü Yıl Dönümü Dolayısıyla Haseki Hastanesi Tarihçesi İstanbul 1939* s 4; A. Sübeyl Ünver *İstanbul yedinci Tepe Hamamları'na Dair Bazı Notlar VD sayı 2. s 245-251 İSTA. VII 3503-3504; Ayrımsaraylı Hadika 1,71, 103; İşbu 1294 senesi Saferinin 22'inde ve Mart İltidasında Mebusların Suret-i İntihabına dair beyannamedir. İstanbul 1293* s 6; Şehremaneti *Hududu Dahilinde Bulunan Mahallatı Esamisi İstanbul 1329 (1913) s-24-26 Sualnâme. Bi-Tarih-i Hazret-i Pir Sultan Nureddin-ü Cerrahi Kaddesi- sirabülali İstanbul, 1330 (1920) s 4-5 Ziya, İstanbul ve Boğaziçi 1, 419; Şinasi Akbatu, İstanbul Hamamları Tarihi (Basılmamış Eser- Şahsi Arşiv) Nil Sarı ve M. Bediye Zulfikar, *Tarihle İç içe Bir Eğitim Kurumu; Cerrahpaşa Tıp Fakültesi. Tıp Tarihi Araştırmaları 4. 1990* s 41-60; Cezar, *Tanrınlara; Hacı Beyzade Ahmed Muhtar Bey, Salık Veren Muhibban- Annuaire Salık Viren Mouhibban, İstanbul 1337/1339 (1921) s 20; Eyice, İstanbul s 88, Ülgün İstanbul, s 109-110; Mudhat Sertoğlu, *Paşalar Şehri İstanbul. İstanbul 1991* s 20; Müller- Wiener, *Bildexikon* s 392-393, 360; Mesut Kocagündüz, *İstanbul'da Bizans Derrine Ait Anıt ve Yapılar, İstanbul, 1951* s 91; (Hakkı Konyalı) *İstanbul Abideleri İstanbul, Tarihli 7. Nefriyatı, s 26; Bedi N. Şahsuvaroğlu. İstanbul'da 500 Yıllık Sağlık Hayatımız, İstanbul 1953* s 82; Murat Belge *İstanbul Gezi Rehberi, İstanbul 1993* s 99.**

Çapa ve Şehremini

İSTANBUL'UN EN UCUZ SAYFIYESİ...

Osman Cemal Kaygılı

ÇAPA ve Şehremini mevki, manzara, ucuzluk itibarıyla bütün semtlere rekabet etmektedir. Para büranı dolayısıyla bu yaz, maruf sayfiyelere hava ve manzara değiştirmeye gidemeyecekler Çapa ile Şehremini'ne buyursunlar! Ne o, Çapa ile Şehremini'ni beğenmediniz mi? Hele gidin de bir görün bakalım! Açıklıksa açıklık, yükseklikse yükseklik, manzara ise manzaranın âlâsı burada... Marmara, Adalar, Fenerbahçe, Göztepe Bozburun, hatta berrak havalarda Mudanya tabak gibi önünüzde.... Kayışdağı,

Uludağ, Çamlıca karşınızda.. Yüzünüzü Marmara'ya dönerseniz poyraz solunuzda, lodos sağınızda! Mahalle aralarında istediğiniz kadar bahçeler, arsalar, kuyular çeşmeler gırla! Tramvay beş dakikada bir cayır cayır işlediği gibi, Koca Mustafa Paşa'ya gidip gelen otobüsler de caba!...

Şakayı bırakalım amma, galiba her sene yazı Adalar'da geçirenlerin bir kısmı bu yaz parasızlıktan dolayı Adaları, ya sabah akşam birer kere Sultanahmet meydanında, yahut Çapa ve Şehremini'deki üç odalı , kiralık

(Çapa)

evlerin pencelerelerinden seyredecekler!

Doğrusunu da isterseniz her bahar başlangıcında, udunu veya kemanını eline alıp,

**İlkbahara doyum olmaz
İlle de Sarıyer, ah Sarıyer!**

türküleriyle kocalarının başlarının etini yiyerek onları, hava tebdili için ta Sarıyer'lere sürüklemek isteyen hanımlar için bu buhran mevsiminde Çapa ile Şehremini'nden daha münasip sayfiye , daha biçilmiş kaftan olamaz!.

Bu civarın ucuzluğu da tam zamane keselerine elverişlidir. Buralarda, üç, dört, odalı , bahçeli, kuyulu, bir evin kirası taş

çatlasa ya on liradır, ya on iki... Kahve, çay üç buçuk... Ekmek yediden tutun, beş buçuğa kadar var. Erzaka gelince, haftada bir gün Saray meydanına, gene haftada bir gün Sefa bostanı yokuşuna kurulan pazarlara seyyar satıcılar, erzakın envanı tınazlar gibi yığarlar...

Yeşillik dersiniz sağınız bahçe, solunuz bostan.... İstanbul'da, Galata'da, Beyoğlu'nda böreğin, baklavanın okkası yüz, yüz yirmi hatta yüz kırk ... Burada ise altmışa börek, seksene baklava! Daha ne istiyorsunuz? İşte size yakın ve ucuz tarafından bir sayfiye! Bundan âlâsı can sağlığı! Sonra efendim, yeni yapılacak olan Yenibahçe stadyumu ile yaz

günleri içinde çifter çifter dolaplar dönen meşhur Sefa bostanı da burnunuzun dibinde!

Mütেকaidinden Şehremini Cafer Efendi diyor ki :

- Efendim , semtimizin İstanbul'da eşi, menendi yoktur. Amma bunu kime anlatacaksın? Hele yazın Beyefendi, bu civarın zevkine doyum olmaz. Yaz akşamları sur haricinde çıkıp da o Balıklı panayırı , o Araplar düğünü, o Kozlu çayırı dönüşlerini seyretmek yok mu, insanın hani, hayatını alır da bayatını bırakır.

Gene o civar sakinlerinden Burhan Bey de şöyle söylüyor:

- Yazın burada geçen o sakin ve havadar hayat, bahçeler bostanlar arasındaki temiz ahşap evlerin aydınlık odalarında çekilen öğle uykuları, sonra efendim, akşamları kahkahalarla, kına çiçekleriyle , süs kabaklarıyla donanmış bahçelerde, âlâ efendim, bol tereotlu çiroz salatası ve buz gibi cacıkla.... Şey...Efendim... Ağzınıza lâyük... Bir akşam muhabbeti... Haniya yok mu efendim... Ömürdür ömür vesselâm!

Gureba Hastanesi hesap memuru Hüsnü Bey de kendi semtini pek methediyor, hele diyor ki:

- Yeni yapılan Florya şosesi bu civarı pek başkalaştıracğa benziyor. Yalnız Florya buraya çok uzak olduğu için bu civarda yazlık bir banyo mahalli ister. Bari

oldu olacak müteşebbis ve hayır sahibi biri çıksa da bizim şu Sefabostanı'nın bir köşesine genişçe bir banyo havuzu yaptırırsal!

Bu civarın yaz günü en hoş, en eğlenceli ve en ferah yeri Şehremini'ndeki havuzlu kahvedir. Tramvay yolundaki İranî Ali Rıza Efendi'nin kahvesi de fena değildir. İnsan bu kahvelerde üç buçuğa birer kahve, çay içer ki değme yerlerde fincanı veya bardağı on iki buçuğa, on beşe içilen kahve ve çaylardan çok enfestir.

Şehremini'nin meşhur simalarından bir kaçını da size tanıtayım bari:

Saraymeydanından kunduracı Mustafa Efendi... Kardeşi perukâr Mehmet Efendi... Çemişkezekli manav Hüseyin Ağa.. Üsküplü sünnetçi İbiş Usta ... Perukâr Mûmin Efendi.

Şimdi bu saydığım zevat dört gözle havaların açılmasını ve bahar akşamlarında havuzlu kahvenin fiskiyesi karşısında akşam safası yapmayı bekliyorlar.

Çemişkezekli Hüseyin Ağa diyor ki:

-Gözünü sevdüğümün baharı, hele bir gel de seninle bülbül kimin yarenliğe başlıyah!

Üsküplü İbiş Usta'da ona cevap veriyor:

-Haçan gelsin o bahar da bir kez, göresin sen bendeki cümbüşü nicedir? Bakma sen benim yaşuma, ne kaaa olsun ihtiyar, gene günülciğim tazedir!

Sinekli Bakkal

Halide Edip Adıvar

I. BÖLÜM

*"Kâinatta ne varsa bepsi vehim
ve hayal, yani aynalara vuran
akisler veyahut gölgeler."*⁽¹⁾

Bu dar arka sokak bulunduğu semtin adını almıştır. Sinekli Bakkal. Evler ahşap ve iki katlı. Köhne çatılar; karşıdan karşıya birbirinin üstüne abanır gibi uzanmış eski zaman saçakları. Ortada baştan başa uzanan bir aralık kalmış olmasa, sokak üstü kemerli karanlık bir geçit olacak. Doğuda, batıda, bu aralık, renkten renge giren bir ışık yolu olur. Fakat sokağın yanları her zaman serin ve loştur.

Köşenin başında durup bakarsanız: Her pencerede kırmızı toprak saksılar ve kararmış gaz sandıkları. Saksılarda al, beyaz, mor sardunya, küpe çiçeği, karanfil. Gaz sandıklarında öbek öbek yeşil fesleyen. Ta

köşede bir mor salkım çardağı, altında civarın en işlek çeşmesi. Bütün bunların arkasında tiyatro dekorunu andıran beyaz, uzun, ince minare.

Sürülü kafeslerin arkasında kocakarı başları dizili. Arada dikişlerini bırakıp pencereden bağıra bağıra dedikodu yaparlar. Sokakta, ayağı takunyalı, başı yazma örtülü, eli bakraçlı kadınlar çeşmeye gider gelirler. Saçları iki örgülü kız çocukları kapı eşiklerinde sakız çiğner; çakşırı⁽²⁾ yırtık, yalınayak, başı kabak oğlanlar kırk taşlar arasında su birikintileri etrafında çömelmiş kağıttan gemi yüzdürürler.

Burası dünyanın herhangi yerindeki bir fukara mahallesinden çok farklı değildir. Bir geçitten ziyade toplantı yeri: Mahalleli orada muhabbet eder, konuşur, kavga eder, eğlenir. Hayatın orada geçmeyecek bir safhası yok gibidir. İhtiyarlar, vaktiyle çeşme başında doğuran kadın bile olduğunu gülerек rivayet

ederler.⁽³⁾

Eğer bir yabancı durur, su dolduran kadınlarla ahbaplık ederse bir kınalı parmak ona mutlak iki yer gösterir. Biri Mustafa Efendi'nin "İstanbul Bakkaliyesi" öteki, arka pencereleri çeşmenin üstüne açılan İmam'ın evi. Birincisi sokağın ortasındaki evlerden birinin altına kara bir kovuk gibi gömülen dükkân, öteki sokağın biricik üç katlı binası. Gerçi kapısı öteki sokağa açılır, fakat küçük Sinekli Bakkal onu benimsemek ister. Çünkü zengin fakir bütün civar halkı, ölüm, doğum, nikâh gibi hayatî meselelerde o eve gelmek mecburiyetindedir.

Mustafa Efendi herhangi meddahın tarif ettiği, hasis, tiryaki bir mahalle bakkalı. İmam? Şöyle bir bakılsa herhangi bir mahalle imamına benzer, fakat hakikatte o kendinden başka kimseye benzemez.

Kirpi kalkan gibi ayakta duran iki kalın kaş, içeriye çökmüş, kömür gibi siyah, kor gibi yakıcı, burgu gibi keskin iki ufak göz. Burun uzun ve tilkivârî⁽⁴⁾ Kara sakal hayli kurlaşmış. Boyu kısa, vücudu cılızdır. Fakat beyaz sarığın kallâvililiği,⁽⁵⁾ geniş yenli lâtanın⁽⁶⁾ içinde ağır ağır sallanan yürüyüşü ona hususî bir heybet verir.

İri yan erkeklerin bile gıpta edeceği gür, kalın bir sesi vardır. Vazeder gibi şedit⁽⁷⁾ bir talâkatla⁽⁸⁾ konuşur, gündelik lâkırdıları bile Kûran okur gibi tecvitte söyler, her elif onun ağzından "dallın" deki elif miktarı çekilir.

Defin ilmûhaberî, nikâh izinnamesi almak için çekişe çekişe onunla pazarlık edenler ona pinti imam, hasis imam der geçerler. Fakat küçük mescitte vaaza devam edenler, huzurunda biraz korku, biraz da rahatsızlık hissederler.

Eğer Sinekli Bakkal İmamı İkinci

Abdülhamid'in tedhiş⁽⁹⁾ devrinde gelmeyip de ondördüncü asrda gelseydi, gözlerinin ateşi, akidesinin⁽¹⁰⁾ korkunçluğu, bilhassa üsûbunun kudretiyle sürûleri başına toplayıp herhangi bir fikir peşinde sürükleyecek sofia tiplerden biri olabilirdi.

Cemaatte telkin etmek istediği naslar⁽¹¹⁾ bıçak gibi keskindir. İnsanlar için hayatta iki yol vardır: biri cennete, biri cehenneme çıkar. Vaazlarında İmam ikinci yolu daha parlak, daha canlı olarak anlatır. Cehennemin bilmediği köşesi, ukubetin⁽¹²⁾ tarif edemeyeceği şekli yoktur. Ona göre cehennem yolcuları zevke, cümbüşe düşkün gafillerdir.⁽¹³⁾ Bunu öyle anlatır ki cemaatin genç tarafından derhal bu gafillere iltihak etmek⁽¹⁴⁾ hevesi uyanır. Cennet yolcuları bambaşka insanlardır. Gülmezler, oynamazlar, rahat etmezler ve kimseye rahat vermezler. Onlar için zevk ve neşe veren her şey günahtır. Oyun ve eğlence zihniyeti ile işlenen her fiil kebâirdendir.⁽¹⁵⁾ Bunlar suratları açık, kalpleri elem içinde, hen an ahret⁽¹⁶⁾ düşüncesiyle meşguldürler. İyilik, kötülük düşüncesiyle, yoksullara yardım, yalan söylememek, kalp kırmamak gibi ahlâkî kaidelerle İmam, vaazlarında hemen hiç meşgul olmaz. Onun dünyaya öğretmek istediği bir şey vardır. Hazza ve sevince, umum hayat tecellisine karşı dinmeyen bir kin, affetmeyen bir düşmanlık. İşte bunun için yolunun üstünde tebessümler dudaklarda donar, kahkahalar kısılır, çocuklar çil yavrusu gibi dağılır.

Sinekli Bakkal sokağında daimî bir ahret havası yaratmak isteyen İmam, insanların günah temayüllerinin⁽¹⁷⁾ karşısında kendini

âciz⁽¹⁸⁾ buldu . Mahalle halkı neşeli, gürültülü, bidüziye⁽¹⁹⁾ Allah yolundan şeytan yoluna kayan insanlardı. Fakat o meyas⁽²⁰⁾ olacak hilkatte⁽²¹⁾ değildi.

İmam karısını genç kaybetti ve bir daha dünya evine girmedi. Emine adlı bir kızından başka kimsesi yoktu. Bu, beyaz gergin tenli, pembe yanaklı, fare kapamı gibi sınıksı kapanan ince dudaklı, küçük kara gözlü bir kızcağızdı. Temizdi, hamarattı, titizdi, mahalle çocuklarıyla oynamaya tenezzül etmezdi.⁽²²⁾

Suratsızdı, gülmezdi, İmam'ın akidesinin biricik timsali gibiydi. Fakat insanları ummadıkları yerden vuran aksi talih, İmam'a Emine'nin eliyle en acı bir darbe indirdi. Kız onyediyi yaşında iken mahallede haylazlığı ile meşhur zenne⁽²³⁾ rolüne çıkan "Kız Tefik" lakaplı bir delikanlıya kaçtı. Esasen münasebetleri⁽²⁴⁾ mektep sıralarında başlamıştı. İki çocuk aynı rahle öntinde diz çökmüşler, aynı kalfa peşinde mektebe gitmişler ve başlanma alaylarında "Şol cennetin ırmakları" ilâhisini bir ağızdan söylemişlerdi. Dış ve içi hiç birbirine benzemeyen bu iki çocuğu, tabiat, hesaba, mantığa sığmayan hikmetiyle⁽²⁵⁾ birleştirivermişti.

Tefik ta o zamanlarda uzun bacaklı, gürbüz, kestane rengi gözleri bir kız çocuğu gibi tatlı, kırmızı dudakları durmadan söyler, yaramaz, maskara bir oğlandı.

Yürüyüp söylemeye başladığı andan itibaren herkesin taklidini yapmış bütün mahalleyi güldürmüştü.

Dul annesiyle, dayısı bakkal Mustafa Efendi'nin evinde yatar kalkardı. İhtiyarın bütün ısrarına rağmen ne bir yere çırak oldu,

ne de bir sanata girdi. Başboş, İstanbul sokaklarında sürter dururdu. Bütün havailikle beraber gene İstanbul'un hudaî nabit⁽²⁶⁾ yetiştirdiği halk sanatkarlarının hususiyetlerini de gösteriyordu.

Sanatkârlık şöhreti pek erken, dayısının bahçesinde Ramazan geceleri Karagöz oynatırken başladı. Bu işten oğlana cep harçlığı çıkacağını hesap eden Mustafa Efendi itiraz etmedi. Memulünden⁽²⁷⁾ çok kolay kopardığı izni alır almaz, Tefik, tavan arasından eski mukavva kutularını sırtladı, indirdi; dükkândan beş on renkli kalem aşırđı; bir hafta mütemadiyen⁽²⁸⁾ kesti, biçti, boyadı; bir alay kağıttan sanatkar ortaya attı. Hatta Karagöz takımına bir iki yeni sima bile ilâve etti.

Başlıcaları, Mustafa Efendi'ye benzeyen bakkal, İmam'a benzeyen, yerden bitme , koca sarıklı bir ihtiyar imam. Bir de Emine'nin eşi küçük bir mahalle güzeli... Tefik perde kurup, şem'a⁽²⁹⁾ yakıp "zıll ü hayal"⁽³⁰⁾ göstermekle başladığı gecenin haftasında çocuk seyircilerin arasında bir sürü yaşlı başlı adam peyda oldu. Haftanın bir gecesinde yalnız kadınlara oynayacak kadar mahallede rağbet kazandı.

Bakkal ile İmam'ın karikatürleri perdede belirince büyükler arasında hafif bir fısıltı başlıyor, mahalle güzeli çıkar çıkmaz, çocuklar ayaklarını yere vuruyor, "Emine'dir Emine" diye bir ezgi tutturuyorlardı.

Ondokuz yaşında, Tefik, kadın rolüne çıkan orta oyuncularının en meşhurlarından olmuştu. Oyun Çarpıcı Çayırı'na gelince, mahalleli ne yapıp yapıp onu seyre giderlerdi.

Erkekler kendisine pek yüz vermezlerdi.

[Bakkal
dükkanı]

Ne de olsa semtlerinde yetişmiş bir gencin, yüzüne lâdenden⁽³¹⁾ ben koyup, kaşına rastık⁽³²⁾ gözüne sürme çekip kırıtması cinsi haysiyetlerine⁽³³⁾ dokunuyordu. Fakat en ciddisi bile onun maskaralığına gülmekten kınılırdı. Hatta civarın kibar tarafında konağı olan Zaptiye Nazırı Selim Paşa da Tevfik'i görmeye gitmiş, şanına yaraşmayacak bir hafiflikle kakhaha salıvermişti.

Aynı sene Tevfik, birbiri ardınca dayısını ve anasını kaybetti. Birinden dükkân, ev ve arkasındaki bostanınımsı bahçe kaldı; ötekinden yüreğine bir türlü dolmayan bir boşluk, bir hüznün yerleşti. Bu iki hisse başka başka sebeplerle, esasen kafes arkasından, kapı aralığından devam ededuran Emine-Tevfik

münasebetini⁽³⁴⁾ körükledi. İstanbul Bakkaliyesi işlek bir dükkân, işini bilen bir bakkal, orada pek âlâ para kazanabilirdi. Emine'yi bu pek düşündürdü. Esasen Tevfik'de gözü vardı. Bütün mütehakkim⁽³⁵⁾ tabiatlar gibi o da , balmumu gibi kalıptan kalıba giren Tevfik'de ideal bir koca sezdi. Tevfik'i ağzından, oyunculuğu bırakıp, bakkallık edeceğine dair söz alır almaz, İmam'ın evinden kaçtı. İmam'ın burnunu kırmak için bu münasebeti körükleyen mahalleli, gençlere yardım etti. Nikâhları başka bir mahallede kıydı. İmam'ın kızı, Tevfik'in evine geldiği gün İmam, mahalle huzurunda Emine'yi reddetti.

- 1- Molla Cami'nin bir beytinin Türkçeye çevirisidir.
"Errende ne varın bepsi kuruntu ve bayal, yani aynalara
ruran yansımalar ve gölgeler"
- 2- Bir çeşit erkek şalvarı.
- 3- Anlatırlar.
- 4- Tilkininki gibi
- 5- İriliği,
- 6- Osmanlılar'da ilmiyenin giydiği bir tür üstlük
- 7- Şiddetli
- 8- Düzgün söz söyleme kolaylığıyla
- 9- Delbet
- 10- Dini inançının
- 11- Dinsel dogmalar
- 12- Cezanın
- 13- Bilgisizlerdir
- 14- Katılmak
- 15- Büyük günahlardandır
- 16- Öbür dünya
- 17- Eğilimlerinin
- 18- Güçsüz
- 19- Durmadan, ardı arkan kesilmeden
- 20- Umutuz
- 21- Yaradılıştan
- 22- Alçak gönüllülük göstermezdi
- 23- Orta oyununda kadın rolüne çıkan erkek oyuncu
- 24- İlişkileri
- 25- Gizli sebebiyle
- 26- Eğitimi görmemiş, kendi kendine yetiştirilmiş kimse
- 27- Umutluğundan
- 28- Sürekli
- 29- Mum
- 30- Gölge ve bayal
- 31- Lâden bitkisinden elde edilen sürme , rastık
- 32- Kadınların kaşlarını veya saçlarını boyamak için
sürdükleri sıhıy boya
- 33- Onurlarına
- 34- İlphisini
- 35- Hükmeden

KOCAMUSTAFAPAŞA

VE

SAMATYA

Bir Fetih Semti

VE BİR ERGUVA DAHA KEŞFETMEK

Afet Ilgaz

KOCAMUSTAFAPAŞA, etrafındaki surlara açılmış kale kapılarıyla gözümde hâlâ bir fetih semtidir. Nasıl olmasın ki, bazı inşaat kazılarında fetih şehitlerinin olduğu sanılan kemikler çıkıyor.

Ne zaman bu kapılardan birinden taksiyle girecek olsam, kapıları karıştırm. Bazen Mevlanakapı'dan bazen Belgratkapı'dan girerim, sonra labirent gibi dar ve karışık sokaklarda döner dururuz. Sonra ana caddeyi birilerine sorar, ama bira türlü yola çıkamaz gene döner dururuz. Sonralar kendime bir işaret buldum. Topkapı tarafından bakınca, surların ardından bir minare görünüyorsa (Hadım İbrahim Paşa Camii) ve yüksek

binalarıyla bir site (Fatih sitesi) varsa, o kapı Silivrikapısı'dır.

Bu sefer bu yazıyı yazabilmek için, yayan, dolaşmaya çıktım. İki buçuk üç saat yürüdükten sonra çıktığım yerin neresi olduğunu orada oynayan çocuklara sorduğumda:

“Kocamustafapaşa” dediler.

“Onu biliyorum ama

Kocamustafapaşa'nın neresi?”

“Kemancı Sitesi...”

Meğer başladığım yerle geldiğim yer tam bir daire çizen Kocamustafapaşa'nın iki ucuymuş. Yeni yaptığım keşiflerin heyecanıyla, Yedikule sırtlarına kadar gelmişim.

Silivrikapı'ya giden yol üzerindeki ilk

Elekçi Dede.

durağım, Seyyit Nizamoğlu Şeyh Seyfullah Hz.'nin kabriydi. Yol üzerinde, biraz yüksekte kalmış, demir şebekeyle çevrili, güzelim bir erguvanın gölgesinde yatıyor Seyyit Seyfullah. Bu erguvan bu yıl semtimde keşfettiğim dördüncü erguvan oldu. Bu semtte, ilk erguvanı Sümbül Sinan Camiinde Rahime Hatun'un ve Hattat Osman Efendi'nin kabri başında keşfetmiştim. Ondan sonrakiler Kocamustafapaşa Meydanı'ndaki Ramazan Efendi Camii'nin, türbe yanındaki küçük kabristanında dikili olanlardı. Bunları daha önce niye görmediğime şaşıp kalmıştım. Ben ki her baharda hafif bir erguvan hasretine tutulur, onları görmek için Boğaz tepelerine

gitmeye kalkışır, gidemem; erguvanlar içimde bir hasret olarak bir dahaki yıla kalır.

Ramazan Efendi Camii bir Mimar Sinan esridir ve Ramazan Efendi Hz.'ne, Bezirgânbaşı Hüsrev Çelebi tarafından yaptırılarak hediye edilmiştir. 16. Yüzyılın mücevher camilerinden biri, bir Halveti tekkesi... Tevhidhanesi hâlâ duruyor. Sonradan çok tamir görmüş ama içindeki İznik çinileri bir harika. İnşallah iyi muhafaza edilirler.

Dördüncüsü de, işte yol üstünde geleni geçeni selamlayan ama ne yazık ki (belki de yanılıyordum) pek az kişiden selamına karşılık alan Şeyh Seyfeddin kabri üzerinde

olanlar... O sokağa da şeyh hazretlerinin adı verilmiş. Ecdat erguvan ağacını ne kadar severmiş. Büyükşehir Belediyesi'nin yayınladığı o harika **"Tarih Boyunca İstanbul'un Park, Bahçe ve Koruları, Egzotik Ağaç ve Çalıları"** adlı kitaptan öğrendiğime göre erguvan, Hristiyan alemi, İsa Peygamberin çarmıha gerildiği ağaç olarak bilirmiş. Önce beyaz gibi açan tomurcuklarının sonradan kızarması ve koyu pembe çiçekler olması bu ağacın utancındanmış. Bizimkiler, bu ağacı teselli etmek için herhalde, en güzel yerlere ve bilhassa evliya kabirlerinin yanına diktiler.

Şimdiki ağaçsızlığından şikayet ettiğim ve çocukluğumun yeşil semti olarak aklımda kalan Kocamustafapaşa'da bu önyargımı değiştiren küçücük, güzel ağaçlıklı, çiçekli mekanlara rastladım. Eskiden büyük bir kısmı ev bahçeleri olan buralarda hâlâ semtin tarihini ve bitkisel özelliğini yansıtan, anıt değerinde olduğunu sandığım erken Osmanlı-Bizans dönemi ağaç ve çalılarından leylaklar, at kestaneleri, serviler, fıstık çamları vardı. Çocukluğumda, şimdi bir apartman olan evimizin bahçesinde ve semtin birçok yerinde ıhlamurlar bulunurdu ve biz kışlık ıhlamur ihtiyacımızı, komşulara da dağıtmak üzere bu ağaçlardan sağlardık. Şimdi hâlâ bazı yerlerde ıhlamur, dut, incir ve hatta zeytin gördüm ve ağaç konusunda biraz teselli oldum. Malta eriği, palmye, akasyalar da bu teselliye mutluluk kattılar.

İkinci durağım gene bir Mimar Sinan camii olan Hadım İbrahim Paşa Camii oldu. Bakımlı ön bahçesi; yazısız, mütevazı kabriyle İbrahim Paşa'nın yattığı arka bahçe, olağanüstü temizliğiyle dikkatimi çekmişti. Meğer buraya

bir **"kadın eli"** değmiş. Kalem işi süsleriyle ve görkemli sadeliğiyle iki rekat namaz kılarken beni dinlendiren bu caminin bahçesinde, Bulgaristan göçmeni bir kadınla tanıştım. Bir mayıs günü bu camiye gidin. Tam Silivrikapı karakolunun karşısında. Hava güneşli, biraz da rüzgarlı olsun. Ön bahçede Saide Hanım'ın dikip suladığı gülleri, uyku çiçeklerini ve şebboylan seyretmek için banklardan birine oturun ve onunla biraz Bulgaristan'ın sahil şehirlerinden biri olan Balçık'a dair konuşun. Bu ihlaslı kadının, sur dışındaki Elekçi Baba'yı anlatırken:

"Fetih sırasında savaşan Türk askerleri susuzluktan yanıp tutuşmuşlar da Elekçi Baba onlara hiçbir şey bulamadığından eleğiyle su taşımış" derken gözlerinden aktığı gözyaşlarıyla duygulanın ve caminin arka taraflarına, İbrahim Paşa'nın kabrinin olduğu yerlere doğru genişleyen yeşillige bakın. Dünya o anda dönmeyi bırakıp sessizliğe gömülmüş gibi, her şey sabit kalıyor sadece sessizlik dönüyor. Duyamadıklarımız, sessizliğin içindeki sesler...

Buraya gelirken önünden geçtiğim başka bir yeşillik köşesini ve bir evi unutuyordum az daha: Sitti Hatun Camii adlı küçücük bir mescid ki bu Sitti Hatun'u öğrenmeye çalışacağım, adı çok hoşuma gitti; muhtemelen hayatı da çok hoşuma gidecek, onunla belki **"ahiret kardeşi"** bile oluruz... Bir de bir ev... Bir maket gibi, olağanüstü küçüklükte, ahşap bir İstanbul kenar semt evi. İki penceresinde hâlâ kafesler var ve kafeslerin üstünde el yapımı fistolu patiska perdeleri: Müze değil bir ev. İçinde birileri oturuyor ve ben onları tanımayı çok istiyorum. Kapıyı çalıp

içinde oturanlarla tanışmak isterdim ama ne ev bana esranı açıyor ne de ben onun mahremiyetine girmeye cesaret edebiliyorum. O, önünden arabayla veya yürüyerek gelip geçtiğim bir rüya evi gibi, bana kapalı, dünyaya kapalı gibi, orda öylece yaşıyor.

Karakolu geçip kapıdan çıkınca karşılıklı yatan iki dededen biri de Seyyit Mehmet

Haydar Efendi'nin kabri.

"Murad-ı Râbi (dördüncü) gününde Bağdat fetholunduğu saatte, Silivrikapısı üstünde sakin iken kendisini aşağı bırakub 'Bağdat fetholdü' deyu haber-i kerameti zuhur eden" yazılı ve Hicri 1035 tarihini taşıyan bu kitabeli kabrin karşısında Elekçi Baba yatıyor.

Silivrikapı'dan rasgele ara sokaklara dalıyorum. Sokak isimleri bir harika: İmam Mehmet Şah, Hancı Değirmeni, Ağaçayırı, Alay İmamı, Yedi Şehidler, Uyku Dede...

Yedi şehidler, cinsini tayin edemediğim devasa bir ağacın altında yatıyorlar. Yanyana dizilmiş yedi kabir... Fetih şehidler...

Başka yakın bir sokakta, Uyku Dede: Kocaman sandukasıyla ve hiç açılmadığını sandığım koruyucu binasıyla, esnafın anlattığına göre, uykusuzluk çekenlerin derdine deva olmak üzere, orda öyle uyuyor. Ve derken yine bir Mimar Sinan eseri... Araküycü (tıftık külâh, takke) Ahmet Çelebi camii... Mihrabındaki boyaların ne olduğunu sordum cami cemaatinden birine, Vakıflar gelip boyanmış. Bu boya çıkıyormuş ama altındaki hakiki boya çıkmıyormuş. Çok şükür! İnşallah bir gün birileri gelip o boyayı siler de altındaki hakiki boya görünür. Her camide rastladığım ilaveler, ayakkabı dolapları, fayanslar, vs. ayrı bir yazı konusu olur da, her yazıda değişmeyen etkisi, içler acısı bir faaliyet olmasıdır, her halde.

Başka küçük bir mescid: Kasım Çelebi Camii. Bunlar sanırım Ahi camileri. Adlarından, bânilerinin mesleklerinden ve küçücük minareleriyle sadeliklerinden belli... Büyük bir ihtimalle yanlarında tekke veya dergahları da

varmış. Sonra Duhani (duman, tütün) Mustafa Efendi Camii, sonra da mimari harikası ama şimdi doğal gaz çalışmaları (içeriye doğal gaz kalorifer teşkilatı yapılıyor) yüzünden, inşaat dağınıklığı içindeki Ali Fakih Camii. Fatih'in çobanbaşı Ali Fakih'in asasıyla, Eyüp Sultan Hz.'nin yerini buluyor Ak Şemsettin Hazretleri (1475). Önceleri kilise olduğu söylenilen camiin avlusunda Ali Fakih Hz. yatıyor.

Sonra, Üç gözlü Dede, Mihrimah Hacı Kadın Camii ve semti... Mihrimah Hacı Kadın, Fatih'in vezirlerinden İskender Paşa'nın kızı. Bulunduğu mahallenin adı Sancaktar Hayrettin; Fatih'in alemdârı! Koca Mustafa Paşa ise Fatih zamanında saraya alınmış devşirmelerden, İkinci Beyazıt döneminde sadrazam olmuş.

Bu sokaklar, gerçekten de içine gömüldükleri uhrevî sessizliğe rağmen, belki de bu yüzden; beton saltanatına alışmış

gözlerimiz için, daima esiyor gibi hissedilen serin rüzgarın dokunup geçtiği küçük, basit, bazen biçimsiz, bazen iyice, bazen itinalı evleriyle, apartmanlarıyla hiç de davetkar görünmüyorlar. Kapılarının önlerinde oturan, pencerelerden bakan, balkonlardan bir şeyler silkeleyen kadınları, çok seyrek rastladığım küme küme olmuş çocukları ve gençleriyle semtin sükunetine ayak uydurmuş çağdan, çağdaşıktan uzak, bize mahsus bir hayatı sürdürüyor gibiydiler. Sokaklar, türbeler, mescidler, camiler, yer yer rastlanan ağaçlıklar, evlerin bahçelerinde uyanmış filbahriler, tek tük geçen araçların homurtuları olmasa, başka yüzyılların fotoğraflarını andırıyorlardı ve ne yalan söyleyeyim, ben kendime pek de yakın hissetmediğim bu fotoğrafın içinde yer almak istiyordum. Çağdan, çağdaşıktan ve geçicilikten aşkın, ilkel ve saf bir hayatı, sanki ebediyim gibi, hiç şikayetsiz yaşamak için...

Sünbül Sinan'ın Rûhu

EDEBİYATIN GÜCÜ

Beşir Ayvazoğlu

*Koca Mustâpa! Ücrâ ve fakir İstanbul!
Tâ fetihten beri mü'min, mütevekkil, yoksul!
Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada*
Yahya Kemal

EDEBİYATIN gücünü küçümsemek hiç doğru değil. Kocamustafapaşa deyince, eminim, Yahya Kemal'in şiiri birçoklarının aklına bu şiirde anlatılan semtten önce gelir.

Kocamustafapaşa şiirinin yazıldığı devirde her bakımdan "ücrâ ve fakir İstanbul"u temsil eden bu ruhanî semte ulaşabilmek için günümüzde arapsaçına benzeyen bir trafikle

boğuşmak zorundasınız. Ruhaniyet, bir beton cehennemi ortasında şaşkın bir halde kalakalmış küçücük bir adada soluk alıp veriyor: Camii, medresesi, tekkesi, türbesi, haziresi, çeşmesiyle tipik bir Osmanlı mimari manzumesi ve hârika bir İstanbul peyzajı...

İsterseniz, İstanbul'u saran köy Müslümanlığının rengine boyanmış ve İslâmî kitch'le kuşatılmış bu manzumeye, kemerli ve Yesârizâde Mustafa İzzet Efendi hattı nefis bir talik kitabeyle bezeli kapıdan girelim. Sağda ve solda camii ve türbenin hazireleri yer alıyor; parmaklıktaki çöp atılmasını yasaklayan levhaya rağmen sigara paketleri, izmaritler ve plastik

bardaklarla kirletilmiş bu hazirelerde yatanlar arasında Hattat Hâfız Osman gibi çok önemli şahsiyetler de var. Yahya Kemal, hazireler arasından geçerken gördüklerini şöyle anlatıyor:

*Göze çarpar ölüm âyetleri sağdan soldan,
Sarmayıklar, yazılar, taşlar, ağaçlar karışık;
Hâfız Osman gibi hattatla gömülmüş bir ışık
Bu mezarlıkta siyah toprağı aydınlatıyor;
Belli, kabrinde, o, bir nûra sarılmış yatıyor.*

Sağdaki hazirenin arkasında, yakın zamanlara kadar Sünbülüye şeyhlerinin oturduğu ahşap bir konak yükseliyor. Arsa mafyasıyla kurt müteahhitlerin pençelerinden cami arsası dâhilinde olduğu için kurtulabilen ve çirkin beton yapılarla kuşatarak tabii çevresinden koparılmış Kocamustafapaşa külliyesine ahşabın sıcaklığını ilâve eden bu nefis konak, ne yazık ki, bakımsızlıktan ve ilgili kurumların akıl almaz ihmali yüzünden yıkıldı yıkılacak! Sünbül Efendi'nin ruhaniyeti bu mukadder akabeti önlemeye yeter mi, Allah bilir!

Sünbülüye'nin Sünbülleri

Sünbül Efendi türbesi, hazireyi geçtikten sonra sağdadır. Bilindiği gibi, Sünbül Sinan'ın asıl adı Yusuf, lâkâbı Zeyneddin'di; rivayete göre bir gün vecd halindeyken bahçesindeki sünbüllerin "tesbîh okuduğunu" görmüş ve o günden sonra hiçbir çiçeği koparmadığı için Sünbül Sinan lakabıyla anılmaya başlanmıştı. Başka bir rivayete göre de mevsimi gelince sarığında hep sünbül taşıdığı için bu lâkâbı almıştı.

1452 yılında Borlu'da doğan Sünbül Sinan'ın İstanbul'da medrese tahsili yaparken tasavvuf aleyhtarı olduğu söylenir. Ancak Halveti ileri gelenlerinden Çelebi Halife (Muhammed Cemaleddin Halveti) ile

tanıştıktan sonra tasavvuf yoluna girmiş ve dört yıllık bir riyazetten sonra halifelik icazeti almıştır. Şeyhinin arzusu üzerine Mısır'a giden ve orada bir süre kalan Sünbül Sinan, daha sonra İstanbul'a dönerek Kocamustafapaşa Camii'nde otuz üç yıl postnişinlikte bulunur ve Halvetiye'nin Sünbülüye kolunu kurar. Sünbül Sinan'ın büyüklüğünü ve çiçeklerle özel ilişkisini çarpıcı bir biçimde birleştirip özetleyen ünlü bir beyitte, tevhid eğer bir gülistan farz edilirse, Sünbül Sinan'ın bu gülistanda açılmış bir "gül-i sad-berg" olduğu ifade edilmiştir⁽¹⁾. 1529'da ölümü üzerine adını bilmediğimiz bir şair tarafından düşürülen tarih de bir çiçek demeti gibidir:

*Eyledi büstân-ı zübdün sünbülü me'râya azm
Nûr ola Sünbül Sinan'ın gülîstân-ı kabri hep*

Çiçek sevgisi ve sünbül merakı, zamanla Sünbülüye'nin geleneği haline gelecektir. Nitekim dergâhın Sünbül Efendi'den sonraki beşinci seccadenişini olan Şeyh Necmeddin Seyyid Hasan Efendi'nin sünbül merakı çok daha ileri noktalara varmıştır. Birçok yeni sünbül çeşidi elde eden ve yetiştirdiği sünbüllerden birine "**Şeyh Sünbülü**" adını veren Şeyh Hasan Efendi'nin bu sünbülü, Netâyıcı'l-Ezhâr'daki kayda göre şu beyitle ebedileştirilmiştir:

*Aşksı yanında işbu gerhere olmaz bebâ
Ger sorarsun nâmını Şeyh Sünbülü derler ana*

Kocamustafapaşa dergâhında 1577 yılında seccadenişin olan Şeyh Hasan Efendi hakikaten son derece ilgi çekici bir şahsiyetti. Sadece çiçek değil, nadide meyveler de yetiştirdi; o devirde "**Şeyh Narı**" diye tanınan şâhâne nar cinsi ilk defa onun bahçesinde görülmüştü. Kandil

gecelelerinde minarelerde kandil yakma geleneğini de Şeyh Hasan Efendi'nin başlattığı söylenir. Bu demektir ki, Türk tarzı İslâmî yaşayışın önemli geleneklerinden biri olan kandil, ilk defa Kocamustafapaşa Camii'nin minaresinde yakılmıştır.

Kiliseden camiye

Çelebi Halife'nin 1493 yılında vefatından sonra halifesi Sümbül Sinan'a tahsis edilen Kocamustafapaşa, kiliseden çevrilmiş bir camidir. Bu kilise Bizans devrinde havi Hagios Andreas manastırı bünyesinde yer alıyordu. Bizans halkına Hristiyanlığı kabul ettirdiğine inanılan Hagios Andreas adına tahminen VI. asırda yapılan manastır, zamanla, İkonoklazm hareketi sırasında idam edilen ve rölikleri buraya gömülen Girişli Aziz Hosios Andreas'a nispet edilmiştir. İkonoklazm hareketi ve daha sonra Latin işgali sırasında bir hayli tahribata uğrayan Hosios Andreas manastırı 1284 yılında İmparator VIII. Mikhailos'un yeğeni Theodora tarafından esaslı bir şekilde tamir ettirilir ve ilâve olarak bir de kilise yapılır. Kocamustafapaşa Camii'nin esasını teşkil eden ve fetih sırasında faal olduğu bilinen bu kilise, fetihden sonra kırk yıl kadar metruk kalmış, 1489 yılında, II. Bayezid'in sadrazamı Koca Mustafa Paşa tarafından camiye çevrilip etrafına yapılan medrese, imaret ve çeşme gibi yapılarla ağır Ortodoks ruhaniyetinden ve manastır havasından kurtarılmıştı; öyle bir sentez doğmuştu ki, Yahya Kemal'e göre, Türk'ün âsûde mizacıyla Bizans'ın kederi burada birbirine karışıp bir "mağfiret iklimi" yaratmıştı.

Koca Mustafa Paşa da camii gibi bir "mühtedi" idi. Aslen Rum olduğu tahmin

edilen ve Sultan II. Bayezid'in hizmetine verilen Mustafa, zamanla dikkatleri üzerine çekmiş, sancak beyliği, kapıcıbaşılık, vezirlik ve sadrazamlık gibi çok önemli görevlere getirilmişti. Bazı Osmanlı kroniklerinde, kapıcıbaşılık görevinde iken II. Bayezid tarafından Roma'ya elçi olarak gönderilen Mustafa'nın Sultan Cem'i zehirli usturayla tıraş ederek öldürdüğü iddia edilir. Yahya Kemal'in ciddiye almadığı bu iddiayı, devşirmeleri her fırsatta şiddetle eleştiren İsmail Hami Danişmend kabul etmiş, fakat Mustafa'nın Cem'i zehirli usturayla değil, kullandığı şekere beyaz, zehirli bir toz katarak öldürdüğünü ileri sürmüştür. Yahya Kemal ise Kapıcıbaşı Mustafa'nın Roma'ya berber olarak değil, elçi olarak gittiğini söyler ve bir elçinin şehzadeyi tıraş etmesini hiç mantıklı bulmaz. Şehzade Ahmed taraftarı olduğu gerekçesiyle Yavuz Selim tarafından 1512 yılında idam ettirilen⁽²⁾ ve cami avlusunda kendisi için yaptırdığı türbede değil, Bursa'da toprağa verilen Mustafa Paşa, Yahya Kemal'e göre, kavi Müslümanlığıyla halkın sevgisini kazandığı için "Koca" diye anılıyordu ve bütün malını mülkünü kiliseden çevirdiği camiye vakfetmişti:

*Elli yıl geçtiği günlerde büyük mucizeden,
Hak'dan ilham ile bir gün o güzel semte giden,
Rum vezir eski manastırda ederken secdе,
Kalbi çok dolduran imân ile gelmiş vecde,
Onu tek Tanrısının mâbedi etmiş de hayâl
Vakfedip her neye mâlikse, bütün mâl ü menâl
Bir fetih camii yapmak dilemiş İslâm'a.
Sebeğ olmuş bu cür yâd edilir bir nâma.*

Sümbül Sinan'ın ruhu

Yahya Kemal, Kocamustâpaşa şiiirinin

[Sünbül Efendi]

bundan sonraki bölümünde, Koca Mustafa Paşa'nın camii'ne dört asırdır nur üstüne nur indiğini belirterek ölümlerin de, yaşayanların da huzur bulduğu bu mekânda bir gece hissettiği şiriyeti şöyle dile getiriyor:

*Gece pi'riyle sararken Koca Mustâpaşa'yı
Seyredenler görür Allah'a yakın dünyâyı.
Tolda tek tük görünenler çekilir evlerine;
Gece sessizliği semtin yayılır her yerine.*

.....

*Gece, her yerdeki efrunlu sükûnundan iyi,
Avutur gamlıyı, teskin eder endişeliyi;
Ne ledünni gecedir! Tâ aşkaran vakte kadar
Bir mücevher gibi Sünbül Sinan'ın rûhu yanar.*

“Sünbül Sinan'ın ruhu” hakikaten Koca Mustafa Paşa'nın camii'ni ve çevresini nuruyla kuşatıp zaptetmiştir. Burada geçirdiğiniz vakti, aslında bu vaktin bütün bir geçmiş zamanı yekûn halinde içinde taşıdığını düşünerek yaşarsanız, avludaki zarif şadırvanın musluklarından akan suda Sünbül Sinan'ın sesini duyabilir, Hacı Beşir Ağa'nın 1747 yılında yaptırdığı tek bir sütun halindeki çeşmenin çizgilerinde onun duruşunu görebilir, dünyada bir benzeri bulunmayan kuş çeşmesinden su içen kuşların ku'ku'larında onun zikrini, ahşap bir kulübe içine alınıp bir destekle ayakta durması sağlanan Zincirli

Servi'nin dokularında onun riyazetini, gölgesinde onun gölgesini hissedebilirsiniz.

Küllîye ile aşağı yukarı aynı yaştaki Zincirli Servi, tuhaf inanışlarla bir çeşit kutsiyet zırhına büründürülmüş ölü bir ağaçtır. Bir inanışa göre, herhangi bir konuda haklı olan kişi bu zincirin ucunu tutabilir, haksızsa asla elini dokunduramazmış. Zincirin yere değecek kadar uzaması halinde kıyamet kopacaktı. Bu zincir nicedir yerinde bulunmadığı için şimdi ne yazık ki kıyametin ne zaman kopacağını öğrenme imkânından mahrumuz. Evliya Çelebi'ye inanmak gerekirse, **"dalları perişan olup bir hayır sahibi zincirlerle bağladığından"** Sümbül Efendi avlusundaki serviye Zincirli Servi denilmektedir ve **"seyri vacibdir"**.

İnanışlar

Sümbül Efendi etrafında oluşmuş bir hayli inanış vardır. Yine Evliya Çelebi'ye göre, **"Eline denilen mel'un kral elinde nice bin sahabe-i kiram ve sahabe çocukları şehid olup bu camiin avlusu etrafına"** gömüldüğü için camideki ruhaniyet hiçbir camide yoktur. Mehmet Halit Bayr'nın İstanbul Folkloru'nda anlattığına göre, Sümbül Efendi türbesi yanındaki kuyunun suyu her muharremde taşar, bu sudan o zaman içen hastalar şifa bulurlarmış. Taştığı hiç görülmemişse de, bazı arzularının gerçekleşmesini isteyen insanlar, muharremin onuncu gecesi, gün doğmadan türbedarin şişe şişe dağıttığı bu sudan alır, daha sonra Sümbül Efendi'nin kızı Rahime'nin yattığı türbenin kapısını çalarlarmış. Güya kapısı çalınca türbeden nalin sesleri gelirmiş. Ve türbeler açılır, önce Sümbül Efendi'nin, sonra kızının türbesi ziyaret edilirmiş. İsteyen Rahime'nin

kabri üzerindeki yemenilerden birini alıp, kendi yemenisini bırakabilirmiş. Alınan yemeni murat için alınmışsa kibleye karşı açılır, şifa için alınmışsa hastanın başının altına konur ve ertesi yıl türbeye geri getirilirmiş. Başka bir inanış da şöyleymiş: Arabî ayların ilk cuma günleri, herhangi bir arzusunun gerçekleşmesini isteyenler caminin avlusunda toplanır, ufak birer eşyayı müezzine verirlirmiş. Müezzin cuma salası verirken bir torbaya doldurduğu bu eşyaları arkasında doluşturmuş. Daha sonra eşyalarını geri alan insanlar, bunları muratlarına erinceye kadar saklarmış vb.⁽³⁾

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur adlı romanında, Mümtaz, sevgili Nuran'la Kocamustafapaşa'da gezerken bu inanışları tahlil eder. İki sevgili önce caminin önündeki kahveye oturup çay içmiş, sonra türbeyi gezmişlerdir. Nuran **"kurumuş çınar"**ı korumak için etrafına çekilen parmaklığı Yesârî hattıyla firdolayı saran kitabeye ve bu çınarın hikâyesine bayılır. Tanpınar, Huzur'un bu bölümünü yazarken epeyce dikkatsiz davranmış ve hâfızasına fazla güvenmiş olmalı. Çünkü ahşap bir kulübe içinde korumaya alınan ağacın cinsi çınar değil, servidir ve bu kulübenin pencereleri üzerindeki on altı beyitlik manzume Hâfız Ahmed Sümbülî hattıyla yazılmıştır. Demir parmaklıkla çevrili olan Çifte Sultanlar türbesinde Hazreti Hasan'la Hüseyin'in kızlarının yattığına inanılır. Efsaneye göre İmparator Konstantin, askerlerinin esir aldığı bu kızları Hosios Andreas manastır kilisesine kapatır ve Müslüman olmaları için kırk gün mühlet verir. Süre dolduktan sonra kiliseye gelen görevliler onları ölü bulurlar; çünkü Allah, kızların **"Bizi**

gâvur elinde ölmekten kuru!" duasını kabul etmiştir. İmparator Konstantin'in kırk gün içerisinde bir yolunu bulup esir kızlarla dostluk kuran kızı da "Allahım, bana sevdiğim bu kızların acısını gösterme!" diye dua ettiği için aynı gün ölür.

Çifte Sultanlar'ın kabirlerini çeviren demir parmaklık Sultan II. Mahmud tarafından yaptırılmıştır ve bu parmaklığı kuşatan kitabe Yesarizâde Mahmud hattıdır. Esasen II. Mahmud döneminde adamakıllı ciden geçirilen Sümbül Efendi külliyesi aynı zamanda bir Yesarizade müzesi gibidir ve yazıların çoğu, ne yazık ki, yakın zamanlarda hoyrat boyacılar tarafından tanınmayacak derecede bozulmuştur.

Türbbedeki ihtiyar kadın

Nuran, Mümtaz'ın anlattıklarından ve atmosferden çok etkilenir; bir an ona öyle gelir ki, Sümbül Sinan hâlâ avludaki kurumuş servinin altında oturmaktadır. Serviyi ayakta tutmak için gösterilen itina, Tanpınar'a göre "bu ölüm bahçesine büyük sanat eserlerine has bir derinlik" vermektedir. Gerçi türbenin mimarisi üslup fukarasıdır, fakat içinde, "dört asır hayata yattığı yerden tesir etmiş" büyük bir ölü vardır; duvarlarına eller sürülüp dualar edilmekte, hastaları iyileştirdiğine, ümitsizlere ümit kapıları açtığına inanılmakta, dünyaları yıkılmış olanlara ölümün ötesinde ışıklar gösterip sabır, feragat ve tahammül öğretmektedir. Tanpınar'ı dinleyelim:

- Nasıl bir adamdı bu?

- Bunların hepsi manevî vazifelerine inanmış, muayyen bir ruh nizamından geçmiş, nefislerini terbiye etmiş insanlardı. Onun için şahsiyetlerini ölümden ötede bile

Kabul ettirdiler. Sümbül Sinan öbürlerinden biraz daha başkadır. Evvela büyük bir âlimdi. Sonra da şakacı ve hazır cevaptı.

Bir müddet durdu ve gülerek ilâve etti:

- Hepsinin bir yığın ince tarafı vardır.

Burada yatan adamın, bilir misin, Sümbül lâkabı nereden gelir? Sarığına mevsiminde sümbül takarmış. İstanbul mevsimlerini sevecek kadar bize yakın.

- Ya Merkez Efendi? O nasıldı?

- O büsbütün başka türlü idi. Hatta en muzır hayvanlara bile fenalık edemezdi. Kediyi çok sevdiği halde "Komşumuz fareleri ızzar eder" diye evinde kedi bulundurmazmış. Sen bir ruh saltanatının kolay kurulacağına inanır mısın?

Nuran düşünüyordu: "Acaba şimdi böyle adamlar var mı?"

- Ne kurtarıcı düşüncenin ne de ermenin kapısı kapanmayacağına göre, olması lâzım.

Nuran dostunun bir tarafını keşfetmiş gibi ona bakıyordu. Genç adamdan biraz şüphe, hatta istihfaf, inkâr gibi şeyler bekliyordu. Hâlbuki Mümtaz çok başka bir dille konuşuyordu.

Mümtaz kendini anlatmak ihtiyacını duydu:

- Bilmem, tam dindar mıyım? Herhalde şu anda dünyaya çok bağılıyım. Fakat ne Allah ile kulunun arasına girmek isterim, ne de insan ruhunun büyüklüğünden şüphe ederim. Kaldı ki, bunlar milli hayatın kökleridir. Bak, kaç gündür İstanbul'da, Üsküdar'da geziyoruz, sen Süleymaniye'de doğmuşsun, ben Aksaray'la Şehzade arasında küçük bir mahallede doğdum.

Hepsinin insanlarını, içinde yaşadıkları şartları biliyoruz. Hepsi bir medeniyet çöküntüsünün yetimleridir. Bu insanları yeni hayat şekilleri hazırlamadan evvel onlara hayata tahammül etmek kudretini veren eskileri bozmak neye yarar? Büyük ihtilaller bunu çok tecrübe etti. Netice olarak insanı çıplak bırakmaktan başka bir şeye yaramadı. Bırak ki her yerde, en zengin ve müreffeh cemaatlerde bile, hayat bir yığın artıklarla, yarı yolda kalmışlıklarla doludur. Sünbül Sinan ve benzerleri bunların yardımcısıdır. Şu ihtiyar kadına bak...

Yolun ucundan âdeta iki kat geliyordu. Zayıf, mecalsiz adımlarla türbeye yaklaştı. Dua etti, dişsiz ağzı bir şeyler mırıldandı; iki eliyle parmaklığa asıldı ve orada bir müddet kaldı. Camiin önünde her yapuğunu görebiliyorlardı. Ne kadar sefil giyinmişti. Üstünde her şey parça parça idi.

- Kim bilir, nesi vardır? Sünbül Sinan şimdi onun ruhunda konuşuyor, ona büyük sükûnetler vaad ediyor. Hiçbir şey yapamazsa, hayattan öteyi onun için süslüyor. Her şeyi bırak, bu insan ıstırabı, iltica ve ümitsizlik burayı kutsileştirmeye kâfi gelmez mi sanırsın?

Dönüp camiin önüne geldiği zaman, kadının kısık gözlerinde, harap yüzünde ümide benzer bir şey parlıyordu. Orada da durup biraz dua etti.

Genç kadın içinden çıkılmaz bir muammaya rastlamış gibi, başını sallıyordu:

- İyi bir dispanser, birkaç hastane, biraz teşkilat...

- Hepsini yapsan bile, birdenbire gelen ölüm var.

Tanpınar, Huzur'un bu satırlarında, türbe ve tekkelerin kapatılmasını çok açık bir şekilde eleştirmektedir. Reformistlerin büyük yanılgısı, ona göre, topluma kolayca şekil verebileceklerini, beğenmedikleri gelenekleri, hayat şekillerini istedikleri zaman istedikleri gibi değiştirebileceklerini zannetmeleridir. Reformist İslâmcıların yaklaşımı da, son tahlilde pek farklı değildi. Kitleleri "hurafe"lerden kurtararak aslı kaynaklara yöneltmeye çalışırken İslâm'ı tarihi tecrübeden tecrit ederek anlamamanın mümkün olup olmadığı üzerinde hiç kafa yormuyorlardı. Hâlbuki insanlar soyut ilkeleri değil, bu ilkeler etrafında zaman içinde oluşmuş hayat şekillerini yaşarlar.

SÜNBUİL EFENDİ YAŞIYOR

Radikal müdahaleler ve dayatmalar, Tanpınar'ın dediği gibi, insanları ruhen çıplak bırakmaktan başka bir işe yaramamıştır. Hatta bu arada ilkelerin yok olması, buna karşılık ortadan kaldırılmak istenen hayat şekillerinin bir boşluk bulur bulmaz çarpık bir biçimde yeniden yeşermesi mümkündür. Bunun örneklerini çok görüyoruz. Reformistler "hurafe" olarak gördükleri geleneklerle o kadar mücadele etmelerine rağmen, Telli Baba'lar, Oruç Baba'lar, Sünbül Efendi'ler hâlâ yaşıyor ve insanlar hâlâ onlara koşuyorsa, bu, bir yerde çok büyük bir yanlışlık yapıldığını gösterir.

Özellikle dinî anlam taşıyan günlerden birinde, yolunuzu Kocamustafapaşa semtine düşürünüz; insanların hâlâ Sünbül Efendi'den istimdad ettiklerini göreceksiniz. Devrimciye göre bu, gerilik ve cehalet; reformist veya

fundamantalist İslâmîciya göre putperestlik, hatta küfürdür. Bir de orada şifa arayan yahut arzusunun gerçekleşmesini isteyen herhangi biriyle konuşunuz; saflığına ve samimiyetine şaşacaksınız, ne gerilikle, ne de küfürle suçlayabileceksiniz. Hattâ belki diyeceksiniz ki:

“Kerâmet Sümbül Efendi’lerde değil, bu saf insanların kalplerindedir!”

DİPNOTLAR

- 1 Halka terblâsı farzetmek eğer bir gülistan
Bir gül-i sad-berkidir ol gülşenin Sümbül Sinan
- 2 Yavuz’un Koca Mustafa Paşa’ya idam ettirdikten sonra camii’ni de yıktırmak istediği, ancak Sümbül Efendi’nin cerbezisi ve manevi kudretiyle bunu önlediği rivayet edilir.
- 3 Sümbül Efendi dergâhında yapılan törenler ve bu dergâhla ilgili inanışlar hakkında, Enver Behnan Şapolyo’nun *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi* adlı kitabında geniş bilgi vardır.
- 4 Tanpınar, Sümbül Efendi’ye *Beş Şehir*’de de değinmiş ve bu külliyesinin İstanbul’un en güzel manzaralarından birini “yap”ığını söylemiştir. Şu cümleleri ilgi çekicidir: “Şüphesiz yarın bu peyzaj da değişecek. Şimdi çorap atölyesi filan gibi şeyler olan o eski barap konaklar ortadan kalkacak, yerlerini modern atölyeler alacak, iş partları değişmiş, dünyaya başka gözle bakan insanlar Sümbül Sinan’ın etrafında yaşamaya başlayacaklar; fakat Yahya Kemal’in merhamet ve sevgi şiiri asırların yüzdüğü bu havayı bize muhafaza edecek”.

KAYNAKLAR

ALUS, Sermet Muhtar: *İstanbul Kazan Ben Keçe* (Haz. Necdet Sakaoğlu), İletişim Yayınları, İstanbul 1995

ARSEVEN, Celal Esad: *Eski İstanbul (Abidât ve Mebânisi)*, Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 1989

AYVANSARAYI: *Hadikatü’l-cedâmi*, Matbaa-i Amire, İstanbul

AYVAZOĞLU, Beşir: *Güller Kitabı, Ötügen Nergizat*, İstanbul 1992

BAYRI, Mehmet Halit: *İstanbul Folkloru*, İstanbul 1947

BİYATLI, Yahya Kemal: *Kendi Gök Kubbemiz, 1000 Temel Eser*, İstanbul 1969

DANİŞMEND, İsmail Hami: *İzablı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972

Evliya Çelebi *Seyahatnamesi I* (Haz. Orhan Şaik Gökyay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995

EYİCE, Semavi: “İstanbul Koca Mustafa Paşa Camii ve onun Osmanlı Türk mimarisindeki yeri”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. V, nu. 8, İstanbul 1953

Fatih Camileri ve Diğer Tarihî Eserler, Türkiye Diyanet Vakfı Fatih Şubesi Yayını, İstanbul 1991

KÖSEOĞLU, Nezir: “Sümbül Efendi’yi Ziyaret”, *Turing Otomobil Kurumu Belleteni*, nu. 135, Mart 1953

ÖZ, Tahsin Öz: *İstanbul Camileri I*, TTK Yayınları, Ankara 1987

SADIK VİCDANİ: *Tarikatler ve Silsileleri (Tomâr-ı Turûk-ı ‘Alîyye)*, Haz. Doç. Dr. İrfan Gündüz, Enderun Kitabevi, İstanbul 1995

ŞAPOLYO, Enver Behnan: *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1964

TANPINAR, Ahmet Hamdi: *Beş Şehir*, YKY, İstanbul 2000, s. 180

TANPINAR, Ahmet Hamdi: *Huzur*, YKY, İstanbul 2000

UYSAI, Sermet Samet: *Yahya Kemal’le Sohbetler*, Kitap Yayınları, İstanbul 1959

Selim İleri

Samatya

■ STANBUL'UN öyle semtleri var ki, buraları hâlâ özellikli kılan, orta halli, yoksul yaşamlar dense yeridir. Kâğıt seyrek ahşap evleri ile, işinde gücünde, emek ağırlıklı yaşamasında Samatya işte o semtlerden biridir.

Benim için 'kardeşi' Yedikule gibi Samatya'da, rüyalarımın kalan İstanbul'u gerçekten yaşadığım, hissettiğim yerlerden biridir.

Eski bir kartpostalını görmüştüm Samatya'nın. Kıyıda yelkenliler, iki katlı, üç katlı kâğıt evler, yine iki katlı ahşap evler, arkada büyük taş bina, ince bir minare, sonra yine kıyıda galiba bir deniz kenarı gazinosu. Deniz durgun. Besbelli bir yaz günü. Belleğimden çıkıp gitmesin diye dakikalarca bakmıştım.

Semtin tarihi çok eskilere uzanıyor. Bizansın yapılarından izlere bu yüzden rastlayabiliyoruz Samatya'da

Bin-bin beş yüz yıl öncesini yaşamasını düşlemeye koyulabilirsiniz. Çalkantılı Bizans'ta, ayaklanmalardan, kanlı olaylardan kaçanların sığındığı bir manastır; Evet, Samatya'daymış.

Zaten semt, Osmanlı döneminde de

Ermenilerin ve Rum Ortodoksların yerleşim alanı olmaya devam etmiş. Mimarisinin farklılığı buradan kaynaklanıyor ve İstanbul'a zenginlik katıyor.

Samatya'ya, benim kartpostalda duyumsadığım gibi, bir yaz günü gitmiştik. Birlikte gittiğim insanlardan hiç biri hayatta değil artık; ne annem, ne dedem, ne anneannem. O yaz günü, yine kartpostaldaki gibi, deniz kenarındaki gazinoda oturmıştım. Samatya, dedemin gençliğinden beri sevdiği bir yermiş.

Gazinoda sanki şenlik vardı. Türkçe, Ermenice, Rumca, çat pat Fransızca, diller birbirleriyle sarmaş dolaştılar. Yaz, insanlara sevinç getirmişti. Yankılı gülüşmeler sahil boyunca dalgalanıyordu...

Samatya'yı tek başıma keşfedişimse çok sonralara rastlıyor. "Yedikule'li Mührüban" adlı bir televizyon dizisinin senaryosunu yazıyordum. Yedikule'ye gidip gelirken Samatya da gönlümü çelmişti.

Sonra bir söz hatırlıyordum; Samatya'dan Kurtuluşa taşınmış, dostumuz bir Ermeni madam, "Ah o Samatya!" derdi, "orası İstanbul'un Paris'i'di..." Kimbilir hangi

(Marmara
sahilinden
Samatya'nın
görünümü)

zamanları hatırlamak istiyordu....

Samatya'da Paris'i bulamamıştım. Zaten Paris'i aradığım falan yoktu. Ama Samatya'yı bulmuştum. Kiliseleri, Bizans artığı örenleri, ızgara planlı sokaklarıyla semt beni durmaksızın çağırıyordu. Oralarda günlerce dolaştım. Açık pencerelerden gelen televizyon sesleri, çocukluğumun radyo seslerini anımsatırdı. Mahalle arasında bisikletle dolaşan kızlarda, oğlanlarda Orhan Kemal romanı gezinip dururdu.

Mutlaka çarşıya uğrardım. Balıkçıları, sebzedcileri, her türlü gıda maddesi satanıyla bu çarşı alçak gönüllü, gözü gönlü tok bir dünyanın simgesi gibiydi.

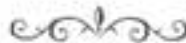
Vakit akşama iyice yaklaştığında eski geleneği koruyan meyhaneler gözüme çarpardı. Mesela renk renk likörlerin şişe şişe

sıralandığı bir meyhaneyi unutmam.

İstanbul'dan bir lanet gibi geçip gitmiş 6-7 Eylül olayı Samatya'yı da yaralamış. Özellikle Rumlar olaydan sonra bölük bölük göçmüşler, doğup büyüdükları kentten, yurtlarından ayrılmak zorunda kalmışlar.

"Yedikule'li Mihriban"ın bazı sahnelerini Samatya'da bir ahşap evde çekmiştik. Ev sahibesi, semitten ayrılıp gitmiş o kişileri, çocukluk, gençlik arkadaşlarını anlatmıştı. Bir süre mektuplaşmış, sonra oda bitmiş. Yaşlı ev sahibesi, "Ayrılıklar bana göre değil..." demişti.

Bu gün 'yeni' İstanbul'u beni hiç ilgilendirmeyen bir İstanbul. Ama yolum hasret gibi Samatya'ya düştüğünde kendi İstanbul'umdan çok şükür bu gün de bir şeyler.... güzel şeyler bulabiliyorum.

Mahkemede Kaynana Gelin Kavgası

Osman Cemal Kaygılı

MÜEDELEYE (davacı) yirmi dokuz yaşında, kara kaşlı, kara gözlü, şirin yüzlü, tatlı sözlü, orta boylu, lacivert çarşafı Safinaz Hanım. Müddeaaaleyhe (zanlı, sanık) otuz beş yaşında, oldukça yüzüne bakılır orta gidişli, kahverengi elbiseli Selahattin Bey.

Müddeaaaleyhe yardığı:Selahattin Bey'in annesi ve Safinaz Hanımın kaynanası kısa boylu , etine dolgun, kedi gözlü, siyah çarşafı, Ferdane Hanım.

Şahit: Etyemez mahallesi bekçisi Mustafa Ağa.

Şahit: Etyemez mahallesi sakinlerinden Zenciye Hoşkadım kalfa.

(Mübaşir kapıdan bağırıp Safinaz Hanımla, Selahattin Beyi çağırır. İkisi de gelip Reis Efendinin karşısına dikilir.)

Reis- (Safinaz Hanıma hitaben) İsminiz nedir hanım?

Safinaz- Safinaz...

Reis- Pederinizin ismi?

Safinaz - Şemsettin...

Reis- Kaç yaşındasınız?

Safinaz- Bu ramazan-ı şerifin on beşinde yirmi bir bitirip yirmi ikiye basacağım!... Sami'in meyanından (dinleyiciler arasından)

Ferdane Hanım bağırır:

-A! A!Aa! Yediği naneye bakın karnın...

Hangi yirmi bir, hangi yirmi iki? Sen bundan bir sene evvel oğluma vardığın vakit otuzuna çoktan girmiştin, kart kan!... (Samiinde handeler.)

Reis- (Ferdaneye'ye hitaben) Hanım, sana ne oluyor, sen necisin?

Ferdane - Kaynanayım ayol... Hiç yaşı

başını bilmez olur muyum?

Reis- Ne olursan ol , vazifen olmayan şeye karışma.

Ferdane- A... Bu da nasıl şey... Evde bir şeyine karışma, burada karışma!...

Reis- Sus dedik ya... Yoksa şimdi seni dışarıya çıkarttırırım. (Safinaz Hanıma hitaben)
Nerede oturuyorsunuz?

Safinaz- Çeşme sokağında.

Reis- Hangi semtte? Hangi mahallede?

Safinaz- Şu ... şey yok mu? Öf... nedir onun adı? Aksaray'daki tramvay civarları... Onları biraz geçince ... Hani bir yangın yeri gelir... İşte oradan bir parça geçince, sağ taraftaki yokuşu çıkınız!...

Reis - Hanım biz sana yol sormuyoruz, nerede oturduğunuzu soruyoruz, mahallenin ismi nedir?

Safinaz- Unuttum efendim, bilmiyorum.
Zaten orada oturmaya gönlüm yok...

Reis- Neden?

Safinaz- (Samiin meydanındaki kaynanasını göstererek) Bu cadalozdan rahat yok ki oturayım!...

Ferdane - (Atılır) Şimdi oraya gelirim, sana bir cadaloz veririm ki almadan gidersin!...

Reis - (Ferdane'ye hitaben) Hanım sana karışma demedik mi?

Ferdane - Karış karış yerin dibine geçesi bu karının çenesi duruyor mu? Bakınız bana cadaloz diyor!

Reis - Ne derse desin, hariçten müdahaleye şimdi selahiyetin yok...

Ferdane - (Oğlu Selahattini göstererek)
Selahattin de işte burada... karşınızda duruyor, görmüyor musunuz?

Reis- Hanım, sana ikinci defa kati olarak ihtar

ediyorum. Çenenin tut!... (Safinaz'a hitaben)
Söyle bakalım senin zevcenden davan nedir?

Safinaz - Efendim kaynanam pek geçimsiz olduğu için beni daima hırpalıyor, bundan dolayı zevcemden ayrı mesken-i şer-i istiyorum!...

Reis- Kaynanan ne gibi geçimsiz? Sana ne yapıyor?

Safinaz - Ah efendim nasıl söyleyeyim, ben bu eve geldim geleli bir senedir bana yapmadığı kalmadı.

Reis - Ne yaptı bir anlat bakalım!

Safinaz - Ne yapacak efendim, evde bir dakika rahatım yok, yediğime karışır, yıkadığıma karışır, üstelik bir de ....

Ferdane- (Yine dışarıdan atılır) Aman ne iftiralar! Hay dilerim Tanrı Mevlamdan kuru kuru iftiralara uğrayıp belanı bulasın!

Reis - (Mübaşire hitaben) çıkann şu hanımı dışarı! (iki mübaşir samiin meydanındaki Ferdane Hanım'ın başına gelip çıkarmak isterler.)

Ferdane - Niye çıkıyor muşum, hiçbir yere çıkmam... Eğer şuradan bir adım atarsam ayaklarım kırılın!

Reis- (Ferdane'ye) Çık diyorum sana hanım, seni dinleyecek değilim!

Ferdane - Onu dinliyorsunuz da beni neden dinlemiyorsunuz? Onun canı can da benimki patlıcan mı? İşte sağır kulaklarınız duydu, bakın terbiyesiz karı, benim için neler söylüyor.

Reis- Söylüyorsa sizde ayrıca Onun hakkında dava edersiniz...

Ferdane - Nereye ederim?

Reis - Mahkemeye !

Ferdane - Öyle ise burası mahkeme değil mi?

İşte bende ondan dava ediyorum,
Reis - Öyle olmaz, ba'istida müracaat lazım.
Ferdane - Mayıs ta mı müracaat lazım ? Ohh ne ala... Daha Mayıs üç ay var, demek karı şimdi istediğini söylesin, ben Mayıs kadar sabredeyim öyle mi?
Reis - Hanım, lafı ters anlama... Sana Mayıstan, Hazirandan bahseden yok. Ba'istida yaz, gelininin aleyhine gel, sende bir dava aç! Ve şimdi sesini çıkarma. (Safinaz'a hitaben) E... Kaynanan daha sonra neler yapıyor?
Safinaz - Dediğim gibi her şeyi yapıyor efendim! Evin içinde çıt olsa kabahati benden biliyor.
 Hatta geçende kendi sevgilisi Mestan gece yarısı uyanınca yemek için başucunda sakladığı bir dilim ekmelele pastırmayı yemiş, ertesi sabah kaynanam bunu benden bildi, sen gelip yedin diye bana söylediği laf kalmadı.
Reis - Bunu ispat edebilir misiniz? Gece kaynananızın odasına gizlice giren Mestan kimdir, nasıl adamdır?
Safinaz - Adam değil efendim, kedi...
Reis - Kedi mi? Demek kedinin adı Mestan öyle mi?
Safinaz - Evet... Büyüğünün adı Mestan, küçüğünün adı Ceylan... İkisi de arsız mı arsız, hırsız mı hırsız!
Ferdane - (yine karışır) Senin kadar değil ya! Sen bazen onlara taş çıkartıyor, her kes uyurken dolabı açıp, kıyma çanağından avuç avuç kıyma alıp, gizlice kendi piçine yediriyorsun... ben bunları bilmiyorum sanma!...
Reis - Hanım senin utanman yok mu, sana kaçtır sus, diye tembih ediyoruz.

Ferdane - A... Artık susamam doğrusu, kan beynime sıçradı, ne yaparsanız yapın, istediğimi söyleyeceğim!...
Safinaz - Bakınız efendim, benim ciğerparem evladına piç diyor, söyleyiniz terbiyesini takınsın!
Ferdane - Piç ya, nedir ya? Hınzır yumurcak. Ne dur dan anlar ne oturdan... Böylesi hiçbir yerde görülmemiştir vallahi.... Nerede terbiye etmişsin bilemem ki. Çocuk dediğin biraz uslu olur, lakırdı anlar; böylesi değil....Evin içinde ne varsa kırıp birbirine geçiriyor...
Reis - (Bağırarak ve elini kürsüye vurarak) Hanım, sus diyorum sana!
Ferdane - (Hiç orali olmaz) Soğan sepetini yakalayınca kuyuya salıveriyor, turşu kavanozunu yağmur küpüne atıyor, bahçede küçük toprak kalburunu peçe diye yüzüne örtüp sokağa çıkıyor; makası yakalayınca kedinin kuyruğunu ortadan kesmeye kalkıyor; Geçende merdiven altındaki gaz şişesini çay ibiğinin içersine boşaltmış, bende farkında olmadan mangala koydum; içine de bir tutam çay attım... (Kahkahalar)
Reis - (Tekrar mübaşire) Şunu tutup dışarı atın! (Mübaşirler Ferdane Hanımın yakasına sarılıp dışarı atmak isterler. Fakat o çıkmam diye tepinmeye başlar.)
Reis - (Selahattin Bey'e hitaben) Oğlum, Senin annen laf anlayan soyundan değil... Bari sen söyle, belki seni dinler, ya sussun ya da def olup dışarı çıksın!
Selahattin - (Annesine hitaben) Anne ayıptır, burası mahkeme... ya sus ya dışarı çık!
Ferdane - Aferin Selahattin, aferin sana! Demek ki sen de onlara uydun ha! Zaten

böyle olacağını ben biliyordum. (Safinaz'ı göstererek) Kaç gündür bu şıllıkla evde köşe bucak kaçarak, gizli gizli fısıldaşmanızdan böyle olacağı belli idi.

Selahattin - Anneciğim!

Ferdane - Hay anneciğin kadar başına taş insin!

Reis - (Safinaz'a hitaben) Sizin çocuğunuz da mı var?

Safinaz - Evet... Evvelki zevcemden dört yaşında bir kızım var.

Reis - Fakat Safinaz Hanım sizin kaynananızdan vuku olan şikayetleriniz kavli mücerrede kalıyor, kaynananızın size hakaret ettiğine, hırpalandığına dair şahitleriniz var mı?

Safinaz - Var efendim... Şahitlerim de burada.

Reis - Kimdir onlar?

Safinaz - (Zabit kâtibine hitâben) bakınız, şahitler kimlerse çağıralım!

Zabit Katibi - (Kağıtları karıştırarak) Bekçi Mustafa Ağa, Zenciye Hoşkadam kalfa....

Reis - (Mübaşire) Bekçi Mustafa'yı çağırın! (Mübaşir çağırır, içeriye bekçi Mustafa girer.)

Reis - Adın ne ?

Bekçi - Mustafa.

Reis - Baba adın ne?

Bekçi - Babam ölmüştür.

Reis - Allah rahmet eylesin, adı neydi?

Bekçi - Ne yapcahsın ki, ne soracağsan di bana sor!

Reis - Babamın adını mutlaka öğrenmemiz lazım.

Bekçi - Neden, esbabı ne ki? Babam ilen bir alıp vereceğiniz, ya bir dostluğunuz, düşmanlığınız mı var?

Reis - Oraları karıştırma? Sen sorulan şeyi

cevap ver! Babamın adı nedir?

Bekçi - (Kafasını iki tarafa sallayarak) Tövbe Yarabbi sen bilirsin! Babamın adı Raci...

Reis - Kaç yaşındasın?

Bekçi - Eski Moskof muharebesinden üç sene evvel doğmuşam. Bah sen şimdi hesap et, bul, çıkar ki kaç yaşındayım?

Reis - Hoppala, uydurduk! Burada ne ile iştiğal ediyorsun?

Bekçi - Nasıl didin?

Reis - Burada ne yapıyorsun?

Bekçi - Ne yapayım ben, siz çağırdınız ben geldim!

Reis - Ne iş yapıyorsun be adam?

Bekçi - Bekçilik.

Reis - Nerede hangi mahalle de?

Bekçi - Etyemez'de.

Reis - Etyemez , İstanbul'un neresinde?

Ferdane Hanım - (Güler yüzle atılır) İlahi Reis Bey, beyhude yere ne soruyorsun? Şimdi İstanbul'un her tarafı etyemez. Bu pahalılıkta etin sadece yüzünü görüyoruz.

Reis - (Hafif bir tebessümle bekçiye hitaben ve Selahattin ile Safinaz'ı göstererek) Bunları tanıyor musun?

Bekçi - Hoş tanırım... Bizim mahallelidirler.

Reis - Bunlarla hısmılık, akrabalık, veya bir hüsümet filan var mı?

Bekçi - Efendim musibetin büyüğü (dönüp arkadaki Ferdane yi göstererek) deha bu gocagandır. Hepisi gavgalara sebep budur.

Ferdane - (Bekçiye hitaben) Ne dedin bakayım, bir daha söyle... şimdi oraya gelersen ağzını yırtarım alimallah!

Reis - (Bekçiye) Sana ben bu Selahattin bey ve Safinaz hanımla bir akrabalığın veya düşmanlığın var mı, diye soruyorum, ona

cevap ver!

Bekçi - Onlarla ne akrabalığım olacak? Onlar İstanbul'lu, ben Şiravlı.

Reis - Pekala... düşmanlığın filan var mı?

Bekçi - Haşa men huzur (Ferdane'yi göstererek) benim düşmanlığım bu gocaganı iledir. Çünkü efendim, kaç defa benim su parasını, bekçi aylığımı oğlundan almış, bana vermemiştir.

Reis - Hay Allah müstahakınızı versin, bu gün başımız dertte vesselam! (Azadan biri Reisin kulağına söyler ve bekçinin bu ifadesi üzerine bilatahlif (yeminsiz) ifadesine müracaata karar verilir.)

Reis - (Bekçiye hitaben) Bu hususta seni biraz istima lazım geliyor.

Bekçi - Peki efendim, pul istir'â (gerekli) mı?

Reis - Ne pulu?

Bekçi - Bu husus için vilayete istid'a (dilekçe) vermek lazım demediniz mi?

Reis - Laf anlayan beri gelsin! Söyle bakalım bu Safinaz Hanımı kaynanası Ferdane hanım fena halde hurpalyormuş, sen bu babta ne biliyorsun?

Bekçi - (Ferdane'ye göstererek) bu gocaganı mı? Evet, öyledir efendim, ben her gece gapıların önünde sopa vururken duyarım ki, bu gocagan bu hanımla kavga yapar, ağzını bozar.

Reis - Ne gibi ağzını bozar?

Bekçi - Ne ki fena laf var, hepsini söyler; alçak der, utanmaz der, arsız der, yüzsüz der, sen geldin evin irahatını geçirdin der; hūlasası her şeyi söyler.

Reis - Safinaz Hanım ona cevap vermez mi?

Bekçi - Vermez efendim, o sade ağlar.

Reis - Pekala... Sen çık, Zenci Hoşkadim kalfa

gelsin!

Mübaşirler, Hoşkadim'i çağırırlar, Hoşkadim içeri girer, oturur.

Reis - Ayağa kalk!

Hoşkadim - Yetmedi mi, iki saattir dışarıda ayakta durduğum? Dizlerimin bağı çözüldü ayol... şurada hazır iskemle varken bir dakika nefes alsam ne olur, günah mı?

Reis - Olmaz, usul böyledir, ayağa kalk!...

Hoşkadim oflayarak, puflayarak kalkar.

Reis - Adın ne?

Hoşkadim - Hoşkadim....

Reis - Beşkadim mi? Boyunu sormuyorum adını soruyorum...

Hoşkadim - Hoşkadim dedik ya!

Reis - Babanın adı ne?

Hoşkadim - Abdullah!

Reis - Kaç yaşındasın?

Hoşkadim - (düşünerek) Unuttum kaç yaşında olduğumu...

Reis - Tahminen söyle...

Hoşkadim - Ha! ... O başka... tane ile söylerim dur, bakayım, sayayım... (parmaklarıyla saymaya başlar) Mart bir... Nisan iki... Mayıs üç... Kandil dört... Şaban beş... Ramazan altı... Bayram yedi... Hıdırellez sekiz... Kasım dokuz... Zemheri on...

Reis - Hanım ne sayıyorsun?

Hoşkadim - Yaşımı...

Reis - Vazgeç, hacet yok... Söyle bakayım (Selahattin Bey'i göstererek) bunları tanıyor musun?

Hoşkadim - Tanıyorum zaher... Birisi bizim Ferdane Hanım'ın oğlu Selahattin Bey, öteki de karısı...

Reis - Bunlarla hısmılık, akrabalık veya düşmanlık gibi bir şeyin var mı?

Hoşkadam - Selahattin Bey'le uzaktan bir akrabalığım var; küçükken onun babasına, benim görüncemın teyzesi süt vermişti.

Reis - Beis yok, ondan bir şey çıkmaz, söyle bakayım bu Safinaz Hanım'a, kaynanası Ferdane Hanım çok hakaret ediyor muş öyle mi?

Hoşkadam - (Kahkaha ile gülerek) Ha, ha, ha! Güleyim bari... Ferdane Hanım, Safinaz Hanıma çok akaret mi veriyormuş... Ayol onda akaret ne gezer? Babalarından kalma bir çürük evleri var, onun içinde kendileri zor barınıyorlar...

Reis - Akaret demedim, hakaret.... Yani Ferdane Hanım daima gelinini hırpalıyormuş...

Hoşkadam - Ne diye hırpalıyormuş?

Reis - Ne bileyim ben, Onu sen biliyorsun, bak seni de şahit yazdırmışlar...

Hoşkadam - Benim haberim yok bilmiyorum...

Reis - Hiçbir şey bilmiyor musun?

Hoşkadam - Evden attı, bende oradaydım... Sözde Safinaz Hanım evdeki sabunu, suyu, odunu, israf ediyor, her gün ocakta su ısıtıp, karı koca yıkıyorlarmış diye Ferdane Hanım bir kere maşa ile, bir kere de terlik ile gelini dövdü....

Reis - Sen gözünle gördün mü?

Hoşkadam - Gördüm efendim!

Reis - Niçin araya girip ayırmadın?

Hoşkadam - Niçin ayırıyormuşum? Gelin hazır dayağı hak etmişti. Hiç bu pahalılık zamanında bu kadar su, sabun, odun israf

edilir mi? Canları yıkanmak istiyorsa soğuk suyla yıkansınlar!

Reis - Anlaşıldı, buyurun gidiniz!

Hoşkadam çıkar, Reis azalarla badeleşvere

Selahattin'e hitaben: Oğlum, gerek zevceniz Safinaz Hanımın ve gerek şühüdün ifadesinden anlaşıldığına göre valideniz Ferdane Hanım'ın zevceniz Safinaz Hanım'a karşı zulüm ve hakaretle bulunduğu tebeyyün ediyor. Binaenaleyh zevcenizin huzur ve istirahatı için kendisine ayrı bir mesken-i şer-i bulmaklağın lazımdır, ne dersin?

Selahattin Bey - Ne diyeyim efendim, madem ki böyle mecburuz, çaresine bakarız!...

Ferdane oğluna hitaben:

- Hele böyle bir şey yap, hele bu yabancının fine fücür karısına uy da onunla beraber beni terk edip ayrı eve çık, işte o zaman bende ne yapacağımı bilirim.

Reis - Mahkeme hitam buldu....

Azalar filan kalkıp içeriye girerken Selahattin Bey'de annesine sorar:

- Ne yapayım anneciğim. Başka çare var mı?

Ferdane - Hele yıpta görürsün, bende ne yapacağımı bilirim!

Selahattin hiddetle :

- Ne yaparsın anne?

Ferdane - Ne mi yaparım? Bu yaştan sonra bana kim bakacak, ben yalnız evde ne yapacağım? Ben de siz gittikten sonra tutar kendime münasip bir koca bulur, evi de barkı da onun üstüne edip seni evlatlıktan red ederim!...

Orhaniye matbaası, İstanbul, 1925

Kocamustâpaşa

Yahya Kemal Beyatlı

Kocamustâpaşa! Ücra ve fakir İstanbul!
Tâ fetihten beri mü'min, mütevekkil, yoksul,
Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada.
Kaldım onlarla bütün gün bu güzel rüyâda.
Öyle sinmiş bu vatan semtine milletimiz
Ki biziz hem görülen hem duyulan yalnız biz.
Mânevî çerçeve beş yüz senedir hep berrak,
Yaşayanlar değil Allah'a gidenlerden uzak.
Bir bahar yağmuru yağmış da açılmış havayı
Hisseden kimse hakikat sanıyor hulyâyı.
Ahiret öyle yakın seyredin manzarada
O kadar komşu ki dünyaya duvar yok arada,
Geçer insan bir adım atsa birinden birine,
Kavuşur karşıda kaybettiği bir sevdiğine.

Serviliklerde sükûn, yolda sükûn, evde sükûn.
Bu taraf sanki bir halkıyla ezelden meskûn
Bir afif aile sessizliği var evlerde;
Örtüyor farkı asâletle çekilmiş perde
Kaldırımsız, daracık, eğri sokak, doğru sokak...
Her geçildikçe basılmış ve düzelmiş toprak.
Kuru ekmekle, bayat peyniri lezzetle yiyen,
Çeşmeden her su içerken: "Şükür Allah'a!" diyen
Yaşıyor sâde maişetlerin en sâfında;
Ruh esen kuytu mezarlıkların etrafında
Bu vatandaş biraz ahşapla, biraz kerpiçten
Yapabilmiş bu güzelliği birkaç hiçten.
Türkün âsûde mizâciyle Bizansın kederi
Karişıp mağrifet iklimi edinmiş bu yeri.

Şu fetih vak'ası, yârab! Ne büyük mu'cizedir!
Her tecellisini nakletmek uzun bir bir;
Bir tecellisi fakat, ruhu saatlerce sarar:
Kocamustâpaşa var, camii var , semti de var.
Elli yıl geçtiği günlerde büyük mu'cizeden,
Hakdan ilham ile bir gün o güzel semte giden
Rum vezir, eski manastırda ederken secde,
Kalbi çok dolduran iman ile gelmiş vecde,
Vakfedip her neye malikse, bütün mâl ü menâl,
Bir fetih camii yapmak dilemiş İslâma.
Sebeb olmuş bu esed yâd edilir bir nâma.

Dört asırdır inerek camie nur üstüne nur
Yerde bulmuş yaşıyanlar da , ölenler de huzur,
Ona hâlâ gidilirken geçilir bir yoldan,
Göze çarpar ölüm âyetleri sağdan soldan,
Sarmaşıklar, yazılar, taşlar, ağaçlar karışık;
Hafız Osman gibi hattatla gömülmüş bir ışık
Bu mezarlıkta siyah toprağı aydınlatıyor;
Belli, kabrinde o, bir nûra sarılmış yatıyor.

Gece, şî'riyle sararken Kocamustâpaşa'yı
Seyredenler görür Allah'a yakın dünyayı.
Yolda tek tük görünenler çekilir evlerine;
Gece sessizliği semtin yayılır her yerine.
Bir ziyaretçi derin zevk alarak manzaradan,
Unutulur semtine yollanmayı artık buradan.

Gizli bir his bana, lâtif gibi, ihtar ediyor;
Çok yavaş, yalnız içimden duyulan sesle diyor:
"Gitme! Kal! Sen bu taraf halkına dost insansın
Onların meşrebi, iklimi ve ırkindansın.
Gece her yerdeki efsunlu sükûnundan iyi,
Avutur gamlıyı, teskin eder endişeliyi:
Ne ledünni gecedir! Tan ağaran vakte kadar,
Bir mücevher gibi sümbül Sinan'ın rûhu yanar.
Ne saadet! Bu taraflarda, her ülfetten uzak,
Vatanın fâtihî cedlerle beraber yaşamak!..."

Geç vakit semtime döndüm
Kocamustâpaşa'dan
Kalbim ayrılmadı bir an o güzel rû'yadan.
Bu muammayı uzun boylu düşündüm de yine,
Dikkatim hadîsencin vardı derinliklerine;
Bu geniş ülkede, binlerce lâtif illerde,
Nice yıl, cedlerimiz kökleşerek bir yerde,
Mânevi varlığının resmini çizmiş havaya.
-Ki bugün karşılaşan benzetiyor rû'yaya.-
Kopmuşuz bizler o öz varlık olan manzaradan.
Bahseder gerçi duyanlar bir onulmaz yaradan;
Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;
Budur âlemde hudutsuz ve hazin öksüzlük.
Sızlatır bazı saatler dayanılmaz bir acı,
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.
Ruh arar başka teselli her esen rüzgârda
Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda..!

YEDİKULE

Her Zaman Yedikule

Selim İleri

BEN Yedikule'yi geç keşfettim. Ama şimdi 'İstanbul' dendi mi bu semti hiçbir yere değişmem. Yedikule'de her zaman geçmiş güzel İstanbul'dan yıldızı hâlâ parlayan ıhtılar vardır.

Semte trenle mi geldiniz, perondan çıkar çıkmaz, hemen dar sokakta uzayıp gider evler, küçücük dükkânlar, berber, bakkal, bir semtin bütün alışveriş dünyası.

Yan sokaklar öteki yan sokaklara açılır. Bu sokaklar birbirleriyle kesişir, ayrılır, birleşir.

Günün alçakgönüllü apartmanları arasında, İstanbul'u yaşatan, evet, 'hâlâ' yaşatabilen, yorgun fakat harikulâde ahşap evler, kâğır evler, taş evler nice zamanların yaşantılarını fısıldayıp dururlar.

Çocuklar, büyükler, bu semtin insanları daima alçakgönüllü, özlemli yaşamlarında 'bizim' olan bir şeyleri simgeleyip söylerler. Behçet Necatigil'in semtin adını taşıyan bir şiiri var: Şair, çalışan insanları görmüş, küçük ilişkiler, marangozhaneler, hep çalışan, üreten insanlar. Onlar hep varolsunlar diyor....

Ama belki de deniz-kara surlarının karşılıklı durduğu sur kapısından girdiniz semte. Öyle çevrenize bakmadan geçip gitmeyin. Sur

kapısında az beride, İstanbul'un son bostanlarından biri, kim bilir kaç çeşit güçlkle boğuşarak ayakta durmaya çalışıyor.

Bostancının tezgahında az önce derlenmiş maydanoz, salata, turp, taptaze sebzeler, yeşertiler. Her zamanki gibi 'peyzaj'ı andıyor.

Yeşillikten nasibinizi aldınızsa semtin ana caddesine yol alabiliriz. Bazıları ana cadde de, bazıları ara sokaklarda zarif ve hüznü camiler, çeşmeler, hamamlar, çan kuleli kiliseler, beşinci yüz yıldan kaldığı söylenen İmrahor Camii bu semte tarihten kesitler sunar.

Camilerle kiliselerin yan yan yanahı dinler arası kardeşliği ifade etmektedir. Zaten Yedikule, Samatya'ya da uzanarak değişik dinlerden insanların çok uzun zamanlar insanca bir dayanışma içinde birlikte yaşadıkları semttir.

Küçük hayat şartlarının simgesi sayabileceğimiz sefer taşı apartmanlar yakın zamanın yapılandır. Oysa, Yedikule'nin köklü bir yerleşim merkezi oluşu çok eskilere dayanır. Bizans'tan Osmanlı'ya semt, Evliya Çelebi'nin tanıklığıyla, yeşil alanlar, güzel bahçeler, bereketli bostanlarla donanmış. 1950'lere kadar ahşap mimari varlığını korumuş. Sefertasları

[Yedikule, evler
ve bostanlar]

60'lara doğru boy gösteriyor.

Burada bir zamanlar hava gazı fabrikası varmış. Şimdi üretimi durmuş. Ama yapılar bütünü, Yedikule havagazı fabrikasının geçen yüzyılın sonundaki önemli endüstri tesislerinden biri olduğunu belgeliyor.

Fabrikaya ulaşan tren yolu köprüsündeyiz, İstanbul'un silüetini asla ihmal etmeyin. Çoğu kez puslara bürünmüş o silüet bu şehir ne kadar güzelmiş! dedirtiyor.

Belki de bir tren geçip gidecek, insanlar işlerine gidecekler, evlerine dönecekler...

Caddedeki Safa Meyhanesini unutmadım. Safa, 1949'dan günümüze elli yıllık bir meyhane. Elli yıl boyunca, içki masasını cıvıklığa düşürmemenin İstanbul'daki cender

mekanlarından. Birkaç yıl önce ölen yaşlı sahibi Süleyman Kızıltay belli saatte meyhaneye gelir, takım elbisesi, kolalı gömleği, kravatı o zarif haliyle masaları dolaşırdı. Herkes ayağa kalkardı. Böylece içki içmenin de bir eğitimi olduğunu hissederdiniz. Aynı incelik bu gün de sürüyor.

Ahşap dokusu, eski tarz elektrik fenerleri, merdivenleri, üç beş basamak evleri, yirmi dört saat yaşayan caddesiyle bu günkü dünyasını daha ne kadar koruyabilecek Yedikule, bilmiyorum. Gün gelecek, yeni zamanın gösterişçi dünyasına belki yenik düşecek. Ama şimdi asıl İstanbul'dan, asıl İstanbul yaşamasından sözler, sırlar söylüyor.

Yedikule'de Tramvay Yarışı!

Osman Cemal Kaygılı

HAZARÖZ Efendi'nin gazinosu ile Naşit Bey'in tiyatrosunda neler görülür, neler duyulur?

Tramvaycılardan kahvesinde geçen bir saat:

- Hazaröz Efendi ne içeceğiz?

- Kuyuda buz olmuş halis keçe suyumuz var, zıkarayım, peşin ondan için birer bardak, hararet söndürün arkasından ne içeceğinizi düşünürsünüz!

- Bize şuradan iki karpuz soğut bakalım!

Barbo Tano'da ne var yiyecek?

- Piyaz var, pulâki var, peynir, zeytin, sövüş, çiroz, salata her şey var!

- Canım, bunlar kıvrı zıvır şeyler, bunlar da yenir mi?

- Öyle ise bunun burasına ne geldiniz?

Tokatlıyana teşrif edeydiniz, orada envayi yemeklerle midenizi betonarme edip sonrası buraya tenezzülen kahve içmeğe geleydiniz!

Hazaröz Efendi, Yedikule kahvecilerinin

bülbüldür. Kalekapısının dışındaki bahçeli, havuzlu kahvesi yaz günleri oranın kalenderler mesiresidir. Ötündeki geniş caddenin emsalsiz bir toz deryası olmasına rağmen bu gölgeli bahçenin serin havuz başında oturan bir kahve, bir nargile içmek, akşamları Veli efendi, Çırpıcı, Çobançeşmesi dönüşlerini buradan seyretmek hiçte fena değildir. Hazaröz efendinin müşterileri de ekseriya kendi gibi hoşsohbet adamlardır; akşama doğru havuz başındaki rengârenk saksların yanına kurulup garson Garbis Efendinin kuyuda soğuttuğu aşıyla sularla Carmakur cünbüşlenen bu müşteriler bir kere tatlı tarafından açıldılar mıydı, artık oradan kolay kolay ayrılmazsınız. Bahçenin bir köşesinde yan açılık, yan mezecilik yapan Barbo Tano'da hoş adamdır! Fakat mübarek çok dalgındır. Meselâ bu yetmişlik ihtiyara:

-Barbo Tano bize saati anlayıver! dersiniz, gider, iki dakika sonra gelip:

[Yedikule
surları
önünde
koyunlar]

-Kalmamış efendim! der.

-Ne kalmamış!

-Salata!

Yine mesela:

-Bize buradan birkaç mısır bulabilir misin?

Diyince, bakarsınız, biraz sonra koltuğunda iki üç hasır gelir.

Şair heccav Abdülbaki Fevzi'yi belli tanırsınız, Yedikule'de oturan bu eski arkadaş bir Cuma günü oğlu Ayet ile birlikte Hazaros'un bahçesine gelir, Barba Tano'ya tereotu ismarlar:

-Git, der, şuradan bana yüz paralık tereotu al, gel!

Barba Tano peştamalıyı toplayarak fırlar ve beş dakika sonra elinde bir küçük külâhla gelir.

-Bu ne yahu?

-Çöreotu!

Abdülbaki güler:

-Gel, der, şu çöreotunu seni başına asalım da ferasetine nazar değmesin!

Yedikule'nin içindeki büyük kahvelerde hep bahçeli, havuzlu, saksılı, çiçekli çardaklıdır. Mesela bunlardan Sotiri'nin, Dimitri'nin o bahçeli, havuzlu, saksılı, çiçekli, geniş ve serin kahveleri İstanbul içinde olsa yaz günleri dehşetli para kırarlar.

Buranın gündüzleri en kalabalık olan yeri tramvaycının kahvesidir. Her gün servis yapan bir çok biletçiler, vatmanlar, kontrollorlar, makasçılar hep bu kahveye dolup muhabbet ederler. Hele geçenlerde bir yazımda daha bahsettiğim vatman İsmail buraya düştü midir seyredin siz alayın...

Geçen cuma bu vatman İsmail orada bir numara yaptı, az kalsın, ben bile inanacaktım. Öğle vakti idi, sefere hazırlanıyordu, yanındaki bileççi kendisine sordu:

- Bizim yarış ne vakit?
- Bu Cuma!
- Hangi hatta!
- Eminönü-Bebek hattında!

Kıranta bir adam sordu:

- Ne yarışı bu oğlum?
- Tramvay yarışı Beybaba!
- Tramvay yarışı olur mu?

-Basbayağı olacak işte! Hem birinci gelen vatmana yarış heyeti yüz lira mükafat verecek!

Ne dersiniz adamcağız inanıp ta:

-Öyle ise bugün at yarışına gitmiştim, gelecek cuma da Bebek'e tramvay yarışına gideyim bar!

Demesin mi? Şimdiye kadar yalnız marulu bol ve meşhur olan Yedikule'de son zamanlarda, jimnastik, spor, musiki kulüpleri de pek

bollaşmış... Yalnız şark şimendüferleri müstahdeminin iki spor ve musiki kulübü olduğu gibi o civardaki her mahallenin bir spor, bir de atletizm takımı var. Edirnekapi'daki Çukurbostan gibi çocuklar burada da "Arap kuyusu" denilen meydanı kendilerine oyun sahası yapmışlar, her Cuma, Pazar burada muhtelif maçlar tertip ediyorlar. Fakat Çukurbostana nisbetle burası deve de kulak... Yaz günleri buranın en kalabalık, en eğlenceli, en cıvıvli yeri deniz kenarındaki eski "Narlıkapi" mesiresidir. Denizden sekiz, on metre yüksek ve tam denizin kenarında olan bu mesire cidden pek nefis bir yer... Marmara'ya bu kadar yakından ve bu kadar hakim bakışı olan bir yere başka taraflarda rast gelemesiniz. Narlıkapi mesiresinin gece hayatı gündüzden daha şatafatlı... Bir tarafta gazino, bir tarafta sinema, radyo, varyete... Önünde de sandalla piyasa edenler... Sonra uzaktan pırl pırl yanan Adalar... Hulusa Aksaray'dan Zeytinburnu'na kadar olan sahlin en revnaklı bir yeri...

[Marmara
Sahili'nden
Yedikule'nin
görünümü]

Behçet Necatigil

Yedikule

Küçük kent kapıları, sur dibî dükkânlar
Her zaman olmalıdır.
Yolları nasılsa oralara düşenler
Eskilerin durduğu bir zaman olmalıdır.
Üstübeç, örümcek, ispit, poyra
Yaş toprak, duvarlar
Kühercile — tekerlek
İlkel ocaklarda dövülür olmalıdır.
Bahçemsi geride bir lağar beygir
Sıska bir köpek, sırtı az kambur
Aralık kapıdan yalpalı alevde
Bir usta, bir çırak görülür olmalıdır.
Az ilerde basık, dar
Sur kapısından geniş
Sularında akşam bir gün
Bostanlara yürür olmalıdır.

Yedikule'de Akşam

Cevdet Kudret (Solok)

Güneş vururdu başını bir kale kemerine!
Kuşlar yine bu akşam sulara otursunlar.
Baksınlar şu kocaman mahalle üzerine...

Kızıl bir aydınlıkta şaşırp kaldı bunlar:
Ufak saksılar gibi görünüyor uzaktan,
Pencere camlarında kurutulan sabunlar...

Madem ki aynı yükü sürüyecek her zaman:
Ne çıkar, çevirdiği dolabın kenarında
Şu bostan beygirinin gözünü bağlamaktan?

Akşam Yedikule'nin gezer sokaklarında:
Kızıl bir şerit gibi yolların ucu yandı,
Güneş, yarı başını bir kal'a duvarında..

Bostan korkulukları sanki bir kahramandı,
Kuşlara bahsederken büyük tasavvurundan!...
Sular olduğu yerde bir defa halkalandı:

Akşam, attı kendini Yedikule surundan...

Yedikule Hafif Zaman Metrosu

Hüsrev Hatemi

-Güzin Duygulu'ya-

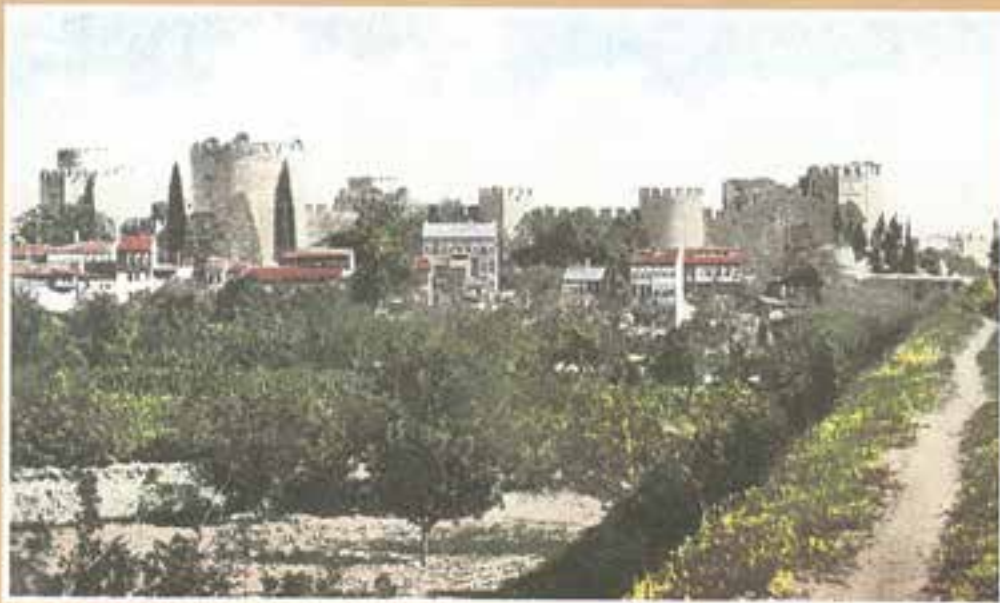
Orda, incir ağacının altında,
Su saati var, boş bulunup da,
Düşmesin ona, boğulup da,
Ben, onu seveceğim.
Kuşlar tramvaya binmezler ki hiç,
Vapurlar üstünden uçar onlar,
Sen de tramvaya binme Baba...
Düşersin Şişhane yokuşunda,
Ben seni bekleyeceğim.
Bostanlarıyla yemyeşil Lânga,
Çehre değiştirmemiş İstanbul daha
Cerrahpaşa'da ve Etyemez'de
Nice Osmanlı yaşıyor hâlâ.
Âkif de hayatta, Mısır'da henüz
Mavi gök altında, dalgasız ve düz
Marmara uzanıyor önümüzde.
Cep saatin mi ilettiler seni suya
Beni, o günlerin incir altına?
Birlikte yürüsek Kadem Tekkesi'ne

Herkes geri döner hayâl bu ya.
Kum desem, kum saati mi akla gelir?
Yahut Arabide "kalk" demek midir,
Şimdi bunu hangi Kumkapılı bilir...
Ne işe yarardı Muvakkithane?
Orasını pek bilemiyeceğim.
Eski ve yeni müteverrimler...
Ferda'yı bekleyip duruyorlar
Zaman gemisinin düdüğü sesleri
Beni günümüze çekti tekrar.
Sihhatler olsun İbrik Kalfamız,
Seni de bir gün göreceğim...
Ümit, hüznü, elem, hayâlden başka,
Ne var insanoğlunun elinde?
Seni bıraktığım zaman tünclinde,
Tramvaya binme olur mu Baba,
Düşersin Şişhane yokuşunda,
Hep seni bekleyeceğim.

{Yedikule}

TOPKAPI

Topkapı

Osman Cemal Kaygılı

BURANIN En Güzel Yeri Şeyhülislâm Bahçesidir! İşte Topkapı'ya geldik, tramvaydan indik. Evvêla nereye uğrayalım dersiniz? Bana kalırsa şu sağdaki Kanaat perûkârı Ahmet Efendi'nin kahkaha çiçekleriyle süslü ufacak bahçesinde birer okkalı kahve içelim ve biraz önümüzden gelip geçenleri seyredeyim!

-Hangisini soruyorsunuz, şu karşıdaki iri kıyım bakkalı mı? Ha.. Ona Nevşehirli Bakkal Ligor derler. Ensesinin kalınlığı Topkapı'nın havasındandır, buranın havası ona çok yaramıştır,günde dört öğün yemek yer ve iki testi keçe suyu içer. Onun karşısındaki gene onun hemşerisi bakkal

Simon'dur. Ligor'un alt tarafındaki Bakkal Osman Nuri Efendi'dir, daha beridekine Hafız Yusuf Ziya Efendi bakkaliyesi derler, onun karşı cihetindekine....

Topkapı'da bakkal mı ararsınız siz, burada bakkaldan bol bir şey yoktur, ama müşteri ne derecededir onu pek bilmem... Bütün bu bakkalların içinde en büyüğü Yusuf Ziya Efendi'ninkidir. Ve orası adeta bu semtin bir bonmarşesidir, içinde davul tattsından minare turşusuna kadar ne isterseniz hepsi vardır. Buranın kasabı da pek az değildir, lâkin içlerinde en meşhuru kasap "Emmi"dir.

Eğimli kasap Bekir Efendi'ye bütün Topkapılılar amca manasına "Emmi" derler. Emmi sevdiklerine, dostlarına öyle pırzolalar

yapar ki yerken ağzında eriyip kayboluverir.

Şu halkalı çeşmesinden bağıra çağıra su
dolduran şişman şalvarlı zat ta Şumnulu
kömürcü İslâm Ağa'dır:

-Merhaba be İslâm Ağa.

- Maraba be kızanım!

-Nasılsın be Ağam?

-İyiym be çocuğam!

-Gene birisine kızmışsın galiba!

-Kızmışım o piç kurularına, yine

bırağmışlar musluğu açık!

İslâm Ağa'nın yanında tablasını yıkayana
meşhur sesi güzel balıkçı Ahmet derler.
Ahmet balık satarken Topkapı'dan bağırır
Edirnekapı'dan duyulur.

Topkapı'da bir de gazeteci arkadaşlardan
Mehmet Sait vardır ki o şimdi ya kale
dışarısındaki Arnavutların havuzlu kahvesinde
Takkeci muhtarı Şevki Efendi ile edebi
mülakat yapmaktadır, yahut Takkeci'deki
Şeyhülislâm (Şeyislâm) bahçesinde cacık
yemektedir. Topkapı dışında, Takkeci'deki
Şeyislâm bahçesini bilir misiniz?

Burası enfes bir yerdir. Hele akşamları
buranın zevki pek şekerdir. Udi Hasan Bey
diğer arkadaşlarıyla beraber burada çalarlar.
Cuma, Pazar günleri bahçede iğne atacak yer
bulamazsınız. Müşterilerinin çoğu Ermenidir.
Zaten burası bir nevi Ermeni sayfiyesidir.
Gedikpaşa, Kumkapı taraflarındaki bir çok
Ermeni aileleri yazın buradaki Takkeci
mahallesine hava tebdiline gelirler. Yalnız

bahçenin içindeki köşkte sekiz on aile bir
arada oturur.

Bu köşkte oturanların içinde Kayserili
altmışlık bir Madam Maryam vardır ki
akşamları köşkün bütün küçük çocuklarını
toplar, yeşil meyva ağaçlarının başında onlara
masal söyler. Bu kalabalık köşkle bu umumi
bahçenin Hacı Ağa isminde eski
hovardalardan ihtiyar bir bekçisi vardır ki ,
ikisi de dul oldukları için yakında Hacı Ağa ile
Maryam Hanımın nişanlanacakları söyleniyor.
Bahçenin garsonlarından Arapkirli Hamdi de
tiplerdendir, hem o da garsonluk eder, hem
de saz olmayan günlerde müşterilere cura
çalar. Bu enfes bahçenin yalnız bir kabahati
varsa o da saz olmayan bayağı günlerde bir
kahveye on beş kuruş almasıdır.

Neredesiniz be yahu? Bayağı günler on beş
kuruş kahve Beyoğlu bahçelerinde bile yok.
Bu bahçeyi biraz geçtiniz miydi Maltepe'deki
nîmune üzüm bağlarına gidersiniz ki mevsimi
gelince oradan ayrıca bahsederiz. Bakınız şu
gelenler işte bağların tarafından geliyorlar.
Uzun boylusu Gureba Hastanesi dış tabibi
Arif Bey, onun arkasındakiler Vilâyet meclisi
azasından Bican Bey, Topkapılı Şehap Bey'dir.
Akşam serinliğinde kır gezintisi yapıyorlar.

Haydi bari hazır gelmişken biz de şuradan
bir briçkaya atlayalım da soldaki vişne, kayısı,
şeftali bahçelerine doğru bir akşam gezintisi
yapalım.

Şâyes'te Kalfa'nın Evi

Sâmiha Ayverdi

GÜZEL olmaktan ziyâde sevimli, güler yüzlü, hayâtı kolayından alan, şenliği, eğlenceyi ve bir o kadar da boğazını seven Şâyetse Kalfa, İbrâhim Efendi konağında iken kapı yoldaşlarının; evlendikten sonra da konusunun komşusunun muhabbetini kolayca kazanmış bir kadındı. Nikâh ismini kimse bilmez ve söylemezdi. Mahallesinde o, sâdece Şâyetse Hanım'dı. Kısa boylu, kolları, omuzları, kalçaları, göğsü yuvarlak, hatta ellerinin üstü bile etli ve tombuldu. Ay çiçeğine benzeyen tekerlek, kanlı canlı yüzünün üstünde de burnu, gözleri, ağza hep yumuşak çizgili ve köşesizdi.

Şâyetse Hanım'ın kocası, Kökçü Halil Efendi gibi zengin adam değildi. Amma kimseye de muhtaç sayılmazdı. Elinden her iş gelir, onun için de nafakasını doğrultmakta güçlük çekmezdi. Bir yandan mahallenin kahvesini

işletir, bir yandan da bu dükkânın arka tarafında dişçilik ve berberlik yapardı. Sırasında da sünnetçiliğe giderdi.

Vaktinde biraz kulak asmış olsaydı, Emin Efendi'nin bir mârifeti daha olabilirdi. Zira babası, devrinin meşhur Karagözcülerindendi. Lâkin çocukluğunda köşe kapmaca, esir almaca, kör ebe, ip atlama, zıp zıp, birdirbir oynamak; delikanlılığında ise aşk, ceviz, kapkaç, çelik - çomak, uçurtma, topaç sevdâsı yüzünden bu işe pek merak sarmamıştı. Halbuki latifesi, nüketesi bol adamdı. Dikkat etmiş olsa, belki babasını bile geçirdi... Gerçi kendisini tanıyanlarca berberliği, dişçiliği, kahveciliği yanında Karagözcü sıfatı yoksa da, sıkıya geldi mi: **"Peder merhûmun mirâsıdır, kulağımızda kalmış olana eyvallah dersiniz bir şeyler yaparız"** diyerek işe başlar ve şöyle böyle Karagözcülere de taş çıkartırdı. Bütün bu hünerleri sebebiyle de kahveci Emin

Efendi'nin adı mahalle surlarından çok uzaklarda dahi bilinirdi. Evi ile dükkânı birbirine yakın olduğu için kendisini arayanlar dükkânda bulamazlarsa, çırağı koşup evden çağırırdı. O da, dâima çözükle duran mintanının yakasından göğüs çemberi dışarı ugramış, ayağında arkası basık yemeni, başında arkaya bastığı kalıpsız fesıyla, koşar adım gelirdi.

Emin Efendi'nin evi, Topkapısı ile Edirnekapısı arasında idi. Herhalde Türk ordularının şehre giriş ettiği yere pek yakın olmalı ki, semtin adı, kütüğe Top Yıkığı Mahallesi diye geçirilmişti.

Bu mahalledeki bütün evler gibi, Emin Efendi'nin oturduğu iki katlı ve dört odalı kira evi de, büyük denecek bir bahçenin içindeydi. Sokak kapısından taşığa girip karşıya gelen kapıdan da bahçeye çıkınca evin saçığının bahçeye doğru uzamış olduğu hissini veren çardak, binanın bütün arka cephesini boydan boya kaplardı. Gerçi evin oda adedi azdı; fakat binanın kapladığı sâha gibi bu da geniş ve ferahtı. Bâhusus alt kattaki taşlık ile üst kattaki sofa, âdeta evin rûhunu teşkil ederdi. Öyle ki asmanın ve mor salkımların tırmandığı yeşil gözlü pencerelerden giren kirk aydınlıkla bu sofa, insana sanki bir mekân değil de, rahattın ve rehâvetin tâ kendisi gibi tesir ederdi. Âdeta ev, mahmurluktan şehâletle dönmüş kışk aydınlığı ile bahçeye bakan ve yeşil yaprakların içeriye el salladığı bu sofa için yapılmıştı. Ya da bu sofa, vücuttaki kalp kadar bu ev için lüzumlu ve faydalı idi. Evet vücutta ruh ne ise, eski zaman evlerinde de sofalar o idi. Odaların içinde, oturmaktan, çalışmaktan, düşünmekten ve konuşmaktan yorulan insanlar, ancak buraya çıkınca, çiçek suyu içmiş, gülsuyu koldanmış gibi

ferahlar ve iklim değıştirmişçesine hafiflerdi. Böylece de sofalar, ev sâkinlerinin, ruh ufkı, ferahlık zemini olurdu. Her zaman sofayı odadan geniş tutan eski mimarlık geleneği, mesken psikolojisini iki kere iki kat'iyetle halletmişti.

Hekim görmeyen, ilâç bilmeyen hazımlı, vekarlı, güler yüzlü, tatlı dilli eski zaman adamı, bu ferahlığı bu genişliği yalnız evinin içinde değil hayatının bütününe getirmek, dünyanın mihveri kabul etmek sûretiyle de bu günkü insanlardan daha mes'ut ve daha kazançlı değil miydi?

Acaba odaları daraltan, sofaları, bahçeleri yok eden, yalnız iktisâdî krizler ve içtimâî med ve cezârlar mı olacak, yoksa kıymetleri değışen bir cemiyetin intikal devirlerine has buhranları mı, insanları kafa kafaya çarpacakları daracak mekânların içine sokacaktı?

***

Şevkiye Hanımefendi, daha çok kızının hatırı için senede bir kere olsun eski çırakları Şâyetse Kalfa'nın evine gelirdi. Kâh hanımlarla diz dize, kâh halayıklarla baş başa olan âilenin gedikli dalkavuklarına sorulacak olursa, bu kenar mahalle evinin kapısına konak arabaların dayanması, Şâyetse için ne büyük nimetti... Amma o, hep eski Şâyetse idi. Oldu olası bu türlü gösteriş fırsatlarından faydalanmaz, hatta aldırış bile etmezdi. Ne öğünmesini bilir, ne caka satar, ne de koskoslamak hatırına gelirdi. Belki İbrâhim Efendi konağının israfına iştirak etmeyen, hatta reaksiyonları ile karşı koyan hemen tek insan bu kadındı. Anlıp ziyan olmasın diye kapı yoldaşlarının sofra artıklarını yer, hamam günleri gizlice küllhandan

söndürdüğü kömürleri, konağın fakir komşularından Su Yolcunun Lebîbe Hanım'a verirdi. Kezâ, dökülecek yılanmış reçelleri tâzeleyip, gene mahallenin yoksulu ve konağın gedikli olan fakirlere dağıtır, bu işi yaparken de **"Kavanozu getirmeyi unutma, tâzesini kaynatacağız"** demeyi de ihmal etmezdi. Kendisiyle **"cimri, aptal..."** diye alay edenlere kulak dahi asmadan, bildiğini okumakta devam ederdi. Çünkü gece ile gündüzü nasıl fark ediyor ve ayırt edebiliyorsa, kendisinin de cimri olmadığını öylece biliyordu. Ziyankâr değildi; merhametsiz de değildi; hepsi o kadar.

İbrâhim Efendi konağında onu en iyi anlayan Râtibe Hanım'dı. Hatta bazen birlik olarak civârın muhtaçlarına el altından yardım bile ederlerdi.

Şâyeste'nin, zengin, fakir, evine her gelene ikramda, izzette, en varlıklı kimselere bile parmak ısırtacak bir genişlikte hareket etmesi de, kendisine cimrilik isnâdında bulunanları şaşırtan husûsiyetlerinden.

İşte, bu geniş yürekli, güler yüzlü rahat kadının evine büyük kalabalığı ile senede bir, rihâyet iki defa misâfir olan İbrâhim Efendi âilesi, arkalarında haftalarca söylenen rivâyetler, tahminler, mübalâğalar, hatta dedikodulardan iz bırakarak, Top Yıkığı Mahallesi'ni şenlendirirlerdi.

Ekseri bahar mevsimine rastlanan bu ziyaretlerde, evden ziyâde bahçeden istifade olunurdu. Kuyu başındaki anaçlanmış karanfiller, fesleğenler, melisalar, küpe, Lâtin ve aslanagözü tarlaları arasında, senede bir gün geçirmek hani fenâ da olmazdı. Çardağın altındaki hasıra kalfalar oturur; hanımlara içerdens iskemleler ve koltuklar çıkarılırdı.

{Seyyar
berber}

Şâyeste, konakta iken de temizliği dikkati çeken bir kızdı. Evlendikten sonra ise, paklığı ile kıvraklığı mahallesinde mesel hâline girmişti. Altı ayda bir badanasını tâzelediği evinin içinde hâkim renk, beyazdı. Duvarlar çivitli beyaz, minder örtüleri kırk beyazdı. Yatak odasında hiç içine girilmemiş, hiç yatılmamış ve yatılmamak niyetiyle hazırlanmış gibi duran salaşpur cibinlikli karyolasının bütün eşyası da gene buruşuksuz, gergin ve bembeyazdı. Etraflarına geniş el dantelleri dikilmiş patiskadan minder

yaygırları, perdeler, sigara iskemlelerinin örtüleri, hâsılı odanın göze çarpan bütün eşyası temiz, kıvrak ve açık renkti.

Şâyetse Hanım, dış temizliği kadar içi de yıkanmış bir kadında. Âdeta sevgi ve imânın temizleyip saffete ve şefkate garkettiği bu ev, ciciylerini kanatları arasında koruyan bir kuluçka gibi sâkinleri için huzurlu, emin ve âsûde bir bannaktı.

Râtibe Hanım'dan biri iki diğeri üç yaş küçük iki kızı vardı. Bu kızlar için İbrâhim Efendi'nin torunu, konuşması gülmesi, hâli tavrı, hatta nefes almasıyla kendilerine örnek kabul ettikleri bir mâbûde idi. Gerçekten de onu taklit etmek, ona benzeyebilmek gayreti, terbiyelerinde ve mizaçlarının teşekkülünde başlıca rolü oynamıştı. Yalnız, dadılı tayaltı olan bu kız gibi zengin değillerdi. Amma iş onun gibi kibar, nâzik ve sevimli olmaktaydı. Para ve mal arkadan da gelebilirdi.

Şâyetse Hanım'ın ev kadınlığı da dikkate değer bir incelik arzederdi. Çocukluğu ve ilk gençliği çok refahlı bir çatı altında geçmiş olmasına rağmen, yanı bu günden düşünmesini bildiği için ne yapıp yapıp kirli çıkışının içine üç beş kuruş atmasını ihmal etmezdi. Hele iki kız anası olan bir kadın için "kız beşikte cehiz sandıkta" düstûru ile amel etmek şarttı.

Şâyetse Hanım'ın kilerine gelince, eski efendilerinin bir erzak deposuna benzeyen zengin kilerleriyle kıyaslanamazsa da, tertemiz beyaz torbalar içinde bulguru, eriştesi, unu, kuskusu, pirinci eksiz olmaz. Yazdan kendi eliyle yaptığı domates salçası, salamura, turşuları, reçelleri raflarda boy boy sıralanırdı. Yıllanmadan kullanmadığı sabunlarına, kuruluktan rengi esmerleşinceye kadar el sürmek âdedi değildi.

Yama ve sökükle bohçası, teklifsiz misâfirlerin yanında da açılır ve teklifsiz misâfirliklere de götürülürdü. Kızlarını da hemen hiç boş bırakmaz, ellerine ya tâmir edilecek bir çorap, ya dikilecek bir sökükle verir, ya da kasnak ve gergef başına gönderirdi. "İnsan kısmı işsiz kalırsa, aklı kötülüğe kayar; çalışmaktan kimse ölmemiş" derdi.

Kışık odun kömür, eve dâima kiraz vakti girer; Ergene mandalarnın Rumeli'den getirdiği kömürler bodruma atılırken, odunlar da kesilmek üzere bahçeye dökülürdü.

Şâyetse Hanım'ın bir mârifeti de mahallenin lohusalarına yetişmekti. Ebenin gecikmesi yüzünden aldığı kaç çocuk, şimdi serpilip boy atmış, kimi genç kız, kimi delikanlı olmuşlardı. Kendisi onları ne kadar severse, onlar da ebe annelerinin etrafında pervâne idiler.

Şâyetse Hanım, becerikliliği ve hamaratlığı yüzünden ebese yetişemeyen lohusalara çağrıla çağrıla, gün oldu ki civarda kimse ondan başkasını istemez oldu. Amma Şâyetse Hanım da sırtına temiz bir elbise giyip, ellerini fırçalayarak lohusanın önüne onurdu mu, âdeta yeryüzünde bir Allah bir de karşındaki genç kadın kalırdı. Sırasına göre dakikalar, saatler hatta günler süren ağnlarla güreşen lohusayı, kâh koluna girip gezdirir, kâh yatırır, kâh kaldırır ve en garibi, kendi de o anda aynı ızdırapları çeker, aynı terleri döker, aynı acılarıyla ölür ölür dirilirdi. Nihâyet anasından kopup dünyâya gözünü açacak olan bu uzun yolların yolcusu gelir olurken, Şâyetse Hanım da beşeriyetinden maddesinden sıyrılmışçasına İsm-i Celâl çeke çeke vecd içinde, istiğrak içinde, doğanla doğurana son hizmetlerini yapardı. Nihâyet yavaş yavaş kendine gelince, bu kaygan et parçasından çıkan

[Kâhveci]

ilk feryat ile büsbütün uyanıp, dünyaya dönerdi.

Şâyetse Hanım, lohusaların âilelerinden ücret almayı hiç sevmezdi. Zira meçhul âlemlerin bir yolcusuna bu dünyaya gelmek savaşında ettiği yardımı herhangi bir karşılık mukâbilinde satmak istemezdi. Fakat onu dinlemezler, gene de **“ebe hakkı büyüktür”** diyerek bol bol hediyesini verirlerdi.

Her lohusaya gidişinde de Hâlet Hanımefendi'nin bir sözü mutlaka aklına gelirdi, Yenge hanımın büyükannesi Zekiye Hanımefendi: **“Kızım,”** dermiş, **“çocuklarınızı bütün bütün dadılara teslim etmeyin; bir daha kendinize ısıdıramazsınız. Bir de, çok çocuğa özenmeyin, sıralı doğurun, iyi**

yetiştirin. Bizim her loğusa oluşumuzda dadı ayrı gelir, taya ayrı gelir, boynumuza gerdanlıklar başımıza perişanlar takılırdı. Sizin gibi tek dadı ile çocuk büyütmezdik”

dermiş. Amma evlât sâhibi olmanın mes'ûliyet ve meşakkati mâlûm olmasına rağmen, işte Şâyetse Hanım lohusaya çağılmaktan, yedi döşeği kaldırmaktan, kırk hamamına dâvet olunmaktan baş alamazdı.

Top Yıkığı Mahallesi'nde düğünler de hiç eksik olmazdı. İbrâhim Efendi konağında iken gördüğü gelinlerin başlarında zülfi arus, parmaklarında divanhâne çivisi, hıdiv donanması, tek taşlar, damla yâkutlar, zümrütler;

göğüslerinde çark-ı felekler, kabak çiçeği menekşe ve başak iğneler; boyunlarında akar sular, gerdanlıklar, kulaklarında salkım, dut ve gül küpeler vardı. Halbuki kendi mahallesinin gelinleri, en kabadayısı, bir iğne ve birkaç bilezikten ibâret ziynetleri ile onlara yanında ne kadar sâde kalırdı. Amma gene de mes'ut gene de memnundular. Gâliba insanlar için saâdet, kendilerinden üst olanlarla beyhûde yarışmak, onlara yetişmeye çalışmak değil, kendi çevresinin en iyisi, en üstünü, en makbûlî olmasını bilmektir. Meselâ kendisi bir kahvecinin kızı olduğunu asla unutmaz, fakat bir kahvecinin kızı ne kadar düzenli, ne kadar refahlı olabilirse onu elde etmeye çalışırdı. Bu yüzden de ne İbrâhim Efendi'nin kızlarına ne de o sınıfa has imtiyazlara özenmek, elde edemediği için de kahırlanmak hatırından geçirdi. Hatta kocasının evine gelin geleceği zaman kayıncıvaldesi, gelin için bir kupa, misâfir için de beş faytondan fazla tutamayacaklarını söylediği zaman, kapı yoldaşları kıyameti koparmış: **"İnsan bir kere gelin olur, parasını biz verelim de bari on araba olsun..."** diye ayak diredikleri halde asla kabul etmemişti. **"Ben vezir kızı mıyım ki kırk elli araba tutulsun... Beş araba neme yetmemiş? Beş arabaya beş de askı lazım!"** diye etrafındakileri susturmuştu.

O devirlerde bir gelinin baba evinden koca evine gidiği de, esasları tesbit edilmiş bir merâsime bağlıydı. Dâmâdın gönderdiği arabalar, gelin evinin sokağına sıralanırdı. Atların başından sallanan askılar, dâmâdın mürüvvetine ve kesesine uygun bu bahşişlerde, gelin alayının şaşmaz âdetlerinden. Hiçbir arabacı, askı takmayan düğün sâhibine arabasını kirâlamazdı.

Sokakları dolduran bu arabalara evvelâ

dâvetliler girer, gelin ise en sona kalırdı. Telli duvaklı kızı nâmahrem gözündün saklamak için arabanın iki yanına yaygılar, çarşaflar tutularak bindirilir; yol boyunca da perdeleri kapalı arabanın içindeki gelini kimse göremezdi. Şâyet güveyinin evi yakında ise, gelin alayının yolu uzatması, bir hayli dolaştıktan sonra matlûp olan yere vâsil olması şarttı.

Nihâyet gelin alayı düğün evine geldiği zaman gene dâvetliler önden iner ve koltuk merâsimini seyretmek üzere taşıklara, merdivenlere, sofalara, salonlara sıralanıp beklerlerdi. Düğünün rûhu, hemen hemen bu koltuk merasimleri idi. Gene arabasının etrafı çarşafı kapatılan gelin, güveyinin yardımı ile arabadan iner ve kocasının koluna girerek, kendilerine çevrilmiş yüzlerce yüzün şefkatli, muhabbetli, kaskanç, hasretli, alâkalı, alâkasız, teccüssü, meraklı, beğenen, dudak büken, türlü istikâmette, türlü tesir neşredici tâkibi ortasından, ağır ağır geçip gelin odasına girerdi. İçeri adım atar atmaz güveyi hemen kapıyı örter ve genç kancını, âilenin servetine göre hazırlanmış gelin köşesine götürüp oturturdu. Bu gelin köşeleri de, incili, mücevherli, perdeler ve hârikulâde işlemelerle hazırlanır yahut kâğıttan renk renk çiçekli askılarla süslenirdi.

Dâmâdın, belki de ilk defa gördüğü kancısı bu odada ancak, iki üç dakika baş başa kalmak hakkıydı. Fakat dışarıda bekleyenlere bu iki üç dakika bile saatler sürmüş gibi uzun gelirdi. Şâyet dâmat gelin odasındaki misâfirliğini biraz uzatacak olursa, dışardan kapı yumruklanmaya başlanırdı. Zira gelin akşama kadar düğün halkında, güveyinin değil...

Heyecandan sersemlemiş olan dâmat, oda kapısını açıp dışarı adımını atar atmaz, bu defa

da az evvel aralarından geçtiği yüzlerce kadının ortasında kalırdı. Kurtulmak için tek çâre, cebindeki çil paraları uzaklara serpe serpe kendine yol açmak ve yerlere kapanan bu kalabalığın arasından sıyrılıp kaçmaktı. Nitekim gelin parası toplamak telâşına düşen dâvetlilerin ve seyircilerin üstlerine basmamak için cambaz gibi atlaya seke, merdivenlere yürüten genç adam, nihâyet kendini sokakta bulurdu. Tâ akşam olup güveyi yemeği zamânına kadar da içeride işi olmazdı.

Düğün evlerinin kapılarında mahalle bekçilerinin bulunması da âdetti. Her misâfir gelişte ucu çivili kalın sopasını yere vurmak sûretiyle misâfiri haber verir, soygun kadınlar da geleni karşılamaya koşarlardı. Halli vakitli âilelerde bir soygunun elinde buhurdan, diğerinin elinde gülâbdan olduğu halde dâvetlilere güzel kokular ikram ederek soygun odasına alır, yaşmağını ferâcesini ya da çarşafını çıkararak bohçalara koyar ve misâfiri gelinin bulunduğu odaya götürerek mevkiine uygun bir yere oturturlardı. Arkadan tatlı takımı içinde lohuk gelir, daha sonra da kahve ve şerbet ikram olunurdu.

...

Top Yıkığı Mahallesi'nin başlıca eğlencelerinden biri de sünnet düğünleriydi. Emin Efendi'yi yakından alâkalandırdığı için bu cemiyetler hemen de onsuz hiç olmazdı. Gerçi bu târihlerde Hacı Fidan, Halepli, Karlovalı Osman gibi birbirinden üst ve ehliyetli sünnetçiler var idiyse de, kendi semtinde Emin Efendi'den başkasını düşünen hiç olmazdı. Âile, çocuğunun yaşını hesap edip düğün masrafını da bir yana koyduktan sonra ilk iş sünnetçi

tutulurdu.

Eğlencelere gelince, Karagözcülerden Kâtip Sâlih, Bedestenli Kôr İzzet, Şâir Ömer ya da İskatâron Mehmet gibi san'atkarlardan birinin cemiyete revnak vermesi şarttı. Âilenin mâlî imkânları müsâde ettiği takdirde, meddahlâ orta oyunu şenliğine de diyecek olmazdı.

Fakat düğün sâhibinin bütçesi ne kadar dar ve mütevâzi olursa olsun, hokkabaz şarttı. O zamânın oyun kolunun meşhur san'atkarları arasında da Yâsefinoğlu, Portakaloğlu, Usta Kanarya, Çiçekçioğlu gibi nükte ve cinas ustaları başta gelirdi. Fakat bunların üstün ve seviyeli san'atları muhakkak ki çocuklardan ziyâde büyükleri güldürüp eğlendirirdi.

Düğünün yapılacağı yer, her zaman için hazır demekti. Konaklarda, köşklerde meydan düğünleri yapılabilecek salonlar ve bahçeler vardı. Orta halli âilelere gelince, sayfiyede olsun, şehirde olsun, bahçesiz, sofasız, taşlıksız bir ev bulmak mümkün değildi. Onun için de üç dört odalı yerlerde bile çocuğun yatağını koyacak geniş bir sofa dâima mevcuttu. Ya da yatak, bahçedeki çardağın veya ağaçların altına konur, her taraf fenerlerle aydınlatılarak hokkabazın, Karagöz'ün, meddahın, saz takımının, orta oyununun sıra sıra meydana çıkmasını bekleyen dâvetliler için bu bahçe, âile târihinin sayılı günlerinden birini yaşar ve aşağı yukarı yirmi dört saat, âhenk ve eğlence devam ederdi.

Sünnet düğünleri, o devir cemiyetinin parmakla gösterilecek kadar sayılı gece hayatından biriydi. Gerçi düğün gündüzden başlarsa da, asıl revnaklı ve parlak saatleri, yıldızlar altında devam ederdi.

Düğünün, sünnet gününden evvelki hazırlığı da gene gelenekleşmiş çizgilerle başlardı. Sünnet

olacak çocuk birkaç gün evvelinden sünnet üniformasını giyerek Eyüp Sultan'a ve diğer ziyaret yerlerine götürülürmüş. Daha sonra âilenin büyükleri ziyaret ettirilerek el öptürülmüş ve böylece de çocuk, sünnet olma havasının içine sokulmuş olurdu.

Eski devirlerde sünnet çocuğuna verilen bahâ biçilmez hediyeler arasında, altın ve gümüş divitler, hokka takımları, mücevherli cüz keseleri, elmas yüzükler, murassâ kılıçlar, saatler, tezhipli, incili kitaplar, rahleler, saraçlıkla kuyumculuğun elbirliği ederek hazırladığı at eğerleri bulunurdu.

Enderun Târîhi muharriiri Atâ Bey'e Serâsker Hüsrev Paşa'nın verdiği sünnet hediyesinin hikâyesi zamânımıza kadar gelmiş bir varlık tablosudur. Şöyle ki, uzun seneler geçip de Atâ Bey sıkıntıya düşer olunca, satacak bir şeyler arar. Hatırına paşanın: **"Kusûra bakma oğlum, fakirlik zamânımıza rastladı.."** diye küçümseyerek vermiş olduğu zarf-fincan gelir. Böylece de o çocukluk hâtırasını mezâda çıkarır. Bu satıştan, Atâ Bey'in eline geçen para o kadar tahminin üstünde olur ki, bir kısmı ile evini rehinden kurtarır, bir kısmı ile tekmil borçlarını öder. Kalanı ile de, çoluk çocuk hacca gidip gelirler.

On dokuzuncu asır ortalarında sünnet çocuğunun mücevherlerle süslü nazarlıkları fesler başlarında, cüz keseleri boyunlarında, göğüslerinde hamaylılar takılı, şallarla süslü atlara bindirilerek, bir tarafta davullar zurnalar, bir tarafta ilâhiler kasidelerle sokak sokak dolaştırılması âdeti. Fakat zamanla bu usûl daha sâdeleştirilerek çocuklara yalnız sünnet üniformaları giydirilip ziyaretlere götürmek âdeti kalmıştı.

Bundan elli altmış sene evveline kadar

çocukların tepelerinde bir tutam saç bırakıp örmek usûlü de yer yer yaşıyordu. **"Sünnet saçı"** denen bu örgü, sünnet günü kesilirdi.

Günlerce evvel sünnet olacağını kabul etmiş ve kendini buna hazırlamış olan çocuk, mizâcına göre, cesâretli ise sünnet olacağı odaya kendi gider; korkaksa kucakta götürülürdü. Ameliye esnâsında, gene huyuna, tutumuna göre cesur ise sâdece sararır, fakat ses çıkarmaz. Yaygaracı ise, feryadı basardı. Fakat ellerinde def, ağızlarında boru, hazır bekleyen hokkabazlar, curcunabazlar çocuğun feryadını basturarak bir şamata ile:

- Heceeyt oldu da bitti mâşallah, oldu da bitti mâşallah! diye bağırarak şaşırtıp susmaya mecbur ederlerdi. Çocuğun sünnet olması düğünün de başlaması demektir.

...

Bir gün Emin Efendi ile Şâyetse Hanım baş başa vererek, dişlerinden tınaklarından arttırabildikleri beş on kuruşu artık bir münâsîp yere kapamak sırası geldiğine karar verdiler. Kızlar büyüyordu amma, ellerinde avuçlarında ne varsa onların cihazlarına sarfedecek değillerdi ya... Bunca yıldır oturdukları eve kirâ vermiş bir yandan da, elin malını harap etmek korkusuyla durmadan orasını burasını tâmir edip masraf etmişlerdi. Gene de bu işte devam ederlerdi amma, ne çâre ki ev sâhibi ölmüş, vârisleri ise hâzıra kondukları diğer mülklerle beraber bu evi de satılığa çıkarmışlardı. İşte, paralarını kapatmak için bundan münâsîp yer mi olurdu? Seneler senesi evlât gibi üstüne titredikleri, içinde bunca iyi günler geçmiş olan bu evi neden satın alıp kirâdan kurtulmasınlardı?

Emin Efendi'nin vârislerle temas edip işi

halletmesi uzun sürmedi. Yalnız fiat meselesi kan kocayı biraz düşündürdü. Peşin para iki yüz lira istemişlerdi. Onların ise ancak yüz elli liraları vardı.

Daima her işi kolayından alan Şâyetse Hanım, böyle hayırlı bir teşebbüste kocasına destek olmaz da ne yapardı? Bir ev sâhibi olup, her ay borç öder gibi verdikleri kiradan kurtulmak, her türlü fedâkârlığa değirdi. Başkasının sarayında oturmaktansa kendi kulübesinde yaşamak elbette yeğdi. Zâten bu dünyada helâl ve mübârek olan birkaç şey vardı: Kadın için koca; erkek için karı, evlât ve mal. Evet, başkasının konağında köşkünde hatta sarayında olmaktan, anahtarına sâhip bulunacağı bir evceğizi her zaman tercih ederdi. Aradaki açığı kapatmak için borçlanmaktan korkan Emin Efendi çâre düşünce dursun, karısı, heyecandan büsbütün yuvarlanmış gibi açılan gözlerini kocasına dikerek:

- Üzülme efendi, üzülme... gelin olduğum zaman annenin el öpmelik diye taktığı broşla, rahmetli Büyük Efendi'nin verdiği bilezikleri satarsız. Yetişmezse beş on lira borçtan korkmam. Bir iki loğusa, birkaç sünnet düğünü derken, olup biter.

Emin Efendi, güneşin suyu kurutması gibi, sıcak alâkasıyla bütün güçlükleri defeden, bütün ağırlıkları üstünden çekip kaldıran karsına her zaman minnettardır. Bu teklif ile de gene Şâyetse Hanım kocasına bir kolaylık kapısı açmış oluyordu. Emin Efendi, satış muamelesi için birkaç defa tapuya gidip geldi. Her seferinde yorgun fakat neş'eli olarak dönüyordu. Fakat bir gün, daha içeri girer girmez:

-Hanım, dedi. Bu gün Sultanahmet'ten geçiyordum; bir mektebin balkonuna gençler

dolmuş: "Harp isteriz! Kahrolsun Bulgarlar, Kahrolsun Sırplar!" diye haykırıyorlardı. Divanyolu'ndan Beyazıt'a çıktım. Orada da küme küme gençler gene bir şeyler söylüyor arkasından hep berâber: "Kahrolsun" diye bağırıyorlardı. Ben câhil adamım amma tecrübeliyim. Hem de memleketimi severim. Böyle yok yerden iş çıkarmak uğursuzluktur. Başkalarını kahredelim derken arada biz kahrolmayalım da...

Şâyetse Hanım sinirlenmişti:

-Eh, dedi. Onlar bağırıyorlar da sen sustun mu?

Emin Efendi, her zaman ölçülü ve mantıklı konuşan karsının bu azarlaracasına sorduğu suâlê şaşırtı kadar tutulmuştu da...

-Yâni ben de mi onlarla birlik olup bağıracaktım? diye sordu.

- Yok canım öyle demek istemedim. Hani yanlarına yaklaşıp da, elebaşlarına bir iki lâf edemez miydin?

-Aman hanım, sen çocuk olmuştun. Koskoca delikanlılar, seni beni dinleyip haykıracak değiller ya... doğru eğri, bir şeyler biliyorlar ki bağırıyorlar.

Şâyetse Hanım'ın yüzü, az rastlanan kederli bir ifade ile ciddileşmişti. Kocasına her zaman "Efendi efendiciğim" diye hitap eder, fakat kırk yılda bir aralan şeker renk olacak olursa "Emin Efendi" derdi. Şimdi de yuvarlak ve etli dudakları heyecandan titreyerek:

-Emin Efendi, iş senin bildiğin gibi değil... Çoluğun çocuğun hiç işi kalmamış da, kendiliklerinden bağıracaklar öyle mi? Bütün bu mendeburlukların altında para oynar para.. Beş kişi zıkkımlanır, beş yüz kişiyi kandırıp kanına girer. Rahmetli Büyük

Efendi, bu işleri hem çok iyi bilir, hem de söyler dururdu. Yakın akrabalarını hareme aldırır, ben de kahve şerbet götürüp tepsiyi beklerken konuşmalarını dinlerdim “Hep dost kabalı düşmanların yüzünden iş görülemiyor. Memlekete kim hizmet ederse hemen biri gelip çelme atıyor” derdi. Sanki hürriyet oldu da milletin yüzü mü güldü? Sâde şu bizim mahalleden kaç zavallı zindanlarda iniyor.

Son cümle, Emin Efendi’yi de coşturmuştu. Karşına dikilmiş bir hayâli kovar gibi:

- O tarafı hiç açma, dedi. Ve biraz sustuktan sonra da önüne gerilen o hayal, sanki içindekini söylemeye zorlamış gibi devam etti:

- Dün bizim Nazmî’nin babasını gördüm. İhtiyarcık sel sel ağlıyordu. Güvâ oğlanın kahvehânesinde İtilafçılar toplanıyormuş. Toplanır a.. Müşteri bu. Gelenlerin kim olduğunu kahveci ne bilsin? Kalkıp da her gelene sen İttihatçı mısın İtilafçı mısın ? diye soracak değil a... amma gel de derdini anlat. Vay onları dükkânına topluyorsun.. diye Bekir Ağa’da yediği dayaktan bir gözü kör olmuş. Amma daha babası bilmiyor. Bir de bunu duyacak olursa yüreğine iner ölür.

Bizim işlerinde artık tadı tuzu kalmadı. Handiye memlekette nefes almak bile İdâre-i Örfiye’nin izni ile olacak... sonra da bunun adı hürriyet...

***

Şâyeste Hanım’la Emin Efendi içinde çoluk çocuk sâhibi oldukları evin kirâcısı olmaktan çıkıp minnetsizce başlarını sokacak bir mekânları olduğu için bahtiyar idiler. Bu arada ufak tefek bir tâmir de yapalım derken işi biraz büyüterek, saçakların derelerinin ve kaplamaların elden geçmesi icap edince masraftan yana hayli sıkıştılar. Şu var ki, evin de yüzü gözü yerine gelmiş kuş kafesi gibi şirin olmuştu. Tâmir işi biter bitmez artık efendizâdelere bir ziyâfet çekmek isterdi doğrusu... Bahçeden istifâde etmek için de hem de biraz acele etmeliydi. İncirler cevizler olmuş, sonbaharın sayılı fırtınaları yaklaşmıştı.

Amma kışla berâber yaklaşmakta olan bir başka fırtına daha vardı ki, Şâyeste Hanım’la Emin Efendi’nin, ev almak, ev tâmir etmek gibi aylardır devam edegelen zevkli heyecanlarına da, dâvet, ziyâfet ve şenlik niyetlerini de âdeta dondurup taşıtırıverdi. Zira şehrinde ardi arası kesilmeyen nümâyişler, yüksekten atıp tutan gazeteler ve bir takım gençlerin taşkınlıkları, herkesle berâber onları da huylandırıyor ve uzaklarda dolaşan barut kokusunu gittikçe yaklaşıyordu.

Nihâyet günün birinde olan oldu ve memleketi hem haysiyetinden hem de can evinden vuracak olan Balkan Harbi patlak verdi.

Paşazade

Sait Faik Abasıyanık

AYŞELERİN evi sur haricindedir. Bizimki, Hüsamettin Paşa'nın kocaman duvarları arasına hapsedilmiş, çam ağaçlı-havuzu balıklı ve fiskiyeli imiş-eski konaklardandır.

Kış akşamları bankadan dönerken birinci mevkide, ilk zamanlar maâşım kırk beş lirayı bulmazken yan gelir oturdum. Bütün Topkapı eşrafı selamımı iade eder, kimi omzumu okşar, kimi halû hatır sorardı.

Anam koca konağın içinde hatıraların, duvarlara asılmış Hüsamettin Paşa'dan kalma yağlıboya resimlerin, sedef kakmalı cıgara

tablalarının arasında günlerini bir böcek gibi geçirirdi. Eve ben gelince biraz canlanırdı. Çamın altındaki büyük tel örgülerle kaplı, baba yadigarı kümesteki tavuklar yumurtlamışsa ıspanaklı iki yumurta pişirirdi. Ne konu komşu evimize ayak basar, ne şişli tarafında oturan eski akrabalar konağımıza uğrardı. Anam: "Hüsamettin Paşa'nın geliniyim" der dayatır, ara sıra uğrayanlara bin sekiz yüz seksen iki modası, elbiselerle çıkar; mütemadiyen Paşa babamuzdan bahsederdi. Babamın kolağası payesi aldığı gün evin bahçesinde yapılmış bir şenliği,

gelene gidene, hatırlayıp hatırlamadıklarını sorardı. Son pandantifini sattığı gün, ben de bankadan ilk maaşımı almıştım. Evimiz senelerdir kırk beş lira para görmemişti.” Ayda kırk beş lira ile Topkapı’ da neler yapılmaz?” dedi anam. “Bahçeyi mi düzeltmeyiz, tavuklar mı almayız, piliç mi çıkartmayız, çamı mı budatmayız, havuzu mu tamir etmeyiz?”

- Anneciğim, dedim, kırmızı balık da alalım havuza. Nerede satarlar acaba?...

- Mısır Çarşısı’nda bulunur yavrum! dedi. İlk tokmaklı guguklu saatin zincirini çekti. İlk defa olarak gördüğüm bir amme cüzünden bir şeyler okudu. Cüzünü okuduktan sonra yine ilk defa olarak, Hüsamettin Paşa’nın geliniyim, diyen halini mahsus bir , nasıl söyleyeyim, af buyurun, fiyakayı bozmamak gayretiyle yaptığını anlatan bir tavırla:

- Artık, dedi, Hüsamettin Paşa’nın gelini değilim, oğlum. Banka memuru Bay Recai’nin anasıyım.

O zaman benim de yüreğimden bir şey koptu. Ben de ilk defa olarak bir şey yaptım. Onu öptüm. Bahçeye çıktık. Babamın kolağası olduğu günkü gibi, sanki bütün bahçe, Japon fenerleriyle süslüydü.

İşsizlikten bütün içerdim. İşe girince bıraktım. Fakat birinci mevki tramvay arabalarından akşamüstü Topkapı’ya dönmeyi güzel bir itiyat halinde muhafaza ettim. Ne güzel olurdu! Kimse konuşmazdı. Tramvay mahallelere sapardı. Meydanlara varırdı. Yanımız sıra çıplak bacaklı çocuklar koşar, gitgide geri kalırlar en arkaya atarlardı.

Yangın yerleri korkunç, garip, uzak, yabancı, hatırsız, nerelere kadar giderdi bilmem?

Bir kafesten bir genç kız birinci mevkideki genç erkeğe bakardı . Son durakta iner, geriye dönerdim. Portföyümü sallardım. Bakanlara selam vermezdim. Fakat iyi delikanlı, sessiz çocuk, iş bulmuş, aferin! Çalışıyor, dediklerini duyardım. Bazen Hüsamettin Paşa’nın torunu da derlerdi. Ben de anam gibi bundan garip bir gurur da duymaz değildim.

Tramvayda en büyük dostum Zekâi Bey’di. Bazan yan yana düşerdik. Ben etrafımı göremezdim. Gazetemi okurdum. O, yangın yerlerine bakar, yıkılmış çeşmelere hayıflanır:

- Harap... Harap.... İstanbul.... Nerede o eski İstanbul? Bu taraflarda oturmak doğru değil... İnsan ihtiyaçladıkça konfor ihtiyacı da başlıyor hazret! derdi. Sonra :

-Valide Hanım’a arzı hürmet ederim, ellerinden öperim efendim.

- Teşekkür ederim efendim, bilmukabele efendim.

- Geceler hayrolsun!

- Geceler hayrolsun!

Bir gün her nasılsa bir ikinci mevki tramvaya atlamış bulundum. Topkapı’ya işleyen çift tramvay arabalarından yalnız bir tanesi kırmızı renklidir. Zekâi Bey ve ben gibiler bu tramvayı beklerler. O gün biraz geciktiğim ve tramvay da hemen geçip gittiği için arkadaki römorka atlayabildim.

Ayşe’ye orada rastladım. Ben çok mahçubumdur. Ayşe derhal dostluk tesis eden garip ve şimdiye kadar roman ve hikâyelerde bulunduğunu işittiğim Avrupalı bir İstanbul kızı idi. İnhisarlarda çalışıyordu. Tramvay tenhaydı. Dışarıda yağmur yağıyordu. İçeride insanlar, bir çorba düşünen açlar gibi hazin ve sessiz, sakalları uzamış ve

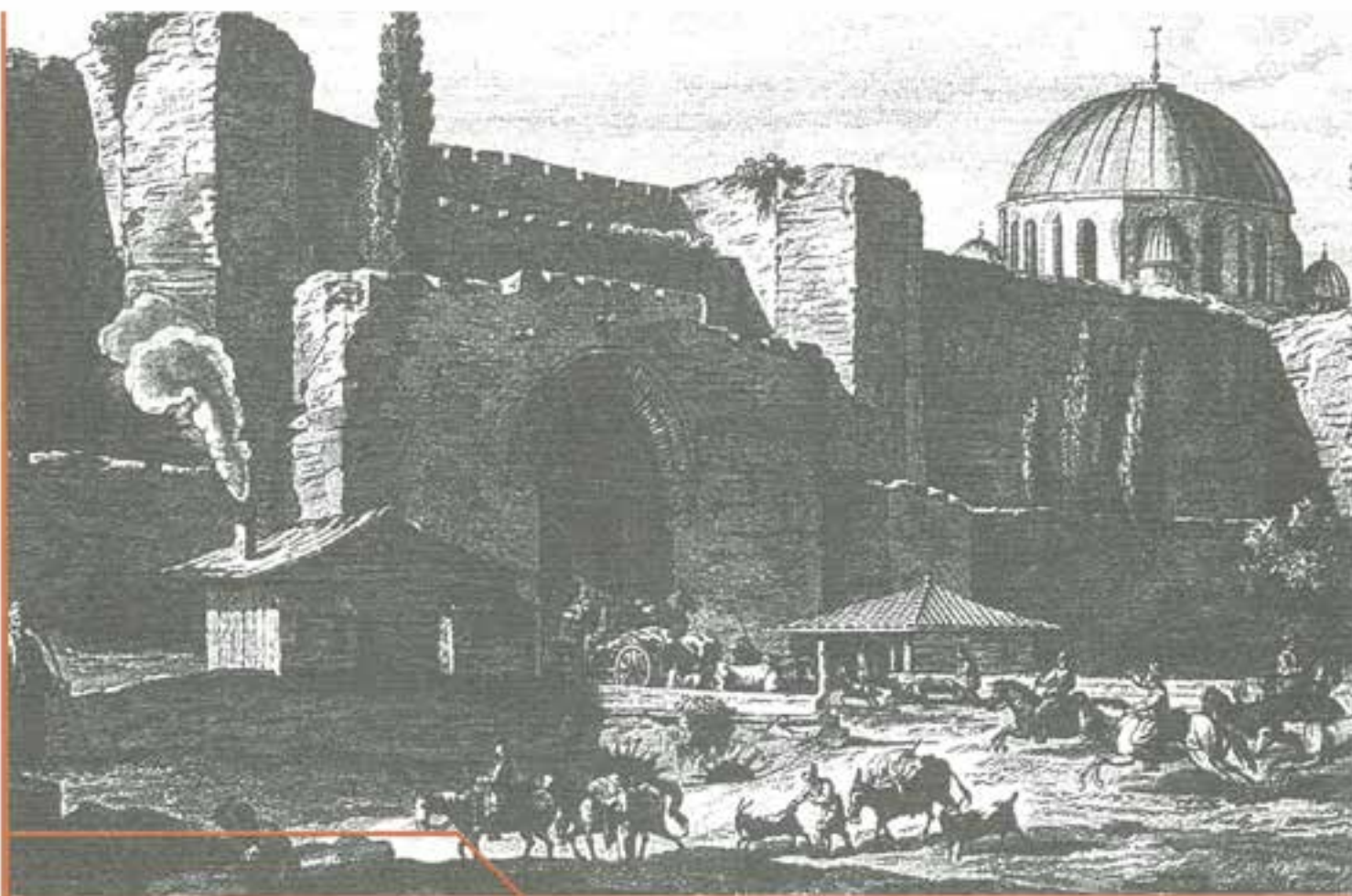
iyi çehreli idiler. Yerler tamamen doluydu. Fakat ayakta da kimseler yoktu. Sirkeci'den her tarafı ıslanmış, kasketi elinde bir çocuk girdi. İhtiyar bir adam, yanındaki arkadaşını biraz sıkıştırarak bu çocuğu tatlı ve muhabbetle dolu bir hareketle yanına aldı.

Sonra yine dışarıyı görmeden , şen, şakrak, yorulmaz, çapkın ve genç bir biletçinin şaklabanlıkları arasında meçhul bir çorbaya insanlar gidiyorlardı. Ne güzeldi!

İşte o akşamdan sonra birinci mevki tramvay arabaları Topkapı'ya doğru çekip giderlerken ben römorka atlar ve kendi kendime: Topkapılı Ayşe'ye ve Topkapılı Ayşe gibilerine rastlamayacağımı bilsem, birincinin meşin, yaylı koltuklarına kurulur; yangın yerlerini , harap camileri ben de Zekâi Bey gibi seyreder, içerenirdim, derim.

Yeni Mecmua (9) 30 Haziran 1939'da "Son Paşazade" adıyla yayınlanmıştır.

EDİRNEKAPI

Edirnekapısı Nasıl Bir Yerdir?

Osman Cemal Kaygılı

■ STANBUL'UN eski, büyük ve parlak bir tenezzüh mahallisi olan Edirnekapısı otuz, otuz beş sene kadar oldukça ıssız, sessiz, münzevi ve harap bir hayat geçirdikten sonra son senelerde gene eski halini almağa, hatta bu defa eski halini de geçmeğe başladı. Bir zamanlar bir tarafta Bayrampaşa gibi yemyeşil, sulak bir mesiresi, diğer taraftan muhtelif tiyatro, ortaoyunu, hokkabaz ve cambaz mahalleleri ve daha biraz ötede mısırtarası, Otakçılar çayırı, eğlenti yerleri yaz cumalarında hıncalıncı seyircilerle dolan bu semtte vakıa bu gün ne bir tiyatro, ne de başka bir eğlencehane, ne bir cambaz çadırı yoktur; fakat İstanbul halkının bir iki senedir ya cumaları ya pazarları buralara gösterdikleri tehacüm görülecek şeydir. Hele Cuma akşamları kalenin o daracık kapısından içeriye ve dışarıya akan insan seli ile bu selin arasından girip çıkan yüzlerce araba, otomobilin manzarası pek hoştur. Hoştur amma, belediye mi, evkaf mı, İstanbul müzesi mi, Turing kulüp mü, yoksa vilâyet mi, buraya her neresi karışıyorsa bir an evvel bu daracık kale kapısının bir çaresini bakmaz, Cuma ve Pazar

günleri gerek ahalinin, gerek nakliye vasıtalarının içeriye, dışarıya girip çıkmaları için ya bu daracık kapıyı genişletmez, yahut o kapının yanından genişçe başka bir geçit yeri açmazsa vay bundan sonra oradan geçeceklerin haline, vay bundan sonra o kapının başına geleceklere! Korkarım ki, bu gidişle günün birinde yani bir Cuma günü akşamı kalabalığın dehşetinden o kapıyı birdenbire tıkatacak; ne insanlar, ne arabalar, ne otomobiller ileri geri gitmek için bir adım atabilecek ve böylelikle o daracık menfez tıkanınca içerideki içerde dışarıdaki dışarda kalıp o geceyi böyle geçirecek! Ve belki de bir Cuma akşamının alaca karanlığında o daracık menfezden geçmek isteyen nakliye vasıtaları arasında feci bir müsademe olacak!

Yazın tatil günleri kafil kafil buraya akın edenlerin ekseriyeti kalenin dışında ve hemen kale duvarlarının bitişiğindeki eski tarihi kahvelerin geniş bahçeleriyle Topkapı tarafındaki Beylerbeyi çeşmesinin küçük korusuna dolar, bunlardan bir kısmı da Eğrikapı cihetinde Mısırtarası denilen ve öteden beri İstanbul'un en külüstür mesiresi

sayılan ağaçsız, gölgesiz, çırpıplak Musevi mezarlığına gidip yayılır. Fakat diğer bir kısım vardır ki onlar buralarda oturmaz, hatta bazıları oturmaya bile tenezzül etmezler; onlar Edirnekapı'sından dışarıya çıktuktan sonra ya otomobillerle ya arabalarla, yahut sabah serinliğinde atlarla, eşeklerle ve bazıları yaya olarak yarım saat ilerideki Topçular bağlarına, Kazıklı'ya , Şifahavuzuna ve Maltepe'de iki senedir açılmış olan yeni nümune üzüm bağlarına giderler. Zaten Edirnekapı'nın hakikaten gezilecek, görülecek, oturulacak, eğlenecek yerleri de buralardır. Topçular bağları İstanbul tarafının tıpkı Çamlıcasıdır. Zaten Çamlıca ile karşı karşıya olan Topçular gerek hava, gerek manzara itibarıyla Çamlıca'dan pek aşağı kalmayacağı gibi Maltepe'deki nümune bağlarının da letafetine de öyle pek kolay kolay doyulamaz.

Buralarda nasıl üzüm , salkım , şarap, incir safası sürüldüğünü mevsimi geldiği zaman ayrıca yazarsınız. Gelelim şimdi gene Edirnekapısı'nın meşhur simalarını takdim ediyorum.

1 - Doktor Buci Dimitraki Ef. kendileri anasıl Piremidi'lidir. Arnavutçası, Türkçesinden, Rumcasından daha kuvvetli ve Fransızcasından daha fasihtir.

Asıl ismi Buci Dimitraki'dir amma o civar halkı arasında ismi “Şapkaklı”dır. Çünkü mumaleyle, daha fes devrinde bile o civarda mostralık olarak melon şapka ile gezer ve beynelâhali “Şapkaklı” diye anılırdı.

Kendisi gayet hoşsohbet, alaycı, şen ve tok sözlü bir adamdır. Doktor müthiş bir içki aleyhtarı olduğu için ayyaş hastalarına ilk söz şudur:

- Kaç okka yazayım reçeteye, meze de

beraber yazayım mı, yoksa sade rakı mı yazayım?

2 - Kasap Siko... Bu da doktorun hemşerisidir. Siko gündüzleri dükkânında müşteri olmadığı zamanlar Niko'nun kahvesinde boyuna iskambil oynar, akşamları da doktordan gizli boyuna çakıştırır. Kasap Siko'nun her tabiatı hoştur, yalnız etle beraber müşteriye yutturduğu kalın kâğıtlar pek nahoştur.

3- Tramvay kondüktörü Lâmi Efendi. Alın size bir tip ki İstanbul'da eşi varsa domina! Bir zamanlar jandarma idi, mütarekede Beyoğlu'nda bir Fransız askerini mi vurdu ne yaptı, birkaç sene Bostancı'daki İngiliz hapisanesinde yattı, sonra çıkınca bir müddet seyyar fındıklık fıstıklık etti, daha sonra kahveci oldu ve en nihayet kondüktörlükte karar kıldı. Alaycı mı alaycı, hazırcevap mı hazırcevap, nüktedan mı nüktedan... Birçokları derler ki:

Eğer biletçi Lâmi Defterdarlı vatman İsmail'in arabasına düşerse Fatih'ten Harbiye'ye kadar giden yolcular gülmeden katılırlar. Çünkü İsmail de Lâmi gibi durduğu yerde neş'e icat eden bir adamdır. Kondüktör Lâmi aynı zamanda edebiyat meraklısıdır. Okumadığı roman, hikaye , şiir, makale hemen hemen yok gibidir. Edebiyat-ı Ceddidecilerden bu günkü en genç yazıcılara kadar hepsini okumuştur, hepsini eserleriyle tanır.

4 - Kabzımal Niğdeli Kılıman Efendi...

Bunun bir adı da Aşık Garip'tir. Hovarda mı hovarda, kaygusuz mu kaygusuzdur. Yalnız daima bir düşüncesi ve hiç ağzından düşmeyen bir sözü vardır ki o da şudur: “Lokman Hekim'in yediğini yemeli,

(Edirnekapı'da bir
deve kervanı)

Yarabbi şükür demeli!"

Buranın meşhur tiplerini birer birer saymak uzun süreceği için bazılarını da sade isimleri rümuşlarile tanıtayım bari.

Arnavut bakkal İstirati Efendi: Tinya tinyata

Aşçı Hidayet Efendi: Merhaba omuzdaş!

Orman memuru Hüsnü Bey: Gool!

Gazinocu Rıfkı Bey: Buyrun beycim!"

Çoban Osman'ın hanım: Kocam paşa olmuş,

doğru mu?

Edirnekapı'nın bütün bu saydığım simalarının içinde en meşhuru bundan iki ay evvel ölen Hafız Hamdi Efendi idi ki, bu adamın maceraları anlatmakla bitmez. Rahmetli Hafız hakkında tafsilat almak isteyenler bizim Mahmut Yesari ile Kemalettin'e şöyle bir müracaat etsin, onun hikayelerini dinleyerek saatlerce gülsünler.

Edirnekapi Tramvaylarında Curcuna!

Osman Cemal Kaygılı

EVVELKİ haftaki köşe bucakta *[İstanbul Balıkpazarında Neler Görürsünüz başlıklı yazı]* Balıkpazarı- Balat otobüslerinin hal ve manzarasını yazmış, bir çok şifahi afecinler almıştım. Bu gün de Sirkeci- Edirnekapi tramvaylarının hal ve manzarasını yazıyorum.

Türbede tam yüklerini almış olan arabalar Çarşıkapı'ya geldiler mi, artık niye dururlar anlaşılmaz! İncecek mi var dersiniz?

Fakat, Çarşıkapı'da, Beyazıt'ta, Şehzade'de inmek için Sirkeci'den, Eminönü'nden Edirnekapi tramvayına binenlerin akıllarına şaşayım! Fatih- Harbiye, Beşiktaş- Fatih, Beyazıt- Kurtuluş, Maçka- Beyazıt arabaları dururken bu yalın mesafe yolcularının Edirnekapi cenderelerine tıklıp ta yarı yolda inmek için çektikleri müşkülât ve meşakkat her halde yenir yutulur zorluklardan değildir. Bu zavallılardan incekleri istasyona inemeyip de bir iki istasyon ileri gidenlere gülmekten başka elden ne gelir?

Türbeden zaten yüklerini almış bir halde Çarşıkapı'ya gelen arabaların oradaki halini bir görmelisiniz! Geçen gün Vakit başmuhariri Mehmet Asım Beyefendi üstadımız, cihan politikasından bahsederken bütün devlet ve milletlerin nefsi nefsi diye bağışıklarını, her kesin kendi derdine düştüğünü ve bu badirede gemisini kurtaranın kaptan olduğunu söylüyordu. İşte size cihan politikasındaki bu acayip misalin küçük bir nümunesi: Eğer bu nümuneyi gözünüzle görmek, kulağınızla işitmek ve kalbinizle tasdik etmek istiyorsanız, lütfen bir akşamcık, geç vakit, Çarşıkapı tramvay durak yerine teşrif ediniz! Hayır, hayır bunun daha canlı, daha şanlı, daha velveleli bir şeklini görmek isterseniz, Çarşıkapı'dan da vazgeçin de yağışlı bir akşam, saat beşten sonra Beyazıt havuzunun kenarına geliniz! Aman Allahım, zaten tepeden tırnağa kadar dolu bir halde fırtınaya, dalgaya tutulmuşta karanlık ve enginde gideceği yolu şaşırılmış bir gemiyi andıran arabalara burada bekleyen halkın

yeniden hücumu yok mu? İşte bu hal, işte bu manzara ne kalemle, ne de fırça ile kolay kolay tasvir edilebilir.

O müthiş hücumun tahammülsüz akıntısıyla, bakarsınız, eskaza, ana içeriye girer, kızı dışarda kalır, oğlan sahanlığına tıklar, babası yere yuvarlanır ve nihayet, adamcağızın birinin vücudu içeride, paltosunun etekleri dışarda iken naçar tramvay kalkar ve ondan sonra feryatlar başlar:

- Kız nerede ayol? Kız dışarda kaldı?
- Babam yere yuvarlandıydı kalktı mı?
- Yahu, benim paketin biri ne oldu?
- Amanın ayağımdaki lastiğin biri düşmüş!
- Biletçi, zili çal, ben Çarşıkapı'da inecektim, halbuki Beyazıt'ta da inemedim, nereye gidiyoruz böyle?
- Bayrampaşa'ya!

Ondan sonra işin acıklı tarafı biraz durur, alay faslı başlar:

Tekirsaraylı bir Musevi matmazel - Ah, ah, ah!
Benim çanta kırıldı! (kırıldı)

Karagümriklü tknaz bir hanım- Benim kaburgalarım kırıldı, senin çantan kırılmış çok mu?

Önde oturan bir kocakarı arka sahanlıktaki küçük torununa seslenir:

-Necati erzak torbasını sıkı tut düşmesin!

Çocuk -Haminne erzak torbası sende değil mi?

Kocakarı -A. Üstüme iyilik sağlık, ayol
Beyazıt'ta iken torba sende idi.

Çocuk -Bende yok!

Kocakarı -Biletçi, bizim torba nerede?

Kıranta bir Ermeni -Hanım valde, torbanın, çorbanın sırasındır şimdi! Bu kışta, âfette canını selâmetten evine attığına şükret!

Kocakarı -Tramvay değil bu, âdeta cendere!
(Bir genç çarşafı kadına dönerek) hanım, çarşafının altındaki sakın bizim torba olmasın!

Sultan Mahalleli genç kadın -Bunadın mı sen avşamlayın kocakarı? Senin torban ne arar benim çarşafımın altında?

Kocakarı -O ne ya kucağındaki?

Genç kadın -(Çarşafını açar) elinin körü, görmüyor musun çocuk işte!
(Bu aralık kadının kucağındaki çocuk uyanır ve başlar) - Üvve...üvve...üvve...

Sahanlıktan bir külhan beyi -Dandini dandini dastana!

İçeriden bir Ermeni -(Aynı makamla) geldik Çukurbostana!

Biletçi -Çukurbostana daha gelmedik!! Haydi efendim Malta, yok mu Malta'ya inecek?

İki kadın -İnceğiz amma, nereden inelim ayol?

Musevi matmazel -Merak etme hanımefendi, biletçibaşı şimdi pencereyi açacak, oraya merdiven dayayacak oradan inersiniz!

Biletçi -Yürüyelim efendim?

Ermeni -Yürüyelim amma ahpap, Allah yürü kulum demeyince bu cendere içinde yürümek kabildir?

Biletçi -Canım biraz kımıldayın?

Yolcular biraz kımıldanacak olur ve ön taraftan bir feryattır kopar:

- Eyvah, yumurtalar!

Bir ses -Bitti üstüm mahvoldu! Kardan gene bu akşam dayak var!

Kocakarı -Oh, oh! Afiyet olsun!

Yumurtaları kırılan zat -Çenen tutulsun!

Tevekkeli senin torban kaybolmamış!

Kocakarı -Torbam kayboldu ise canım sağ

[Fatih - Edirnekapi
tramvay yolu
haritası]

olsun! (Torununa seslenir) Necati, torbayı buldun mu?

Çocuk -Buldum haminne!

Kocakarı -Nerede imiş !

Çocuk -Sarhoşun biri üzerine oturmuş!

Kocakarı -(Telâşla) Ne ! Eyvahlar olsun!

Piçiko boğulmuştur!

Ermeni -Piçiko da kim ?

Kocakarı (döğünerek) -Kedi yavrusu!

Biletçi -Ne dedin, kedi yavrusu mu? Olmaz

Hanumnine, canlı hayvan yasak, haydi aşağı!

Çocuk -(Arkadan) Boğulmamış amma haminne, yalnız torbayı ıslatmış, içerideki şekerler sırsıklam olmuş!

Kocakarı -Bak başıma gelenlere ! Yarın ben helvayı ne ile pişireceğim?

Kahkahalar arasında biletçi -Haydi Edirnekapi tamam!

Kocakarı -Gözün kör olsun imam!

Ermeni -Hangi imam?

Kocakarı -Bu kedi yavrusunu bu gün benim başıma saran o damadım olacak imam!

Çuvalcı Şeyhinin Halefi

Osman Cemal Kaygılı

ÇUVALCI Şeyhi esseyid Mehmed Kadri Efendi'nin mahdumu Cemil, 1317 (1901) senesi bidayetinde onsekiz yaşında iken devam ettiği mektepten son defa olarak tard ve mahalle imamının himmet ve gayretiyle çalıştığı hıfzı yanda bırakarak, öteden beri heveskar bulunduğu Edirnekapısı tulumbasına senede bir çift yemeni ve bir dizlik tayin ile ikmal efradı olarak kaydolundu.

Fakat bu hususta o zavallı çocukta hiç bir kabahat yoktu. Evvela yetiştiği muhit, ikamet ettiği mahalle-ki Eyüp'de bülbülderesi- ve o semtin bütün sivri siyah fesli, belleri kuşaklı, paçaları bol ve kadifeli gençleri, çapkınları, eli bıçaklıları, saniyen anasının babasının, kendisine son derece yüz vermeleri onu böyle

pek genç yaşında rüşdiyenin ikinci sınıfından tulumbacı koğuşuna aktardı.

Bir sene kadar cuma, pazar muntazaman talimlere devamdan ve tulumbanın öñü sıra yangın yerlerine hortum, baskı kolu, boru taşıdıktan artık o da oldukça usta oldu. Üçüncü, dördüncü takımlarla beraber sınık almaya başladı.

Cemil esasen pek gabi değildi. Sevdği bir iş olursa üstesinden kolayca geliyordu. Tulumbacığa ise adeta aşık olduğundan dört elle sarıldı. İki senenin içinde sanatında o kadar terakki etti ki koca İstanbul'un bütün eski tulumbacıları kendisini takdir ettiler ve adeta kıskanmaya başladılar. Hatta, bir aralık onu Galatasaray, Altıncı Daire gibi tulumbacığın en parlak yerlerinden dolgunca

[Tulumbacılar]

bir aylıkla davet ettilerse de o, babasının şedit itirazları ve anasının yalvarıp yakarmalarına dayanamıyarak bu davetlere icabet edemedi.

Cemil'in sesi de güzeldi. Esasen tekkede zikirlerde ara sıra ilahiler de okurdu. Arkadaşlarıyla birlikte ramazan geceleri çalgılı kahvelerde klarnet veya zurnanın seydavi ve kahrmanca terennümatına, Afili nagamatına terdifen semai mani de söylemeye başladı ve yirmibir yaşında iken "meşhur semaici Cemil" namını pek az zamanda bilhakkın kazandı.

Cemil bütün omuzdaşlarına kendisini

sevdirdi. Zaten pek haşarı, hırcı karcı takımından olmadığı gibi o kabillerden kendi de pek hoşlanmazdı. Tatlı dilli, nazık, mükerrem, yakışıklı bir çapkın idi. Arkadaşları onun yüzünün yumuşaklığından çok istifade ederlerdi. Haftada bir koğuşa rakı ziyafeti, arada karşı alemleri, baharda donanmış bahar kayığıyla cümbür cemaat Kağıthane sefaları hep Cemil'in, daha doğrusu anasının kirli çıkınlarnın himmetiyle icra olunurdu.

Gün geldi ki artık annesinde ne kirli çıki, ne de babası esseyid Mehmed Kadri Efendiye

meram anlatacak surat kalmadı. O vakit Cemil çarnaçar diğer omuzdaşları gibi çalışmaya yazın Karagümruk, Edirnekapı semtlerinde kavun karpuz, kışın da sahlep, boza gibi şeyler satarak geçinmeye mecbur oldu. Esasen o vakitler zamanın kanunu olsa tulumbacılar boşta gezen omuzdaşlarını ayıplarlardı. Mutlaka ya bir karpuz sergisi, ya bir semai kahvesi, veya bir şerbetçi dükkânı işletmek onların şanındandı. Fakat Cemil öteden beri hazır yemeye alıştığı için bu işler ona ağır geldi. Koca yirmibeş okkalık yaş hortumu Ayestefanos'tan sırtına yüklenip, baldırı çıplak, dili bir karış dışarı fırlamış olduğu halde Edirnekapısı'na gelmeye sıklamayan Cemil, bir türlü karpuz kurabiye diye bağırma, boza güğümü altında kapı kapı dolaşmaya alışamadı. Parasızlıktan kıvranıyordu, yoksa hiç böyle şeylere teşebbüs etmeyecekti. Şimdi başladı yan çizmeye... Bir gün satışa çıktı, ertesi gün hastayım dedi. İki gün çalıştı, üç gün koğuşta yattı. Nihayet baktı ki olmayacak, başladı evde yükte hafif, pahada ağır şeyleri birer birer koltukçu çarşısına taşımaya... Bir eyyam da böyle geçti. Birgün babası kıyametleri kopardı ve yemin etti ki:

- Bu hal tekrar ederse seni evlatlıktan red ve karakola teslim ederim!...

Artık Cemil'in koğuşunda eski itibarı kalmadı. Hacı Reis'in dört buçuk kulaçlık vişne çürüğü kuşağı kayıp olduktan sonra omuzdaşları ona biraz şüpheli bakmaya, surat asmaya başlamıştı. Bir gün de yine misafir gelen tulumbacılar birinin içinde beş altı yüz kurus bulunan çantası uçmuştu. O gün cemil büsbütün gözden düştü ve arkadaşlarının imalı, dokunaklı sözleri,

hakaretli nazırları altında üzülmeye başladı.

Halbuki zavallı Cemil'in birşeyden haberi yoktu. Kuşağı da, parayı da çalan başkası idi. Fakat ne yapsın zavallı, nasılsa bir kere şüphe altına girdi. Bir gece Hacı Reis'in bütün ihvanın içinde sarhoşça söyledi:

- Beni zaten Şehreminliler ne vakittir çağırıp duruyorlar, oraya giderim...

Ertesi gün taşı tarağı topladı. Bir iki sevdiği arkadaşına allahaısmarladık ben gidiyorum, dedi, çıktı.

Cemil gittikten sonra koğuştaki hırsız da meydana çıktı. Sonradan gelenlerden baldırı çıplağın biri bir nargile aşırıp kaçarken yakalandı ve eski ceremelerini de dayakla itiraf etti. Hacı Reis'den ta dumanın neferine kadar hepsi cemil'i gücendirdiklerine, zavallının günahına girdiklerine nadim oldular. Fakat kaç para eder? İş işten geçti. Cemil şimdi Şehremini'ne kapağı atmış, oranın sandığını şandırmıştı. Ona orada pekçok hürmet ve itibar ediyorlardı. Semtin tulumbacılığa müstak bütün gençleri Cemil Ağabey diyorlar ve elini sıcak sudan soğuk suya sokurmuyorlardı. Cemil'in tulumbacılıktaki mahareti bütün İstanbul'u titretmişti. Geçit yerlerinde Cemil'in takımını seyretmek için erbab-ı meraktan genç, ihtiyar, sarıklı, sakallı binlerce ahali birbirini kırıyordu. Şehremini ve civarın hovarda delikanlıları Cemil'leriyle iftihar ediyorlar ve Cemil ile tulumbacılığa mertebe-i küsvaya vardığını söylüyorlardı. Cemil bu yeni itibar ve sevinçle kendini bütün koyuverdi.

Eğlenti, rakı alemlerine yeniden daldı. İşte gerek tulumbacılıkta, gerek semaicilikte en parlak bir hayat sürdüğü ve tam her iki sanatta

da yed-i tula sahibi olduğu bu sıralarda bir gün hiç umulmadığı halde, hiç umulmadık bir meclis-i iş ü nüş da, hiç ummadığı birine gönlünü kaptırdı. Beş altı ay kadar bununla güzel, tatlı bir balayı geçirdi. Fakat aşkın kederleri, meraretleri başlayınca kendini büsbütün rakıya verdi. Bir sene kadar durmadı, dinlenmedi, içti. Ve yangınlara hep sarhoş olarak koştu ve çok defa yolda düştü, kafası gözü yarıldı. Arkadaşları ona çok nasihat ettiler, bir türlü söz geçiremediler. Bir gün Borucu Recep isminde biri ona nasihat yollu:

- Gel Cemil Bey etme, vazgeç, bırak pis şeyi, seni çabuk yıkacak, hem başına bela çıkaracak. Vazgeç... Ben on sene var bu pisi ağzıma koymam. Çünkü neden? Fenalığını gördüm... Allah muhafaza, rakı adamı katil eder be... Bak ben yaparım çifte kağıtlıyı... Ohh, kaká. Gel keyfim gel... Sessiz sessiz çekilir bir kenara kendimi dinlerim. Neme lazım, alemin derdi, sırtımı gerdi... Nah, yapayım mı sana da bir cıgara?..

Cemil o vakte kadar bir nefes esrar içmemiştir. Fakat öteden beri kah zımnı, kah metnini işitiyordu ve dalga denilen halin nasıl şey olduğunu çok merak ediyordu. Semaî kahvelerinde okuduğu gazellerin manilerin hep dalga ile yazılmış olduğunu ve dalgada insanın zihnine çok şeyler geldiğini söylüyorlardı.

- Yap be, dedi... Anasını...

Ve ona da alıştı. Bir haftanın içinde onun da tiryakisi oldu. Tam bu esnalarda babası Şeyh Mehmed Kadri Efendi'ye min tarafillah nüzül isabet eyledi, yatağa düştü... Cemil de meyus ve nevmid bir şekilde ailesinin idaresini sırtına yüklenmek mecburiyetinde kaldı.

Fakat birdenbire bu tatlı tulumbacılık, çapkınlık aleminden uzaklaşmak pek imkansızdı. Akrabadan, ahbaptan bazıları kendisini ailesine karşı ifa-ı vazifeye davet ve tulumbacılığın, külhanbeyliğinin bu rakılı, esrarlı, kanlı, bıçaklı çıkmaz yolundan tekkeye, ruhani ve ulvi semahanesine dönmesini şedit ve fakat samimiyetle ihtar ve tavsiye ettiler. O evvela bu haklı teklifleri reddeder gibi oldu. Lakin kabulü mütemail olduğunu da lisamı haliyle anlatmak istedi. Birkaç gün işi savsakladı. Düşündü, taşındı, bir türlü karar veremedi.

Ne çapkınlığı tamamen terk edebiliyor, ne de tekkeye yabancından bir halifenin tayinine razı oluyordu.

O istiyordu ki yangınlarda sığın başında, ramazan geceleri çalgılı kahvelere, aynı zamanda da tekkeye giderek üç vazifeyi birden ifa etsin.

Artık babasının hastalığı iyice ağırlaşıyor ve vazife-i mürşidanenin diğerlerine takdim ve tercihi ihtarat, hayr-hâhânesi her taraftan tenkit ediliyordu.

Ve O hala tulumbacılığa âşık, semaiçiliğe meftun, mürşidliğe müştak idi.

Cemil'in tulumbacılığı mübaşeretinin altıncı senesi idi. Kıpın karlı fırtınalı bir gecede Büyükdere yangınından dönmüş, yarı ölü bir halde, elindeki tulumbacı feneriyle yalnızca düşe kalka Edirnekapısı mezarlıkları arasından evine geliyordu. O gece Cemil ağır hasta olan babasının baş ucunda beklerken topları duyar duymaz hemen soyunmuş ve yirmi dakikada soluğu Şehremini'nde koğuştı almıştı.

Akşamdan hava açık ve yerler kupkuru idi. Onlar Şehremini'den ta Büyükdere'ye gidip

gelineceye kadar karayelden sıkı esen rüzgarla beraber lapa gibi kar başlamış, ortalık bembeyaz olmuştu. O gece koğuştaki kalsa olmaz babası evde can çekiyor. Behemal eve gitmek lazım... Halbuki bu karda kıyamette böyle bir iç donu, bir gömlekle Şehremini'den eve gitmek pek öyle kolay değil. Omuzda sandık olsa koşarak belki daha ilerisine gidilir, lakin böyle sallana sallana adeta çınlıplak nasıl gidilecek?

Arkadaşları onu koğuştaki:

- Gitme yahu, deli misin sen, gel bu gece bizde kal diye çok zorladılarsa da:
- Olmaz, kabil değil, moruk çok fena, dedi ve koğuştan bir kenarında sardığı dolma gibi kalın esrarlı cigarayı bir iki çekti ve dalga ile yığıtlığa leke sürmek endişesiyle öylece cascavla koğuştan fırladı. Arkasından çok bağırıyorlar:
- Yahu budala mısın, öyle çıplak gitme donarsın, gel arkana bir şey, ayağına yemeni giy de git...

Kime anlatıyorsun... O şimdi kendini mehtaplı bir gecede sanıyordu. Ve öyle keyifle koşuyordu ki!..

Edirnekapi mezarlıkları arasına gelinceye kadar pek farkında olmadı. Orada esrarın hızı geçti ve Kağıthane boğazından kopan acı karayel ile karışık kar tipişi, servilerin gıcırması ve arada müthiş taraka ile koca bir dalın kırılarak yolun ortasına düşmesi ona pusulayı şaşırttı. Uzaktan bekçinin sopası sekizi veriyordu. Şöyle bir düşündü. Bu vakit bu karda kıyamette böyle bir iç donu, bir gömlekle, yalınayak, başı kabak bu mezarlıkların arasında ne işi vardı?

Babası evde can çekiyordu. Bir defa

Eyüb'de Bülbülderesi'ni, sonra Şehremini'ni, oradan da Büyükdere'yi gözünün önüne getirdi. Bu haline hem kızdı hem de güldü. Oğlum dedi, insan deli olsa bu halı yemez. Sonra elindeki fenere baktı. Mum tükenmek üzere idi. Ha gayret ha dedi. Koşmak istedi. Halbuki çıplak ayakları kütük kesilmişti.

Koğuştan böyle çınlıplak fırladığına bin kere nadim oldu. Balıkçıvari kollarını iki tarafa sallayarak biraz kızmak istedi, o esnada feneri söndü. Önünde genişçe bir çukurda su birikintisi vardı. Ve karla belirsiz bir hale gelmişti. Farkında olmayarak yarı beline kadar oraya bir daldı. Artık tamam olmuştu. İncecik bir dizlik bir de ten fanilas ile bu banyo onu olduğu yerde mecalisiz, hareketsiz bir hale getirdi. Pek güçlükle adım atıyordu. Çeneleri leylek gagası gibi takırıyor, yüzü gözü buz gibi çarpan kar tipisinin mütemadi darbeleriyle kamçı yemiş gibi sızlıyordu. Ah şimdi evde sobalı odadaki sıcak yatak nerdesin? Acaba eve kadar gidebilecek miyim? Yoksa yolun ortasına düşüp kalacak mıyım? Gitsem de eve ne suratla gireceğim, ya babam şimdiye kadar öldüyse?... Bu düşünceler arasında mınıldana mınıldana, sürüne sürüne Sıraselviler'e kadar güç bela gelebildi. Orada yokuşun başında bekçinin birine rast geldi.

- Ayaklar dondu, bir çift yemeni varsa ver de yarın getiririm Hemşerim, dediyece de:

- Kör müydün, gitmeyeydin. Yangın nerede, senin evin nerede?

Cevabı müstehakını alarak yarı ölü bir halde yine yoluna devam etti. Biraz ileride tahta perdenin dibinde yatan bir köpeğin karnına bastı. Köpek can havliyle saldırdı.

Cemil'in baldırını iki yerden dişleyip uluyarak kaçtı. Fena halde canı yandı. Feryadından iki sıralı evlerdeki uyandılar. O yaraların sızısı, soğuğun karın tesiriyle ciğerine vuruyor ve sızan kanlar bacağına donup kalıyordu. Artık bir çocuk gibi ağlıyor ve **"Ya rabbi sen beni kurtar!"** diye Allah'a yalvarıyordu.

Pek güçlükle bir kaç adım daha attı ve bir duvarın dibine yıkıldı, kaldı. İşte o zaman Cemil, ilk defa olarak perestiş ettiği tulumbacığa karşı:

- Tekkesinin temiz tarafına... İcad edenin babasının canına, gibi bir iki küfür savurdu. Bu mesleğin nâ-hemvarına karşı kalbinde bir soğukluk duydu.

Cemil, o gece sabaha yakın iki polisin kolları arasında eve girdiği zaman babası Şeyh Esseyid Mehmed Kadri Efendi de çene atıyordu. Kendi de eğer bir ölüden beter olmasa idi gidip babasına hiç olmazsa son nefesinde, hakkını helal et babacığım, diyecekti. Bunu diyemedikten maada yukarıda babasının başucunda uhrevi ihtimametle çırpınan bütün ev halkına aynı vazifenin kendisine daha elzem olduğunu itikadını verecek araz ile kendini yatağa dar attı. Anası deli gibi oldu, oğluna mı koşsun kocasına mı? Teyze hanım, Büyükalide şaşkınlılar. Komşuların bir çoğunu sabahın karanlığında gürültülerle uykudan uyandırdılar. Evin içinde kıyamet kopuyordu. Komşular, akşamdan beri ölümüne intizar edilen Şeyh Efendinin vefat ettiğini anladılar, fakat Cemil'in babasına refakate amade olduğunu bilmiyorlardı.

Zavallı Cemil, babasıyla helallaşamadı. Annesi Zehra Hanım ise oğlunun endişesi ile kırk senelik zevcesinin nasıl gözlerini

kapadığını göremedi.

Artık olan oldu, şimdi aşağıdaki can çekişene imdat lazımdı, evdekilerin hepsi birden yukarı odadaki ölüyü yalnız bırakarak, aşağıdaki odadaki Cemil'in başına üşüştüler. Her kafadan bir ses çıkıyor, herkes bir türlü usulü tedaviden bahsediyordu. Çaylar, pekmezler, karabiberler kaynıyor, yatağın içine topraktan mamul mangal kapaklarının biri gidip biri çıkıyordu. Böylece aradan yarım saat geçti ve ne yaptılarsa hayır etmedi.

O hala üç yorgan, iki battaniye, dört postun altında tir tir titriyor, dönüyor, buz kesiliyordu. Bir türlü kendine gelemiyor, hala lakırdı söyleyemiyor, bir tarafı kıpırdamıyordu.

Bekçi vastasıyla yazmacı Arab'ın kocası. Turnavali Ahmet Ağa'ya, Bakkal Bekir Efendi'ye haber gönderildi. Bereket versin Ahmet Ağa çabuk yetişti. Kadınlar başlarını birer bez parçasıyla yarım yamalak örttüler. Ahmet Ağa'yı Cemil'in odasına aldılar. Ahmet Ağa, hazık bir doktor tavrıyla odayı bir gözden geçirdi. Sonra hastaya döndü. Laubali ve lakayt sordu:

- A be ne olmuş bu cenabete böyle?

Zehra Hanım iki ellerini boğruüne dayayıp, içini çekerek:

- Ahh... Ahmet Ağa... Nedir benim bu çektiğim... babası şimdi can verdi, bu böyle... Bu karda kıyamette yalın ayak, başı kabak Büyükdere'lere yangına gitmiş... Yangına gidecek zamanı mı buldun a yere batası... nedir benim çektiğim bu çileler yarabbî?...

- Bak bir kere. Hulan... Be buna söz geçiremedim gitti. Kaç kere söylemişim, a be Cemil Efendi vazgeç bu

[Tulumbacılar]

tulumbacılıktan... Tutsa biri de anan seni tulumbacıdan mı peyda etti deyiverse ne dersin? Tövbe sen bilirsin... Hani açıp bakayım yorganı nasıldır, kaskatı olmuş mu?

Zehra Hanım telaş ve isticlal ile yorganı çekti.

- Aman Ahmet Ağa buna bir çare, diye yalvardı. Ahmet Ağa ise Cemil'in bazı mahrem ve nazik yerlerini yokladı, sonra doğrularak:

- Yoh birşeycik, geçer o... Siz yalnız biraz zahmete gireceksiniz, te bu kadar...Bekçiyi

de çağırınız şimdi. Bunu kaldırır götürürüz Halil Ağa'nın ahırına... sokarız gırtlığına kadar tezek içine, sıcacık... Sonra kendine gelir, birşeyciği kalmaz.

Kadınlar evvela bu usul tedaviden bir şey anlamadılar ve taaccüble Ahmet Ağa'ya bakılarsa da, O:

- Haydi, haydi hiç vakit geçirmeye gelmez, ne bakarsız öyle yüzüme alıh alıh? Ben gideyim toplıyayım bekçiyi filan.

Ahmet Ağa gitti. Mahalle bekçisi ile oradan geçen salepçiyi yakalamış geldi ve kendi bir kenara çekilip onlara emretti:

- Ha tutun de, biriniz başından, biriniz kışından... Ben de yardım edeyim.

Altmış okkalık sandığı omuzuna alıp Büyükdere'lere, Ayastefanos'lara sırt sallayan Cemil'in şimdi böyle üç kişinin kolları üstünde komşunun bahçesindeki yaş gübrelige gömülmeye gitmesi pek garipdi.

Artık ortalık aydınlanmıştı. Çemişgezekli inekçi Halil Ağa'nın yanaşması Abdullah inekleri sağıyor, Halil'in kendisi de bahçede sağılan sütlerin sularını katıyordu. Şiddetle bahçe kapısının çingırağı çalındı ve müteakip bir çok inceli kalınlı ses, mütelaşi hareket duyuldu. Halil Ağa'nın ödü koptu. Belediye çavuşlarının sabahleyin erkenden kendisini, bastırıldıklarını zannederek ağız ağızına dolu iki büyük güğüm sütü bahçenin gizli bir köşesine döktü ve uşağına seslendi:

- Oğlum Abdullah.
- Hoy, ne var?
- Oğlum, ahırda sağılmış süt, ne varsa sakın su mu koymayasın.
- Ne var, ne oldu?
- Ölünün körü oldu. Görmüyor musun, komisyon çavuşları kapıya dikildi.
Ve gitti kapıyı açtı, baktı ki bunlar...
Sert ve ciddi:
- Ne isteyesiz böyle sabah garanlığında, gadun erkek bütün mahalleli kapıya doldunuz?

Onlar vaka-i hali anlatıp Halil Ağa'dan müsaade istediler. Ahmet Ağa, Halil Ağa'ya sordu:

- Nerde senin fişkalığın?
- Görmemişen, ahan garşunda... Get ne yapacahsan yap... Ula şuraya bah, ocağı yanısı babası bir yandan ölüy... Bir yandan

sen yangına get. Bah bi keren gördün mü Allahın işini... Adam işte sonunda böyle olur...

Ahırdan Abdullah'a bağırıldılar. Gübreligin ortasında derin ve geniş bir çukur açturdılar. Ahmet Ağa, Abdullah, bekçi, üçü de diz kapaklarına kadar gübreye batarak çukura yanaştılar. Salepçi çırağı ile Halil ve Zehra Hanım dış taraftan yardım ederek Cemil'i oraya daldırdılar. Ahmet ağa açıkta kalan yerlerini de sanki bir duvar sıvar gibi kapattı. Hiç nefes alacak bir delik bırakmadı. Yalnız boğazından yukarıya dışarda kaldı. Halil Ağa'nın tedavi ameliyesi biraz tuhafına gitti. Zaten sütlerin acısı yüreğine çökmüştü. Sabır edemedi, dedi ki:

- Barlim (bari) oldu olacak gafasını da sokun ki iyice ısınasın...

Kadınlar bu manasızlığa aldırmadılarsa da, Ahmet Ağa kızdı:

- Hulan, işkilenme ayı herif, herkesin canı yanıyor.
- Ayu mu? Ayuyu şimdi gorsetürüm sağa... Ayu senin babandur.
- Tut çeneni be.
- Neye tutuyomuşum çenemi? E söyle baham, neye tutuyomuşum? Burası benim yerim, benim yurdum. İstedüğümü söylerim. Goca herif ahan sohduğuz oraya bedavadan, daha ne isteyosunuz?

Zehra Hanım dedi ki:

- İlahi Halil Ağa, sıkılmazsan ona da mı para isteyeceksin? Sus ayol, sus. Komşu hatırı saymazsan, ölü hatırı olsun say bari... Babası daha şimdi öldü. Kendi de işte görüyorsun yarı ölü bir halde... Bizim

şimdi ciğerimiz parça parça... Sana şimdi böyle mi yapmak düşerdi?

- Ya ne düşerdi ki ya? Gitmeyeydi, ona ben mi galh da yanguna get dedim? Bu gübre buraya gaça mal oli bilirmisin?

Halil Ağa'nın sütlerin acısından mütehasıl bu darıltılı insafsızlıklar mahalleliden bir ikisinin daha vürudıyla kesildi. Orası artık kalabalıklaştı. İmam, polis geldi. Belediye doktoruna haber gönderdiler. O gün Cemil'in babasının cenazesi ancak ikindiden sonra kalkabildi.

Tedavi-i bilmâyesdan (gübre tedavisinden) sonra Cemil doktorun da muavenetiyle biraz kendine gelebilmiş, lakin bir haftadır yatıyor, dışarı çıkamıyordu. Babasının hatırını sayan meşayih ve dedegandan birçokları gelip onu ziyaret ediyor ve herbiri birer parça hediyeler ile tatyib hatırına çalışıyordu. Bu meyanda babasının mürsidi merhum

Karnıbaharzade'nin hafidi Şeyh Safaiddin dahi gelmişti ve bilmünasabe Cemil'e bütün çapkınlıkların hemen terkiyle babasının postuna sahip olmasını şedid ve katiyetle emretmişti. Fakat Cemil'den kati teminat yerine sadece "İnşallah öyle yaparız." gibi cevaplar alarak gitmişti. Cemil yatakta bir ay kadar yattı ve bir ay kadar da ayakta sersem ve serseri gezdi. Bilahare verdiği teminat üzerine hastalığından sekiz ay sonra cemm-i gafir huzurunda bil-izzı ve'l ihtişam babasının postuna oturmaya karar verdi.

Sonbaharın mehtaplı bir gece cuması idi. Semahane resmi hilafet icra edilmiş, ayin-i tarikat henüz başlamıştı. Cemil mahcub, mütevazı, ortada hafif hafif iki tarafa sallanıyor ve bir çok hatırlı meşayih Cemil'in alt yanında

ahz-ı mevki ediyordu. İstanbul'un en güzel sesli zakirleri, en güzel makamları terennüm ediyorlardı. Cemil'in kulağına derinden bir top sesi geldi. Acaba! Dedi ve dikkat etti. İkinciye de duyar gibi oldu. Top mu yoksa başka bir gürültümü idi? Ya topsa, yangınsa? Adam sen de, yangından bana ne? Ben tulumbacılıktan vazgeçtim dedi. Halbuki tulumbacılık onda bir fikri sabit, bir hastalık olmuştur. Tulumbacılıktan öyle kolay kolay vazgeçebilir miydi? Eğer yangınsa ve zikir de inşallah çabuk biterse hiç olmazsa geçit yerinde sandık seyretmeye giderim diye zihnen karar verdi. O gece tekkede eski omuzdaşlarından bir ikisi de davetli olarak bulunuyorlar ve zikri seyrediyorlardı. Göz ucuyla onlara bakarak, kimseye renk vermemeye çalıştı. Bir çeyrek sonra derinden bekçinin sesi duyuldu. Cemil'in de dizleri titremeye kalbi çarpmaya başladı. Parmaklığın içinde oturan omuzdaşları bit'takrip birer birer dışarı çıktılar. Ve o, zikri, devranı hepsini şaşırdı. Sağa meyil edeceği yerde sola, sola döneceği yerde sağa sallanmaya başladı. Bekçinin sesi ve sopası yaklaştıkça o da kendinden geçiyordu. Derken ta tekkenin kapısında herif narayı attı:

- Yangın var! Bakırköy'ünde, Sakızağacı'nda!...

Cemil'in sinirleri boşandı, kendini kaybetti. O anda gözünün önünde böyle Eylül ayının mehtaplı bir gecesinde münevver ve taravetli otlu korular, bostanlar arasından açık ayakla yılan gibi süzülen çifte fencerli sandıkların manzarası canlandı. Ne olursa olsun hemen bu mahfil-i zikirden ve ayinden kaçmayı kurdu. Fakat bir türlü bu kararı icraya

kendinde cesaret bulamadı. Bir adım atacak oldu. Sanki herkes kendine bakıyor ve eğer yerinden kalkacak olursa yakasına yapışıp;

- Otur oturduğün yerde, tulumbacı herif! Hani bir daha tulumbacılık yapmayacaktın, utanmazmısın sen, diye rezil edecekler.

Şimdi sallanmayı mallanmayı hep unuttu. Olduğu yerde dimdik etrafa bakıyor ve sanki müthiş bir hale giriftar olmuş da etraftan imdat bekliyordu. Dizlerinin titremesi arttı, alından nohut gibi ter taneleri dökülmeye başladı. İçinde tuhaf ürpermeler hasil oldu. Ah! Bir kere dışarıya çıksa, artık yangına gitmeyecek, lakin yüzüne biraz su serpip odada oturacak, açılacaktı. Ve bundan başka da çare-i halas yoktu. Mevkiini mahcub, muhteriz bir diğerine terk ederek yalpalaya yalpalaya kapıya doğruldu. Yüzü sapsarı kesilmiş, güçlükle nefes alıyordu. Artık onun bu hali bütün hazır bulunanların dikkatini celp etmişti. Herkes ona bakıyordu. O bütün bu nazarın altında ancak kapıya kadar sürüklenebildi ve orada sendeledi, düştü.

Zikir parlak ve ahenkli yerinde durdu. Defler, kudümler yerlerine asıldı, postlar kaldındı, mumlar söndü. Semahanede biraz evvelki şevk ve taatin yerini bir zulmet-i ruhani

kaim olmuştu. Bazıları onun bu haline bir gizli hande-i istihfaf fırlattılar. Bazıları utangaç yüzlerini yere eğdiler. Bazıları ise... Herkes yeni Şeyh Efendinin baş ucuna doldular. Herkes bir türlü düşünüyor ve herkes bir türlü söylüyordu. Balcıoğlu Tekkesi Şeyhi reşadetli Subhullah Efendi:

- Cezbe halidir, dedi. Rabia Şeyhi Hacı Hafız Efendi onu tasdik etti:

- Hüda-ı âlem, buyurduğunuz doğrudur Subhullah Efendi. Merhum bizim Büyük Efendi de hilafet aldığı gece min tarafillah böyle bir hal kesbetmişti.

Diğer meşayih ve dedeganın bir kısmı bu fikri makul ve isabetli gördüler. Lakin kurnazlar işin iç yüzüne vakıf olanlar gizlice :

- Tulumbacıdan olan şeyh bu kadar olur. Herif yangını duydu mu işte böyle Allah'ı unuttur!... Şimdi kimbilir onun aklı nerede? Hangi tulumbanın peşinde, diye söylendiler.

* * *

İşte Çuvalcı Şeyhi'nin mahdumu ve halefi Şeyh Cemil Efendi beynelavam bu tarihten itibaren ve aslından addolunmaya başlamıştır.

30 Kanunisanı 1329, Sinop.

Harâb Ma'bed

Rıza Tefvik Bölükbaşı

Vardım eşiğine yüzümü sürdüm,
Etrafını bütün dikenler almış;
Ulu mihrâbında yazılar gördüm,
Kim bilir ne mutlu zamandan kalmış?

Batan güneşlerin ölgün nigâhı;
Mazlûm bir ümmetin baht-ı siyahı
Viran kubbesine gölgeler salmış.

İslâmın bahtiyar bir zamanında,
Âb-ı hayât varmış şadırvanında,
Şimdi harâb olan sâye-bânında
Dem çeken kuşların ömrü azalmış!

Âyât-ı hikmet var kitabesinde,
Bir ders-i ibret var hitâbesinde;
Bâğ-ı cennet olan harâbesinde
Tekbir sadâları artık bunalmış.

Hey Rızâ secdeye baş koy da inle!
Taşlar dile gelsin senin derdinle!
Efsâne söyleyim; ağla, hem dinle,
O şerefli mâzî meğer masalmış!

Edirnekapı Üstüne Şiir

Turgut Uyar

İstanbul dediler mi benim aklıma,
Vaiz sokağı gelir hemen.
Edirnekapı gelir, evimiz gelir
Köşebaşında duran bir güzel kız gelir,
Biletçi zili çeker, tramvay durur
Bir manav, bir meyhane, iki akasya
Kumrular geçer kilisenin çan kulesinden
Beyaz bulutlar geçer...

Burası Hasan Efendinin kahvesi.
Edirnekapıda,
Bu taşçı Kemal, çocukluk arkadaşım.
Bulut Haliçten, rüzgârı Boğazdan
Bir baygın gün içindeyiz, yazdan.
"Dört cıhar, sebayidü, pencüse
Akşam olur güneş batar nerdeyse."
Pırıl pırıl aşk içinde Mihrimah Sultan Camii
Eyüpten vapur düdüğü,
Yenikapıdan tren sesi.
Kalkarız ağır ağır kahveden
Ben, Kemal, Kemalın eniştesi...

Vaiz sokağına gelir, eve varırım
Kapıya iki üç defa vururum
Karım kapıyı açar, çocuklar koşuşur
Ekmeğimiz var, yemeğimiz var
Yemeğe iştahımız var.
Oturur yemek yeriz cümbür cemaat
Alnımızın terinden, elimizin emeğinden
Etrafa yayılınca makarnanın buğusu
Bize ne elâlemin on türlü yemeğinden...
Alır karımı gezmeye götürürüm
Bir dolmuşa bineriz Edirnekapıdan.
Sultanahmette atkestanelerinin en güzeli
Elli kuruş verir, cambaza gireriz.
İstanbul bizim memleket, yaşımız yirmibeş
Basmayı da , ipeği de aşkla giyeriz.

Yenicami öntünden güvercinler uçar
 Mavnalar, takalar, koca koca gemiler,
 Köprüden günde kimbilir kaç insan geçer
 Denizde balıklar güzel, havada kuşlar
 Bir gülüşü karımın sevdanı yeniler.

Denizlerin kumuyum, balıkların puluyum
 Adım Turgut, kendim İstanbulluyum
 Ben Allahın bir sevdalı kuluyum.
 Üsküdarı geçerken bir yağmur almadı ama
 Bir güzel yaz günü Kadıköy vapurunda
 Japone kollu bir kız aklımı aldı.
 Bakıştık, gülüştük, hoşlandık
 Derken o yoluna gitti, ben evime...

Bizim ev iki oda, bir sofa
 Evsahibi ayda yetmiş lira alır.
 Kapıda atnalından, sarmısaktan bir nazarlık
 Önümüzde kaleler, arkası mezarlık.
 Gün olur, çoluk çocuğunla bir bakarsınız
 Güzelim Vaiz sokağında benim de
 Ferah, aydınlık bir evim olur.

Bir büyük radyo da alır, yerleşirim
 Geçerim pencereye akşamüstleri.
 Boy boy sardunyalar, fesleğenler,
 Boy boy bulutlar karşımda.
 Saçağımızda bir kırlangıç yuva yapmış.
 Ahmet Efendi geçer selâm veririm
 Bakkal İbrahim selâm verir alırım.
 Fesleğenler kokar, sardunyalar kızarır
 İstanbul sereserpe önümde geceye karşı
 Gemilerden, fabrikalardan düdükler
 Şimdi bir tren kalkar Sirkeçiden bilirim.
 Alacakaranlıkta kıpır kıpır gölgeler
 Sesler gelir yakın sinema bahçesinden
 Bir hoş olurum.

EĞRİKAPI

İstanbul'un Tarihi

Bir Semti: Eğrikapı

Osman Cemal Kaygılı

EĞRİ Kapının hakikaten eğri olan kapısından dışarı çıkar çıkmaz iki manzara ile karşılaşsınız! Bir çağlayan ve bir de meraklı hikâyesi olan Kanlı Bostan!...

İstanbul'un en az bilinen ve Ahmet Rasim Beybabamuzun "**Eski bir mektep seyri hatırası**" istisna edilirse şimdiye kadar gazetelerde hiç yazılmayan yerlerinden biri!...

Bugün, şehrin içinde, tıpkı تنها, ıssız, sessiz, sedasız, bir köyü andıran Eğrikapı, bir zamanlar, yani bundan yirmi beş otuz sene evvel oldukça kalabalık bir yerdi; hatta kalekapısına yakın ufak bir de çarşı vardı. Şimdi ise çarşıdan geçtik, üç dört mahallelik bu koskoca yerde bir bakkal, bir berber, bir de

kahveden başka dükkân yoktur. Ne diyorum size, şehrin içinde sessiz, sedasız, تنها, ıssız bir köy... Hem öyle bir köy ki yarım dakika ilerisinde yaz kış güldür güldür akan bir de çağlayanı var. Ne çağlayanı mı diyeceksiniz? Başbayağı bildiğiniz çağlayan!..

İstanbul'da âlem bir bardak terkos suyuna kurşun atarken, burada her gün tonlarca su, hem de enis gibi kırkçeşme suyu bir şelâle halinde durmayıp akar ve gider Haliç'in kokmuş sinesine atılır. Eğrikapı'nın hakikaten eğri olan köhne kapısından dışarıya çıkar çıkmaz ilk karşılaşacağınız manzara budur.

Orada Savaklar denilen muazzam bir çeşme vardır ki bu çeşme İstanbul'a gelen bütün kırkçeşme sularının taksim yeridir.

[Saka]

Bentlerden şehre gelen sular bir kocaman çeşmenin içindeki kırka yakın oluktan geçerek şehrin çeşmelerine taksim olunur. Bu savaklar çeşmenin içi cidden görülecek bir yerdir. Hele yaz günü su yolcular burayı açtığı zaman insan içeriye girecek olsa artık hiç dışarıya çıkmasını canı istemez.

İçeride lebalep su ile dolu müteaddit taksim havuzlarına kırka yakın oluktan şarıl şarıl akan ve sonra havuzlardan gene başka oluklara boşalan buz gibi suyun manzarası

bakmakla doyulacak şey değildir.

İşte Eğrikapı'nın dibinden akan çağlayan bu meşhur çeşmenin mahsulüdür. Biraz fazlaca yağmur yağdı mı bentlerden gelen sular çeşmenin bütün havuzlarını , ana haznesini doldurur.

Ondan sonra çeşmenin dışarıya uzanan iki insan beli kahnıgındaki en büyük oluğundan dışarıdaki yalağa doğru heybetli bir gürleyişle taşar ve o taşan sular, oradaki yokuştan aşağıya tıpkı bir çağlayan akışı ve çağlayan uğultusuyla akar, denize gider.

Bu çağlayanlar kışın hemen hiç durmaz. Yazın durur, fakat gök gürültülü, şimşekli yıldırımlı yaz yağmurlarında bazen o hali alır ki insan kazara kendisini bu heybetli sele bir kaptıracak olsa soluğu Haliç sahillerinde alır. Eğrikapı'nın bu meşhur çağlayanından sonra bostanlar, mezarlıklar başlar. Çağlayanın yanbaşındaki bostanın ismi Kanlıbostan'dır.

Rivayete göre çok eskiden yani gece kale kapıları kapandığı ve sur haricinde evler filân olmadığı zamanlar bu kanlı bostanın bulunduğu yerden geçenleri o zamanın gece karmanyolacıları soyar ve öldürürlermiş... Şimdi ise asayiş cihetinden buraları pek emindir.

Gece yarısı bu çağlayanın üzerinden atlayarak geçip kanlı bostanın kenarından kollarınızı sallaya sallaya mezarlıklara doğru gidiniz, oranın kapkaranlık ve çok ıssız olmasına rağmen kalmıza bile ufacak bir hata gelmez.

Kanlıbostanın altında Yenimahalle, yahut Hacıhüsrev mahallesi denilen çukur bir yer vardır ki Eğrikapı bu yokuşun üstünden bakıldığı zaman buranın manzarası insana pek

garip ve biraz esrarengiz görünür. Bu mahallenin sağ tarafı Beyazıt minareleri yüksekliğinde kale duvarlarıyla örtülü, sol tarafı ise gene aynı yüksekliğin Tokmaktepe denilen mezarlıkla çevrilidir. Resim sergilerine manzara resimleri ile iştirak eden ressamlarımız bilmem burasını biliyorlar mı. Eğer bilmiyorlarsa âcizane tavsiye ederim, görülecek bir yerdir.

Buraların bir peyzajı, sergiler için çok enteresan olacaktır.

Gelelim Eğrikapı'nın dikkate şayan tiplerine:

Alın size meşhur ebe Madam Eftimiya... Buranın en eskisidir. Evi yaz kış kadın misafirlerle doludur. Hele yazın kapısının önündeki mor salkım çardağının altında sabah kahvesine gelenlerin orada, Kâğıthane boğazından esen, tatlı ve serin poyraza karşı kahve içişleri pek ömürdür.

Madam Eftimiya hoş sohbet bir kadındır. Tatlı tarafından bir kere açtı mı artık karşısındakilere saatlerce dinletir.

Madam Eftimiya'nın kapısında duranın ismi Abdullah'tır. İhtimal, madamı hamil sancısı çeken bir hatuncağız için çağırmağa gelmiştir. Abdullah gayet şen, alaycı, kalender bir adamdır. Kâh sakalık, kâh hamallık, kâh bekçi muavinliği, kâh ramazan davulculuğu yapar. Ekmeğini taştan çıkarır.

Abdullah boş kalıp ta canı sıkıldıkça oradaki berber Tanaş'ın karşısına geçer, ikisi

bir olup eski gençlik ve hovardalık günlerini anar ve birbirlerine tatlı tatlı hikâyeler anlatırlar. Hele bunların yanına seyyar maşrabacı, kovacı, Bohuraçı de gelecek olursa artık seyredin siz alayı!

Ha az kalsın unutuluyordum, Eğrikapı'nın en can alacak yeri Hançerlibostan'dır. Eskiden Yenicami'deki Pazartesi pazarına binbir çeşit çiçek yetiştiren Habeşlerin en maruflarından biri burası idi. Hançerlibostan Manzara itibarıyla emsalsiz, bulunmaz bir yerdir. Haliç'e, Kasımpaşa'ya, Beyoğlu'na gayet yakından bakan bu çiçek bahçesi bir zamanlar o civarın çok güzel ve çok kalabalık bir mesiresi idi. Öyle ki yaz akşamları iğne atsanız yere düşmezdi. Bilhassa Rum'lar, Museviler buraya pek bayılırlardı.

Fakat birkaç senedir, burası da söndü, burayı dolduran ehlikeyif kimseler başka yerlere dağıldı.

Hançerlibostan'ın en zevkli ve buradan seyredilen manzaraların en hoş gideni, bahçenin alt tarafındaki Çalgıcılar mahallesinde düğün ve kavgaya olduğu zamanlardır. Çünkü bu mahallede yapılan düğünler ve kavgalar İstanbul'un hiçbir tarafında yapılan düğünlerle kavgalara benzemez. Buradaki düğünlere en aşağı iki düzine saz ve bir düzine zurna, klânet, çift... iştirak eder. Kavgaların ağız curcunasında da müteaddit darbukalar, tefler, zillimaşalar tempo tutar.

Bir Kış Gecesi

Osman Cemal Kaygılı

SULAR kararmaya başlamıştı, fırtınadan, tipiden göz gözü görmüyordu. Evvelki senenin o meşhur ve mütevehhir kışı idi. Yirmi dört saattir bila-fasıla şiddetle yağan kar, İstanbul'un açık, ıssız mahallelerine hemen bir arşından fazla kar şeyda etmişti. Ortalıkta in cin kalmamış herkes erkenden evine, dükkânına çekilip kapanmıştı. Zemherinin ferman dinlemeyen bu karlı; fırtınalı akşamında sokakta yalnız ben vardım ve belki benim gibi canından bezmiş bir-iki sarhoş daha...

Vapur, kayak, araba, tramvay ve bütün vesait-i nakliye durmuş, bütün dükkanlar, evler derin bir uykuya dalmıştı. Rakının hızıyla balık pazarından Balat'a kadar olan mesafeyi hiç yorgunluk duymadan hiç üşümeden hiçbir eniğe tesadüf etmeden katettik. Lakin Balat'tan Eğrikapı'ya çıkan dik yoluşu tırmamırken o kadar zahmet çektim ki yoluşun üst başına vardığım zaman kan ter içinde sıcaktan bunalıyordum. Okmeydanı sırtlarından kopan şedid sağnakların damlardan, boş meydanlardan kavrayıp yağdığı karlar, orada hemen bir adam boyunu bulmuştu. Beş dakikalık yoluşu tam yarım saatte çıkabildim. Oradan ötesi artık düz ve açıktı. Şimdi rüzgâra, tipiye soğuğa karşı göğüs göğse çarpışarak yürümek lazımdı. Daha eve varmak için bir hayli yolum vardı. Hem buradan ötesi artık şehirden hariç mezarlıklar, bostanlar, viraneler arası idi. Evvela buradan geçmeye pek gözüm kesmedi. Zaten ispirtonun tesiri de azalmıştı. Döneyim dedim, aşağı caddeyi takiben Defterdar tarikiyle gideyim.... Lakin nedense yine mütereddit ve biraz mütevehhim yürüdüm... İçimde iki korku vardı; biri kar yığınları arasında kalarak

bunalmak, donmak, diğeri kurtlar tarafından parçalanmak.

Böyle büyük kışlarda o civarlara ekseriya kurtlar iner. Karanlık ve karın kesatı gittikçe artıyordu. Fırtınanın uğultusundan başka uzakta yakında bana cesaret verecek ufak bir ses ufak bir ışık bir eser-i hayat yoktu. Kanlı Bostan'ın önüne geldiğim zaman korku büsbütün arttı. Fakat bu korku ekser akşamlar geç vakit oradan geçerken duyduğum hırsız korkusu gibi değildi. O cihetten o kadar müsterih idim ki... Zira bu havada hangi hırsız buralarda yol beklemek deliliğinde bulunabilir ve bulursa da benden başka kimi bulurdu. Böyle bir gecede benden başka dışarıda kaç akıllı vardı ki?

Çabalaya, çabalaya, düşe kalka geriye kavisler çizerek rüzgâr önünde çevirme hareketleri yaparak durmayıp mütemadiyen ilerliyorum. Bir aralık başımı arkaya çevirdim, bir de baktım ki sarfettiğim bunca cehd ve gayrete rağmen hâlâ olduğum yerdeyim. Yahut kale kapısından ancak bir mızrak boyu kadar açılabilmişim... Artık ümidim büsbütün kırıldı. Kuvvet ve dermanım büsbütün kesildi. Geriye dönmeye ve kale içindeki polis karakoluna ilticaya karar verdim. Tam bu esnada sol taraftaki dutlukta bir hışırtı oldu.

Eyvah! Kurtlar geliyor, dedim. İmdat, diye bağırıcak oldum. Lakin kabuslu rüyalarda olduğu gibi boğazıma bir şey tıkanmış, ağzımı olanca vüs'atıyla açtığım halde bir türlü bağırıyordum. Bu hâl birkaç saniye devam etti. Müteakiben dutluğun duvarından önüme taze mezardan çıkmış küflü bir ölü gibi beyaz bir cisim atladı ve ben artık kendimden geçtim... Bilmiyorum, bu atlayan cisim orada

benimle ne kadar meşgul oldu, beş dakika mı, bir çeyrek mi, yarım saat mı? Kendime geldiğim zaman ben karın içinde arkaüstü yatıyor ve başucumda biri oturmuş:

-Haydi kalk, hey bizim köylü, kalk kartopu oynayalım diyorum!

Bu kardan bembeyaz olmuş uzun sakallı, beyaz pos bıyıklı, beyaz kalın kaşlı beyaz uzun kırpıldı, iri ve akci siyahından pek fazla, daima müteharrik ve gece insanın üzerine doğru gelen bir otomobilin feneri gibi parlak ve korkunç gözlü biri idi... Beni iki elimden tuttu, kuvvetle çekti, ayağa kaldırdı. Tekrar baktım, uzun, iri zebella gibi bir şey... Ayağında diz kapaklarını geçen hantal çizmeler, boynunda tüylü bir atkı, başında bir kalpak vardı. Fakat sırtı adeta çıplaktı, ince bir basma mintan altında göğüs, bağı açıktı. Artık ben karı, fırtınayı, kışı kıyemeti, evi, barkı hatta kendimi unuttum merak ve korku ile:

-Kimsin sen, ne istiyorsun, dedim

- Ben benim, sen kimsin?

- Ben de benim...

- Haydi öyle ise kartopu oynayalım!

Şimdi biraz anlamaya başlar gibi oldum.

Acaba, dedim, deli mi. O mütemadiyen zorluyordu:

-Haydi kartopu oynayalım!

-Canım efendim, şimdi kartopunun sırası mı? Rica ederim, müsaade buyurun, pek fenayım, eve gideyim....

- Aman rica ederim

-Geç diyorum sana, geç bakayım.

Deli bu... Laf anlar mı? Kızar, boğazıma da sarılır. Şimdi ona muhalefet etmek de bir nevi delilikti. Peki dedim, lakin burada kar yığınları içinde top oynamak değil, kınıldamak bile

gayri mümkün. Burayı atlayalım, ilerde kotraların yanında düz bir meydan vardır ki rüzgârdan mahfuzdur, orada oynarız.

-Peki muvafık, haydi yürü bakalım!

Yürü ama, nereye yürüyeceğiz? Ben yarım saatte, o da meşakatle buraya kadar gelebildim. Burada kar benim boyumun iki misli geçiyordu. O ise dağlar deviren bir dev gibi kar tepelerini yuvarlayarak zahmetsiz ilerliyordu. Döndü, baktı ki ben geride kalmışım. Yazık, dedi, yazık sana. Genç delikanlı olacaksın kanadı düşük karga gibi sallanıyorsun. Ve bağırdı:

-Gel buraya, bin sırtıma!

Ve müteakiben tuttu, belimden kavradı, ufak bir lastik topla oynar gibi kaldırıncı beni omzuna aldı ve yine karları yararak, fırtınaları atlayarak ilerlemeye başladı.

Herifin omzunda iken aklına esip de kaldırıp beni biraz ilerdeki bostan kuyusuna atarsa diye ödümlü pathyordu. Dediğim yere gelinceye kadar beraberce birkaç defa yuvarlandık ve birkaç defa hendeklere düştük, duvarlara çarptık. İkimiz de sanki un değirmeninde yuvarlanmış gibi tepeden turnağa kadar bembeyaz idik... Benim belki bir saatte geçemeyeceğim o tehlikeli geçidi o devasa herif beş dakikada geçti, düzlüğe geldik...

- Burası mı?

-Evet efendim...

Keşke hayır diye idim, keşke daha ötede diye idim, keşke ta evin önüne gelinceye kadar herife kendini taşıtırdım. Evet der demez, kaldırdı beni yere öyle bir atış attı ki, eğer yerde kar olmaya idi muhakkak kaburgalarım kırılırdı. Şimdi ne yapacaktım, bu delinin elinden nasıl kurtulacaktım? Kaçmak meselesi hep aklımı

kurcalıyordu. Lakin nasıl kaçabilirdim? Ben daha iki adım atmadan herif ensemden yapışacaktı. Baktım, kollarını sıvıyor sordum:

-Hayrola!

-Kartopu oynayacak değil miyiz?

-Aman!

-Amanı, zamanı yok, haydi hazır ol, sıva kollarını!

-Aman babacığım, bu havada kol sıvanır mı?

-Sıva diyorum sana, yoksa şimdi....

Fena halde gözlerini açtı, üzerime hücumu hazırlandı. Naçar sıvadım, geç karşıya dedi, geçtim.

- Sıkı dur!

Duruyorum. Alnımın ortasına bir tane yapıtırdı. Gözlerimden ateş fırılıyor zannettim. Derken bir daha, bir daha... Sonra!

-Ne duruyorsun, haydi sen de bana at!

-Aman efendim.

-At diyorum sana, at yoksa...

İsteksiz olarak yerden bir avuç kar aldım, attım.

-Öyle olmaz, öyle olmaz, adamakıllı sık, top yap, sonra at, haydi durma!

Artık oyun kızıştı. O bana, ben ona... Hiç soluk aldırıyor. Eğer biraz duracak olsam, yumrukla üzerime hücum ediyordu. Ben yoruldum, bittim, canım ağzıma geldi, eyler, tutar yerim kalmadı. Nihayet bitab bir halde yere düştüm. Geldi, ne o, yoruldu mu, dedi.

-Aman pek fena oldum.

-Haydi kalk gidelim.

-Nereye?

-Bir sıcak kahveye, biraz çay, nargile içelim.

-Şimdi kahve nerde, çay nerde?

- Ne oldu kahvelere?

-Efendim, hepsi daha gündüzden kapandı.

-Neden? Saat kaç?

-Saate kim bakar, bu havada.

-Öyleyse aşağı inelim, bir araba bulup, Beyoğlu'na çıkalım.

-Canım efendim, mahsus mu söylüyorsunuz? Araba falan kaldı mı meydana şimdi?

- Yürü bakalım, yürü! Haydi ben şimdi gider, kahve de bulurum, araba da.

Ben yine yürüyemiyordum. Tekrar sırtlayınca beni, omzuna aldı. Şimdi hem söyleniyor her de gidiyordu.:

-Sanki kar yağmış da kıyamet kopmuş. Kahve, araba bulunmazmış.

Ben hiç ses çıkarmıyor, mütevekkilane akibeti gözlüyordum. Bostanları, kotraları geçtik, Otakçılar Camii'ne yaklaştık. Orada hafif bir yokuş vardı. Deli yokuşa gelir gelmez kaldırdı, beni yine yere attı ve yüzüme bakarak:

-Bu yokuşta ne güzel kızak kayılır.

Eyvah işte şimdi iş fenalaştı. Dedim ki:

-Burası iyi değil, ilerde başka bir yokuş var, orada kayarız

-Yok olmaz burada kayacağız

-Ne ile? İsterseniz müsaade buyurun, bende hane buraya yakındır, gidip benim çocukluk kızaklarım var, alıp geleyim.

- Öyle yağma yok, kaçarsan, kızıksız kayarız.

-Kızıksız nasıl kayılır?

-Evvela sen yüzükoyun yere yatarsın, ben senin üstüne yatarım.

-Ney!

-Öyle kayarız. Sonra ben alta yatarım, sen binersin. Nöbetle böyle sabaha kadar kayarız.

Deliye itirazın belki büyük bir felaketle neticeleneceğini biliyordum. Korkudan peki dedim ve arka üstü yattım. Bu kızak kaymak değil, ölüp ölüp dirilmektir. Yokuşun altını buluncaya kadar ne eziyetler çektim. Kalktık beraber üst başa çıktık.

-Haydi bakalım ben yatırıyorum.

Böylece beş- on defa indik, çıktık. Zannederim gece hayli ilerlemiş saat on biri geçmişti. Melûl melûl adamın yüzüne bakıyor, ah ne vakit bu heriften kurtulacağım, diye düşünüyordum.

Ne o, dedi. Uykun mu geldi? Şimdi gider bir mükellef otel açar yatarız. Yürü bakalım!

Birkaç adım yürüdük. Yorulduysa sırtıma alayım, dedi. Teşekkür ettim. Camii'nin önüne geldiğimiz zaman sordu:

-Burası nedir?

-Camii..

-Yatsı okundu mu acaba?

-Çoktan efendim, bu vakte kalır mı?

-Ben yatsıyı kılmadım, sen kıldın mı?

-Hayır efendim, evde kılarım artık...

-Abdestin var mı?

-Hayır...

-Gel şurada çeşme olacak... Birer abdest alalım. Yatsıyı kılalım... Bereket versin çeşme donmuştu. Eğer su olsaydı mutlaka herif beni çırlıçıplak soyup baştan aşağı güzel bir de ıslatarak orada kaskatı donduracaktı.

Kaçmak için bin türlü çare, tedbir düşünüyorum. Fakat bir türlü muvaffak olamıyorum. Artık üşüyor, tiril tiril titriyordum. Çünkü kartopu, kızak esnasında vücudum soğumuştur.

Herifin yeni bir meşgale icad etmesinden

korkarak hafif hafif ilerliyorduk. Camii geçtikten sonra önümüzde geniş bir çayır vardı. Oraya gelince beriki durdu.

-Oturalım biraz, dinlenelim, yürüyelim.

-Üşüyor musun? Yazık sana be, yazık sana! Ben senin kadarken karın içinde çırılçıplak yuvarlanırdım.

-Efendim ben de eskiden öyleydim. Lakin son zamanda biraz hastalık çektim.

-Sen küçük iken karlı havada ne yapardın bakayım, ava gider miydin?

Ay lafi duyunca bütün bütün fenalaştım. Sarsıldım. Şimdi ava gideceğiz diye tutturursa dedim ve lafi kapatmak için:

-Hayır... Biz kızak kayardık, kardan arslan yapardık...

-Hah, Arslan, dedin de hatırıma geldi haydi şimdi arslan yapalım.

Nereden söyledim? Söylemez olaydım. Bu kadar meşakkat bu kadar yorgunluğun üstüne şimdi bir de bu... Artık her şeyden ümidimi kestim ve artık ben bu gece sağ kalmam, ölürüm dedim. Biraz yan çizmek istedim, bermutad ellerini açarak gırtlığıma doğru hücum etti... Başladık arslan yapmaya. Ben kan taşıyor, o şekil vermeye uğraşıyor, fakat göz ucuyla da daima beni tarassud ediyordu. Şimdi kar biraz durur gibi olmuş, bulutlar yükselmiş idi, tek tük yıldızlar görünüyordu ve acı bir karayel yüz ve ellerimi kamçıliyordu. Herif sanki eskiden usta imiş, çayırın ortasına arslandan başka her şeye benzeyen alel-acayıp bir şey yaptı ve bana sordu:

-Nasıl benzedi mi?

-Mükemmel efendim!

-Pençeleri nasıl?

-Tıpkı arslan pençesi!

-Şimdi kaşını, gözünü, bırıklarını ağzını yapalım.

-Onlar için kömür falan ister, yarına kalsın efendim.

-Sus sen karışma! Kömür yerine başka bir şey kullanalım. Gel bakayım sen şöyle!

Beni yarına çekti, başımdan fesimi aldı, karlarını silkti. Sonra püskülü kopardı. Cebinden bir küçük bıçak çıkararak püskülü ikiye böldü. Onlarla kaş, göz yaptı ve sordu: -Nasıl?

-Mükemmel efendim!

-Şimdi bırık ister. Bir saniye kadar düşündükten sonra, senin bırıklarını kesip koysak nasıl olur?

-Aman efendim, benim bırıklarım ufak gelir. Bırıksız olsun.

-Bırıksız arslan olur mu?

-Efendim dişi arslan olmaz mı?

-Ha, sahi dişi arslan olsun, ağzını nasıl yapalım?

-Siz bilirsiniz.

-Ağzını yapmak için havuç ister.

-Evet, havuç ister, müsaade edin, gideyim bir havuç bulup geleyim.

-Olmaz seni bir yere koyvermem, aldatıp kaçarsın. Sende havuca benzer bir şey yok mu acaba?

-Bende havuca benzer ne olur efendim?

-Hele düşün bir kere...

-Ne düşüneyim efendim?

-Düşün diyorum sana, havuca benzer bir şey düşün! Yoksa...

-Bende havuca benzer, havuca benzer... Derhal aklıma başıma geldi, aman

yarabbi, fenalaşıyordum. Sam vurmuş
söğüt yaprağı gibi sararıp soldum,
titremeğe başladım.

Herif bıçak elinde gözlerini dört açmış,
bekliyordu. Birden bağırdı:

-Hâlâ düşünüyor musun?

Artık hayat memat arasında imdad-ı ilahiye
muntazardım. Bereket versin gayet garip, hiç
akla ve hayale gelmeyen bir tesadüf beni bu
çok meşkül mevkiden kurtardı... İleride sırta
bir kışla vardı. Askerler uzun ve tiz perdeden
saat borusu çalıyorlardı. Deli boruyu işitince
şaşırdı sordu:

-Bu ne?

-Borul

-Ne borusu?

-Yuf borusu efendim.

-Kime yuf borusu?

-Kime olacak bize.

-Ne için?

-Tabii bu havada, böyle gece yarısı
Allah'ın dağında deli gibi işler yaptığımız

için...

-Kim çalıyor bu boruyu?

-Mahalleli...

- Vay bize yuf borusu çalıyorlar ha! Vay
bize ha! Haydi ne duruyorsun? Biz de
onlara çalalım, haydi durma! İki elini boru
vaziyetinde ağzına götürerek başladı:

-Tarit, tarit, tararit!

Ve sonra bana da işaret etti:

-Sen de!

Şimdi ikimiz birden:

-Tarit, tarit, tararit, tararit!

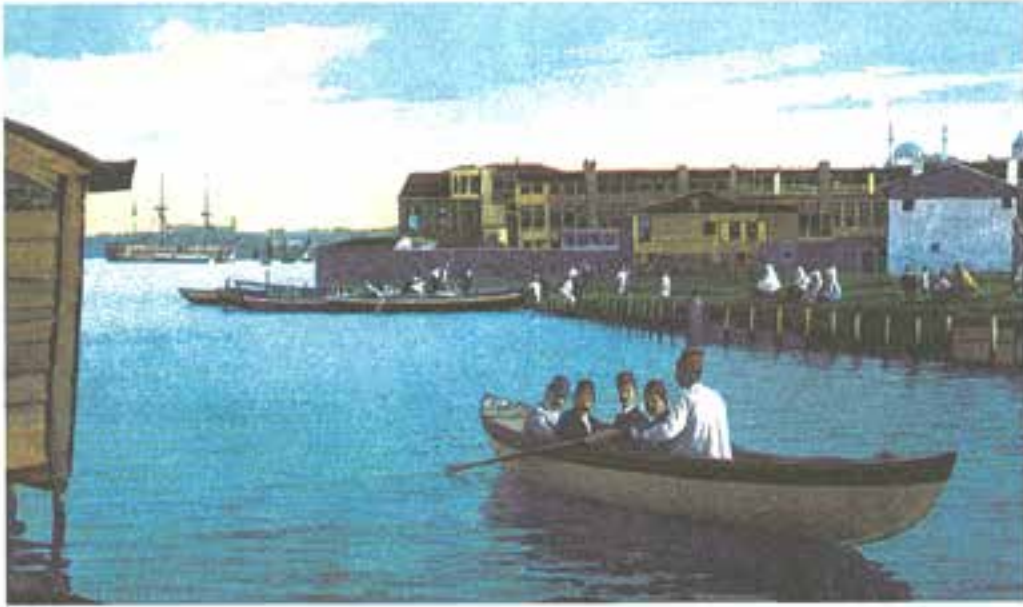
Ben artık fırsattan istifade ile avazım çıktığı
kadar bağıyor ve boru taklidi yapmak
bahanesiyle:

-Can kurtaran yok mu? diye

haykırıyordum... Polisler, bekçiler ve sesimizi
duyan birçok kimse koşup geldiler ve bu
suretle saatlerden beri elinden çektiğim
kalmayan delinin en son en büyük ve korkunç
şerrinden beni kurtardılar.

İstanbul, 1923

AYVANSARAY

VE

YÂ VEDÛD

MAHALLESİ

Balat'ın bir ucu Ayvansaray

"USKUMRUUUUUUU..."

Jak Deleon

ARTIK tipiye çevrilen karda yankılanmaktadır balıkçının çağrısı. Haliç'ten Eğrikapı'ya, oradan da Ayvansaray'a doğru esen keski gibi ayaz taşır yarım yüzyıl geride kalmış bu sesi. Dar kıvrımlı sokakların taş taş denize döküldüğü köşe başlarına tezgah kuran ve kömür ateşinde pişirdiği kalveyi yolculara sunan deri önlüklü, kaba sakallı ihtiyar, elinde pirinç terazisiyle kışın baharat, yazın hurma satan "balmumu bıyıklı" küllanbeyi ortalıktan çekilmiştir. Eğrikapı önünde Hazreti Hafız, az ötesinde Abdullah el-Kadari, Ayvansaray

yolunda Mehmet Ensari, Atik Mustafa Paşa Camii önünde Hazreti Abdullah bin Cabir ve nihayet Ayvansaray'da Ebuzeri Gaffar'ın türbelerini örtmektedir kar. Tümü de 7. Yüzyılda İstanbul'u fethetmeye çalışan Emevi donanmasının askerleridir...

Çocukluğumdan bir anı, bir gezi görüntüsü. Ne zaman seyyar balıkçıların çağrılarını duysam, hele akşam vaktiyse, sokak lambaları yanırsa ve bembeyaz kar üstüne düşüyorsa sesler ve gölgeler, babamla artık çok uzaklarda kalan bir demlerde yaptığım o Haliç gezintisi gelir gözlerimin önüne. Ve biliyorum, ne balıkçı

kaldı ne de baharatçı ama o eski Emevi türbeleri bugün ne alemdedir acaba, diye sormaktan da alamam kendimi; İstanbul'a çok yaklaşmış ama girememiş o insanların anısını yaşıyorlar mı hala, yoksa (neredeyse tüm İstanbul'u esir alan) kültür erezyonlarından ve yıkım furyasından paylarını mı aldılar?

Bugünü bırakıp eskilere dönelim ve Halic'in (sazıyla ve sözüyle) **"Haliç"** olduğu demlere keyifli bir dem atalım:

**"Meyhaneye serdik postu
Bir daha ver, bir daha ver aman Kosti
Aman Kosti, kuzum Kosti
Gücendirme kuzum dostu, dostu
Bir daha ver ..."**

Şevki bey'in bu dizeleri lonca meyhaneleri için mi söylenmiştir bilinmez ama Ayvansaray deyince akla ilk gelen yörenin Lonca olduğu da kuşku götürmez. O Lonca ki romanlara konu olmuştur, meyhaneleri Galata harabathaneleriyle aşık atar... Hemen söyleyelim, Lonca meygedeleri Çatırıldım Tarçın Bey'lere ve Nanemolla Zencefil Bey'lere göre değildi, bugün boğazkesen tabir edilen mahallenin balozlarını andırırdı, şarabıyla olduğu kadar da kabadayı ve kavgasıyla meşhurdur. Sazendesi hünerli parmaklarını lavtasının telleri üzerinde gezdirirken, külhanisi Bursa işi bıçağının işlemeli sapını okşardı usul usul. Kısacası, her akşam yazılıp bir sonraki dem vaktinde bozulan, sonra (Barbasiyla, müdavimiyle, kabadayı ve çalgıcısıyla) yeniden yazılan senaryolarıyla binbir filme mekan olabiliirdi Lonca meyhaneleri. Çatladıkapa'yla

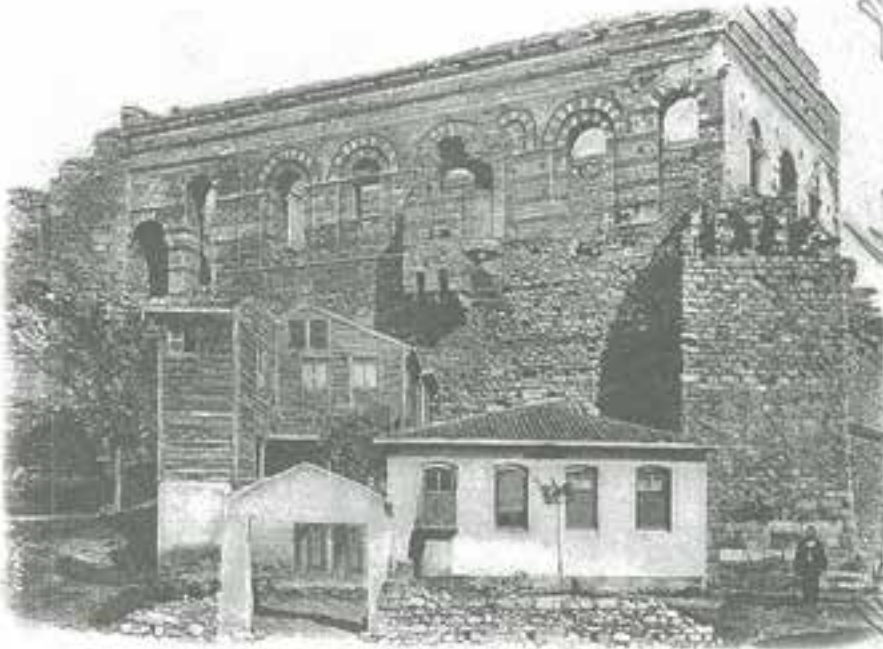
Sulumanastır meygedeleri ve Akıntıburnu şaraphaneleri onların yanında sönük kalırdı...

İstanbul'un eski gedikli meyhanelerinin en ünlülerinden ikisi Lonca'da bulunuyordu: Ayvalı ve Yavaşko. Patronları (keza babaları) Yahudi'ydi. Çaylak Tefik üstadımızın risalesinde yer aldıklarına bakılırsa, yüzyıl önce bile şarap sunuyorlardı. Ayvalı'nın yerinde daha önce (19. yüzyıl başları, hatta 18. sonları olmalı) bir atlı araba ahır vardı, fayton değil de kakaroça dedikleri tipten. Sonraları Yavaşko'nun Ayvalı'yı da aldığı söylenir, yani iki meyhanenin sahibi de tek kişi olmuştur. Reşat Ekrem Koçu, bir vakitler Lonca meyhanelerinin 1934 Belediye Şehir Rehberi'nde Esnaf Loncası Caddesi adıyla anılan yol boyunca olduğunu, 1947 yılının Nisan ayında gerçekleştirilen bir gezideyse burada kayda değer bir meyhaneye rastlanmadığını yazar...

Çok içki içildiği, sofraların günbatımından gündoğumuna dek kurulu kaldığı söylenir Lonca'da. Mahalle sakinlerinden kimileri (tonton teyzelerle posbıyık amcalar) yırtmıyor, meyhaneci denilen (Evliya Çelebi'nin deyimiyle) **"melunen ve menhusan"** tayfasına verip veritiriyor ama yel kayadan ne alır? Ne vakt-i kerahatte alem berdevam!

(...)

Bu noktada Lonca meyhanelerini bir kenara bırakıp yöreye geniş **"perspektif"**ten bakalım. Lonca (Karabaş gibi) Balat'ın Ayvansaray'la paylaştığı büyük bir mahalledir. Kendine özgü kültürel yapısıyla ne tam Balatlı olmuştur, ne de Ayvansaraylı. Ama İstanbul'un **"has"** dokusu içindeki yerini

Hekdomon, Tekfur-Sérai

Salut de Constantinople

[Tekfur
Sarayı ve
önünde evler]

yüzyıllar önce almıştır Lonca; kent mozaiğinin renkli bir taşıdır. Moïse Franco, *Essai sur l'Histoire des Israélites de l'Empire Ottoman* (Kökenlerinden Günümüze Osmanlı İmparatorluğu Yahudileri Tarihi Üstüne Bir deneme) başlıklı çalışmasında 17 Mayıs 1874 tarihinde Balat'ın Lonca yakasında bir sinagogun yandığını bildirir. Lonca Sinagogu (ve Yahudileri) konusunda fazla bilgi bulunmamaktadır. Bu sinagogun bir zamanlar

Ayvansaray Caddesi'yle Hisar Sokağı'nın kesiştiği noktada bulunması muhtemeldir. Yine Franco'ya göre aynı yangında 7 ev, 22 dükkan ve 37 bina kül olmuştur.

Marie-Christine Varol, *Balat*, adlı kitabında, Lonca'nın yalnızca birkaç sokağında mukim olan Yahudiler'in Arabacılar Hamamı'na "El Banyo de la Lonca" (Lonca Banyosu) dediğini yazmaktadır...

1940'ların Lonca'sının 19. yüzyılın

hareketli Osmanlı semtiyle uzak yakın ilgisi kalmamıştı. Atık Mustafa Paşa ve Molla Aşki mahallelerini çeperleyen Lonca'da şu caddeler ve sokaklar vardı 40'lı yılların sonlarında: Lonca Caddesi, Yatağan Caddesi, Ebekadın Sokağı, Bekarodası Sokağı, Yatağankülhanı Sokağı, Şamdanacıbaşı Sokağı, Demirci Hasan Sokağı, Hacı Arif Bey Sokağı, Kunduracı Sokağı, Aktarma Sokağı, Vezir Sokağı, Şehbender Mümtaz Sokağı, Eğrikapı sokağı, Eğrikale çıkmazı...

Bir demlerin ünlü Arabacılar Hamamı kapandığından, sakinleri Hançerli, Balat, Tahtaminare ve Sultan hamamlarına giderler. Reşat Ekrem Koçu, Lonca için **"Son yıllarını yaşar gibi görünen bir panayır"** tanımını kullanır. Kemani Ali Tetik ve Hanende İsmet (yine 1940'larda) bu panayırın son **"figüran"**larından yalnızca ikisidir. 19. yüzyıla geri döndüğümüzde, Loncalı ünlü sanatçılar arasında Kemani Memduh Bey, Kemani İhsan Efendi, Kemani Aşki Efendi, Kemani Bülbül Salih Efendi, Kemani Ağa, Kemani Tahsin Efendi, Kemani Kâni, Klarinet İbrahim Efendi ve Hanende Ahmet Bey'in adlarına rastlarız. Adlarına rastlayamadıklarımız çoğunluktadır kuşkusuz; çünkü o devrin Lonca'sı İstanbul'un yedi bucağına ses ve saz sanatkarı yetiştirmişti. 1940'lı yılların sonlarında şu isimlere rastlamak mümkündür: Klarinet Şerif, Kanunî İsmail, Kanunî Ahmet, Kanunî Ali Tetik, Cümbüş Fehmi, Cümbüş Rahmi, Cümbüş Enver, Hanende İsmet... Günümüzde hiçbiri yoktur. Birçok İstanbul tarihçisinin yazdığı gibi, bir geleneğin sonudur bu; bir demlerde kahvehane, meyhane, mesire yeri eğlencelerinin vazgeçilmez unsurları olan Lonca hanende ve sazendelerine eski

kitaplarda rastlanıyor bu gün. Balıkpazarı (Eminönü ve Beyoğlu), Kumkapı, Kalyoncukolluk meyhaneleri, Taksim ve yine Beyoğlu'nun çalgılı gazinoları, hatta (daha da gerilere gidersek) Göksu ve Kâğıthane mesireleri Loncalılar'ın anıları ile doludur...

Lonca, çingeneleriyle de ünlü bir semtti. Sulukule kadar yoğun bir çingene **"koloni"**si vardı. Anlatıldığına göre son derece renkli bir yaşantıları olan ve **"bohem"** âlemin en zengin **"saz ve söz"** takımlarını çıkaran bu çingeneler kendi gelenek ve görenekleri içinde yoğrulurlar, aralarına yabancıları hiç almazlardı. Mekanları kahvehane ve meyhaneydi. Lonca'nın anlı, şanlı, allı pullu çingeneleri yaylı sazları ve darbukalarıyla biraz daha **"lüks"** olan kiraathanelere de giderler ama pek yüz görmezlerdi. Yeşiltulumba'daki Giritli Necati Efendi ve Dilhüsa kiraathaneleri, Koska'daki Azmi Bey Kiraathanesi, Aksaray'daki İhsan Bey ve Kuşçu Arif kiraathaneleri Lonca çingenelerinin uğrayamadığı yerler arasındaydı. Ama kahvehanede ve meyhanede, orta halli düğünlerde ve sünnet şenliklerinde pek sevilirlerdi....

Yıllarboyu Tarih dergisinin Mayıs 1981 sayısında yer alan ve İhsan Birinci imzasını taşıyan **"Eski İstanbul Batakhaneleri"** başlıklı yazıda, Lonca çingeneleri ağalarından Topuklu İspir'in kızı Çakır Esma'dan söz edilir. 19. yüzyılın ilk demlerinde yaşayan ve **"muhabbet tellâh"** olduğu söylenen Çakır Esma'nın yaşantısı Edirnekapı'da noktalanmıştır. Yaşlılığında falcılık yaptığı yazılır.

Refik Ahmet Sevengil, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu* adlı kitabında, Lonca çingenelerini şöyle anlatır: **"Özel eğlenceler,**

düğünler düzenleyen kimseler, kadın toplantılarında çengiler bulundurmamak istedikleri zaman, keselerine göre Lonca kolbaşılarından en ünlüsünün veya bir diğerinin evine gidip pazarlığa girer, ücrette uyuşma olunca kolbaşı çengi heyetini alır, düğün evine giderdi. Kolbaşı kadın çengi ile yardımcısı çengi başlarına yaşamak, ayaklarına sarı çizme giyerler, ellerinde bir yelpaze bulundururlardı. Çengiler ince yaşmaklar tutulurlar, allı, morlu, sarılı, rengârenk feraceler giyerlerdi. Bir çengi kolunun sokaktan geçişi hayli eğlenceli olurdu.”

Sermed Muhtar Alus’un “Eski İstanbul’da Çengiler” adlı makalesi konuya derinlemesine ışık tutar.

“Kadınlarından ekserisinin hoş, zarif, nadir isimleri vardı. Gonca, Gül, Gülizar, Fulya, Kumru, Ceylan, Şirin gibi. Lâkap taşıyanlar çoktu: Kara Naile, Çakır Züleyha, Fındık Hatice, Fidan Esmâ. Şimdiki tazeler gibi adlarını kısaltarak kullananlarda bulunurdu. Fatma’dan Fatoş, Naciye’den Naco, Ayşe’den Ayyuş...”

“Karşıdan rastlar rastlamaz hepsi tanınır, kim oldukları biliniyordu. Sima, kıyafet, sesin tonu, tavır, edâ birbirine örnek: Başta gelişigüzel yanlara sarkmış, kirden alaca bulaca, delik deşik başörtüsü. Arınma, taranma görmediğinden zifiri kara kâkül, perçemler alas taras; arkada iki örgü saç, güneşten yanık tunç renginde yüz, eller, kaşlar simsiyah, gözler fıldır fıldır, dişler inci. Sırtı kanarya sarısı, kavunî, pembe, havai mavî, filizi basmadan gömlek, altında bombol şalvar, ayaklar çıplak.

“Erkeklerin şekil ve şemâli, kılığı birbirine

eşitti; kafalarında ibiği püskülsüz kalıplanmamaktan bumburuşuk, soluk, kenarı yağlı fes. Surat şişe yakın, çiçek bozuğundan bıyıklar, traş kel kül; yine bembeyaz, taş gibi sağlam otuz iki diş. Tahta bezinden farksız mintan giyerler, göğüsten kasıklara kadar kulaçlar boyunca yün kuşak sararlar. Belden aşağısında giyile giyile muşambaya dönmüş pantolon veya potur; yalınayak gezerlerdi.

“İki çeşittiler: Yerliler, göçebeler.

“Yerliler sur diplerinde, Sulukule, Ayvansaray’da, Lonca’da, Kasımpaşa’nın Karaman Mahallesi’nde, Beyoğlu Yenişehir’in Sazlıdere semtinde, Üsküdar’da Selamsız’da, Büyükdere Çayırboyu’nda otururlar. Çatısı yanpiri, kaplama tahtaları kâğısamış, delik delik yassı tenekeler, hasırlarla kapatılmış kafeslerde, kulübelerde bannırlardı.

“Göçebe kısmına nerede akşam, orada sabah.. Baharda takım takım İstanbul’a çıkagelirler. Her kafiye bir sürü kişi, başboş, at, kısarak, çek, tay, sıpa. Bu hayvanlar yürümeye takatsız ihtiyarları, gebe kadınları, çergelerin sınıklarını, pılı partıyı taşırlar. En gerideki anaç eşiğin üstüne kafilenin çeribaşısı biner. Etrafında tabana kuvvet giden cemaatin sırtlarında çuvalar, torbalar...”

“Kimi Edime, Babaeski, Çorlu taraflarından gelirlerdi. Çarpıcı, Veliefendi çayırına, Topkapı dışlarına çergeleri atar, hayvanları kirlere salar salmaz tencere kaynatacak ocaklar yaparlar. Erkekler zenaat sahibi; ızgara, maşa, ateş küreği yapanlar tezgahlarını ve körüklerini kurar, sepet örenler takım taklavatlarını ortaya yayar. (...)

“Bacak kadar kızdan, yetmişinde acuzeye kadar heyhey, türkü bilirler; çiftetelli, Kâğıthane

havası, Kaptı sirtosuyla göbek kıvrırlar. Eski İstanbul'da namları çoktur: Hanende Gülistan, Safinaz, Çengi Mahbub, Kursaklı, Ceylan, Zurnacı Yakomi, Arap Mehmet, Kemani Memduh, Tahsin, Kantocu Peruz'un son aşığı İhsan, Şişman Ahmet, Naracı Bidik Ömer, Akbıyık İdris."

Ahmet Haşim'de şöyle söylüyor: "Çingene insanın tabiata en yakın kalan güzel bir cinsidir. Zannedilir ki bu tunç yüzlü ve fağfur dişli kır sakinleri, beşerî şekle istihale etmiş bir takım yeşil ağaçlardır. Çingene bizzat bahardır. Çocukluğumda gördüğüm baharlardan bu gün hatırimda kalan hayal, yeşil, kırmızı, sarı şalvarlar giymiş, şarkı söyleyen ve el çırpın bir alay genç ki, içinde tahta zurna çalıp bu musikinin vahşi kahkahaları ardından müşabih akisleriyle vadileri inin inin inleyen, gene bir çingenedir."

Halide Edip Adivar, eski İstanbul sokaklarının uyanışından söz açarken, şu noktaya değinir: "Birden tefli, zilli, maşalı, seyyar çingene saz takımı duyulur: Vallahi güzel gözlerin, billahi güzel!" Alexandros Georgios Paspates (1814-1891), İstanbul çingenelerini anlatan bir kitap yazmıştır: "Osmanlı İmparatorluğunda Çingene ya da Bohem'ler Üstüne Araştırmalar" (1870). Fransızca yazılan kitabın özgün adı şöyle: *Etudes Sur Les Tchinghianes ou Bohémiens de l'Empire Ottoman*. Joseph von Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reichs* "Osmanlı Devleti Tarihi" adlı kapsamlı çalışmasında, 17. yüzyıl İstanbul'unu anlatan Jean Thoveno, çingenelerin "ziller ve diğer çalgılar çalarak" dans ettiklerini söyler. Henry J. Van Lannep,

Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Osman Nuri Ergin de yazmışlardır çingeneleri. Hele Neyzen Tefrik'in bir anısı vardır ki, bir demlerin ayıcı çingenesini gözler önüne serer: "Çingenenin acemiliğinden ayı belli ki hoşnut değildi. Herife on kuruş toka kıldım. Ver pusatlarını dedim, giyindim. Tefi aldım elime, ayıyı daha davet etmiyorum, gönül rızası başka şeydir. Başladım çalmaya usul dü yektir, hava hüzzam..."

"Taraklıdan İstanbul'a kaz gelir.
Bu şarkılar bu hanıma az gelir."

Hayvan ustasını bulmuştu. Yavaş yavaş ayağa kalktı. Şöyle iki felekte göz göze bakiştık. Başladık çalıp oynamaya... Ahenk bittikten sonra, Allah sizi inandırın ikimizde ağladık... Bir de baktım, ne göreyim, tramvaylar durmuş, halk iki keçeli olmuş, polisler intizamı temin ediyor. Ahmet Rasim merhum, gözlüğünü çıkarmış, bize katılmış, ağlıyordu..."

İngiliz araştırmacı Charles White'in 1840'larda *About the Gypsies of the Golden Horn in General and of Aivan-Serai in Particular* "Genelde Haliç'in ve Özeldde Ayvansaray'ın Çingeneleri Hakkında" adlı kırk sayfalık bir inceleme yazdığı bilinirse de, bugün izine kitaplıklarda rastlanmamaktadır.

Gökhan Akçura da "Çingene Bizzat Bahardır" başlıklı denemesinin yer aldığı İvr Zavar Tarihi kitabında, çingenenin kökenini irdeliyor: "Çingenelerin kökeni hakkındaki genel yargı, onların Hindistan'dan dünyaya yayılmış bir millet oldukları. Dillerinin yapısı

[19. yy'da bir
çingene kadını]

da bunu doğruluyor. Bu konudaki ilk çalışmaları 18. yüzyılda Grellmann gerçekleştirmiş. Onun aktardığı bilgilere göre, çingeneler tahminen 14. yüzyılda Anadolu üstünden Avrupa'ya geçmişler. Çeşitli belgelerden, 1417 yılında Almanya da çingene yaşamının var olduğu öğreniliyor.”

“Oyuncu Kollarından Sulukule Evlerine” adlı incelemesinde şu saptamada bulunuyor Akçura: “Çingenelerin tarihi olmaz. Bu bilinen bir gerçektir. Onlar uygarlaşmaya karşı ceple alırlar, toplum da onları kendi dışında bırakır. Bu nedenle çingenelerin tarihini de kimse yazmamıştır.”

Araştırmacı ve yazar Eremya Çelebi Kömürçüyan'ın Osmanlı dönemindeki İstanbul çingenelerine ilişkin görüşlerinden alıntılar yapmakta yarar var: “Bu çingenelerin kadınları hanende olup, evlere girerler ve sokak ortasında şarkı söylerler. Bunlar meyhanelere giderek başı sevdalılar için çalgı çalarlar, raks ederler, öğrendikleri yeni şarkıları ve masalları okurlar.(...)”

“Eskiden burada (Kumkapı) Samatya'dakilerden daha çok ve daha şen meyhaneler vardı. İbrahim Han Ocağı denilen büyük konak buradadır. İleride de şehzâdelerin oturdukları saray bulunmaktadır. Karşıda saraya ait katırların beslendiği Katır Hanı mevcuttur. Burada eskiden Kadirga Limanı olan meydan vardır. Meydan, tahta kulübelerde oturan çingene çilingirlerle meskûndü.”

Hüseyin Çağın, Sabah gazetesinde yayımlanan “Çingeneler Zamanı” adlı dizisinde, Lady Dorina Lockhart Neave'nin

konuya ilişkin gözlemlerini yansıtır. 1881-1907 yılları arasındaki İstanbul'u *Twenty-Six Years on the Bosphorus* “Boğaziçi'nde 26 yıl” başlıklı seyahatnâmesinde ayrıntılarıyla anlatan Neave, arkadaşı Mollie Mason'la birlikte yaşlı bir falcıya gider: “Geç vakit Beyoğlu'nun dış mahallelerindeki pis kulübeye gittik. Korkunç görünüşü olan büyücü, bize hiç aldırmadan, hatta başını dahi kaldırmadan, eski bir sedirde oturmuş halde, kirli kumaş parçalarını birbirine dikmeye devam etti. Diğer yaşlı bir kadın, odanın köşesinden çıktı ve falımıza bakılmasını istediğimizi öğrenince, yaşlı üfürükçüyü omuzlarından tutup sertçe sarstı ve paralı müşteriler olduğumuzu, eğer falımıza bakarsa iyi para vereceğimizi bağıra çağıra kulağına söyledi. Siyah, delici gözleriyle, hiddetle bizi süzdü.

“Ve hiçbir şey yapmaya niyetli gözükmezken, birden fikir değiştirdi ve mangalın getirilmesini istedi. Mangal da kulübelerdeki her şey gibi pislik içindeydi. Oturmamız için ısrar etti. İhtiyatla yakınındaki kirli bir sedire oturduktan sonra, vaftiz isimlerimizi sordu; yanan mangal kömürüne, entarisinin yakasından çıkardığı ve yine hemen sakladığı teneke bir kutudan bir tutam kül renkli toz serpti. Mangaldan incecik bir duman tavana doğru yükselirken, yaşlı büyücü dumanın arasından çok uzaklara bakarak, kendinden geçmişçesine ismimi tekrarlamaya başladı: “Dorina, Dorina.” Anlaşılmaz şeyler söylemekteydi.

“Sonra giderek sakinleşti. Bizi hayretler içinde bırakarak o gün kulübesine girene kadar yaptıklarımızı tek tek saydı.

“Sade giyinmiş, ama çoğunlukla üniforma

giyen uzun boylu bir adamın hızla bizden uzaklara gittiğini, mühim bir görevde bulunan bir kişiyi ikimizin de bir daha göremeyeceğimizi, daha sonra evde üç piyango biletimiz olduğunu, çekiliş hiçbir zaman olamayacağından onları yakmamızı ve garip bir şekilde doğru çıkan daha bir sürü şey söyledi ki, sıra geleceğimizi anlatmasına geldiğinde, artık ağzından çıkan her kelimeye inanacak duruma gelmiştik.

"Birdenbire duman yok oldu. Yaşlı karga sesiyle konuşurken, bu ses birden değişti ve hiddetle bize dönerek, ücretini verip gitmemizi istedi.

"Zamanla, önceden haber verdiği her şey doğru çıktı. Hatta piyangoonun çekilmemesi iddiasına önceleri çok güldüğümüz halde, resmi idarenin piyango iptal edilince, sonunda yine büyücü kadın haklı çıktı. Zira hükümet değişmiş ve piyango geçersiz sayılmıştı. Bahsettiği subaya gelince, onu gerçekten bir daha göremedim."

Hüseyin Çagın'ın aktardığı bu bölümü noktalarla, bir demlerde çingene şarkıların İstanbul'da "moda" olduğunu da eklemek gerek. Sözleri ve müziği Asso ve Janna adlı çingenelerin olan "Oh Çingeneler/ Oh les Bohèmes" (armonizasyon: Dimittroff, prodüksiyon: D'Andria) adlı taş plak 19. yüzyılın 20. yüzyıla köprülendiği zamanlarda İstanbul'da "best-seller" olmuştu. Kuşaktan kuşağa geçen iki dize de çingenelerin (yalnız İstanbul'un değil, yerkürenin tekmil çingenelerinin) "ehl-i safa" lıklarına ilk elden tanıklık.

"Çingene ölür gider
Gözü güzelde kalır"

Çingeneleri konu alan öykülerimiz, azımsanmayacak derecede yoğundur: "Mürüvvet" (Sait Faik Abasıyanık), "Değirmen" ve "Arap Hayri" (Sabahattin Ali), "Kancay" (Halikarnas Balıkcısı), "Çingene Karmen" (Kemal Bilbaşar), "Elmas" (Kerim Korcan), "Çingeneler" (Selahattin Enis), "Pembe" (Hakkı Özkan), "Çingene Pilici" (Erdoğan Tokmakçaoğlu), "Küçük dost kemancı" (Necati Zekeriya) ve Osman Cemal Kaygılı'nın yazdığı "Çingene Kavgası", "Çingene Ninnisi", "Ormanda Yolculuk", "Gâvur Ethem", "Çerge Hayatı..."

Yeri gelmişken Osman Cemal Kaygılı'nın *Çingeneler* başlıklı romanından uzunca bir alıntı yaparak hem bu insanların ilginç yaşantılarına hem de bir zamanların Lonca'sına derinlemesine göz atalım:

"Çingenelerin asıl görülecek hayatı harman yerlerinde, çergelerde, sepetlerde, sepetler maşalar, sacayaklar, ayılar, maymunlar, heybeler, fâl çıkanları, sıpalar, kısıraklar arasında değilmiş... Asıl görülecek ve hoşlanılacak Çıgan hayatı Reha Bey'in beni yeni alıştırmaya başladığı yerlerdeymiş..."

Bizim Yenikapı'ya göç ettiğimiz hafta, Reha Bey, kendi evinde bazı arkadaşlarıyla birlikte bana bir çalgılı ziyafet verdi. Fakat hani, alaturka ziyafet de bu kadar olur. Sofra içkinin, mezenin bin bir türlüyle doluydu. Sonra sekiz kişilik bir ince sazla kadınlardan beş kişilik bir hanende ve çengi takımı vardı. Saz takımı, başta Edirne'den İstanbul'a yeni gelmiş kemancı Bülbülü Selim

olmak üzere, Ayvansaray'ın en gözde çalgıcılarından mürekkepti. Hanende kadınların üçü Ayvansaray'dan ve köçeklik eden iki kadın da Sulukule'dendi. Fakat **"efendim nerede, ben nerede."** dedikleri gibi, öteki çergiciler, harmanlılar nerede, bunlar nerede? Hele bunların erkekleri pek kibar insanlardı. Misafirlerle **"Bendeniz'siz, 'zati aliniz'siz"** konuşmuyorlar. Hepsinin de elbiseleri ayakkabıları yepyeni ve son moda. Hepsinin de yeleklerinin cebinde altın ve gümüş birer saat. Parmaklarında pırl pırl yanan elmas yüzükler. İçtikleri sigaralar hep birinci sınıf sigaralar. Çalgılarının kutu ve kılıfları hani, diyebilirim ki, benim çok kıymetli kemanımın kutusundan daha şık. Bunlardan Kemanî Raif isminde birinin kemanına baktım, sokağa atsanız elli lira eder su içinde. Kadınlardan da Ayvansaray'lılar pek kalantor şeyler. Kılıkları biraz alaca bulaca olmakla beraber, parmakları pırlanta, zümrüt yüzükler, kulakları aynı çeşitten küpeler, ve gerdanları, sapsarı beşibıyerdeler ve ziynet altınları ile dolu. Yalnız Sulukule'den getirilmiş olan çok genç ve çok güzel iki çengi kız, bu cihetlerden bunların yanında pek sönük, pek sade suya kalıyorlar...

"Zavallıların alı pullu, morlu sarılı ve yepyeni entarilerinden, ayaklarındaki pembe püsküllü yepyeni terliklerden başka üstlerinde göze çarpan bir şeycikleri yok. Vaki ikisinin kollarında altın suyuna batırılmış incecik birkaç bilezik var. Ama belki de onlar yetmiş, seksen kuruşluk şeyler.

"Reha Bey, benim, Ayvansaray'lı kadınların altınlarına, elmaslarına, pırlantalara pek dikkatli baktığımı görünce:

- Daha, dedi, bunlar hiç! Sen bunları eskiden Cuma günü Kâğıthane'ye, Çağlayan Köşkü'nün arkasına, kapalı kupa arabaları ile gezmeye gittikleri zaman bir görmeliydin, şaşar kalırdın! Şimdi ara sıra, hâlâ da giderler. Ama eskiden, daha bundan on beş yıl önce o canım feraceler, yaşmaklarla mükellef kupa arabalarına kurulup, gerdanları beşibıyerdelerle dolu olarak Kâğıthane'ye gittikleri vakit, herkes bunları orada Ayvansaray'lı değil, gerçekten birer saraylı sanırlardı... (...)

"Geçen yazı nasıl çergeler, çadırlar, harmanlar, köpekler, ayılar arasında hoş geçirdikse, bu kış da meyhaneler, sazlar, zurnalar, klarnetler, çifte nâralar arasında daha hoş geçirdik. Geçen yaz, Nazlı'lar, Tırşe gözlü kızlar, Topal Güllü'ler, falcılar gönülümü yelpazeliyordu; bu kış ise, Hânende Ziyet'ler, Çengi Seher'ler, Benli Küheylan yanık yüreğimizi tazeliyorlar. Oooh, işte kışta geçti, yakında bahara giriyoruz. İki, üç gün sonra üçüncü cemre düşeceği için Reha Bey'in evinde o gece bir kıştan çıkış âlemi yapılacak ve bu âleme Ayvansaray'ın en maruf sazı ve okuyucuları iştirak edecekmiş. Gel keyfim gel!"

Osman Cemal Kaygılı, Balat'taki bir kilisenin dibindeki büyük meyhanenin bahçesinde oturduktan sonra, Lonca'da şişman Rum sütçüden süt aldığını, sonra tepedeki Hançerli Bostan Kahvesinde kahve ve nargile içtiğini söyler. Kaygılı, Hançerli Bostan'ın yüksek duvarının dibinde yer alan **"candan, yürekten, samimi, lirik ve baştan başa heyecan dolu"** bir çingene kavgası

seyrettiğini de anlatır. Sürtüşme Kâğıthane'ye giden kadınlarla Çağlayan Köşkü'nün arkasındaki mesireyi tercih edenler arasında doğar. Kimin mutfağında daha güzel ve bol yemeğin kaynadığı tartışma konusu edilir. Kavganın dili şarkılar, şiirler ve tekerlemelerle örülüdür. Atışmalar şiddetlendikçe ortaya teller, ziller, darbukalar, kemanlar dökülür. Ağız dalaşı çalgılar eşliğinde sürer. Göbekler çalkalanır, eller çırpılır, gerdanlar kırılır, gözler süzülür; argonun bini bir paradır. Bu curcunalı âhenk sırasında kimsenin eli karşındakine kalkmaz; sazlı sözlü bir panayırdır sanki bu kavganın:

"O gün sabahleyin erkenden başlayan o pek şatafatlı ve dört başı mamur kavganın, öğle vakti biraz yemek paydosu verilip öğleden sonra aynı tertiple tekrar başlayarak akşam erkekler evlerine dönünceye kadar sürdüğü ve akşam geç vakit, gerek kendi erkeklerinin, gerek mahalle imam, muhtar, bekçisiyle polislerin müdahalesi üzerine güç yatırıldığı halde, her iki taraftan da hiçbir kimse, değil bir hafif tokat, bir minicik fiske bile yemedi. Kavganın, akşam ezanıyla birlikte yine çalgı, âhenk arasında tıpkı bir düğün, dernek, eğlence biter gibi tatlı tatlı mayna oldu."

Gündüzlerini ve gecelerini Lonca kahvelerinde geçiren ve gözlemlerini romanına aktaran Kaygılı mahallede yapılan bir düğün şenliğini de ayrıntılı olarak anlatır: Yaşlı bir lavtacının oğlu olan genç bir kemancıyla, eski bir zurnacının kızı evlenecektir. Ama düğün hazırlıklarına tanık olanlar Hindistan hükümdarının oğluyla peri padişahının kızının evleneceğini sanabilirler rahatlıkla. Lonca

boyunca tüm evlerde hallaçlar pamuk atar. Yeni yataklar, yorganlar, yastıklar, çamaşırlar dikilir, tahtalar silinir, duvarlar badanalanır, bakırlar kalaylanır, gelin alayı için fenerler, meşaleler, buketler hazırlanır. Gelin alayının Eğrikapı'daki Hançerli Hamamı'na gidişini şöyle anlatıyor Osman Cemal Kaygılı:

"İşte hamam alayının önünde çalacak çalgı takımı da kadınlı erkeklerle, tam on kişi olarak Sulukule'den geldiler. Loncalılar'dan hiçbir çalgıcı bu alayın önünde çalmayacak, onlar hamamda, kendi aralarında çalıp söyleyeceklermiş."

"Alay Toplandı, Sulukule'den para ile getirilmiş olan on bir kişilik çalgı, hânende ve çengi takımı bu yüz, yüz elli kişilik alayın önüne geçti. Çalgıcıların arkasında, önde iki tarafın kaynanaları, arkada çok süslü gelin ve gelinin yanında görümceler, baldızlar, teyzeler, halalar, yengeler, daha arkada da bütün davetliler olduğu halde, alay çalgı ile hareket etti. Artık baybaylar, hoyhoylar, maşallahlar, ala ala heylerden, Lonca sokakları gümbür gümbür ötüyor, Lonca'dan Yatağan Mahallesi'ne ve oradan Eğrikapı'ya doğru bükülen daracık sokaklar binlerce seyirci ile dolu. Arabacılar Hamamı'nın önünden geçen caddenin iki tarafındaki evlerin pencerelerinden alayın üzerine çiçekler, lavantalar, kolonyalar serpiliyor, eller çırpılıyor."

İhtiyar zurnacı Şişko Ahmet Ağa ve Reha Bey'le birlikte semtin en kibar kahvehanesinin peykesinden düğün alayını izleyen yazar, en az on beş altın liraya mal olan gelin hamamından sonra damat tıraşına da değiniyor:

"Akşam Balat'taki selâtin

meyhanelerinden birinde kafaları bir hayli çektikten sonra yine Reha Bey'le birlikte aynı kahveye geldik. Bu gece yatsıdan sonra buradaki berber masasının önünde güvey ile arkadaşları tıraş olacaklar. Onun için kahvenin bir kenarındaki berber masası ile aynası ve takımları pırl pırl yanyor. Yanan sade onlar mı? Kahvenin önünde yüz elli mumluk koskoca bir lüks lambası içinde ayrıca büyük çapta dört beş petrol lambası. Hem masanın üstünde rengârenk fanuslu başka bir lambalar ve rengârenk mumlar...

"Kahvenin bir köşesinde sekiz kişilik bir ince saz takımı durmadan çalışıyor. Bu gibi büyük düğünlerde güveyi tıraş eden Balat'ın, Fener'in en meşhur berberlerinden berber Tayyar ile kalfaları hep tertemiz, bembeyaz giyinmişler, boyuna ellerindeki yepyeni usturaları kılağlıyorlar. Bir tarafta bahşış, hediye tepsileri. Sapları bile gümüşten olan bu tepsilerin etrafında çevrilen rengârenk kurdeleden süsler, sanki onları küçük çapta birer gelin odasından daha süslü gösteriyor. Güveyi tıraş sandalyesine oturunca berber Tayyar berberlerin piri Salman Pâk'ın ruhuna bir fatiha okuyup, başlıyor güveyin saçlarında makası şakırdatmaya. Kalfalar da güveyin arkadaşlarını tıraşa koyuluyorlar. Ötede saz, durmadan en hoş havaları çalışıyor..."

Lonca'da damat tıraşı da on beş altın liraya geliyor. Kaygılı, Lonca çingenelerinin parayı "vükelâ ve vüzerâ konaklarından, ekâbir yalılarından ve saraylardan" aldığını yazıyor. Sekiz kişilik saz takımı ya da altı kol çengi

takımı, Boğaziçi'ndeki kibar yalılara on ya da on beş lira pazarlıkla gider, ayrıca otuz ya da kırk lira bahşış almış. Her takım yılda en az on düğüne, kına gecesine ve sünnete gider, böylece yüklü para toplarmış. Lonca çingeneleri eğlenmesini her şeyden çok sevdiğinden de paraların büyük bölümünü kendi aralarında düzenledikleri şenliklerde harcarmış. Lonca düğünlerin her kahvehanede ayrı saz çalar, düğün evinde âhenk hiç dinmez, mahallenin geniş meydanında kurulan uzun sofralardan çorba, kızartma, pilav, zerde eksik olmazmış. Geleneğe göre yalnız davetliler değil, çevre esnafı, yolcular ve fakir fukara da şölene çağılır, yemek bittikten sonra kahve ve şerbet ikram edilirdi. Erkeklerin dört başı mamur içki sofraları ayrıydı ve gün ortalarında başlayıp gece yarısına kadar sürerdi. Bu eğlencelere Ayvansaray'ın, Sulukule'nin, Kasımpaşa'nın Üsküdar'ın en ünlü kemancıları, udileri, kanunîleri, hanendeleri de davet edilirdi. Sözlerini şöyle noktalar Osman Cemal Kaygılı: "Sonra yine dâvetliler arasında İstanbul'un bazı maruf ve kibar zatları da göze çarpıyordu..."

Yine Kaygılı'nın kitabında yer alan şarkı, kanto, mani ve tekerlemelerden alıntılar yaparak örnekler verelim:

"Todilerde çengi çıkar
Nazik, dilber, hem şivekâr
Nerede duysa düğün dernek
Koşar, gider göbek atar, oynar
Kızlar sarılar giyince
Papatyalar dönünce
Zurna Davul dönünce

Gönüller cümbüş oynar,
Haydin kızlar bahar geldi,
Giynelim hep beyazlar.

Maşacıym maşacı,
Ah kokozluk pek acı!
Kocam değirmen yapar,
Kaynatam da sıpacı!
Maşa yapar satarım,
Çayırarda yatarım,
Eğer alan olursa,
Bir de göbek atarım!

Ablamı alacağım,
Eniştten olacağım
Sana para vereceğim ben...
Ördek mancasına.
Tarhana çorbasına
Misafir geleceğim ben....
Bahçede kayısı var,
Nazlı'nın dayısı var!
Ondan daha sevimli
Etem'in ayısı var!"

Yaklaşık beş kilometre uzunluğundaki Haliç surları Ayvansaray'da başlar ve Sarayburnu'nda sona erer. Bu surlardaki 15 kapının önemli merkezlere açılmadığını, Bizans devrinden beri halkın sahile inmesi için kullanıldığını biliyoruz. Haliç'in ilk kapısıdır Ayvansaray. Bazı kayıtlarda bu kapının adı Ayvan Hisarı, Saray Kapısı, Tahta Kapı, Gümüş Kapı, Blakherna (Vlaherna) Kapısı olarak geçer. Bostancıbaşı Defteri'nin kimi bölümlerindeki adı Elvansaray'dır. Bunun aslında Eyvansaray olması gerekir. Bir teze

göre Ayvansaray semtinin adı Farsça Eyvan sözcüğüyle başlamaktadır. Eyvan, büyük kemerli yüksek bina anlamına gelir. Bizans imparatorlarının görkemli Blakherna Sarayı burada bulunduğundan, semte Eyvansaray adı konulmuş, zamanla bu deyiş Ayvansaray'a dönüşmüştür. Blekherna Sarayı yok artık. Aghia Blakherna Kilisesi de yok; aynı adı taşıyan ayazmanın suyunun şifa taşıdığına, bin bir derde deva olduğuna inanılır.

Bostancıbaşı Defteri'nin yazılışından yaklaşık 130 yıl sonra, yani 1940'ların ortalarında, Atik Mustafa Paşa Camii'nin çevresinde kümelenmiş kiremitli çatılar yığınıydı Ayvansaray. Kalafat yeri, iskelesi, kahvehaneleri, meyhaneleri ve "bolkepçe" tabir edilen aşçı dükkânlarıyla ünlüydü. Meyhane müdavimlerin büyük bölümünü gelgeç gemici tayfası oluşturuyordu. 1950'lerde ve 19560'larda lastik, dokuma, konserve ve kurşun kalem fabrikaları yükseldi Ayvansaray'da. Eyüp'e kadar uzanan Ayvansaray Caddesi (ki semtin ana caddesidir) bir zamanlar iki otomobil yan yana zor geçebileceği, paket taşı döşeli bir yoldu. Ara sokaklarındaysa işlemeli cumbalı evlerin alınları birbirlerine değerd, bu sokaklardan (eski bir Ayvansaraylı'nın deyişiyle) tek bir lateralı fayton geçebilirdi ancak; iki fayton karşı karşıya gelecek olsa, hangisinin geri basacağı arabacıların bilek gücüne kalmıştı! Ayvansaray Caddesi'nde vapur iskelesine inen yolda (adı da Vapur İskelesi Sokağı'dır) iki ya da üç katlı ahşap evler sıralanmıştı. Evlerin altı manav, tütüncü, aşçı, helvacı, kahveci dükkânıydı. Aşevleriyle kahvehaneler Pazar günleri denizciler ve gemi kalafat yerinde çalışanlarla

dolup taşardı....

Reşat Ekrem Koçu, Ayvansaray kalafat yerinde 1940'ların sonlarında çalışan ustaları sıralarken tümünün de aynı zamanda bu yerin sahipleri olduklarını bildirir: Şaban Usta, Koyuncuoğlu İbrahim Efendi, Kara Mustafa Usta, Yahya Efendi, Hafız Mehmet Usta, Şerif Kaptan, aynı yıllarda 150-200 tonluk bir gemiyi Karaya çekmenin ve tekrar denize indiriminin ücreti yaklaşık 300 liraydı. Kalafat (geminin kaplama tahtaları arasını üstü�üyle doldurup ziftleyerek su geçirmez hale getirmek) ücreti günde 100 lira **"toprak kirası"** alınırdı. Ayvansaray'ın kalafat yerlerinde bulunan gemi tezgâhlarında tekne de inşa edilirdi. Koçu'nun anımsadığı ve **"kıymetli şöhretler"** olarak nitelendirdiği tekne yapımcıları arasında Fazlı Usta, Hürrem Usta, Kemal Usta, Pamuk Ahmet Usta, Karakaş İlyas Usta, Hacı Mehmet Usta, Şevki Usta, Mehmet Bayrak Usta bulunuyor. Ayvansaray tezgâhlarında gemi, tenezzüh teknesi, balıkçı motoru ve sandal inşa edilirdi. Osmanlı devrinde bütün saltanat kayıkları Ayvansaray tezgâhlarında çıkardı. Sandalcı Halil Usta için **"Keserini kullanacak bir el daha yetişmedi!"** diyor Reşat Ekrem Koçu....

Ayvansaray da (İstanbul'un bir çok semti gibi) kendini kasıp kavuran yangınlardan payını aldı. 1633 yılında Cibâli'de çıkan yangın , Ayakapı'dan Ayvansaray'a uzanmıştı. 1729'da Balat'ta çıkan yangın Ayvansaray'a kadar yayılarak Aghios Dimitrios Kilisesi'ni tümüyle kül etmiş, alevler öte yandan Fener semtine kadar yayılmıştır. 1755 yılında çıkan yangın şiddetli poyraz tarafından körüklenerek neredeyse tüm Ayvansaray'ı küle tahvil etti.

Lonca'yı harap eden ateş âfetlerindeyse 1861'de 219, 1863'te 79, 1878'de 67 ev yandı...

Yine 1940'lara, Ayvansaray'ın hareketli ve canlı bir İstanbul semti olduğu yıllara dönüyoruz. Ayvansaray Küllhanı Sokağı ahşap ve kâğır binalarla bezelidir, tek arabalık bir toprak yoldur, boyunca dört adet feneri vardır. Bir meydana açılır Ayvansaray küllhanı; meydandaki (biri iki, diğeri üç katlı) bahçeli iki evin arasından geçildiğinde Damataşı Sokağına ulaşılır. Hisarönü sokağıysa tam üç araba genişliğinde bir yoldur ve alımlı yapılara sahiptir. Derviş Alizâde ve Mustafa Paşa Bostanı sokaklarıyla bir üç yol ağı oluşturur Kuyu Sokağı; geniş ve meyillidir, giderek dikleşir.

Halk arasında Korucu Mehmet Ağa Mescidi olarak bilinen Ayvansaray Mescidi, Kuyu Sokağı'ndadır. İskender Bey Çeşmesi'de bu mescidin altındadır. Bostancıbaşı, Kapıcıbaşı, Yeniçeri Ağası, Mısır, Budin ve Anadolu Valisi, İstanbul Kaymakamı İskender Bey'in 16. yüzyılda yaşadığı bilinir. Ayvansaray'daki diğer tarihi yapılar şöyle sıralanabilir:

Koca Mustafa Paşa Camii (Bizans çağında Petros ve Markos kilisesi adını taşıdı, halk arasında Atik Mustafa Paşa Camii ve Câbir Camii olarak da anılır), Şatır Hasan Ağa Çeşmesi (Atik Mustafa Paşa Camii karşısındadır), Vezir Süleyman Paşa Çeşmesi (Şam, Trablusşam, Trabzon, Bosna Valisi Süleyman Paşa tarafından 17. Yüzyılda yaptırılmıştır.) İdris Ağa Çeşmesi (Karahasanzâde Mustafa Paşa'nın kızı Fatma Hanım'ın yaptırdığı Arabacılar Hamamı'nın aşağılarında, Yatağan ve Hoca Ali camileri arasındadır.), Sinan Ağa Çeşmesi

(Ayvansaray'la Balat arasında, Esnaf Loncası Sokağı'ndadır), Çinili Çeşme (Eğrikapı'ya yakın olup kesmettaştan yapılmıştır, kitabesi çinilerle kaplıdır, ayna taşıysa som mermerdir) Anemas Zindanları (İvaz Efendi Camii'nin avlusu altındadır), Aghios Dimitrios Kilisesi (Balat sınırında, Karabaş Mahallesi'nde olup 1728 yılında çıkan bir yangınla yerle bir olmuş, sonra onarılmıştır) Hançerli Hamam (Atik Mustafa Paşa Mahallesi'ndeki Aghia Blakherna Ayazması'nın güneyinde olup Şeyh İbrahim Nuri Efendi Vakfı'ndadır). Aylin Şengün, Ayvansaray'la ilgili yaptığı araştırma kapsamında Tokmaklı İbrahim Dede, Ahmet El-Ensarı, Hamidullah El-ensarı ve Ebuşeybet El - Hudri'nin türbelerinin de bu semtte olduğunu yazar. (Günaydın gazetesi 16 Aralık 1989)...

Ayvansaray semti üzerine günümüze değin bir monografi yazılmıştır: *Ayvansaray Tarihi* (İstanbul 1973). Dr. Mehmet Remzi Sakarya tarafından yazılan kitap "Niçin Ayvansaray Denmektedir", "Camileri ve Mescitleri", "Çeşmeleri", "Hamamları", "Kiliseleri", "Ayazmaları", "Surları", "Kuleleri", "Kale Kapıları", "Anemas Zindanı", "Haliç", "Lonca", "Kalafat Yeri", "Muhtarları", "Sağlık Müesseseleri", "Fabrika ve İşyerleri", "Ayvansaray'ın Sokakları" gibi bölümlerden oluşmaktadır.

Semti en ince ayrıntısına kadar anlatan Dr. Sakarya, İvaz Efendi Camii, Cabir Camii, Korucu Mehmet Ağa Mescidi, Çınarlı Çeşme Mescidi, Yavedud-Abdülvedud Camii, Yavedud Sultan Türbesi, Emir Buhari Tekkesi (Mescidi ve Semahanesi) İskender Bey Çeşmesi, Vezir Süleyman Paşa Çeşmesi, Hatice Sultan Sebili, Pertevniyal Kadın Efendi

Çeşmesi, Savaklar Çeşmesi, Şatır Hasan Ağa Çeşmesi, Huriye Nazife Çeşmesi konusunda ayrıntılı bilgiler vermektedir. Savaklar Çeşmesi üzerine şunlar söyler Mehmet Remzi Sakarya:

"Eğrikapı'dan girip, sola Edirnekapi cihetine sapılan caddenin hemen başında ve sol tarafındadır. Karşısında Tokmaktepe'nin etekleri ile Hırami Ahmet Paşa Camii bulunmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman tarafından su hayrı olarak yaptırılmıştır. Mimarı Mimar Sinan'dır. Suyu yer altı kanalları ve kemerleri vasıtası ile Belgrad Ormanları'ndan ve Kâğıthane Deresi vadilerinden getirilmekteydi. Evvelleri suları o kadar gürül gürül akardı ki, Eğrikapı'dan Yavedud'a inen yolun her iki kaldırımlarını ve yolu istila edercesine kış aylarında taşardı adeta (1937) Kırkçeşme sularıydı. Şehrin bu bölümlerine yakın bölgelerine buradan dağıtılmış. Şimdi o büyük su yalağının bakışı bile hazin (...)

"Bu çeşmenin içinde beş kitabe mevcuttur. İki I. Sultan Abdulhamid'e aittir; biri II. Sultan Mahmud, biri III. Sultan Selim, biri de su nazırı Hamid Ağa adında birine aittir. Son zamanlarda yalağından akan sulardan sadece atlar istifade ederdi. Kimi sakinleri de kilim ve palalarını yıkayabiliyorlardı. Hatta eski otolarını durup da temizleyenlere rastlardık. Şimdi ise (Ekim 1972) önünden geçenlere maziye ve mazideki haşmetini seyrettirir bir çağrışı var."

Panaghia Kilisesi (Meryem Ana Kilisesi), Aghia Blakherna Kilisesi ve Ayazması, Aghia Tekla Kilisesi, Aghios Vasilios Ayazması, Aghia Zoni Ayazması, Anemas Zindanı da Dr. Sakarya'nın sıraladığı tarihi yapıtlar

arasındadır. Aghios Vasilios Ayazması'nı şöyle anlatıyor yazar: "Toklu Dede semtindedir. Leondion Suru ile Heraklios Suru arasındaki küçük dar sahada bulunmaktadır. Bu sahaya Vlaherna Kapısı'ndan girilir. Sağdaki iki sahabe makamlarından geçildikten sonra solda Leondion Suru bitişiğinde ve üstü açıktır. Çocukluğumuzda dibi görülecek kadar berraktı. Halen bu ayazma tıkanmış bir haldedir."

Ayvansaray'da doğan Dr. Sakarya, semtin caddelerini ve sokaklarını da sıralıyor:

Ayvansaray Caddesi, Kuyu Sokağı, Mustafa Paşa Bostanı Sokağı, Yatağan Hamamı Sokağı, Eğrikapı Caddesi, Eğrikapı Maslağı Sokağı, Eğrikapı Mumhanesi Sokağı, Ayvansaray Külhanı Sokağı, Damataşı Sokağı, Vapur İskeleyi Sokağı, Kandilli Türbe Sokağı, Avcıbaşı Sokağı, Kale Çıkmazı Sokağı, Arabacılar Hamamı Sokağı, Sakalar Yokuşu, Vezir Kâhya, Pastırmacı Çıkmazı, Kahveci Çıkmazı, Ebe Aylıklı Sokağı, Eğrikapı Fırın Sokağı, Pazarcık Sokağı, Aktarma Sokağı, Cami İçi Sokağı, Tandır Sokağı, Kavata Çıkmazı, Çedik Pabuçlu Sokağı, Mahkeme Külhanı Sokağı, Ahmet Rifai Sokağı, Ağaçlı Çeşme Sokağı, Esnaf Loncası Sokağı, Bekâr Odası Sokağı, Ebe Sokağı, Kundakçı Sokağı, Şehit Mümtaz Sokağı, Kafesçi Yumnu Sokağı, Toklu Dede Sokağı, Marul Sokağı, Dervişzade Sokağı.

Yazar, Dervişzade Sokağı konusunda ayrıntılara girer: "Ayvansaray'ın ana caddesinden başlayıp Eğrikapı'ya kadar uzanan yolun adıdır. Kaba taş döşelidir, iki taşıt aracı geçebilecek genişliktedir. Her iki tarafından dar kaldırımı mevcuttur. Bizim evin hizasından İvaz Efendi Camii'ne kadar

oldukça dik yokuşu halini alır. O kadar yokuştur ki kış şiddetli olur da kar tutarsa iki üç gün rahatlıkla kızak kayılabilir."

Peki bugün?

Yine Dr. Mehmet Remzi Sakarya'nın kaleminden bakalım bugüne; ama yalnız Ayvansaray'a değil, Haliç'in tümüne:

"Belki bir gün bu güzel, içli koy, böyle bakımsızlık içinde hâlâ unutulmakta devam edegiderse, doldurulmuş yollar üzerinde yürüyenler, işte bakın, dillere destan Haliç'in üzerinde yürüyoruz, diyeceklerdir. Ama elbette ki bu şehrin içinden bu şehri seven gelecek, yine o eski Haliç'i yine o eski ihtişamı ile ihya edecektir. Bir zamanlar sandallarla üzerinde safa sürenler, Haliç'in sularına baktıklarında, içinde ayrı bir güzellik veren balıklarını görürlerdi. Kışları bile kendi halinde şiddetli olurdu. Sene 1942. Orta mektep talebesiydik. Semtimiz olan Eyüp Ortaokulu'na giderdik. Şimdi bu mektep Eyüp Lisesi'dir. İşte o senenin soğuk bir kış günüydü. Haliç öyle bir coşmuştu ki, 17 numaralı Haliç vapuru bile iskeleye çok zor yanaşmıştı. Şimdi öyle mi? Sene 1972 Haliç'in üstünde sandal bile rahatlıkla gidemiyor, kürekleri suların kara ziftli dibini kazıyor. Nice iskeleleri siliniverdi."

Dönelim günümüz Ayvansaray'ına:

Gecekondu kaplamış Ayvansaray tepelerini. Ahşap evlerin pencerelerinden (yine) çamaşır sarkıyor. At arabalarıyla dolaşan ve bağran eskicilerin sesleri, çamur içinde koşuşan çocukların haykışları, dökülmeye yedi koldan yüz tutmuş konak harabeleri bir zamanların Ayvansaray'ını hiç andırmıyor. Çatısı çökmüş semt Ayvansaray. "Geçmiş

zaman olur ki..." diye başlarsak söze, tüm Haliç'in (ve dillere destan eski İstanbul'un) çatısının tümünden çökmüş olduğunu, bir

Amadeo Preziosi tablosunu andıran renkli ve nezih demlerin kapandığını gözlerimizle görür, gönlümüzle duyumsarız...

Defterdar ve Ayvansaray'da

Osman Cemal Kaygılı

AMELE ve fabrika muhiti olan bu semtlerde hayat nasıl geçer? İstanbul'un en eski bulvarlarından biri işte buradadır. Bu bulvar Ayvansarayla Defterdar arasındaki Çınar karakolunun önünden başlar, ta eski cuma pazarındaki tabakhaneye kadar gider. İki taraflı çınarlarla süslenmiş olan bu caddeden yazın geçenler çınar yapraklarının kesafetinden gökyüzünü göremezler. Mehmet Rauf bey'in "Eyüp yolunda" isimli hikâyesinde o zaman göre çok canlı ve çok renkli olarak tasvir edilmiş olan bu iki tarafı ağaçlıklı caddenin bir hususiyeti sabah akşam bir ameile caddesi olmasıdır. Eğer akşam paydoslarında buradan geçecek olursanız göreceksiniz ki caddenin üstünden sağa ve sola, kadın, erkek bir ameile selidir

(Bir aşçı
dükkanı)

Pl. 45. — Boulanger Turque.

Illustration de l'ouvrage, pl. 45. — Boulanger Turque.

akar durur. Çünkü şehrin en eski, en belli başlı ve en büyük fabrikalarından olan mensucat fabrikası burada olduğu gibi bu fabrikaya merbut kadınlar dikimhanesi de buradadır. Sonra gene burada muazzam bir değirmen, bir sabun fabrikası, bir konserve imalâthanesi, bir tabakhane, Haliç vapurları fabrikası, müteaddit çömlek, testi, küp imalâthaneleri, bir de büyük kalafat yeri vardır.

İşte bakınız, bütün bu fabrika ve imalâthaneler hep birden öğle paydosu çaldılar, kadın erkek ve çoluk çocuk bütün

işçiler yollara döküldü. Şu dikimhaneden çıkan uzun boylu, zayıf ustabaşının ismi Hafız Sabri'dir, kendisi güzel sesli ve musikiye âşina olduğu için şimdi ordaki aşçıdan bir iki lokma bir şey atıştırır, sonra, gider. Defterdar iskelesindeki İsmail Kâhya'nın kahvesine kurulur, oradaki musiki haveskârlarına şarkı geçer. Onun yanındaki zayıf, uzun boylu sarışın zatın ismi de Turhan Bey'dir. Gayet güzel keman çaldığı için Hafız Sabri'nin yanından hiç ayrılmaz.

İsmail Kâhya buranın en eskisidir. Şimdi

(Hamal)

Defterdar civarında ondan eski kimse kalmamıştır. Oğlu Hayri Efendi ile birlikte iskeledeki gazinoyu işletir ve bayramlarda iskele meydanını tutup orasını İstanbul'un en alıcalı bir bayram yerine döndürür. Köşedeki büyük ve sık bakkal dükkânı bahriye mütekkatlerinden Asım Bey'indir. Asım Bey ucuzcu ve temiz olduğu için dükkânı an kovani gibi işler.

Ameleden bir kısmının dalıp çıktığı kasap dükkânı Ali Efendi'nin dükkânıdır ki et mes'lesinin bir türlü tatlıya bağlanamadığı şu günlerde Eğin işi, halis kasap budaması isteyenler buraya giderler.

Defterdar'ın bu amele kalabalıklığı, şu

saatte, fakat daha ufak miyasta Ayvansaray'da da görülür. Çünkü şimdi oradaki değirmen, konserve fabrikası, Haliç vapurları imalâthanesi de paydos olmuştur. Değirmen amelesinin ve hamallarının ekseriyetini öteden beri Erzincanlı ve Kemahlılar teşkil eder ve bunlar hep oradaki bekâr odalarında yatar, kalkar. Konserve fabrikasında çalışan kadınların hemen hepsi o civar sakinlerindendir. Defterdar'a nispetle burası daha ziyade bir bekâr semti olduğu için kahveler ve ahçı dükkânları gündüz ve geceleri daha kalabalıktır.

Ayvansaray'ın en meşhur kahvesi Attar Vehbi Efendi'nin karşısındaki kahvedir. Buraya bekârlar ve ameleler değil oranın yerli ve evli basklı zevatı çıkarlar. Amelelerin kahvesi daha beri tarafta, yani değirmen cihetindedir. Bu kahvelerin karşısında içinden daima köfte dumanları çıkan küçücük dükkân Hayri Bey'in gazinosudur! Buranın en gedikli müşterisi de Haliç vapurları makinistlerinden Bahri Usta'dır. Bahri Usta gayet mükrim bir adamdır. Akşam üstü bu dükkâna bildik, yabancı kim girse derhal ona ikram eder.

-Bir tane de bendenizden!

Ve artık o bir tanelerin ardı, arkası pek kolay gelmez. Buranın arasıra müdâvimlerinden ve o civarın gençlerinden bir Sacit Bey bir de Abdurrahman Bey vardır. Çok kibar ve nazik birer genç olan bu iki ahabın orada ekmekçi Sait Usta isminde bir de dostları vardır ki bu Sait Usta ekmek müşterilerinden kendisine peşin para verenlere kızar müşterilerin daima kendisinden veresiye ekmek almasını ister. Sonra, müşteri kendisinden bir ekmek alıp ta şu on kuruşun üstünü ver dediği zaman:

-Aç çekmeceyi at onluğu oraya, üstünü al,

ben şimdi nargile içiyorum kalkmam! der.

Bunun en meşhur yolu vaktiyle Gülhane parkını işleten şimdiki Mülerru sahibi Dervişzade İbrahim Bey'in ismine izafetle orada açılan "**Dervişzade**" caddesidir ki, dindik bir yokuş olan bu yol İvaz Efendiye çıkar. Bugün gayet tenha, sessiz bir köy içini andıran bu İvaz Efendi mahallesi bir zamanlar bir çok çulha dükkânları ve tezgâhlarıyla İstanbul'un çamaşırlık ve döşemelik bezlerini dokuyan bir san'atkârlar mahallesidir. Şimdi pek ıssız olan bu yerin surlar ciheti buraya gelen seyyahlar tarafından çok ziyaret edilir. Çünkü burada

tarihi mağaralar ve dehlizler vardır. Buranın hali hazırda Hançerli hamam denilen hamamı ile "**Hançerli bostan**" tabir edilen yazlık bahçesi pek meşhurdur. Hele bu hamamın hava ve manzara itibarıyla İstanbul'da bir eşi daha yoktur. Kapısının üzerinde:

**"Taharetle erer hakka girenler
şifa bulur bu hamama girenler"**

diye yazılı olan bu Hançerli hamamın asıl zevki safası, yazın oradaki "**Lonca**" lıların bu hamama gelin getirdikleri zamandır ve bu cidden görülecek, nefis bir manzaradır. Yaza onu da yazacağız belki...

Yâ Vedûd!

Yahya Kemal Beyatlı

COCUKKEN İstanbul'un sur içinde ve sur dışında yatan evliyasını adlarıyla bilirdim. Onların yalnız adları içime yeşil bir nur gibi aksederdi. Ah o eski Türkçe adlar ve lakaplar! Öyle güzeldir ki, şehit yahut evliya, derviş yahut padişah, halkın mübarek gördüğü bir kişiyi, göze , yüzlerce sene âdeta canlı gösterirler. İstanbul'un toprağına fetihten beri yeşil birer nur gibi düşmüş olan bu adlardan biri bana gaipten bir nida gibi gelirdi: Yâ Vedûd. Yâ Vedûd'un Eyüb'de bir makam olduğunu söylemişlerdi; fakat her nedense Yâ Vedûd'u İstanbul mezarlıklarının servilerinden yükselen bir nida sanırdım. Yaşım ilerledikten sonra, vatandan uzak şehirlerde, kalbimden başka rüzgârlar estiği zamanlar bile, bir an olur bu nidayı işitirdim. Neden sonra, hatıralarım,

maverasından gelen bu sesin sırrını öğrendim.

İstanbul'un fethinden önce, Ayasofya henüz kilise iken, el'an mübarek bir sütun gibi ziyaret ettiğimiz Terler Direk'ten zaman zaman Yâ Vedûd diye bir ses gelirmiş. Bu ses ta Hârûnû'r- Reşid devrinden Türklerin Ayasofya'ya girip de silâhlara bezenmiş bir cemaat hâlinde ilk namazı kıldıkları güne kadar Terler Direk'ten işitilmiş ve ancak o gün kesilmiş.

Evliya Çelebi İstanbul'un fethini bir masal tarzında anlatırken bu vak'ayı da anlatıyor. Gerçi Evliya Çelebi fetihten iki yüz sene sene sonra yaşar, fakat ikide birde: "Ceddim Türk-i Türkân Hâce Ahmet Yesevî" diye öğündüğü gibi, Horasan erlerinin soyundandır, dini bütün bir Türktür, okumuş yazmış, gezmiş, görmüş olmakla beraber

zihniyetçe halk tabakasındandır. Halkın dilinden öğrendiklerini zevk ve şevkle yazar, maziye pek uzak hissetmez, bunun için de İstanbul fethine dair seyahatnamesine yazdığı satırlar, tarih itibariyle epey yanlışsa da , halkın hatırası şeklinde doğrudur, hiç şüphe yok ki fethine dair rivayetleri nasıl işitmişse öyle yazmış. Evliya Çelebi, İstanbul muhasarasının günden güne uzadığını kendine has tefsirleriyle anlattıktan sonra diyor ki:

“Zira derûn-ı kal’ada mecâzibden Yâ Vedûd Sultan nâm bir budala var idi derûn-ı kal’adan fetih olmasın deyu Cenâb-ı Bârî’den recâ edip du’âsı hayyiz-i kabulde vâki’ olup günden güne kal’anın fethi müstet olup ta ki on gün oldu Ebu’l -Fetih cümle meşâyih-i sadıkâm cem’ edip ‘Âya hâl neye münce olur kal’a günden güne metânet bulup fethi zâ’ if oldu’ deyince hemen Ak Şemseddin Hazretleri ‘Begüm sen elem çekme bu kal’anın fâtihisi sen olasın’ deyu âlem-i şehzâdelikte sana tebşir etmişdik.... Derûn-ı kal’ada Şeyh Maksûd halifelerinden Yâ Vedûd ismine mahzar düşmüş mecâzibden bir can vardır ta ol merhum olmayınca bu kal’a feth olmak ihtimâli yoktur amma elli günde merhum olur deyu bu kal’anın fethini sâ’at ve dakikasıyla ta’yin eyleyip bilâhare keşf-i râz eyleyip hemen begüm sen yine ihtimâm -ı tâm eyle bu esrâr-ı ilâhiye bir bunda kalsın asker-i islâm’a hüsn-i dil göster dedi.”

Bu fıkrada ismi geçen Şeyh Maksûd, Halife Hârûnû’r- Reşid’in Rum kayserine gönderdiği bir elçidir ki Konstantiniyye’de sâkin Müslümanların uğradığı feci katliam üzerine gelir, kayserle görüşür, fakat şehit düşenlerin

naaşlarını sokakta görür, Müslüman âdetince gömülmeleri için müsaade alır, maiyetinde gelen Baba Cafer’le ve diğer üç yüz kadar Müslümanla kazma ve çapalara sarılır, bütün şehitleri gömer. Evliyâ Çelebi kendi zamanında bu mezarların durduğunu temin ederek diyor ki:

“Hâlâ İslambol içre Saraçhâne kurbünde ve Keskin Dede kurbünde ve Kariye ve Fethiye râhları üzerinde ve Şehzâde Câmîi içre ve Zeyrekbaşı semtinde ve Unkapamı cenubunda ve ekseriyâ Yeniçeriyânın yeni odaları içinde bazı mezarlar vardır ki her kûşede parmaklık çevrilmiş merkadlar vardır ve bazı kûşelerde sedler üzre mezarlar vardır cümlesi ol asırda şehid olan sahâbe-i kirâm zevi’l-ihtirâm ve ehl ü iyâlleridir ki anlardan bir cân halâs olmamıştır!”

Yâ Vedûd işte bu Şeyh Maksûd’la beraber Konstantiniyye’ye gelen bir dervişmiş ki , Ayasofya’da Terler Direk’in içinde sır olmuş, Konstantiniyye’nin elli günde İslâm eline düşmesi için, oradan ışık gibi bir ruh hâlinde dua edermiş, yalnız zaman zaman Yâ Vedûd diye nida ettiği işitilmiş. Masalda zamanla mekânın mantığı olur mu? Bu ruh o sütun içinde Hârûnû’r- Reşid devrinden, bizim genç padişahımız Fâtih’in Ayasofya’ya girdiği sabaha kadar yaşamış, duası kabul edildiği anda Allah’a uçmuş; fetih sabahı , Terler Direk’in bu serencamını yine Evliya Çelebi anlatıyor:

“Sultan Mehmed Ayasofya’yı seyr ü tamâşâ edip deverân ederken Terler Direk nâm bir mahalde bir nûr-ı ilâhi berk urur görüp üzerine vardılar gördüler ki pür

nûr-ı ilâhî beyaz bir vücûd-ı şerif kibleye müteveccih olup yatar sadr-ı münevverinde kırmızı âb ile Yâ Vedûd ismi yazılmış hemen Ak Şemseddin ve Sivaslı Kara Şemseddin ve yetmiş aded kibâr-ı evliyaullah buyurdular ki 'İşte Padişahım İslâmbol'un elli günde feth olmasına bâis bunlar idi ki hikmetullah ile İslâmbol'un fethini elliinci günde recâ edip ol gün rûh teslim eder bu meczûbdur mukademâ padişahımı âgâh etmişdik' dediler hemen cemi-i ulemâ ve sulâhâ ve fuzalâ cessed-i şerifini gasletmek murâd edündükleri mahalde Ayasofya'nın Terler Direk küncünden bir sada zâhir olup 'Merhum magsûldür hemen defnedin' diye nidâ gelince cümle hâzirûn dembeste ve hayrân oldular."

Bu satırlardan sonra, nurdan bir vücut olduğu için gasl edilmeyen Yâ Vedûd'un cenaze alayının hikâyesi geliyor. Bir gazi cemaatin elleri üstünde giden tabut - şimdi Yeni Cami dediğimiz- Şehitkapsı'ndan geçerek - Şimdi Köprü dediğimiz- Eminönü İskelesi'nde duruyor, oradan kayıklarla kürek çekmeden ve yelken açmadan, Haliç boyunca Eyüb'e doğru gidiyor, orada kudretten açılmış bir mezara defin ediliyor, işte hâlâ Yâ Vedûd dediğimiz makam o mezardır.

İstanbul'un fethi, o asırların bütün vak'aları gibi, hem masal, hem de tarih kılığında nakledilir, tarihte zahiri hakikat,

masalda ledünni hakikat meknuzdur, güzellikçe, vak'aların daha ziyade masal kisvesi gözleri kamaştırır, tarih kisvesi daha sönük görünür. Fakat bir istisna olmak üzere İstanbul'un fethinde tarih masaldan daha güzel, daha büyük, daha efsunludur. O kadar ki İstanbul'un fethini âteşin bir merakla okumuş olanlar artık masal tarzında okumak istemezler, bunu nefsimde tecrübe ettim. Fethin zevkine varduktan sonra insan değil masaldan, hattâ tarihi vesikalardan bile bıkıyor, yalnız surların taşlarını sevebiliyor.

Mamafih o taşlar bariz birer hakikatse kalbimizin içinde ta çocukluktan beri ledünni bir nida olan Yâ Vedûd gibi sesler de birer hakikat değil midir? Benim çocukluğumdan beri, nereden geldiğini fark etmeyerek içimde duyduğum bu Yâ Vedûd! nidası Hârûnî'r Reşid zamanından fetih sabahına kadar süren yedi yüz senede, zaman zaman işitilmiş. Benim gibi fetihten dört yüz elli sene sonra doğup yaşayan bedbahtlar bile bu sesi kalplerinin derinliğinde işittiler. Bu şehirde yalnız biz, bu kara günlerin zavallı Türkleri yaşamıyoruz, Allah'ın bu şehre gönderdiği insanlar da, son Peygamber'in Bedir Gazası'nda yeşil sancığını taşımış olan sahabi Hâlid de, onunla yan yana şehit düşmüş sahabiler de, Yâ Vedûd'dan önce ve ondan sonra gelmiş ruhlar da yaşıyorlar. Bunun için Yâ Vedûd'un nidası gibi daha asırlarca payidar olacağız.

Derûn-ı kal'a. *Kalenin içi*
 Mecâzib. *Mecazlar.*
 Hayyiz-i kabul. *Kabul mevkii.*
 Metânet bul- *sağlamlay-*
 Âlem-i şehâdelik. *Şehâdelik dönemi, zamanı*
 Tebşir et- *Müjdele-*
 Keşf-i râs eyle- *Sırrı çöz-*
 İhtimâm-ı tâm eyle- *Büyük bir özen gösterir-ı ilâhiye. İlâhi ırlar*
 Hüsn-i dîl- *Hoş tutma, hoş davranma*
 Sâkin-13
 Naaz.78
 Kurb. *Takın.*
 Râh. *Tol*
 Kûşe. *Köşe.*
 Merkad. *Kabir*
 Şahâbe-i kirâm. *Hü. Muhammed'i gören ve onun sohbetinde bulunurlar*
 Zevî'l-ihtirâm. *Saygı değer kişiler*
 Ehl ü iyâl. *Çocuk çocuk, aile.*
 Temâşâ- *Seyretme, bakılarak bakma.*
 Deverân et- *Dön, dolaş*
 Berk ur-parla
 Vücûd-ı Şerîf - *Şerefli vücudu.*
 Mûteveccih ol- *Tönel*
 Sadr-ı müncever. *Nurlu göğüs*
 Kırmızı âb. *Kan, boya gibi renkli su*
 Kibâr-ı evliyâullah. *Velinin, Allah dostunun büyüklere*
 Bâis. *Sebepe*
 Hikmetullah. *Tanrı'nın, insanları ulaştırmayaacağı sırrı, maksadı.*
 Mukaddemâ- *önceleri*
 Cemi-i ulemâ- *bütün bilginler*
 Sulhâ- *Günah işlemeyen kimseler*
 Fuzalâ- *Faziletli, erdemli kimseler*
 Cesed-i şerîf- *Şerefli cenet, aziz ölü.*
 Kûnc- *köşe*
 Magsûl- *Gasledilmiş yıkanmış*
 Hâzırûn- *Orada bulunanlar*
 Dembeste- *Kendinden geçmiş, dili tutulmuş*
 Gaslet- *Cenazeyi yıka*
 Meknuz- *Saklı, gizli*

Yâ Vedûd Mahallesi

Süleyman Faruk Göncüoğlu

HALİÇ Surları dışında küçük yerleşmelerden biri olarak yer alan Yâ Vedûd Mevkii, güney Haliç kıyısı üzerinde, Ayvansaray Surlarının bitiminden itibaren Eyüp semti cihetinde Defterdar Mahallesi'ne kadar olan coğrafyayı kapsayan yerleşime sahip bir mahalle idi. Güneyde Ayvansaray Surları ile kuzeyde doğal bir tepe arasında kurulmuş olan Yâ Vedûd Mahallesi doğuda Haliç'e paralel uzanan ve çeşitli dönemlerde doldurularak genişletilmiş bir kıyı kuşatır.¹

Bizans döneminde önemli bir yerleşmenin görülmediği bu bölge ancak XII. yüzyıldan itibaren önem kazanarak gelişmiştir.² İmparatorların deniz yolu ile geldiklerinde sur içine giriş olarak kullandıkları aşağı Blakhernai yani Ayvansaray'dan Haliç'e açılan "Blakhernai

Kapısı" veya "imparator kapısı" olarak da bilinen³ Yâ Vedûd bölgesine açılan bir sur kapısı bulunmaktaydı. Bu sur kapısının bölgedeki önemi yanında imparatorların Haliç'ten Blakhernai kapısına ulaşımını sağlayan bu bölgedeki koyda bir de iskele vardı.⁴

Janen, *Constantinople Byzantine* adlı eserinde Ayvansaray ile Yâ Vedûd arasında kara tarafındaki surlarla Haliç kıyısındaki surların birleştiği köşelerden bir duvarın Haliç'e doğru uzandığını ve kıyının parçasını Yâ Vedûd bölgesinden ayırdığını yazar ve sur dibinde bu duvar üzerinde "kisiloporta" (xylopocte) adlı bir tahta kapı olduğunu belirtmektedir. Mortman bu kapının kozmidyon yani Eyüp sahilinden ulaşımı sağlayan kapı olduğunu söyler. Adı geçen bu kapı ve duvarın uzun bir süre varlığını sürdürdüğü ve sonunda 1868

tarihinde de yakınıldığı bilinmektedir.⁵

İmparatorluk kapısı olması dışında Yâ Vedûd Mevkii dinsel bir özellik taşıyan yapıları ile bir nekropol bölgesiydi. Ayvansaray surları dışındaki bu bölgede İmparator II. Justinianus (527-565) tarafından Hz. Meryem adına bir kilise yaptırılmıştır. Aynı imparator burada yine sahilde Priskos ile Nikolaos adlarında bir kilise kurdurmuştur. Prokopios “Gizli Tarih” adı verilen eserinde bu yapının sular altında kaldığını yazar.⁶ Yrd. Doç. Dr. M. İhsan Tunay Arkeoloji Müzesindeki görevi esnasında 1972 yılında Ya Vedûd Mevkii’nde inşa edilen III. Haliç köprüsü’nün hafriyatında toprak içerisinden çıkarılan ve halen İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde sergilenen çok ince ve değişik bir işçiliğe sahip, üzerinde çeşitli hayvan kabartmaları olan VII. yüzyıla ait iki sütun başlığını bulmuştur. Bu sütun başlıkları Justinianus’un burada inşa ettirdiği yapılara aittir. (İstanbul Arkeoloji Müzeleri Çağlar Boyu İstanbul Sergisi Env. No: 72.40 / 72.41 Dr. Nezih Fıratlı, Kahire Arkeoloji, 22)

Ya Vedûd Mahallesi’nin yer aldığı İstanbul’un Haliç surlarının en uç noktası olan bu bölgenin bir nekropol olarak kullanıldığını III. Haliç köprüsü inşasında ortadan kaldırılan Tokmaktepe Fetih Mezarlığı’nın bulunduğu toprak altından küçük ölçülerde tonozlu seramik kaplı veya içi boyalı mezar odalarının çıkmış olması ispatlar niteliktedir. Bölgede köprü faaliyetini yürüten karayolları Genel Müdürlüğü’nün buradaki görevli mühendisi olan Aslan Ölçgen’in ifadesine dayanarak öğrenebildiğimiz bu bilgiler belgelemeden ortadan kaldırılmıştır.

15. yüzyıl vakfiyelerine dayanarak yapılan

tespitlere göre Osmanlı döneminin Sur dışında ilk iskân yeri olan bu bölgede yerleşimin başlaması ve Türk-İslam özelliklerinin oluşumu bir kıssaya dayandırılmaktadır. Kıssadan anlaşıldığı üzere bölgenin Bizans dönemindeki nekropol özelliğinin de halen devam etmektedir. Evliya Çelebi’nin anlatımına göre, Buharalı bir eren olan Şeyh Abdül-Vedûd İstanbul’un fethi sırasında Bizans İstanbul’unda yaşamaktadır ve Ayasofya’da ibadet ile meşguldür. Allah’ın (c.c.) sevgili kulu Şeyh Abdül-Vedûd’un yüzü suyu hürmetine de İstanbul bir türlü fethedilememektedir ki Şeyh Abdül-Vedûd vefat ettiğinde ise kuşatmanın ellinci gündür ve İstanbul fethedilir. Kıssa şöyle devam eder: İstanbul’un fethini takip eden Cuma günü, Sultan Mehmed Han Ayasofya’yı gezip seyrederken “Terler Direk” denilen bir yerden ilâhi bir nurun parladığını görür ve oraya gider. Karşılaştığı manazarada, ilâhi nurla kaplı beyaz bir vücut kibleye dönük olarak yatmaktadır. Nurlu göğsünde kırmızı su ile Yâ Vedûd adı yazılıdır. Halen Ak Şemseddin. Sivâsi Kara Şemseddin ve yetmiş büyük evliya buyurdular ki: “İşte padişahım, İstanbul’un elli günde feth olunmasına sebep bunlar idi. Allah’ın hikmeti ile İstanbul’un fethini rica edip o gün ruh teslim eden bu meczubdur ki, daha önce padişahımızı haberdar etmiştik” dediler.

Hemen bütün bilginler ve salihler ve fazıllar onun mübarek cesedini yıkamak istediler. O an Ayasofya’nın “Terler Direk” tarafından, “Merhum yıkanmıştır, hemen defn edin” diye bir ilâhi ses geldi. Sonra bütün şeyhler Yâ Vedûd Sultan’ın naşını tabuta koyup onu şehid kapısına gömmek için yola çıktıklarında tabutu taşıyanlar kendilerini Eminönü iskelesinde buldular.

Oradan bir kayığa bindiler. Kayık kürek çekmeden ve yelken açmadan kendi kendine gidip Ebâ Eyyûb Ensari Hazretlerinin yakınında durdu. Tabut Allah'ın emri ile hemen kayıktan çıkıp orada kazılmış, bir mezarın başında durdu. Mezardan "Yâ Vedûd" sesi gelmektedir. Sonra mübarek naşı o mezara defnettiler.⁷

Bu kıssada önemi bir kez daha vurgulanan Şeyh Abdül-Vedûd'un gömülü olduğu bu yer İstanbul'un Fethine uzanan Fetih Şehitlerinin topluca gömülü olduğu bir mezarlıktı. Tokmaktepe adı verilen ve doğal bir yükseltiden meydana gelen Halic'e hakim tepenin doğu eteği üzerinde bu tarihi mezarlığın devamı olan Ya Vedûd Mezarlığı ve Türbesi yer almaktaydı.

Ya Vedûd Mahallesi olarak ele aldığımız Ayvansaray surları ile III. Haliç köprüsü arasındaki bu coğrafi mevkii İstanbul'un tarihi bir mezarlık bölgesi olmakla beraber; bir yerleşim yeri idi. Sur dibi, bostan çevresi ve tarihi mezarlığın yer aldığı tepenin Haliç'e doğru olan eteğinin bitiminden itibaren kıyı boyunca uzanan Ya Vedûd Mahallesinin ortadan 1972 yılına kadar olan sınırları dahilinde 2 mescid, 2 tekke, 2 mezarlık, 2 hamam, 1 sıbyan mektebi, 2 karakol binası, 2 su terazisi, 2 değirmen, 2 iskele, 1 debbağhane, 1 un ve bulgur fabrikası 2 su dolabı ve 8 çeşme bulunmakta idi.

Ayvansaray surlarının bitiminden itibaren semtin bostanını da içine alan ve sur dibinden itibaren "Kulli-i Zemin" vakfına ait arazinin de bulunduğu Ya Vedûd Mahallesi; sınırları içerisinde kalan ve fetih şehitlerinin gömülü olduğu tarihi Tokmak Tepe mezarlığı ile beraber 1972-1973 tarihleri arasında III. Haliç köprüsü'nün inşası için istimlak edilerek ortadan kaldırmıştır. Bir yerleşme özelliği artık kalmamış

olan Ayvansaray surlarından Defterdar mahallesine kadarki bu mevkii üzerinde halen günümüzde de mevcut olan köprü ve bağlantı yolları inşa edilmiştir.

Mahalle sınırları içerisinde bulunan camii, çeşme, su terazisi ve türbe gibi sosyal yapıların bir kısmı taşınarak şimdiki yerlerine nakil edilirken bir kısmı ise tamamen terk edilerek kendi haline bırakılmış ve buna mukabil yıktırılan ve de toprağa gömülenler de olmuştur.

Yâ Vedûd Mahaltesindeki Camii ve Tekkeler

Nam-ı diğer Hatice Sultan Camii olarak da bilinen Ya Vedûd Camii Hadikatü'l Cevami adlı eserde Buhara Erenlerinden Şeyh Abdül-Vedûd Hz. tarafından yaptırıldığını ve inşa tarihininde Fatih'in akâbindeki ilk yıllarda (1453-55) inşa ettirildiğini yazar. İlk inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber caminin, Halic'in kıyısında sahil sarayı bulunan IV. Mehmed'in kızı Hatice Sultan (ö. 1743) tarafından 1711 (H.1123) tarihinde yeniden yaptırıldığı bilinmektedir. 1738-39 yıllarında da Mescide minber koydurularak camiye çevrilmiştir. 1804 yılında ise ibadethanenin zemin katı ve minaresi gerisinde kalan kesimi ahşap olarak yeniden inşa edilmiştir. Hadikatü'l Cevami'ye göre bir zaviye ile inşa ettirilmiş olan mescid, Hatice Sultan tarafından gerçekleştirilen yeniden ihya sonrasında diğer yapı fonksiyonlarıyla küçük bir külliye haline getirilmiştir. Tekke fonksiyonunu da içeren ibadethane Tekke-Camii özelliğine de sahiptir. 1965 yılı dolaylarında bir yangın sonucu kagir kısımları hariç tahrip olmuş. Yapının ahşap kısmı ise vakıflar tarafından aslına uygun olarak yeniden inşa ettirilmiştir.⁸ 1972-

74 yılı III. Haliç köprüsü inşasında kagir kısmı ve giriş kapısı yol seviyesi altında kalan ibadethane son olarak 1998 yılı mayıs ayında da bir yangın tehlikesi geçirmiştir.

Bölgede bulunan ikinci bir ibadethane ise Hacı Hüsrev ve Ümmi-hân Hatun adlarıyla da bilinen Yeni Mahalle Mescididir. Hadikatü'l Cevami'de yazıldığına göre Hacı Hüsrev ismi banisinden dolayı verilmekte olup Ümmihâni adı ise bani Hacı Hüsrev'in kızı Ümmihâni Hatun'dan kaynaklanmaktadır.⁹ İlk inşa tarihi bilinmeyen mescid Haskan'a göre yapının yanında yer alan 1691 (H. 1103) tarihli Mehmed Ağa çeşmesinin inşasından bir müddet evvel yapılmıştır.¹⁰ Hadikatü'l Cevami'den öğrendiğimize göre, mescidin minberini Sadrazam Dividâr Mehmed Paşa koydurmuştur.

Fevkani olarak yığma taştan almasıık duvar örgülü olarak inşa edilmiş mescidin harım ve kapalı son cemaat yeri üst örtüsü ahşaptı.

Ya Vedûd Türbesi ve mezarlığı gerisinde Yeni Mahalle Sokağı ile Hacı Hüsrev Camii Sokağı'nın birleştiği kavşak noktasında yer alan mescid III. Haliç köprüsünün inşasında çukurda kalmış, üst örtüsü yıktırılarak terk edilmiştir. Cami, 1997-98 yıllarında III. Haliç köprüsünün genişletme çalışmaları sırasında asıl yeri olan çukurda ve harap vaziyette iken İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından taşınarak Ayvansaray surları önüne eski bostan yerinin bulunduğu kısıma taşınarak tekrar inşa edilmiştir. Harap vaziyetten kurtarılan caminin yeniden ihyasında ise eski özgün hali yansıtılamamıştır.

Ya Vedûd Tekke-Camii'den sonra mahalle içersinde yer alan ikinci bir tekke ise "Tomar"da¹¹ kaydı bulunan ama isminden başka herhangi bir bilgiye sahip olamadığımız

Tokmak Tepe Tekkesi mahalle içersinde yer aldığı bilinip de tarihçesi ve kimliği çözülememiş tekkelerden biridir.

Türbe ve Mezarlıkları

Ayvansaray surlarının yakınında Hoş Fırın olarak bilinen ve 1934 İstanbul Şehir Rehberinde Yağhane Değirmeni olarak görülen sokağın üzerinde bulunmakta olan Hz. Kâ'b (R.A) Türbesi mahallenin önemli ziyaretgâhlarından biri idi. Hz. Kâ'b Mescidi olarak da bilinen türbenin bir bölümünün günümüzdeki gibi önceki tarihlerde bir mescid olarak kullanılıp kullanılmadığı ise bilinmemektedir. Mahalle içersinde, sokak üzerinde ev sıraları arasındaki konumunu mahalle ile birlikte yitiren türbenin şimdiki halinden çok farklı olduğu bir gerçektir. Hakkında fazla bir bilgiye sahip olmadığımız türbe ile ilgili olarak 1835 tarihinde tahrip olmuş türbe ve mescidlerin tamiri sırasında ihya edildiği bilinmektedir.¹²

1960'lı yıllarda bir onarım geçiren türbe 1992 yılında da esaslı bir şekilde elden geçirilmiş olup içersine sandukadan ayrı ahşap bir minber ile mihrap yerleştirilmiş ve içi saten boya ile boyanarak restore(!) edilmiştir.

Mahallenin en önemli türbesi ise bölgeye de ismini veren Ya Vedûd türbesi ve mezarlığıdır. Mehmed Ziya Bey'in Boğaziçi ve İstanbul adlı eserinde (s. 348) Ya Vedûd hazretlerine ait ilk vakfın halifesi Tokmak Dede tarafından düzenlendiği bu bölge 19. yüzyılda Pertevniyâl Valide Sultan Vakfı'na ait olan bu mezarlık içersinde yer alan ve Buhara Erenlerinden Şeyh AbdülVedûd Hazretlerinin gömülü olduğu türbeyi şimdiki hali ise Sultan Abdülaziz'in

(1861-1876) validesi Pertevniyâl Valide Sultan (ö 1883) tarafından 1875 (1292) tarihinde ihya ettirilmiştir.¹³ Kapısı üstündeki kitabede “Cennetmekân Sultan Abdülaziz han hazretlerinin ruh-u şerifleri için Valide-i muhteremleri itmam ve mamur eyledi, 1292” denildiğine göre, bu levha Sultan Abdülaziz’in 11 cemaziyülevvel 1293 (4 Haziran 1876) tarihindeki ölümünden sonra yazılmış, fakat türbenin ihyasına başlandığı tarih konulmuştur.¹⁴ Kareye yakın dikdörtgen planlı kesme taştan inşa edilmiş olan türbe üzerinde üç kitabe bulunmaktadır. Nakilden evvel Türbe etrafı kesme taş bir setin üzerinde iken üç basamaklı bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Ampire üslubundaki türbe ahşap çatı ile örtülüdür.

1972 yılında şimdiki yerine taşınan türbenin içerisinde bulunduğu mezarlık da büyük bir tahribe uğramıştır. Köprü ve yol bağlantıları ile büyük bir kısmını yitiren mezarlığın kuzeyini ise bir fabrika işgal etmiştir. Mezarlık en son olarak 1996 yılı Mart-Nisan aylarında gerçekleştiren III. Haliç köprüsü genişletme çalışmaları esnasında bir kısmının nakil olduğu mezarlık içerisinden vinç yolu açılarak orijinal kabir yerleri de değiştirilmiştir.¹⁵ Eyüp’ün eski ziyaret yerlerinden İstanbul’un ilk müslüman Türk mezarlığı olan fetih şehitlerinin gömülü olduğu ve doğal bir tepe üzerine oluşturulmuş olan Tokmak Tepe mezarlığı İstanbul’un mezar taşları bakımından en ilgi çekici mezarlığı idi.¹⁶ “Cellât Mezarları” denilerek ifade edilen Fatih devri kübit şahide taşlarının yanı sıra devrin yeniçeri şahidelerinde bulunduğu mezarlıktaki bu kabir taşlarının bir kısmı -köprü çalışmaları sırasında dozer kepçelerinden

kurtarılanlar- Edirnekapi’daki Mısır Tarlası mevkiiine taşınmak kaydıyla nakledilerek mezarlık tamamen ortadan kaldırılmıştır.

Çeşmeler, Su Yolları, Hamamlar ve Su Terazileri

Bölgede bulunan sekiz çeşmeden günümüze ulaşabilen Hacı Mehmed Ağa çeşmesi, nam-ı diğer kasapbaşı çeşmesi asıl yeri olan Yeni Mahalle Sokağı ile Öküz Arabaları Çıkamaz Sokağı’nın kesiştiği köşe başından 1973 yılında taşınarak Yeni Mahalle mescidi yakınına taşınmıştır.¹⁷ Günümüzde mevcut olmayan kitabesi 1820 (H. 1236) tarihli idi. Yüksek hazneli çeşmenin tuğla kemerli üç lülesi bulunmaktadır. Çeşme, 1998 yılı Şubat ayında 1973 yılında taşındığı yerden nakledilerek şimdiki yeni mahalle mescidi ile Hz. Kâ’b Türbesi yakınına başarısız bir şekilde aniden inşa edilerek taşınmıştır. Sivri kemerli, klasik üslupta ve taştan inşa edilmiş olan üzerinde iki kitabesi bulunan Mehmed Ağa Çeşmesi mahallenin eski tarihi çeşmelerinden biridir. Bani kitabesine göre 1690 (H. 1102) tarihli olduğunu öğrendiğimiz çeşmenin iki kitabesi Hakkakzâdeye aittir, ikinci Kitabesi ise, Darphane başkatibi Elhac İbrahim Efendi tarafından yaptırılan 1762 (H. 1176) tarihli tamir kitabesi idi.¹⁸ Halen iki kitabede çeşme üzerinde mevcut olmayıp Haskan’ın bildirdiğine göre çalınan bani kitabesinden sonra ikinci kitabe 1990 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü tarafından söktürülmüştür.¹⁹ Çeşme 1998 yılı başlarında Hacı Mehmed Ağa çeşmesi ile beraber şimdiki Ayvansaray surları yakınına taşınmıştır.

Günümüzde III. Haliç köprüsü ayakları

altında kalmış olan Saliha Sultan Çeşmesi ve su terazisi Saliha Sultan'ın emri kethüdası La'li Hacı Mustafa Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. Beş beyitlik mermer kitabe üzerinde 1735 (H. 1148) tarihi yazılıdır. Klasik üslupta inşa edilmiş çeşmenin üzerinde yükselen su terazisi ile kemerine kadar toprağa gömülü olan bu su tesisin 1996 yazında Prof. Dr. Örcün Başta başkanlığında gerçekleştiren kurtarma kazısı ile kısmi de olsa ortaya çıkarılabilmektedir.²⁰

Yâ Vedûd Camii'nin karşısında eski karakol binasına bitişik olan 1664 (1075) tarihli vezir Süleyman Paşa Çeşmesi günümüze kadar ulaşmış çeşmelerden biridir. Manzum kitabesinin şair Bahtî'ye ait olan çeşme III. Haliç köprüsü inşasında su terazi bırakılarak çeşme yıktırılmıştır.²¹ Su terazisi halen mevcuttur.

1831 (H. 1273) tarihli Pertevniyal Valide Sultan tarafından yaptırılmış olan Valide Sultan Çeşmesi banisi kadar kitabesi de dikkat çekmektedir. Çeşmenin kitabesinin yazarı Sütlüce Hasırizâde Tekkesi şeyhi Şeyh Ahmed Muhtar Efendi olup hattatı ise Hafız Emin El Eyyubi'dir.²² Türk barok üslubunun bir örneğini teşkil eden çeşme halen III. Haliç köprüsü ayakları altında bulunmaktadır. Yâ Vedûd Türbesi yanında yer alan banisini II. Abdülhamid'in hazine ustası şemsi Cemal Usta olan çeşme ise, 1906 (H. 1324) tarihlidir. Fethi Çelebi Camii yakınından bulunmakta iken, 1957 yılında mezarlık içine getirilmiş²³ olan çeşmenin teknesi bir mezartaşından yapılmıştır.

Yâ Vedûd Mahallesi'nin tarihi süreci içerisinde yer almış olup da günümüze ulaşmayan iki çeşmeden biri olan Pertevniyal Valide Sultan Çeşmesi, Valide Sultan'ın bu mahallede yaptırdığı ikinci çeşmedir. Günümüzde mevcut

olan Valide Sultan çeşmesinin yapımı esnasında (1856 tarihinde) bu ikinci çeşmenin de yaptırılmış olduğunu söyleyebiliriz. Valide Sultan'ın Yâ Vedûd iskelesi sokağı ile Yâ Vedûd Çeşmesi Sokağı'nın birleştiği yerde yaptırdığı bu çeşmesi birincisi kadar şanslı olmamıştır. 6 Temmuz 1905 tarihli defterdar yangınında tahrip olmuş bunun üzerine 17 Nisan 1908 (15. Rebiyülevvel 1326) tarihinde onarılmış olmasına karşın 1972 yılındaki III. Haliç köprüsü inşası istimalında ise yıktırılmıştır.²⁴ Yeni Mahalle Mescidi yakınında bulunduğu bilinip de günümüze ulaşmayan bir çeşme de Şatır Hasan Ağa Çeşmesi'dir. Şatır Hasan Ağa'nın Ayvansaray'da Küçükustafapaşa kilise-camii avlusunda bir çeşmesi daha vardır.²⁵

Günümüzde halen mevcut olan iki su terazisinden anlaşılabildiği üzere, Yâ Vedûd mevkiinde bulunan çeşmelerin su kaynaklarının, burada bulunan su kaynaklarından da yararlanmakla beraber. Eğrikapı önünde bulunan Kinkçeşme Su Tesislerinin önemli kavşağını oluşturan Eğrikapı makseminden sağlanmaktaydı. Ayvansaray Surları yakında bulunan bostan içerisinde bulunan su dolabı ise buradaki bostanın kullanımı yanında debbağhanesinde ihtiyacını karşılamada kullanılmaktaydı. Bu yer üzerinde halen taşınarak buraya inşa edilmiş olan Yeni Mahalle Camii, Hacı Mehmed Ağa ve Mehmed Ağa çeşmeleri bulunmaktadır.

Yâ Vedûd'da inşa ettirilmiş iki hamam ise günümüze ulaşmamıştır. Bu iki hamamdan biri olan Hatice Sultan Hamamı 1675 yılında yaptırılmış olup Haliç kıyısında bulunan şahıslarının bir ünitesi idi. Hamam şahıslarının yıkılmasından sonra çarşı

hamamına dönüştürülmüştür. 1815 tarihinden sonrada hamamın yerine Ayvansaray değirmeni inşa edilmiştir.²⁶ Semtteki ikinci hamam ise Hadikatü'l Cevami'den öğrendiğimize göre Yeni Mahalle Camii yanında bulunan kerpiç hamam idi.²⁷

Sıbyan Mektepleri

Mahallenin bilenen tek sıbyan mektebi Sadrazam Nevçehirli Damad İbrahim Paşa tarafından saltanatda kaldığı yıllar içerisinde (1718-1730) yaptırılmıştır. Okulun adı, 1875 tarihli İstanbul Sıbyan Mektepleri listesinde olmadığına göre bu tarihten evvel yıkılmış veya faaliyete kapatılmış olduğunu söyleyebiliriz.²⁸

Karakollar

Bölgeyi gösteren Pervetiş haritaları ile II. Abdülhamid Albümleri'nde semt ile ilgili yer alan bir fotoğraftan öğrendiğimiz üzere semtin iki karakol binası bulunmaktaydı. Bunlardan biri kagir diğeri de ahşap idi. Kagir olan karakol binası Yâ Vedûd Caddesi üzerinde Yâ Vedûd Camii karşısında Yağhane Değirmeni Sokağı ile Yeni Mahalle Sokağı'nın birleştiği yerde Vezir Süleyman Paşa Çeşmesi yanında bulunmaktaydı. Eski Çanar karakolu olarak bilinen karakol binası II. Mahmut döneminde (1808-1839) 1251/1835 tarihinde inşa ettirilmiştir. 1950 yılında terk edilerek bu tarihten sonra alt katı dükkan üst katı ev olmak üzere kullanılmaktaydı. Karakol binası 1972 istismlaklarında yıktırılmıştır.²⁹

Mahalledeki ikinci karakol binası, Yâ Vedûd Caddesi üzerinde Pertevniyal Valide Sultan Çeşmesi bitişiğindeydi. Tek katlı ve ahşap olan karakol binası küçük ölçülere sahiptir. II. Abdülhamid Albümlerinde bulunan bir

fotoğraftan da anlaşıldığı üzere ahşap ve tek katlı karakolhanenin inşa tarihi bilinmemektedir.³⁰

İskeleler

Eğrikapı ve Edirnekapı yollarından başka Haliç kıyısından da ulaşılabilen Yâ Vedûd Mahallesi'nin Haliç kıyısında iki iskelesi bulunmaktaydı. Birincisi yolcu iskelesi olarak kullanılan Yâ Vedûd iskelesi idi. Yâ Vedûd iskelesi yolu üzerinde Saliha Sultan Çeşmesi bulunmakta olup iskele yakınında olmasından dolayı bu çeşmeye iskele Çeşmesi de denilmekteydi, ikinci iskele ise Çamur iskelesi denilen Eyüp çömlekçiliğinde kullanılmak üzere istinye'den getirilen kilin Eyüp'e ulaştırıldığı iskele idi. Bu iskele yolu üzerinde Pertevniyal Valide Sultan çeşmesi bulunmaktaydı.³¹

Sivil Yapılar ve Hatice Sultan Sahil Sarayı

1814-1815 yıllarında yazıldığı bilinen Bostancıbaşı Defteri'nde Yâ Vedûd Bölgesi ile ilgili olarak, Yâ Vedûd iskelesi ve bu iskelenin bitişiğinde Sadık Ağa'nın yalılarından itibaren defterdar iskelesine kadar Haliç'in bu kıyısında yalılar birbirini takip etmektedir. Ayvansaray tarafında sıralı olan yalılar ise şöyleydi: Karaağaç Ustazsâde Ahmed Efendi Hanesi, Sabık Bosna Mollası Efendi Yalısı, Bezircibaşı Salih Efendi'nin yalısı ve kayıkhanesi son olarak da Kasap Mustafa'nın yalıdır.³²

1776 tarihinden 1786 yılına değin burada varlığı bilinen, IV Mehmed'in (1648-1687) kızı Hatice Sultan'a (ö. 1743) ait bir sahil sarayı bulunmaktaydı. Bu sahil sarayı ile ilgili ilk olarak İstanbul'la ilişkin gravür çalışmaları yapmış olan Mimar-Ressam Antoine Ignace Melling (1763-1831)'e ait 1806 baskı tarihli bir Haliç betimlemesinde bu sahil sarayını görmektediriz.

1814-1815 tarihli Bostancıbaşı Defterinde Yâ Vedûd'daki Saray hamamının yanı boş arsa olarak gösterilmektedir. Sahilsarayının 1814 tarihleri arasında ya yanmış ya da yıkılmış olduğundan ortadan kalkmış olduğu düşünülebilir. Melling'in gravürüne göre Hatice Sultan Sahil Sarayının önünde kayıkhaneye gözleri sıralanmakta ve yalının ancak bir katı kayıkhaneye üstünden suyu görmektedir. Ayrıca Fr. Kauffer tarafından yapılmış 1786 tarihli İstanbul planında, Ayvansaray surlarının dışında Yâ Vedûd bölgesinde gösterilen sahilсарayını, 1821 tarihli J. Von Hammer'in kitabına ek olarak yer alan İstanbul planında Hatice Sultan Sahilsarayını görmekteyiz.³³

Hakkındaki kısılların İstanbul'un Fethine kadar dayandığı, Evliya Çelebi'nin anlatımıyla vefatı ve cenazesinde görülen diğer kerametlerle de İstanbul halkının gönül sultanı olan Şeyh Abdül-Vedûd Dede'nin (Halk ağzında Yâ Vedûd'a dönmüştür) türbesinin burada bulunmasının bölgeye verdiği önem yanında, sahâbeden Muhammedü'l El Ensânî Hazretleri ile Ebu Şeybetü'l Hıdrî'nin kabirlerinin de burada bulunuşu bölgenin önemini bir kat daha artırmış, mahallenin diğer bir özelliğini oluşturan İstanbul'un ilk fetih mezarlığının burada yer alışı da Yâ Vedûd bölgesinin, İstanbul'un sur dışında yer alan önemli bir mezarlık bölgesi ve ziyaret yeri olmasını sağlamıştır. 19. yüzyıl ortalarına kadar sahilсарay ve yalılarla da dolu olan Haliç'in bu kıyısının mezarlıklar ve sayfiye yeri olarak da kullanıldığını görmekteyiz. Bahkhaneye nazın Ali Rıza Bey'in eserinden öğrendiğimize göre gül mevsiminde Yâ Vedûd semtinde şafakla başlayan gül pazarı kurulmakla olup bu gül pazarı Yâ Vedûd mahallesinde mevsim boyunca devam etmekteydi.³⁴ Eyüp'e ziyarete gelen halkın

Tokmaktepeye uğrayarak (halk arasında Toprakbaba ismi ile de ifade edilmekteydi) dudak ve genç kızları da yanlarına getirerek Topraktepeye doğru "Yâ kismet" diye koştururlardı.³⁵ 20. yüzyıldan itibaren atölye ve küçük çapta fabrikaların hızla yer almaya başladığı bölgede 19. yüzyıl öncesine dayanan Ayvansaray surları dibinde bulunan debbağhane ile Ayvansaray değirmeni bölgenin ilk sanayi kuruluşlarıydılar.

Ayvansaray Değirmeni 19 yüzyılın ikinci çeyreği içerisinde yıkılmış olan Hatice Sultansarayından geriye kalan Saray hamamı yerine 19. yüzyılın ortalarında inşa edilmişti.

Ayvansaray Surları ile Tokmaktepe arasında kalan düz arazide ise bölgenin bostanı olup bostan içerisinde yer alan su dolabı, bostanın sulanması yanında debbağhaneye de su sağlamaktaydı. 20. yüzyılın başından itibaren küçük çaplıda olsa Yâ Vedûd Mahalesi'nin Defterdara doğru olan kısımlarında gemi söküm atölyeleri ile imalathaneler oluşmaya başlamıştır. 1970 yılı köprü istimlaklarından sonra bu bölge fabrika ve atölyelere terk edilmiştir.

Büyük bir kısmı vakıf olan mahallenin yine vakıf kayıtlarında yer alan bostanı 22.05.1951 tarihinde 81.770 lira kıymet biçilerek satışa çıkartılması bölgenin Haliç kıyısı hariç 16. yüzyıldan beri bozulmamış dokusuna ilk müdahale teşebbüsü olmuştur. 1970'li yılların başlarına gelindiğinde ise Haliç üzerine kurulacak olan III. Haliç köprüsünün batı bağlantı yollarının Yâ Vedûd Mahallesi ve Tokmaktepe Fetih mezarlığı üzerine inşa edilmesi mahallenin tarihi dokusunun yok olmasına sebep olmuştur. Köprü inşası için gerekli gereksiz yıkımlar sonucu bölge günümüzdeki soğuk ve çıplak görünümlü bir sur dışı bölgesi haline dönüştürülmüştür.

<Dipnotlar>

- (1) VI. Yüzyılda İmparator Justinianus'un (527-565) Haliç surları dışında su kıyası üzerinde Hz. Meryem adına yaptırdığı kilise ile yine aynı bölgede temelleri kıynın ötesinde iddialı olarak inşa ettirdiği Priskos ile Nikolaos kilisesine ait olduğu ileri sürülen yapı parçaları III. Haliç köprüsü hafriyatında kıydan çok içeride olan şimdiki Yâ Vedûd Türbesi civarında bulunmuştur. Bugün mevcut olmayan ve kayıtlarda geçen Blakhermai Sarayı'na giden imparatorların kullandığı iskelenin buradaki koyda yer alışı bize bir bilgi vermekte beraber bölgenin sahip olduğu eğimli topografik yapısından kaynaklanan erozyon, 18. yüzyılda inşa edilen sahil sarayı ve yalılar için yapılan kıyı şeridini düzenleme çalışmaları ile 20. yüzyıl başından itibaren burada inşa edilen fabrikaların arazi kazanmak için kıyı doldurmalarıyla bölgenin topografyası değişmiştir.
- Dirimtekin, Feridun, Fetihden Önce Haliç Surları, İstanbul Enstitüsü, İstanbul 1956, sayfa 7-8.
- Eyice Semavi, "Tarihî Haliç", İ.T.Ü. Haliç Sempozyumu 10-11 Aralık 1975, İstanbul 1976, sayfa 265-266.
- (2) Eyice, Semavi, "Tarihî Haliç", İ.T.Ü. Haliç Sempozyumu 10-11 Aralık 1975, İstanbul 1976, sayfa 265.
- (3) Eyice, Semavi, "Tarihî Haliç", İ.T.Ü. Haliç Sempozyumu 10-11 Aralık 1975, İstanbul 1976, sayfa 265.
- Daha sonra bilinmeyen bir tarihte örülerek kapatılan şehrin esas kapılarından biri olan Blakhermai kapısı Ayvansaray bölgesinin Haliç'e açıldığı sur kapısı idi.
- (4) Eyice, Semavi, "Tarihî Haliç", İ.T.Ü. Haliç Sempozyumu 10-11 Aralık 1975, İstanbul 1976, sayfa 265.
- (5) A.D. Mordtmann, Die Hafenquartiere Von Byzanz, "Mitteilungen des Deutschen Excursions-club", I. Seri, Sayı 3 (1891), Sayfa 1-24; R. Sanin; Constantinople Byzantine, Paris 1950, sayfa 268; Dirimtekin, Feridun; Fetihden Önce Haliç Surları, İstanbul Enstitüsü, İstanbul 1956, sayfa 11; Eyice, Semavi, "İstanbul'da ihmal Edilmiş Tarihî Bir Semt Ayvansaray", TAÇ, İstanbul Nisan 1987, cilt 2, sayı 5, sayfa 34.
- (6) Eyice, Semavi, "Tarihî Haliç", İ.T.Ü. Haliç Sempozyumu 10-11 Aralık 1975, İstanbul 1976, sayfa 267.
- (7) Evliya Çelebi, Seyahatname, Üç Dal Neşriyat, İstanbul 1993, Cilt I-II, sayfa 76-77.
- (8) Hüseyin Ayvansaraylı, Hadikatü'l Cevami, İstanbul 1281, cilt 2, sayfa 147
- Eyice, Semavi, "İstanbul'da ihmal Edilmiş Tarihî Bir Semt Ayvansaray", TAÇ, ist. Nisan 1987, c. 2, sayı 55. Sayfa 43; Tanman, M. Baha, "Yâ Vedûd Türbesi" Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul 1994, cilt 7, sayfa 444-45
- (9) Hüseyin Ayvansaraylı, Hadikatü'l Cevami, İstanbul 1281, cilt I, sayfa 288; Haskan, Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi (II. Baskı), İstanbul 1996, sayfa 90
- (10) Haskan, Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi (II. Baskı), İstanbul 1996, sayfa 90
- (11) Toman Tekaya (Tekkeler Listesi), 1908 Meşahik Reisi Muhyeddin Efendi. (Necdet ipli Arşivi)
- (12) Haskan, Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi (II. Baskı) İstanbul 1996, sayfa 180, Tanman, M. Baha, "Kâ'î Türbesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul 1994, c. 4, sayfa 321
- (13) Hüseyin Ayvansaraylı, Hadikatü'l Cevami, İstanbul, 1281 cilt II, sayfa 287; Ünver Süheyl; İstanbul'un Mutlu Askerleri ve Şehit Olanlar, ist. 1976, sayfa 125, Haskan Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi (II. Baskı) İstanbul 1996, sayfa 240-41; İpli, Necdet "Yâ Vedûd Sultan Mezarlığı" Arkitekt, İstanbul (Nisan) 1996, sayfa 90-91.
- (14) Eyice, Semavi, "İstanbul'da ihmal Edilmiş Tarihî Bir Semt Ayvansaray", TAÇ, İstanbul, Nisan 1987, cilt 2, sayı 5, sayfa 46.
- (15) İpli, Necdet, "Yâ Vedûd Sultan Mezarlığı", Arkitekt, İstanbul, Nisan 1996, sayfa 90-91.
- (16) Ünver, Sohorlı, "İstanbul'un En Eski Mezarlığı Hakkında Takmak Tıpe Arkitekt", İstanbul 1950, sayfa 110-112.

- (17) Haskan, Mehmed Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi (II. Baskı) İstanbul 1996, sayfa 388.
- (18) Tanışık, İbrahim Hilmi, İstanbul Çeşmeleri, İstanbul 1945, cilt II, sayfa 192; Hüseyin Ayvansarayî, Hadikatü'l Cevami, İstanbul 1281 cilt I, sayfa 288; Haskan, Mehmed Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi (II. Baskı) İstanbul 1996, sayfa 399.
- (19) Haskan, Mehmet, Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi (II. Baskı) İstanbul 1996, sayfa 399.
- (20) Tanışık, İbrahim Hilmi, İstanbul Çeşmeleri, İstanbul 1945, cilt I, sayfa 196, Hüseyin Ayvansarayî, Mecmuâ-i Tevârih, (Yayınlayan Fahri Ç. derin ve Vâhid Çubuk) İstanbul 1985, sayfa 126; Barışta, H. Örcün ve Eyüp Sultan Kazıları: İstanbul Eyüp Sultan'da 1996 Yazı Yapılan Kazı ve Yüzey Araştırmalarından Bazı Yeni Bulgular" Sanatsal Mozaik, İstanbul Ekim 1996, sayı 4, sayfa 20-21 Sönmez, Neslihan, "Eyüp Defterdar Salih Sultan Çeşmesi Restorasyonu ve Korunması Değerlendirme Önerisi" Eyüp Sultan Sempozyumu, İstanbul 1997, sayfa 82-89.
- (21) Tanışık, İbrahim Hilmi, İstanbul Çeşmeleri, İstanbul 1945, Cilt I. Sayfa 84.
- Haskan, Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi, (II. Baskı), İstanbul 1996, Sayfa 415
- (22) Tanışık, İbrahim Hilmi, İstanbul 1945, Cilt I Sayfa 270, Haskan, Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi Yayını, (II. Baskı), İstanbul 1996, s. 403.
- (23) Tanışık, İbrahim Hilmi, İstanbul Çeşmeleri, cilt I, sayfa 302; Haskan, Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi Yayını, (II. Baskı), İstanbul 1996, s. 392.
- (24) Tanışık, İbrahim Hilmi, İstanbul Çeşmeleri, İstanbul 1945, c. I, sayfa 344.
- Haskan, Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi Yayını, (II. Baskı), İstanbul 1996, s. 403.
- (25) Hüseyin Ayvansarayî, Hadikatü'l Cevami, İstanbul 1281, cilt I, s. 288. Tanışık, İbrahim Hilmi, İstanbul Çeşmeleri, c. I, s. 248.
- (26) Haskan, Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi Yayını (II. Baskı), İstanbul 1996, s. 376;
- Eyice, Semavi, "İstanbul'da ihmal Edilmiş Tarihi Bir Semt: Ayvansaray" TAÇ, İstanbul Nisan 1987, cilt 2, sayı 5, sayfa 45
- (27) Hüseyin Ayvansarayî, Hadikatü'l Cevami, İstanbul 1281, cilt I, sayfa 288.
- (28) Haskan, Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi Yayını, (II. Baskı), İstanbul 1996, s. 309.
- (29) Haskan, Mehmet Nermi, Eyüp Sultan Tarihi, Eyüp Belediyesi Yayını, (II. Baskı), İstanbul 1996, s. 341.
- (30) İstanbul Üniversitesi El Yazma Eserleri Kütüphanesi II. Abdülhamit Fotoğraf Albümü, no. 31075-31088
- (31) 1934 İstanbul Şehir Rehberi, Hüseyin Ayvansarayî, Mecmuâ-i Tevârih, Yayınlayan: Fahri Ç. Derin ve Vâhid Çubuk, İstanbul 1985, s. 124.
- (32) Koçu, Reşad Ekrem, "Bostancıbaşı Defterleri", İstanbul Enstitüsü Dergisi, İstanbul 1950, cilt IV, Sayfa 39-40.
- (33) I. Melling, Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore, Paris 1819, levha 14, Eyice, Semavi, "İstanbul'da ihmal Edilmiş Tarihi Bir Semt: Ayvansaray" TAÇ, İstanbul Nisan 1987, cilt 2, sayı 5, s. 37;
- Gören, Ahmed Kamil, Geçmişten Günümüze Ayvansaray, Eyüp Sultan Sempozyumu I, Eyüp Belediyesi İstanbul 1997, sayfa 160-161.
- (34) Balıkhane Nazım Ali Rıza Bey, Bir Zamanlar İstanbul, Hazırlayan Niyazi Ahmet Banoğlu Tercüman 1001 Temel Esr, No. 11, İstanbul s. 62.
- (35) H. Şehsuvaroğlu, Asırlar Boyu İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi Eki, İstanbul, 1953, 117.

SULTANSELİM

ÇARŞAMBA

FETHİYE

Evliya Çelebi Seyahatnamesi

SULTAN I. SELİM HAN'IN CAMİİ'NİN VASIFLARI

OSMANOĞULLARININ onuncu sultanı, sultan oğlu sultan, İran ve Turan ülkelerini aşan Sultan I. Selim Han oğlu Sultan Gazi Süleyman Han müstakil padişah olunca saygıdeğer babasının temelden eksik kalan camii'nin tamamlanmasına gayret sarf etti.

Aziz babasının nur dolu mezarının yanında babasının adıyla 927 [1521] senesinde başladı ve 933[1527] yılında tamamladı.

Bu cami İstanbul içinde Haliç'e bakan yüksek bir tepe üzerinde ibret verici yüksek bir camidir. Ancak diğer camiler gibi cami içinde yüksek sütunlardan bir eser yoktur.

Hemen dört duvar üzere yüksek kubbelerdir ki hendese ilmine sahip olan ustalar gelip seyredip "Koca Mimar Sinan

maharetini göstermiş" diye dudaklarını ısırıp hayran olurlar.

Gerçekten dört duvar üzere göklerin altında böyle bir seyre değer kubbe yapılmamıştır. Bütün mühendisler bakıp hayran olurlar. Yapı ustası arşını ile ölçüp [43a] Ayasofya kubbесinin yuvarlak çehresinden birer karış geniş yapmıştır diye anlatır ve tanımlarlar.

Gerçekten gök kubbeye denk eşsiz mavi bir kubbedir. Lâkin Ayasofya kubbесi bu kadar yüksek değildir. Boyu 58 arşın yüksektir. Daha yüksek yapılmamasının aslı, zemini gayet yüksek dağın üzerine yapılmıştır ve avlusunun sağ tarafında keferce zamanı su sarnıcı çok derin bir sarnıç vardır ve yine avlunun kuzeyi tarafında kırk merdiven adıyla bilinen elli dört basamak

bir merdiven ile inilir bir uçurum yerdir.

Bu iki uçurum ortasındaki tepé üzere bu cami yapıldığından depremden emin ve korunması için sonunu düşünen sanatkar Mimar Sinan camii alçak edip dört duvar üzere inşa etti.

Bu caminin uzunluğu ve genişliği (—) ayaktır. Müezzîn mahfili sağ taraf bitişik (—) sütun mermer üzeredir ve minberi ve mihrabı beyaz mermerden sade-kâr mihraptır. Üzerinde (—) olunmuştur ve camiın solunda (—) sütun üzere bir hünkâr mabedhanesi vardır. Bunda da İbrahim Han altınli kafesler inşa etmiştir.

Kubbe etrafında mübarek gecelerde kandiller asacak bir kat tabaka vardır ve nice bin asılacak avizeler ile süslenmiş bir camidir. Bunlardan başka cami içinde bir alâmet yoktur. Mihrap tarafındaki pencerelerin önünde Selim Han'ın nurlu türbesi bir İrem bağı içinde bülbüllerin feryadının yanık sesleri duyulur bir altıgen kubbedir. Bu camiın üç kapısı vardır ama kible kapısı daima açıktır.

Bu camiın sağında ve solunda camiye

bitişik yolcu misafirhaneleri vardır. Sağ ve solunda birer şerefeli iki adet minareleri de diğer minareler gibi yüksek değildirler. Boyları (—) basamak merdivendir. Avlusu beyaz ham mermer ile döşeli üç kapılı ve dört tarafında yan sofaları üzere (—) çeşit çeşit sütun üzere hurde (—) adet kanatlardır, (—) adet pencerelerdir ve (—) adet camlardır.

Avlunun ortasında bir abdest havuzu ve fiskiyeleri daima havalanıp Müslüman cemaat abdest yenilerler. Hayat suyundan nişan verir bir tatlı suyu vardır. Bu havuz üzerine de IV. Murad Han sekiz sütun üzere bir sivri kubbe yapmıştır. Havuz çevresinde dört servi ağacı vardır. Bu avlu tarafındaki büyük bir avlu türlü türlü ağaçlarla süslenmiştir.

Üç kapısı vardır. Kiblesinde Türbekapısı, batıda Çarşıkapısı, kuzeyinde Kırkmerdivenkapısı.

Çarşıkapısı dibinde Çakurbostan'a bakan büyük bir kubbe sıbyan mektebi, bir imareti, âlim ve suhtelere aşevi ve bir misafirhane vardır. Ancak hamam bu daireden 300 adım uzaktır. Vesselâm.

Çarşamba

Sâmiha Ayverdi

DAHA çok, kazaskerler, mollalar, dersilâmlar, büyük küçük ilmiye mensupları semti olan Fâtih, bir yüzü ile Sangüzel'e Emir Buhaî'ye, Hırkâ-i Şerif'e bakarken, öteki yüzü ile de Atpazan'ndan tutturup, Otlukçu Yokuşu'na, Sultan Selim, Çarşamba, Diragman, Fethiyeden, tâ Edirnekapısı'na kadar uzayıp, böylece iki kolunu karşılıklı kavuşturur. Bu iki kolun makası arasında toplanan her mahalle, her sokak ne kadar da birbirin edâsını, âhengini, çalımını taşırdı. Acabâ biz, aynı elin yoğunluğu bir hamura benzeyen bir bütünden bir parçayı koparıp, açsak, inceltsek ve adına da Çarşamba desek nasıl olur?

Madem ki dalından çekip düşürdüğümüz

tek elma, ağaçtaki benzerlerinin bir temsilcisidir ve madem ki dalı budağı dolduran meyveleri hep birden eteğimize sığdırmak mümkün değildir, şu halde ağaç, bu tek elçi ile de bize şanından ve hâysiyetinden bir nâme göndermiş sayılabilir.

Öyle ise, oturtulduğu seddin üstünde bir arslan göğsü gibi kabararak, Haliç ile tek mil o kıylara bakan Sultan Selim Camiini ve ilme verdiği pâyeyi kıyamete kadar dile getirmek ister gibi, bir âlimin atının ayağı ile çamurlanmış cübbesini sandukasına öttüren Yavuz'u, genç iman ve ilim saygısı yüzünden, şeyhülislâmların "Allah zâlimleri sevmez" âyetini okuyarak huzuruna girmelerini hoş gören bu haşmetli hükümdarın dört buçuk asırdan beri yattığı

semti koyup, Çarşamba'da duralım.

* * *

Buraya da İstanbul gecelerinin en sakin geçen köşelerinden biri denebilirdi. Amma gene de Küçükpazar'ın gece simidi, Vefa'nın bozası, keten helvacısının mânisi, mısır buğdaycısının tekerlemesi, mahalle köpeklerinin seslerine karışarak, bu sokakların havası içinde, akıcı yıldızlar tatlılığı ile süzülüp giderdi.

Bilmem, kaç sokak aşırı bağırın ayak esnafının ne sattığını anlamak için, onları, ses hâfızamızda kayıtlı olan âhenklerinin delâletiyle teşhis etmek mümkündü. Hiç ne zaman, bir bozacının melodisi, mısır buğdaycısının notalarına uyuyuştu? Simitçi daha:

- Sıcak, sıcak!

Diye ilk avazı koyuverirken, mevsimine göre peştamal, ya da kıldan bir çulla örtülü simit tablası gözümüzün önüne gelivermez miydi?

Gene İstanbul gecelerinin uykulu rehâvetini parlayan gür ve tok bir ses:

- İksi vâ, tâtliliii.....

Derken, yastıklı bıyıkları tel tel buz tutmuş dik, gür ve âsi kaşları, ırkının cesâretini açıklayan gözleri, beyaz keçe küllâhı, siyâh kaytan işlemeli aba poturu, cepkeni, kuşağı ve nihâyet soguktan, budaklı bir ağaç gibi sertleşmiş ellerindeki güğümleri ile Arnavud bozacı, kimin hayâlinde yer almazdı?

Fakat İstanbul geceleri, yalnız satıcıların himmetiyle mi seslenirdi? Karların eridiği, ya da denizin gökyüzüne çıkmış da ters yüzüne boşanırcasına döküldüğü yağmurlu gecelerde, hemen ekserisi bozuk olan saçakların kaçırdığı savruntular, akantılar ve çoğu, yerden bir iki arşın yüksekte bırakılmış yağmur borularının

aceleden boğula boğula boşalttığı suların sesi, bir vaveylâ gibi, gecelerin derdine dert katarak, ardı arası kesilmeyen şarkılarıyla uzayıp giderdi.

İstanbul gecelerinin pek tatlı, pek mûnis ve mevsimlere bağlı olmayan seslerinden biri de, artık râğbetten düşmüş beşiklerin yerine geçen salıncak gıcırtiları ve nâmahreme taşmasından çekinildiği için yavaştan söylenen ninni sesleri idi. Çok defa çocuk uyur ninni susar, fakat salıncak iplerinin halkaları zorlayışından çıkan o dertli inleyiş sürüp giderdi. Kim bilir belki de çocuğun anası, daha başında al kordelâsı olan henüz kırılanmamış lohusa idi.

Eski devirlerde hemen her sınıfın ihmâl götürmez bir âdet olarak kabul edip râğbet ettiği çalgılı çengili, teşrifatlı ve ihtişamlı "kırk hamamları" son yarım asırdan bu tarafa olan zaman içinde, Sulukule, Ayvansaray ve emsali semtlerinin, bir eğlence vesilesi olmak seviyesine düşmüş, usûlu erkânı ile yapılagelen o eski merâsimlerden bir iz bile kalmamıştı.

* * *

Ey kadın ne oldu gene sana? İstanbul deresi, yatağında akıp giden bir çay gibi, semtten semte geçip dururken gene kim çapa vurup bu dereyi bir tefekkür tarlasına çekti? Haydi, çabuk onu mecrâsına iâde et ve al kordelâsı lohusanın evine dön...

Bunca fasıldan sonra nasıl mı dönecekmisin? Dur söyleyeyim: Bir elinde kapı perdesini aralar, öteki elinde tokmağı çevirip, henüz kırılanmamış lohusanın odasından içeri yavaşça süzülürsün.

Çocuğunu uyutup yatmağa hazırlanan bu genç kadın, belki de bir sene evvel görüciye

çıkan nazlı bir kızdı.

Zengin olsun, orta halli, ya da fakir olsun, eskiden hangi kız bu geçitten geçmez, hangi evin genç kızı, hattâ günde birkaç nöbet, görüclünün eline kahvesini vermezdi?

Ya düğünler, demekler? Henüz başı bağlanmamış genç kız, mahallesinde bir düğün olduğunu duyunca, küçük yüreğini bir telâşla alırdı. Kadın kadıncık annesi de bunu anlamaz olmazdı ama, **“davetsiz düğüne börekçilerle çörekçiler gider; öğleden sonra geline bakarız”** diye tâ sabahtan düğün evini boylamak isteyen kızını yatıştırır, hakikaten de yemeklerini yiyip evlerini kıvrakladıktan sonra, etrafı simitçiler, susam helvacılar, leblebi ve macuncularla çevrili ve önünde çocukların kaynaşıp, kapısında mahalle bekçisinin durduğu düğün evine giderlerdi.

Dâvetli olsun dâvetsiz olsun, geline bakmak herkesin hakkı idi. Bu hak, sular kararınca kadar devâm eder, ancak hisım akraba ve davetliler güveği yemeğine kalır, yatsıdan sonra da şerbetler içilip, güveği, büyüklerin ellerini öperek gelinin yanına girmesiyle düğün bitmiş olurdu.

Fakat son zamanın mahalle düğünleri, muhakkak ki zevksiz ve yayvan bir şey olmuştu. Cemiyet, güz mevsiminin pençesinde yapraklarını yandan çok kaybetmiş bir ağaç gibi, âdetlerini, usûllerini kismetlerini haraca verdiği için, ne eskiyi hatırlıyor ne yeniye biliyordu. Belki gene kırk sene evvelki düğün evinde bir gelin köşesi bulunuyordu; amma bu, eskiden olduğu gibi kızın kendi eliyle işlediği hârikülade örtüler, çevreler ve yağlıklarla değil, **“askı”** denen kaba âdi kâğıt çiçeklerle süslenir olmuştu. Eğer büyükannenin gençliğini görmüş

(Simitçi)

aşşap ev, İstanbul yangınlarının pençesinden kurtulmuş bir kahraman ise, belki hâlâ duvar oyuklarına oturtulmuş raflarda, höcrelerde, kıyı köşede baba ve dede bergüzarları bulmak mümkündür. Lâkin şu var ki, artık âile için onların ne tezyini kaymetleri, ne ifihâr edilecek değerleri, ne de târihi bir ifâdeleri kalmıştı.

Katırla Şeyhülislâm kapısındaki vazifesi başına gidip gelen hoca efendi bile, taassubun visâlinde sayıklayıp dururken, farkında olmayarak, eski ile yeni arasındaki köprüyü tahrîp etmek yolunda gençlere taş

(Bozacı)

çıkartıyordu. Yenilik istemiyor, ilerlemelerden titizleniyor, fikri hamlelere küfür diyor, tuhafı şu ki eskinin hakiki çehresini de tanımıyor, yalnız ve yalnız zâman dondurmak istemekle kendinin bir donmuş olduğunu fark etmeksizin, tek yaptığı iş, kendisini beğenmeyen evlâtlarına bed duâ etmekten ibâret kalıyordu.

İstanbul, sarayı, beyi, paşası, hocası, hacısı ile, evinin içinde ikamete memur edilen bir

mahbus gibi, tembelliğe alıştınp canı çekilmeğe başladıktan sonra bile, imparatorluğun nimetleri gene onun ayağına gelmekle, böylece de tembellikten gurur bile duyuyordu. Bir zamanlar memleketi karış karış gezip tozan Türk, artık İstanbul'la sırt sırta olan komşu kasabalara bile gitmeğe üşenir olmuştu. Fakat sefer meşakkatini unutan İstanbullunun ayağına, gene her dilediği gelmiyor muydu? İşte bir Yörük çadırında işliyen tezgâh, şu primitif sanat hârikasını minderine yaygı yapmıştı. İşte, göbeğinde Edirne sabunu duran leğen ibrikle elini yıkayan efendi, misk kokan o elvan elvan, çeşit çeşit malları kendi pazarında ne de kolay buluyordu. Onun eli altında olan sâde bunlar mıydı? Hind ve Çin kumaşlarından, Tunus, Mısır ve Lübnan'ın çıkardığı en seçme mallara ve hattâ sofralardan eksik olmayan çeşitli sıcak memleket meyvelerine kadar, İstanbul neden mahrumdu?

Çok eski değil, kırk sene evveline kadar bu şehir, güzelliğini muhafaza etmiş, geçkin bir kadın gibi, câmi yıkılsa mihrap yerinde, dedirtecek vasıflara sâhip bulunmakta idi. Az çok servetini kaybetmemiş köklü âileler arasında mâziye açılan pencere henüz tamâmiyle kapanmamış, böylelikle de günün esintisi, uzaklardan gelen hava ile karışır olmuştu.

Belki bir mahalle düğünü, tuzu, biberi unutulmuş bir aş gibi artık, çeşnısiz ve lezzetsiz idise de, hâlâ yer yer konakları, köşkleri bulunan İstanbul'un kibar düğünleri, bir masal debdebesiyle yapılmakta berdevâmı. Hele kocalarına yedi kere ayak öptürdükten sonra duvaklarını açtıran sultanların düğünleri, bollukla israfın berâber sürüklediği öyle

muhteşem bir gedüne idi ki, havsalanın alamıyacağı uzaklıklara gider, izi ve sesi aylarla değil, yıllarla görülüp duyulurdu. Bunlardan, harem ağalarının, önlerine bağladıkları futalar içindeki çeyrek ve yarım liralık altınları dâvetlilere serptikleri, cârîyelerin gümüş, altın ve mücevherleri zarflar içindeki fincanlarla kahve ikrâm ettikleri Münire ve Saliha Sultan düğünleri, hâlâ büyükannemin sesiyle berâber, hâtıraların en canlıları safında zaman zaman hâfizamda baş kaldırır.

* * *

Eski düğünler derken, bir zihni seyâle, bazan tarih yaprakları arasına da uzamak istidâdını gösteriyor. Kâh aylar, kâh haftalar süren hâkan, şehzâde, sultan düğünleri, bilhassa akisleri komşu memleketlere kadar kol almış siyâsi izdivaçlar ve sonra şehzâdelere mahsus sünnet cemiyetleri, hâlâ tarih gecesinin sönmek bilmeyen yıldızları değil midir?

Saray erkânının, devlet ricâlinin, ulemânın, kazaskerler, silâhtarlar, yeniçeriler, elçiler ve istisnâsız tekmil halkın sırasıyla dâvetlendiği bu düğünlerde de, eğlence adına neler neler bulunmazdı? Bir tarafta sazlar çalar, güzel sesler birbiriyle yarış eder, bir tarafta hokkabazlar, kâsebazlar, zorbazlar, sihirbazlar, canbazlar, mârifet ve hünelerinden gözlere ziyâfet çekerken, bir başka tarafta meşâleler parlar, fişekler patlar, çengiller oynar, tiryâki koşuları, yarışlar, güreşler tertiplenir, hülâsa bolluk ve israf, iki koldan akan nehirler coşkunluğu ile ortalığı kuşatırdı.

Bir rüyâ şuûrünün bulamık ve zorla seçilir imajları arasında sayılan bu düğünlere getirilen hediyeleri sayıp sıralamak için ise, başlı başına

bir kitap yazılsa revâdır.

Fakat târihi derinden kurcalamak tehlikeli bir ihtiyatsızlık olur. Zîrâ o, dudaklarını ısrâ ısrâ öfkesini yenen güçlü kuvvetli bir yiğit gibi, en küçük tahrikimizle zorla yatıştırılmış heyecâmı bir şâhâmet destânı olup, bizi de önüne katarak sürükler. Öyle ise geri dönüp sâde bildiğim, gördüğüm, renklerini çizgilerini içime kazıyıp geçmiş olan bir eski zaman düğün evine gidelim.

* * *

Ardına kadar açık kapısında, sırma cepken ve şalvarlarını giymiş ayvazlar, beyaz eldivenli, siyah redingotlu usaklar, dâvetli arabaları yanaştıkça koşup kapılarını açan ve hanımlara kollarını veren haremağaları, daha, içeri atılan ilk adımda sanki binânın kendi âhengi imiş gibi dalga dalga etrafı tutan saz sesleri ve öyle bir kalabalık, öyle bir mahşer ki kadın güzelliği, kadın neçesi, kadın cıvesi, kadın teccüssü, kadın rekabeti yarış hâlinde...

Dâvetli sayısı ne kadar fazla olursa olsun, misâfirin bin ikram ve izzetle soygun odasına alınmış, eğer evin halayık kadrosu elverişli değilse, dışardan getirilen soygun kadınlar mârifetiyle ferâcesinin ya da çarşafının çıkarılışı sonra da itibârına göre götürülüp münâsip bir yere oturtuluşu, sıra ile lohuk ve kahve ikrâmı, düğünlerin en göz önünde âdetlerindendi. Hele üç cârîyenin el birliğiyle kahve ikrâmı, öyle inceltilmiş, öyle zarif, öyle bedil bir hüner hâline sokulmuştu ki, artık kahve, bir damak zevki olmaktan çıkarak âdeta göz ve gönül zevki hâlini bulmuştu.

Bu üç kahveci cârîyeden her birinin omuzlarından göğüslerine çaprazlama atılmış

sırma işlemeli kadife veya atlas kahve örtüleri olması şarttı. Kalabalığın içine göz kamaştırıcı kıyafetleriyle dalan bu seçme genç kızlardan biri, üç zincirin ucunda sallanan gümüş sütilin içindeki kahve ibriğini taşıyor; ikincisinin nârin kolları, içi bir servet teşkil eden kıymetli zarf ve fincanlar olan tepsiyi tutar, üçüncüsü ise, her biri birer müstesnâ sanat örneği denebilecek bu fincanlara ibrikten kahve boşaltarak zarflarına oturtur ve şâir gibi:

**Bir elinde gül bir elde câm geldin sâkiyâ
Hangisin alsam gülü yâhud ki câmı yâ seni**

Dedirtecek, ikram ve izzette ustalaşmış, tabî zarâfetiyle bunları misâfirlere dağıtır.

Düğünlerde Koltuk merâsimlerinden sonra para serpmek, o zamanlar bana güveğin zarf hilesi imiş gibi gelirdi. Zîrâ kocasını kapıdan karşılayan telli duvaklı gelinle, heyecandan basacağı yeri görmez olmuş damâdı seyretmek, düğünün kaçınılmaması mütâd olan en belli başlı sahnesi idi. Merâsimin bu kısmına o kadar ehemmiyet verilirdi ki, bâzen vaktinde yetişmeyen husum akrabânın görmesi için koltuk geciktirilir; bazan da ikinci bir koltuk yapılırdı.

Kadınlara mahsus bir eğlence imtiyâzı olan düğünler, hele koltuk yapıldığı sıralarda öyle kalabalıklaşır, gelinle güveğinin geçeceği yer o kadar daralır ki, genç karsını gelin odasına bırakıp çekilen delikanlının, izdihamı yapıp geri dönebilmesi için, behemehâl günün havasına uygun zarf bir bahâneye, bir hileye başvurması lâzımdı. İşte bu yüzden o da, etrafına avuç avuç çil paralar serpererek kalabalığı neşeli bir yârşâ sevkedip, izdihamın içinden selâmetle çıkmanın tek çâresine baş vururdu. Amma genç adam, yanılır da serpeceği paraları uzağa

fırlatmazsa, bu defa çil kuruşları ikilikleri toplamak için yere atılanlar, yolunu büsbütün tıkar ve zavallı genç, muhâsara kalkuncaya kadar olduğu yerde kahr, geçemezdi.

Hûlâsa akşam oluncaya kadar biri boşalıp biri dolan sofralar, sazlar, sözler, görünüşler, gösteriler, zevkler, kahkahalar içinde eriyen düğün günü, sular kararıp yatsı okununcaya kadar, gecenin yalnız bu kısacık parçasında erkeklere geçer, selâmlıkta verilen bir güveği yemeği, şerbetler, kahveler ve cemaatle kılınan bir yatsı namazından sonra genç damat, arkadaşlarının eliyle mabeyin kapısından içeri itilerek düğün sona ererdi.

Eğer gelin varlıklı bir âilenin kızı ise, beraberinde, servetine göre, iki üç cihaz halayığı bulunur, bu sûretle de, bilmediği geçim ve ev işlerini gene de düşünmezdi.

Şayet ev bark sâhibi olan genç kız, orta halli veyâ daha mütevâzî bir âileden çıkmışsa, bu takdirde düğünün ertesi günü, evinin bütün umuru ile alâkalanmak boynunun borcu idi. Eğer, gelin geldiği evde ihtiyar bir baba, ya da bir büyükbaba varsa, onlar bu taze geline ufak tefek iş buyurmasını ne de severlerdi. Geline sigaralarını sardırırlar gelinin elinden kahvelerini isterler. Şamdanlarının mumunu gelin tâzeler, tesbihleri koparsa gelin dizerdi. Hûlâsa evlerine gençlik, güzellik, neşe ve sıhhat getiren bu körpe vücut, isterlerdi ki hep karşılarında salınıp gezsin... Hele kendilerini yetmiş seksen sene evveline götürüp tekrar çocuklaşabilmelerine vesile olan bir gül yüzlü torun, bu taze gelinin en mübarek hünere ve bereketi idi.

Gene bu ak sakallı kayınpederler, genç gelinlerini kayınvâlidelerine karşı himâye

mevkiinde bulunur, şayet gelin kaynana bir ihtilâfa düşecek olurlarsa, onlar iki tarafı da başka başka yollardan yatıştırıp, arabuluculuk ederlerdi.

Kırk sene evvel hâlâ bu yoldan giden âilelerden bir hayli bulunan İstanbul'da bir yandan çocuğunun mamasını hazırlarken, bir yandan evin sofrasını kuran genç kadın, çoğu bu sofrayı bir masaya değil, bir siniye hazırlardı. Evvelâ yere bir yaygı serer, üstüne sofra iskemlesini koyar ve bunun üstüne de siniyi oturtur, sininin içine tertemiz işlemeli bir örtü örter, nihâyet âile efrâdının müştereken dizlerine koyacakları yekpare peşkiri getirirdi. Gençlerin önüne çatal, ihtiyarla sâde kaşık koyar ve onların elle yemek yemelerini tabii bulurdu. Nasıl tabii bulmasın ki, gözünü açıp gördüğü kendi dedesi, nenesi de, yemeklerini üç parmağın dalâletiyle yiyeceklerdi.

* * *

İstanbul'da çok oturan misâfirlere vaktin geciktigini zarâfetle hatırlatmak için, ev sâhibi tarafından bir de "git kahvesi" ikrâm etmek âdeti olduğunu unuttum galiba.

Öyle ya... Çarşamba'da biraz daha oyalanıp kalırsam, belki de bu semtin, böyle ikram yolu istiskaline uğrayacağım. Onun için şuracıktan Haliç kıyılarına sarkmadan evvel, çinileri, panoları, on altıncı asrın zirveleşmiş birer zevk örneği olan Mehmet Ağa Camii ile, kuşçu kahvesine acele tertip, şöyle ayak üstü bir uğrayalım.

Zâten burada fazla da duramayız. Zira insan zûlmünün, yerlerinden yurtlarından ettiği ispinozlar, sakalar, iskeletler, fütüryeler öyle iç

parçalayan feryadlarla ötüyorlar ki, bir koruda bir ormanda zevkle dinlediğimiz bu seslere burada tahammül kabil değil. Fakat gene de kuşçu esnafı, nafakalarını bu hazin feryadlardan toplayan o adamlar, bir araya gelmiş harıl harıl mezar yapıyor, güvercinler, kanaryalar alıp satıyorlar. Bir köşede ise sırf kuş sesi dinlemeğe gelmiş meraklılar oturmuş...

Ne yaparsın, insan oğlu böyle işte. Bir mânâya hiç de tek zâviyeden bakmak istemediği gibi, bu işde de öyle. Kimi, kafesin kapısını açıp içindekini âzâd ederken, kimi insan zekâsı ile baş edemeyecek o zavallı mahlûklara ökseler, tuzaklar hazırlar. Bâzısı ise tüfenk omuzda, torba sırtta, dağ tepe gezerek onları kafeslerde şakıtmaya değil, tencerede kaynatmaya uğraşır.

İstanbul'un, Yeni Cami ve Eyüp Sultan'da birer çarşısı olan kuşçularında daha eskiden, imparatorluğun Afrika vilâyetlerinden gönderilen dudu kuşları, papağanlar da bulunurdu. Kim bilir belki de otuz şu kadar sene evvel henüz küçük bir çocukken, babam, annem ve kardeşimle Çubuklu'da önünden geçtiğimiz bir köşkün bahçe duvarına asılı kafesinin içinde, bizim onu, onun da bizi dikkatle seyrettiğimiz papağan da, bu kuşçuların birinde terbiye edilmişti. Yüzü kah ve siyah peçesi altında görünmeyen anneme, bu dünyanın en güzel kadınına bakıp bakıp da siyah peçeden kinâye:

-Arab!

Diye söz atan papağanın sathı idrâki, o zaman beni, bu sarşın dilbere ettiği iftirâdan dolayı ne kadar kızdırmış, fakat babamla annemi ne kadar güldürmüştü.

Yavuz Selim ve Mukaddes Emanetler

Dursun Gürlek

KANUNİ Sultan Süleyman'ın hemen hemen bütün seferleri Batı'ya yönelikti. Halbuki babası Yavuz Sultan Selim'in hedefi İslam dünyasıydı. Bu büyük hükümdar bütün Müslümanları bir bayrak altında toplamak istiyor; "İttihad-ı İslam" idealini gerçekleştirmek, "İslam Birliği"ni bir an önce kurmak için olağanüstü çaba harcıyordu.

Yavuz Sultan Selim, sekiz yıllık saltanatı esnasında hem maddi hem de manevi açıdan çok büyük başarıları imza attı. Akıllara durgunluk veren, gözleri kamaştıran icraatıyla az zamanda çok iş yapan hükümdar olarak tarihe geçti. Devrin en büyük bilgini ve şairi Kemalpaşazade onun bu meziyetini ve üstün başarısını şu nefis dörtlükle dile getirdi:

"Az zamân içre çok iş etmiş idi
Sâyesi olmuş idi âlem- gir
Şems-i asr idi, asırda şemsin
Zillî memdûd olur, zamânı kasır"

Hükümdar, geceleri ancak üç dört saat uyku uyuyor, tarih mütalâasından büyük bir zevk alıyordu. Sohbetin dışında eğlencelerden ve dünyevi zevklerden hoşlanmıyor, adeta bir münzevi gibi yaşıyordu. Bilindiği gibi, gördüğü manevi bir rüya üzerine Mısır seferine çıktı. Kazandığı büyük zaferden sonra hilâfet makamını elde ederek halifeliği de üzerine aldı. Peygamberimize ve diğer İslam büyüklerine ait bir takım eşyayı İstanbul'a getirdi. Büyük bir titizlikle Topkapı Sarayının en mutena köşesi olan "Hırka-i Saadet

Dairesi"ne yerleştirdi. Azami bir ihtiram duygusu içinde onların üzerine kol kanat gerdi. Sonuncusu kendisi olmak üzere kırk hafız görevlendirildi. Bu Kur'an bülbülleri, gece gündüz bir dakika bile ara vermeden Allah'ın kelimini okumaya devam ettiler. Bu manevi merasim Osmanlı cihan devletinin hazin bir şekilde yıkılışına kadar devam etti.

Ünlü yazar Ahmet Rasim, "**Hırka- i Saadet Merasimi**" başlığıyla kaleme aldığı bir yazısında, Yavuz'un "**Mukaddes Emanetler**"e gösterdiği saygı ve titizliği -bakınız- nasıl anlatıyor:

"Bütün Enderun erkân ve memurları tir tir titriyorlardı. Çünkü kahramanlık ve yiğitlik gibi şiddet ve hiddeti de kelleler düşüren Yavuz Sultan Selim Hırka-i Saadet'i ziyaret ettiğinde kendi fikirlerine göre saygı ve riayet edilmemiş olduğunu görmüştü.

Hakkı da vardı. Zira yalnız bu yüce daire için kırk nefer Has Odalı nöbetçi ayırıp tayin etmişti. Bunlar gece gündüz burada Kur'an-ı Kerim okuyacaklar, şamdanları yakacaklardı. Bunlardan başka zamanımızda Başmabeynciliğe eşit olan Silahat Ağalığının dördüncü derece müfettişi olarak koyduğu Dölbend Ağası da önde olduğu halde her yirmi iki günde bir bu kutsal yere giderek gülsuyu ile ıslatılmış tülbent ve süngerlerle kapıları, pencereleri, dolapları, duvarları, velhasıl her yönü silip süpürecek ve tozlarını alacaklardı. O günkü padişahın ziyaretinde ise kuralların konusuna aykırı olarak bir nöbetin unutulmuş olduğunu fark etmişti.

Padişahın hiddeti! Hem de Birinci Selim'in gazab-ı şahanesi! Dünyayı titreten bu nadir vücudun hiddetle kalkışı Enderun'u ne hale getirmez?..

Biçareler ne yaparlar?.. Düşünmüşler, taşınmışlar. O korku ve endişe arasında zamanın müftüsü Zembilli Ali Efendi merhuma sığınarak padişahın affına kavuşturulmaları için yalvarıp yakarmışlar. Efendi:

-Peki, demiş. Binişini, kavuğunu giymiş, başmağını ayağına çekmiş, doğrucu saraya gitmiş. Derhal huzura girerek bu kişilerin bu defalık lütuf ve afv ile bir kat daha minnet ve atıfet altında bırakılmalarını istirham etmiş.

O söyledikçe padişah kaşlarını çatmış, hatta sert sert:

- Molla! Padişahın işlerine karışma, demiş.

Fakat Ali Efendi de Birinci Selim'i zembile sığdıracak kabiliyet ve nadir ehliyet sahibi, özellikle görev süresince devrin padişahından daha cesur ve cür'etli ve çok zeki bir müftü olduğundan derhal şu cevabı vermiş:

- Hayır padişahım, bu din emridir! Saltanat levâzimatından değildir.

Padişahın din ve dünyasını kayırmak bizlere baş görevdir. Saltanatın işi, kusuru olan kullarını işten çıkarma veya işinden atma değil, işe almaya hizmet buyurmaktır. Allah'ın binasını yıkmak için mutlaka şeriatın emrinin çıkması gerekir. Bunların terbiyelerini gerektiren hal ne ise sebebini söyleyerek cezalandırılmalarına şeriatın hükmü gerekiyorsa fetva verelim. Yok eğer günahları mevcut değilse padişahımızı günaha sokmayalım.

Birinci Selim bu sözlerden etkilenerek insafa gelmiş ve hepsini bağışladığını söylemişse de koca müftü bununla da yetinmeyerek padişahın insaf ve adaletine

teşekkür ettikten sonra:

-Osmanlı padişahlarının adeti, cefanın ardından ihsan vermektir. Bunların eski görevlerine tekrar tayinlerini lütfetseniz, diyerek görevlerinde kalmaları için padişahın müsaade de almıştır.

Sultan Selim'in Hırka-i Saadet hakkında göstermiş olduğu büyük saygı, kendisinin kuvvetli bir imana sahip olduğunu ortaya kor. Kendileri Mısır'ın alınmasından sonra Mekke Emiri Şerif Mehmed Ebu'l - Berekat'tan **"Müslümanların İmamı"** unvanı ile Harem-i Şerif'in anahtarını almıştı. Ayrıca Abbasi halifelerinden olup halen Halife makamında olan Mutevekkil'i İstanbul'a getirterek

Ayasofya Camii'nde büyük bir tören yaptırmıştı. Bu sırada Halife'nin rızasıyla İslam Hilafetini teslim almıştı. Halife Mutevekkil bu sırada minbere çıkmış, padişahın hilafete layık olduğunu tasdik etmiş, sırtındaki feraceyi çıkararak kendi eliyle Sultan Selim'e giydirmiş, böylece hilafet el değiştirmişti.

Tarihlerimizin yazdıklarına göre, Sultan Selim Mukaddes Emanetleri kabul ederek başkent İstanbul'a geldiğinde bu eşyayı ilk önce Harem-i Hümayun dairesine saklamıştı. Sonradan bu dairenin civarında bulunan şimdiki Hırka-i Saadet odasının kurallarını tesbit ederek ve burasını süsleterek açılış töreni yaptırmıştı.

Sultan Selim ile Çarşamba

Osman Cemal Kaygılı

BURASI, şehrin haricinde bir sayfiye olmadığı halde İstanbul'un en muhteşem, en havadar bir yeridir. Eğer şehrin basık, dar, gün görmez, kasvetli sokaklarında çalışmaktan, dolaşmaktan, oturmaktan pek sıkılırsanız ve o gün hava da güzel ise sıkılan canınızı biraz ferahlandırmak, bunalan gönlünüze bir parça nefes aldurmak için kalkın, Sultanselim'e kadar uzanın, oradaki geniş cami meydanlığına girin, meydanın ön tarafındaki alçak duvara yanaşın, yüzünüzü karşıya, Okmeydanı'na doğru dönün, göğsünüzü poyraza doğru açın, biraz durun, biraz karşınızı biraz sağ, solu, biraz da ayaklarınızın altında döşenmiş olan köhne

Haliç'i seyredin; o zaman göreceksiniz ki ne canınızda sıkıntı, ne gönlünüzde bunaltı kalmamıştır.

Sayfiyeler, mesireler müstesna olmak üzere diyebilirim ki İstanbul içinde Sultanselim kadar nezareti muhteşem, havası sağlam, güneşi parlak bir yer yoktur. Haliç'e tam bir kuş bakışı ile bakan Sultanselim meydanından Beyoğlu, Şişli, Okmeydanı, Kağıthane sırtları, Eyüp, Ramis, Çamlıca tepeleri, Sarayburnu, Üsküdar, Galata, Unkapanı tam manasıyla bir tabak gibi gözlerinizin önüne serilir. Manzaranın bu kadar fazla renk ve genişliğinden maada hiç rüzgâr yoktur ki kuş ve yaz burasını tutmasın! Hele yazın gündoğrusu, poyraz, yıldız gibi şimal

[Sultan Selim'den
Haliç ve Üsküdar
Manzarası]

rüzgârları temmuz ayının en sıcak günlerinde bile buradan eksik olmaz ve şehrin her köşe bucağına nazır olan bu yüksek meydana hazıranda bile pardösüsüz pek gezilmez. Kışın, o da ayda yılda birkaç seyyahıtan başka kimsenin uğramadığı bu meydan, yaz akşamları civarın kadın erkek bir çok seyircileriyle dolar, küçük bir gezinti yeri halini alır.

İstanbul mektepleri içinde oradaki o güzel meydanın solundaki “Cumhuriyet kız orta mektebi” ile bu meydanın biraz daha Fatih tarafına düşen Darüşşafaka mevkilerinin bu letafetinden dolayı ne kadar iftihar etseler azdır. Sultan Selim’in Çukurbostanı da fena değildir. Oradaki bu Çukurbostan Edirnekapi’daki, Çapa’daki Çukurbostan’lar gibi bostanlıktan, tarlalıktan çıkmış ağaçlıklar, sebzeler, rengârenk bahçeleri ve yer yer kamışlar arasındaki bir mahalle halini almıştır.

Yazın buraya yukardan bakıldı mıydı, insan kendisini yeşilliklere bürünmüş, küçük, şirin bir köy karısında zanneder. Acaba Sultanselim’in pek meşhur olan incirini evvelce bu Çukurbostan mı yetiştiriyordu, yoksa Fener’in üzerine doğru uzanan bostanlar mı? Bunu bilse bilse gene oranın yerlilerinden ya bestekâr Hafız Rıza Bey, yahut gümrük memurlarından Osman Nuri Bey bilir. Son baharda:

- Yedi yerinden dirhem dirhem bal akıyor! Sultanselim’indir. Diye İstanbul’un her tarafında satılan binlerce okka incirin binde biri bile Sultanselim’in değildir. Orada şimdi değil bütün İstanbul’un her tarafını doyuracak kadar, belki hatırı sayılır bir oburu bir oturuşta tatmin edecek kadar bile incir yoktur. Belki bazı evlerin bahçelerinde arta kalan bir kaç ağaç varsa da oradaki kahveci Rıza Efendinin dişinin kovuğunda bile kalmaz. Kahveci Rıza Efendi, Sultanselim’in yerlilerinden ve en eskilerinden babacan bir adamdır.

Bestekâr Hafız Rıza Beye gelince o aslen Ünye’lidir, fakat gene Sultanselim’in yerlilerinden sayılır. Sesi pek güzel, pek ruh okşayıcıdır; alaturka musikide bir çok emsaline taş çıkartacak kadar kuvvetli vukuf sahibidir. Gramofonlarda nadide şeylerle dolu bir çok plâkları vardır. Lâkin mübarek zat her yerde, her zaman okumaz, pek nazlıcadır, kendini göstermek için mükellef meclisler, hatırı sayılır ahiblar arar. Sultanselim’in en tanınmış, hem

de bütün memleketçe tanınmış, en meşhur siması, bir zamanlar bütün memleketin biricik bülbülü sayılan Hafız Sami Efendi'dir. Bundan on, on beş sene evveline kadar alaturka musikide bir ses kralı tanınan ve on on beş senedir bir kere olsun ağzını açıp ta ne hususi meclislerde, ne gramofon plâklarına karşı ağzını açmayan Hafız Sami Efendi şimdi Sultanselim'deki evinde kışın yarı münzevi bir halde yaşamakta, yazın da ara sıra sür haricindeki bağlara gidip eski ahibaplarıyla hoş beş ederek ömrünü geçirmektedir. Gramofon fabrikalarının son zamanlarda kendisine karşı yaptıkları bir çok teklifleri reddeden sabık bülbül acaba, tekrar ne zaman ağzını açacaktır? Artık orasını Allah bilir.

Sultanselim'in biraz beri tarafındaki Çarşamba'yı bilmeyenler varsa da ismini işitenler çoktur. Çarşamba pazarı denilen

İstanbul'un en büyük pazarı işte her Çarşamba günü burada kurulur. Buranın ufak bir de çarşısı vardır ki şayet yolunuz düşer de bu tarafa uğrarsanız oradaki bahçeli kahvede bir kahve veya çay içmeden, karakolun karşısındaki sağır Bulgar sütçüden biraz tereyağı yemeden, sonra sağır Hayri Efendi ile bir zerde pilâvına bir beş tavla oynamadan geçmeyiniz!

Ama diyeceksiniz ki bu zerde pilâvı kim pişirecek ve nerede yenilecek?

O zerde pilâvı size Çarşamba'nın biraz aşağısındaki Draman mahallesinde oturan meşhur pilâveci ve zerdecî Mahmut Efendi pişirecektir ki gerek Mahmut Efendi'den, gerek onun zerde pilâv arabasıyla güzel eşeğinden **"Fatih ve Atpazarı"** diye yazacağımız gelecek yazılarımızın birinde ayrıca bahsedeceğiz.

Bu Fethiye Meydanı da Meğer Ne Ömür Şeymiş!

Osman Cemal Kaygılı

CEMAL B. Söylüyordu:
“İş bu meydan
Ferahfeza, bilâşek velâ şüphe,
Şehri

İstanbulun bimisilübeha bir cayı dîlrübası
Ve semtimizin dillere destan bir mesirei
pürzibasıdır!...”

İki gün evvel Kadıköylü bir ahabap bana sordu:

-Bu hafta köşe bucağı için nereyi yazacaksın

-Fethiyeyi!

-Fethiyeyi mi ne münasebet?

İstanbul'un köşe bucağında Fethiye'nin ne işi var. Alâiyenin ne münasebeti?

Anladım ki, vaktiyle bir müddet Avrupa'da da bulunmuş olan bizim Kadıköylü ve orta yaşlı ahabap, henüz İstanbul'da “Fethiye” isminde bir yer olduğunun farkında değil...

Fatih'i sordum, bilirim dedi, bir iki defa oradan geçmişimdir. Sonra tarif ettim:

- Fatih'ten ileriye doğru bir müddet yürürsün...

Sözümü kesti:

- Evet, dedi, bir defa o tarafa da gitmiştim. İleride kaleler filân var.

Baktım ki bu bizim ahabap öyle tarifile filân Fethiye'yi bulacak cinsinden değil, öyle ise dedim, sabırlı ol da gazetede yazı ve resimleri çıkınca Fethiye neresidir öğrenirsin!

Fethiye, Fatih Çarşambası ile Fener, Dıraman arasında büyük bir mahalledir. Bir iki kahvesi, bir iki bakkalı, attarı, kömürçüsü, oduncusu, terlikçisi, ve bir de Cendereli Kara Halil isimli bir ilk mektebi vardır. Buranın en göze çarpan ve dişe dokunan yeri Kesmekaya ile Dıraman yolu arasında yüksek, geniş ve çok nezaretli lâtif meydanıdır ve yaz akşamları bu meydan o civardaki mahallelerin hoş bir mesiresidir. Haliç'in Fener ve tersane önlerine tepeden inme bir nezaretle bakan bu meydanda akşamları o civarın hanımları, çocukları, delikanlıları yer yer toplanır, orada bir kenar parkı, yahut ala dragon bir piknik hayatı geçirir. Eskiden böyle yerlere

İstanbullular bitli Kâhtane derlerdi. Fakat Kâhtane, yahut namı diğerle Sadabat denilen kasvetli yer, şimdi rahmeti hakka kavuştuğu için artık mahalle aralarındaki böyle yerlere yeni bir isim ve lakap bulmak lâzım geliyor.

Fethiye meydanı, eğer İstanbul'un veya Beyoğlu'nun işlek bir yerinde olsa idi nice açık göz oraya koşar, ne şık ne güzel iki gazino ve bahçe yapardı. Fener cihetinden, yedi sekiz metre yüksekliğinde bir seddin üzerinde olan bu meydan şehrin bütün manzarasına hâkim bir mevkiidir. Onun için yaz akşamları, evden kilimini, keçesini surahisini, maşrabasını, bardağını, iskemlesini, kuzusunu, keçisini kapalı o civar halkı buraya damlar ve orada göğsünü Okmeydanı'ndan esen serin şimal rüzgârlarına açıp bir iki saat tatlı bir vakit geçirir. Orası, şimdi aynı zamanda küçük mikyasta bir futbol sahasıdır da....

Fethiye'deki genç sporcular da egzersizlerini burada yaparlar. Buranın asıl zevkini kim sürür bilir misiniz? Zerde sakal Ahmet Efendi ile muhtar Server Bey... Muhtar Server Bey, hani geçenlerde kendisine yirmi bin liralık teyyare piyangosu çıkan zattır. Server Bey'in oğlu Galatasaray talebesinden Cemalettin Bey de bu güzel meydanın gediklilerindendir. Devlet matbaası satış memuru meşhur Nazmi Acar Bey'den sonra İstanbul'un en mustalih ve Çelebivari konuşan Cemal Bey bu meydan için diyor ki:

- Efendim manzuru âlileri olan iş bu meydan ferahfeza, gerek nezaret, gerek hava cihetinden, bilâ şek velâ şüphe şehristanbulun bimisli beha bir cayı dilrubası ve semtimizin dillerde destan bir

mesirei pür zibasıdır.

Rahmetli Evliya Çelebi'nin kulakları çınlasın! Ve Cemalettin bu minval üzere konuşmakta devam ettikçe bizim Nazmi Acar da mustahil Çelebilikte yavaş yavaş avuçlarını yalamaya başlasın!

Fethiye'nin meşhur simalarından kaptan Sadettin Beyi de size tanıtayım: Mütেকait bir denizci olan bu zat oradaki Ali Efendi'nin kahvesinde bazan öyle tatlı deniz hikâyeleri ve uzun gemi seferlerine ait maceralar anlatır ki insanın hayretle parmağı ağzında kalır.

Burada bir de hokkabaz Salim Efendi vardır ki gayet mukallit, alaycı bir adamdır. Esasen mesleği hokkabazlık olduğu için tabii mukallitlik ve alaycılıkta onun san'atı sayılır. Eskiden hokkabazlık sırf Musevilere mahsus bir san'at hâlinde iken bu gün İstanbul'da Fethiyeli Salim Efendi, monoloğ Tahsin, Aksaraylı İrfan, karagözcü Saffet Efendiler gibi hayli maharet sahibi hokkabazlar vardır.

Fethiye meydanında camî, âsan atıkadanmış. Eskiden kilise olan bu cami bu gün artık harab bir haldedir. Ara sıra seyyahlar gelip Kariye camii gibi burayı da ziyaret eder ve yüksek meydanda şehrin fotoğraflarını alırlar.

Biraz aşağıdaki Kesmekaya bostanı da yaz akşamları buradan pek aşağı kalmaz. Orada da kuzulu, keçili, marullu, kâğıt helvalı, akşam âlemleri kurulur; orada da ufak ufak mehtap piyasaları yapılır.

Fakat geceleri Beyoğlu'nun Tepebaşı bahçelerinde çalınan çalgılar Fethiye meydanından aynen ve harfiyen duyulduğu için halk bedava tarafından radyo! Dinlemek için buraya daha ziyade rağbet ederler.

Yeni Mektep, Yeni Korku

Ahmet Rasim

HAFIZPAŞA mektebi'ne gitmiyordusam da bahçeden başka bir yere de çıkamıyor, öte yandan Yakup Hoca'nın her akşama binen derslerinden, karalamalarından, ezberlerinden göz açamıyordum. Üstelik, Enişte'nin birdenbire hastalanması, onun özel doktoru yerinde olan Ali Çavuş'u kapı dışarıya baktırmaz ettiği için Cuma gezintileri de aksamıştı.

Hasta garip bir ruh halinin etkisiyle bir kere:
-İstemem gelmesinler!

Emrini vermiş olduğu için haremde hiçbir kimse ziyaretine, geçmiş olsun demeğe gidemiyordu. Bu emir ne değişiklik ne de bahane kabul ediyordu. Zavallı halam arada sırada Ali Çavuş'un ileriye düşünerek bir parmak kadar açık bıraktığı oda kapısının önüne ayaklarının ucuna basarak gider, oradan tek gözle "ihtayar arslan"ın yüzüne şöyle bir bakar bakmaz dönerdi.

Bir gün benim bile kulağıma gelen bir söz

herkesi düşündürmeğe başladı. Meşhur Aksaraylı Yahudi Hekim:

- Günde üç kere hatmi kaynatıp verin. Üç güne kadar göğsü sökmezse artık beni çağırmanın demişmiş! Bütün harem halkı bu üç günün sonunu derin bir sessizlik içinde bekliyordu.

Bir ikinci üstüydü. Sütünlük elinde Mushaf, telaşla gelerek beni mâbeyn odasının kapısından Ali Çavuş'a teslim etti. Yürüdük. Hastanın yattığı odanın kapısı ardına kadar açıktı. Girdik. Hasta altı yedi şilte yüksekliğinde, duvara bitişik yapılmış olan yatağının içinde arkası üç dört büyük beyaz yastığa dayalı olduğu halde, sık sık nefes alıyordu. Bana sabit ve sönük gözlerle baktı. Gülümsedi. Ali Çavuş'un öğrettiği gibi diz çöktüm. Oturdum. Kısık bir sesle:

-Oku!

Dedi. Derhal mushaf'ı açtım, okumağa başladım. Ali Çavuş ayaklarını ovuyor, bir

tarafından da bana:

-Bağıra bağıra oku!

Diyordu. Ben titreyerek okuyordum. Beş on satırdan sonraydı ki Ali Çavuş kalktı. Bir de enişte'nin yüzüne bakayım ki gözleri kapanmış, ağzı açık, başı sağ tarafa sarkmış. Mushaf elimden düşdü, kapının yanına kadar fırladım. Ali Çavuş ağlıyor, uşakları çağırıyordu. Ben son derece korkmuş olduğum halde kendimi hareme attım. Kadınlar başörtülerini örterek selâmlığa koştular.

İyice hatırlıyorum. Ali Çavuş sakal salıvermişti. Efendisi Miralay Bey öldükten sonra İstanbul'da duramazmış. Bir aydan sonra memleketine gitti. Yakup Hoca olaydan sonra bir hafta kadar gelmemişti. Geldiği gün de ağlaya ağlaya döndü. Bir daha görünmedi. Karalamaların elimde kaldı. Bahçıvan Marko bir sabah üstü meşin kaplı zenbilini sırtlayarak veda etti. Rahmetlinin her Cuma binerek Fatih Camii'ne gittiği Kanber adlı sevgili atını imamla beraber gelen birkaç kişi alıp götürdüler. Uşaklardan ihtiyar, emektar Hacı Mahmut kaldı. Konağın selâmlık kısmında Enişte'min vefat ettiği odadan başka ne kadar oda varsa kilitlendi, kapandı.

Evet. Etrafımdaki çember gevşedi ama, o yaşında bile anlamıştım, büyük bir koruyucunun gözetiminden yoksun kalmıştım. Hala'mın dediği gibi:

-Öksürtüğü bile fayda idi.

Artık Darüşşafaka'ya, yetimler mektebine kaydedilmiştim. Tamam doksan gece buranın o kalın duvarlı iri pencereli sağlam koğuşlarından birinde Karaannesiz, Sütñinesiz,

annesiz dar bir karyola üzerinde yalnız yatıyordum.

Gerçi burada ne duvarda asılı falaka, ne baştan inme uzun sırık yoktu. Fakat Mubassır'ın bakış, bir potin gıcirtısı yüreğimi ağzıma getiriyordu.

Dağ dağ üstüne olur, ev ev üstüne olmaz derler. Oysa burası altı üstü, yan yana iç içe odalardan ibaretti. Alt katta "yemekhaneler" bunların üstünde "teneffüşhaneler", bunların üstünde "müzakerehane", "dershaneler" daha üst katta "yatakhaneler", "elbisehaneler" vardı. Bunlardan başka birkaç saatlik hapis ve tutuklamalar için "misafirhane" uzun sürenleri için hücre hücre "hapishane" de varmış.

Naki Efendi adında bir müdür. Geliyor denildi mi nefeslerimiz tutuluyordu. Bereket versin ki Arif Ağa adında halim selim bir mubassırımız vardı. Burada müdür sert, yardımcılar yumuşaktı.

Burada gecesi gündüzü mektep olan bir yerde hayat, odalarda geçiyordu. Her oda yemek, konuşup görüşmek, çalışmak, ders dinlemek, ibadet etmek, yatmak gibi insan davranışlarından birine ayrılmıştı. Bahçe sanki buranın cenneti idi.

Yalnız burada "korku" iki, hatta üç türlüydü: Hoca korkusu, mubassır korkusu, müdür korkusu. Hocanın verdiği korku dayak, tokat, sopayla değildi, kalemleydi. Dersini bilmeyen adı bu kalemle bir kağıdın üzerine yazılıyor, bu adın karşısına "numara" ya da "sıfır" konuyordu.

Mektepte bulunan çocuklar, kayıt yılına göre sırasıyla sınıflara ayrılmış, her sınıfın öğretim işleri birkaç sürekli hoca ile hafta aralarında

geldiğini gördüğümüz mülki, askerî, ilmi hocalara verilmişti. Hayat genel olarak düzenli aralıklara bölünmüştü. Sabahleyin namazdan önce kalkılır, abdest alınır, yazılarıyla mihrabıyla, halılarıyla süslü bir hale konulmuş cami'de namaz kılınır; taamhaneye inilir, kahvaltı edilir, oradan doğrudan müzakerehaneye çıkarılır, ya yukarı sınıftan görevlendirilmiş bir çavuşun gözetimi ya da müzakerecinin koruması altında derslere çalışılır, bir süre sonra dershaneye gidilir, ders alınır, kısaca yemek, müzakere, ders namaz, teneffüs, uyku - dediğim gibi- vakitli ve düzenli aralıklarla olurdu.

Okumak böyle olduğu gibi "ahlak" da mubassırların sürekli ilgileri, artsız arasız öğütleri, azar ve cezalarıyla telkin edilirdi. Öğretim usulü ameli ve nazari idi. Okumak demek, yazmak demektir. Ahlak da ameli ve nazari idi. Mesela "uslu oturmak" ameli olarak ne ise onun yerine getirilmesiydi. Arkadaşlarımızdan öyleleri vardı ki teneffüşhanede bile namazda oturuyorlarmış gibi ellerini dizinin üstüne koyar, gözlerini ellerinin üzerine diker, kimse ile konuşmazdı. Bu hal, usluluğun son mertebesi sayılırdı.

Dersini bilmeyenler bir defadan üç defaya kadar kuru ekmek yemeğe mahkûm olurdu. Yani taamhanede herkes yemek yer, o ayrı bir sofrada yalnız ekmek yerdii. Bu mahkûmiyet hocanın müdürlüğe isim açıklayarak bildirmesi üzerine "Evamir" [Emirler] denilen deftere yazılır, bu defter ikinci namazından sonra toplantı yerinde sınıf sınıf, saf saf dizilen öğrencilerin karşısında okunurdu. Derse çalışmamazlığın en büyük cezası "izinsizlik"ti. Darüşşafaka'da "izin" kadar değerli hiçbir ödül yoktu. Çünkü ayda bir

defaya mahsustu. Perşembe günü öğleden sonra talebe dışarılık giysilerini giyer, velilerinin gelmelerini beklerdi. Her velinin elinde yeşil bir mukavva kâğıda basılmış numara vardı. Bu numara mektebe giriş numarasıydı. Benim ilk numaram 77'iydi.

Veli bu numarayı kapıcıya, kapıcı mubassıra verir, mubassır bağıra bağıra okur, numara sahibi arkadaşlarından ayrılır, mubassırın aracılığı ile müdürün huzuruna çıkar, müdür kılık kıyafetini denetler, çapaçul değil, giysileri lekesiz, düzgünse ufak bir "direktif"le izin verirdi.

İzinsiz kalanlar, ancak ertesi Cuma günü öğleden sonra mektebe gelen velilerle alt kattaki odalardan birinde bir saat kadar görüşebilirlerdi.

Size mektebe girdiğimden iki ay sonra annemle ilk defa görüşmüş olduğumu yazdığım "Gecelerim"deki bir iki sayfayı bir daha tekrar arz edeyim:

"Mektebe girdiğimin ikinci ayıydı. Teneffüşhanede oturuyordum. Dalmıştım. Galiba orada da yine ders ezberliyordum. Kapı açıldı. Mubassır bağırdı;

- Rasim Efendi, Sarıgözel!

Fırladım. Korka korka yanına yaklaştım. Elimden tuttu. Beni götürüyordu. Nereye? Acaba hapishaneye mi? Fakat bir kabahatim yok. Hem yaramazlık nasıl edebilirim? Kolum, kanadım kırık. O yok. Ah! Anam yok. O sevgili varlık görünmüyordu. Şimdi bütün bütün kimsesiz kalmıştım. O beni azarlar, ağlatırdı, fakat beraber ağlardık. O teselli edici beni incittiği halde üzüntülerime katlırdı. Beni gece koynunda ısıtarak, vurmuş ise vurduğu yerleri ovalayarak, sık sık uyandıķça okşayarak, sabahleyin yüzüme gülerek gönümlü alırdı.

Ben şaşkın şaşkın yürüyordum. Aşağıya indik. Alt katta bir odaya girdik.

Aman ya Rab! Gözlerim karardı. Fikrim durdu. Gün ağladığım anam! Orada oturuyor. Onun yanındayım ha! O gelmiş, beni görecektir ha... Allah bana acımsın. Dualarımı kabul etmiş... Bütün gece döktüğüm gözyaşlarıma, acı çekercesine inleyişlerime, içten feryatlarıma merhamet buyurmuş!

Koştum, ağlaya ağlaya boynuna sarıldım. Gözyaşların onun da aklattığı gözyaşlarıyla birleşti. İki de bir yataktan akıyor, ikisi de bir çehreyi ıslatıyor. İki de aynı hararetle o yumuşak teni yakıyor, ikisi de bir kalbin en çok kaynayan kaynağından koparak boşanıyor, iki göz birbirinin gözbebeği içinde bir karşılıklı vücut görüyordu. Ben kendimi onun gözündeki, o beni kendi gözündeki görüyordu. İki ruh birer birer karşılıklı ayna kesilmiş, birbirimize bakıyorduk. İki seven ağız ayrı fakat manen bir söz söylüyordu. O bana "yavrum!" ben ona "anne!" diyordum. Ne farkı var? Ben annemden gayri değilim ki. Ben oyum, o da ben!

Mubassır dayanamamış, bu manzarayı görür görmez kendini dışarıya atmış.

Biraz sonra heyecanımızı yatıştırdık. Beni öptü, okşadı. O, dalında gelecekte hoş meyveler görmeyi arzu etti. Çalışmamı, terbiyeli olmamı rica etti.

Peki! Çalıştım. Ben onun dediklerini yapmazsam kimin dediklerini yaparım!

Bana yemiş getirmiş. Kim yer? Sevdığım yemeklerden birer parça almış. Onlara kim bakar? Karşımda ruhumun gıdası duruyor. Böyle bir manevi sofraya varken başka şeyler göze görülür mü?

Ben durmadan yüzüne bakıyorum, durmadan gülüyorum, o da beni durmadan öpüp seviyor, okşuyor.

Bana mendil, çorap, fanila getirmiş... Ya!... Artık kaç geliyordu. O beni düşünmüştü. Hiç düşünmez mi? Sordu:

-Üşüyor musun?

Ben o zaman sobayla yatsam üşüyecektim. Hiç üşümez miyim? Ben anamdaki cana can katan sıcaklığı [nerede]bulurum?

Yine sordu:

-Dövüyorlar mı?

Yazık! Keşke dövseler. Ben razıyım. O yanımda olsun da ben her sıkıntıya razı olurum.

Durmadan sordu:

-Aç kalıyor musun?

İştah yok ki yemek yiyeyim. Açım. Onun sevgisine doyamıyorum.

-Sıkılıyor musun?

Of! Patlayacağım... Bu sıkıntı veren özleminden kurtulamıyorum.

Sonunda kalktı. Bana:

-Rasim yavrum! Seni göreyim.

Yüzümüzü kara çıkarma, oku, çalış, ben her zaman gelir seni görürüm. Lâzım gelenlerden izin alırım. Beni düşünme... Şu mektepten diploma al, çık, Ben de rahat öleyim...dedi. Bir kere daha öptükten sonra ayrıldı.

O döner, ben dönerim. O başını salladı, ben de salladım. . Bahçenin kapısından çıkarken bir daha bakiştık. Ben yerimde mahlûl gibi kaldım. Hep ona bakıyordum. Mektebin demir kapısı açıldı. O zayıf vücut çıktı. Ağır. Işık gibi tiz bir sesin ardından "güm!" diye bir şey öttü.

Annem dışarıda kaldı, ben yine içeride kaldım.

Yavuz Selim'in Haliç'le Meşki

Muhterem Yüceyılmaz

YÜKSELEBİLMEK, yerden sadece birkaç yüz metre yükseğe çıkabilmek bütün maharet. Başımızı şehrin hercümercinden çıkarmak yeter...Eminönü, Perşembepazarı, Saraçhane yokuşu, oradan daha içerilere, Aksaray'a, Laleli'ye uzanan güzergâhın sizi iyice delirttiği bir gün yapabileceğiniz tek bir şey var, biraz yükseklik aramak, fazla değil, sadece birkaç yüz metrelilik bir tepelik: Yavuz Selim Senti. Çarşamba'dan çıkıp kuzey istikametine

yürürken dede yadigarları birkaç ahşap ev, büyük betonarmelerin arasında utana sıkıla kendilerini gizlemeye çalışsalar da incir ağaçlarının acı sütlü kokusuyla, rüzgarın işgüzarlığıyla başınızı çevirip baktığınızda, göz göze gelirsiniz. Evler başlarını eğmiştir, sizse mahcup... Bel vermiş köhne ahşap duvarları bir anne şefkatiyle sıvazlayan incir dalları yaşlanmış olsalar dahi anneler için hala çocuk kalmaya mahkum, o evleri kem gözlerden koruma gayretindedirler. Esnaf, kim bilir

kaçıncı kuşaktan dedelerinin yaptığı gibi yine dükkan önüne attığı taburelerde yine sigaralarını tütürmektedirler.

Şehrin tümünden değiştiğini düşünürken, her şeyini yitirdiği inancı kuvvetlenirken bazı şeylerin korkunç bir ısrarla direnebildiğini, hala yaşanır olduğunu onu görünce anlarsınız. Yavuz Selim Camii iri yarı bir derviş gibi karşılar sizi.

Sadece İstanbul'un aşkına, onu keşfetmek, yeniden tanımak niyetiyle gezinip durduğum günlerden biriydi. Selâtin camidir görmem gerek deyip yola revan olmuştum. İstanbul'un tezatlar şehri olmasına alıştım fakat şehrin ortasında, apartmanların üst üste ağnadığı bir semtte, bu güzel caminin etrafının sessizliği, açıklığı, ve gökyüzü ile adeta dudak dudağa bir yakınlık içinde kendi alemine dahi bu şehre has sürprizlerden biriydi. İstanbul'un hakim tepelerinden birinde sevdikleriyle birlikte kendine ait haziresinde, pek çok cefadan sonra nihayetsiz bir sefaya yatmıştı Sultan Selim.

Camiler için ve diğer mabedler için Allah'ın evi deyimini hakkıyla kendine yakıştıran bu güzel cami o kadar sadeydi ki, ziyaretine geleni de bu sadeliği içinde eritip basit, yalın, apaçık ve yalandan soyulmuş bir hale getiriveriyor, şaşılacak bir tahakkümle basit bir kuldan başka hiçbir şey olmadığını kabul ediyordunuz. Girintili çıkıntılı süslemelerden uzak, göz yorucu ayrıntılardan âri, kubbesini ziyaretçisinin üzerine bir tefekkür fânusu gibi geçiren bir velinin otağıydı burası. O büyük veli ve ibadethanesi koyun koyuna Haliç'in bir tepeciğinde sessiz sedasız beklemekteydiler Boğaz'ı. Yalnızca

beklemek mi, Fatih'iyle, Valide Sultan'ıyla, bir gönüller bahçesi kurup görünmez bir siper teşkil etmişler, ezandan ezana selamlaşmaktaydılar. Yavuz Selim'e bir defa gittim, bir daha hep gittim. Güzeldi, çok güzeldi, anlatamayacağım.

Avlunun kesif yeşilliğinden arka tarafa birkaç adım atınca önüme serilen manzara karşısında gözlerim kamaştı. Tabii ki Haliç'i ilk görüşüm değildi. İstanbul'un umumi görünüşünü de ilk kez buradan seyretnemiştım. Beni kaplayan yeni ürperiş, haziredeki taşlık yolun asırlardır aynı taşlardan döşenmiş olmasıydı herhalde. Kuşaklar boyu basıla basıla yassılaşmış, parlamış o güzelim taşlardan yürümek ve yolun sonunda Haliç'in eşsiz görünüşüne bir cennet sevinciyle ulaşmak, tarih içinde yıkılmadan, bozulmadan kalabilenle aynı rüzgarı yakalamak, yeni bir İstanbul daha keşfetmekti. Bahçeyi çevreleyen istinad duvarlarından aşağılarda Haliç, saten sancaklar bayramı gibi rengarenk titreyordu.

Az ileride iki kadın alçak duvarın kenarına ilmiş, konuşuyorlardı. Yaşlı Alman kadın ötekine:

"Siz veli diyorsunuz, biz Saint. İşte öyle Yavuz Sultan Selim Han." dedi. Ve sonra şişen, ayak kabılarından dışarı taşan ayaklarını işaret ederek: **"En son burayı duydum. Bu hastalığa iyi geliyormuş."** dedi. Kulak misafiri olmuştum bir kere. Alman'ın ağırlı ayaklarına kaydı gözüm. Hakikaten içler acısı bir durumdaydı. Pek çok termal yerin, kaplıca'nın şifa kaynağı olduğunu bilirdim fakat Yavuz Selim Camii'nin deva arayanlarca bir uğrak yeri olduğunu ilk kez görüyordum. Konuşmayı gayet iyi yürütüyordu Alman

Türkçesiyle.

“Bana burayı söylediler. Bizde eşimle geldik.”

Öteki hanım:

“Nasıl bir şifa yani?” diye sordu.

“Her gün buraya yürüyorum

Edirnekapi’dan. Şişler iniyor azar azar.”

Beriki: “Ama henüz çok şişsiniz daha.” dedi. Alman parmağıyla şiş yerlerin üzerine bastırıyor. Ve arada bir gözlüklerini burnunun üstünde düzelterek anlatmaya çalışıyordu:

“Önceden görseydiniz farkı anlardınız.

Baştan taksiiyle geliyorduk. Şimdi yürüyebiliyorum. Siz nasıl dersiniz?... adımına rahmet.” Bu sözleri bir gayrimüslimin ağzından duymak her zaman rastlanır bir şey değildi. Bu Alman kadın galiba tarihe meraklı biriydi ve herhalde Yavuz Selim Han’ın kutsal emanetler uğruna Sina çölünü geçişini okumuş olmalıydı. Ayaklarının acıklı hali karşısında durmasa, var gücüyle elindeki mâdeni bastona dayanmasa onun, geçmişte pek çok örneğini bildiğimiz Karun hazinelerinin kurnazı gibi bir doğu deşicisi olduğunu, tilkice yeni işler peşinde koştuğunu düşünebilirdim. Uluslararası tıbbın çaresiz kaldığı yerde insanlar inanç kapılarını zorluyorlardı artık. Batı, her nasılsa Batı olmayan yerlerdeki imanla kafa beraberliğinin şifalı olduğunu fark etmişti. Sonuçta kadına karşı içimde bir itimad hâsıl oldu. Hem çok yaşlı hem de gerçekten hastaydı. Ötekine sordu:

“Siz de şifa için mi?”

Genç kadın yüzünü buruşturarak:

“Hayır.” dedi. “Öylesine geldim ben.”

“Öylesine gelmek” üzerine ne gibi

tahminler yapabilirdim? İşsiz güçsüz takımından desem değil, dertli yaşlı bir hali de yok öyle. Yalnız biraz yüreği havalı mı ne? Hafif bir heyecan, belli belirsiz bir telaş, belki bir ilk buluşma öncesinin tatlı huzursuzluğu... çıkartamadım. O sırada Alman’ın kocası ağaç dalları arasından kadınlara doğru yaklaştı. Selamı bu toprakların selamıydı:

“Selâmünaleyküm”

“Aleykümselam.”

Manzarayı bir müddet sessizce seyretti üçü de. Hiç biri bu hayranlık dolu sessizliği bozmaya cesaret edemiyordu. Alman çift biraz sonra veda etti ve taşlık yoldan gözden kayboldular.

Bahçede ikimiz kalmıştık. Orada “öylesine” bulunan hanım gözünü kırpmadan bakıyordu karşı tersane sırtlarına. Dakikalarca öyle kaldıktan sonra tekrar karşı sahili bakışlarıyla kıyı kıyı süzüyor, ama düşünceleri yüzünden okunamıyordu. Gözlerimizin önüne serilmiş olan Haliç ikinci güneşiyle gümüşten bir ırmak halinde yapıp tutuşurken öylece susmak olmazdı.

“Manzara buradan bayağı güzelmiş.” diye ortaya konuştum. O da sanki aynı şeyleri söylemeye niyetliymiş de geç kalmış gibi başını salladı.

“Evet bu güzellik nasıl anlatılır, ben de onu düşünüyordum.” dedi. Sonra konuşmasına devam etti:

“Şifa aramak için sen kalk taa Almany’a dan buralara... İyileşeceğine inanmış bir kere. Baksanıza onun veli olduğunu biliyor.”

Güneş iyiden iyiye sıcaklığını hissettirince yeşil avludan geçip evin yolunu tuttum. Yol

boyunca Alman kadının rahatsızlığıyla cami bahçesindeki gümrah yeşilliğin bir bağlantısı olup olmadığını düşünüp durdum. İyi biliyordum ki bahçe içinde yetişen çamlar, akasyalar ve bütün diğer nebat Yavuz Selim Han'ın toprağından, onun imanının tozundan fıskırması, o yüce zatın inancını gökyüzüne haykırarak üzere başvermişlerdi güneşe. Etrafa şifa yaymalarından tabii ne olabilirdi... Yoksa Alman kadının aradığı yeşil, en koyu ve canlı biçimiyle Swartswald ormanlarında durup durmaktaydı el'an. Yavuz Selim Han'ın son otağının havadar bir tepede, alabildiğine yeşil bir bahçe içinde oluşu tüm insanlara açık bir daveti çağırıyordu. Her bir dalıyla, her bir yaprağıyla, her bir otuyla gece gündüz bir zikir baygınlığı içinde Yavuz Selim şifa yollarına çağırıyordu ademiyeti.

O günkü asıl şaşkınlığım akşam saati ikinci kez yine kendimi aynı caminin arka avlusunda bulduğumdaydı. Niçin gittiğimi bilmiyorum. Ama en kısa sürede yine orada olacağımı hissetmişim gündüzden. Bir müddet bunu düşündüm. Beni oraya ikinci kez çeken duygu neydi? Haliç'in büyültü güzelliğini akşam vaktinde seyretmek için miydi? Utkı güzellikler arasına katılıp yine tarihi yaşama arzusu muydu? Yoksa sevdiklerim ve hasretini çektiklerim için bir anma köşesine mi ihtiyaç duymuştum? Belki de hepsinden birazcık... Gündüz ikinci saatlerinde konuştuğum genç hanım yine orada durmuyor mu? İnandırıcı gibi değildi. Buraya ayak basan alışkanlık mı kazanıyordu ne. Beni fark edince güldü:

"İnsan ayrılamıyor ki." dedi.

"Bu sefer 'öylesine' durmuyorsunuz herhalde." dedim. Cevabı çok ilginçti:

"Her nedense kendimi buraya çağrılı hissediyorum."

Güneşin kızgın okları yerlerini ölgün bir portakal rengine bırakmış, Haliç'in suları da bu portakal rengi havayı daha koyu bir kırmızıyla emmiş, gümüş ırmak eriyip akan bir tunç yatağına dönmüştü.

Tersanenin ışıkları birer ikşer belirmeye başladığında Haliç davullu zurnalı bir geceye hazırlanır gibiydi. Alçak taş duvarın aşağısında kalan evlerden tütsülü bir tarçın kokusu yükseliyordu. Bir yerlerde kavrulmuş badem mi, fındık mı, kim bilir hangi emellerle fırınlanmış bir kurabiye tepsisinden havalanıp akşamın sümbül kokusuna çeşni olarak bu yemyeşil bahçeye kadar ulaşıyordu. Nereden yetip nerede duraklayacağı belli olmayan mavi bir duman Eminönü'nden Sütlüce'ye doğru tülledi.

Genç hanım kendi kendine konuşur gibi havanın dumanıyla yarıştırdı hafiflikte, Neredeyse kısık bir sesle:

"Siz de geçerken uğradım demeyeceksiniz herhalde." dedi.

"Ne mümkün, bilhassa ilahi bir davetle geldiğimi gizleyecek değilim. Ben de sizin gibi çağrılıyım bu akşam."

Bu şehrin garip büyüüne yakalanan bir ben değilmişim, sevindim içimden. Bazen insanı sebepsiz yere kavrayan sonsuzluk, alabildiğine başboşluk duygusu, hiçbir yere ait olmama hissi ya da tam tersi her yere ait olduğunu düşündüren bir ruh haleti, insanı böyle nercelere sürükler daha Allah bilir. Böyle anlarda hem bütün maceralara açıksınız, hem de sizden çok üstün bir alemin varlığı içinde bambaşka bir bağlılıkla kendinize

bağınmışsınızdır. Bu, İstanbul'un insanı esir alış biçimidir. Kaçışı yoktur.

Taksim yakasının üzerinden bir koyu mavilik İstanbul'a lacivert kadifeden nişan elbisesi giydirmeye hazırlanırken Haliç'in sularında ıslanmış ışıltı demetleri hafif bir rüzgarla aheste aheste taranmaktaydılar. Boğazın her iki yakasında parıldamaya başlayan reklam ışıkları koyu mavi bir kurdelenin uçlarına ilâşirilmiş küçük incileri hatırlatıyorlardı. İstanbul muhteşem bir geceye yürüyordu.

"Gözüme her şey olağanüstü gözüküyor. Buna ne dersiniz?" dedim. O, ellerini göğsünde kavuşturmuş, gözlerini sulardan ayırmadan bakıyordu:

"Hayır," dedi. "Hiçbir olağanüstülük yok. Her akşam yaşanır bu tören burada. İmanlı bir sultan boğazın hareketli sularından sessizce abdest alır. Sonra tekrar çekilir makamına. Bütün bu güzellik onun içindir."

Suların titremesine dalıp gitmiştim. Neler söylüyordu bu kadın? Demek ki bu şehrin eşsizliğinin, benzersizliğinin sebebi buydu... Ve bunun içindi Karadeniz'den Akdeniz'e, Akdeniz'den Karadeniz'e devşirilen su... Onun için dolanmadaydı üç bir yandan Anadolu'yu ve bu yüzdendi Anadolu'nun böyle tevekkel

duruşu cümle âleme...Ve demek ki Piriler, Oruç Reisler o yüzden şerbetliyidiler yedi denizlerde Hind Okyanusu'na dek... Onun için sular ışıltı ışıltı yanmadaydı kıyı boyunca, Yavuz Selim Han'ın çöl sıcağında kavrulan tabanlarını serinletmek içindi desenize...

Sessizliği yine ben bozdu. Bahçe arkadaşımın değişik fikirleri vardı. Aklıma gelenleri sormanın tam sırası.

"Peki yalnız mıdır Hanımız o sularda?"

"Yalnız olabilir mi hiç. Koca cihan Fatih'i, Kanuni'si, Selim'i, daha nice sultanlar ve evliyaullah, nice şehid, nice veli hepsi yan yana."

Nihayet akşam ezanı okunmaya başladı. Çingir çingir ezanlar ışıltı suları yalayarak İstanbul'u bir baştan bir başa sarmış, o ana dek duyulmamış güzellikte bir fasıl, toplu bir iman faslı oluşturulmuştur. Caminin ampulleri çoktan yakılmış, avludaki çeşmelerden şırıltılar içinde bir başka musiki yükselmisti. Ezanı bırakıp gitmek olmazdı. Yavaşça süzülük biz de camiden içeri. Hemen sağ taraftaki kadınlar bölmesine geçip oturduk. Bölmeye bizden önce geçip oturan biri daha vardı. O gün tanıdığım Alman Hanım. Elindeki tesbihi çevirmekle meşguldü. Bizi hiç fark etmedi. Fark edilmekten hiç bu kadar memnun olmamıştım.

Mühür

Bekir Sıtkı Erdoğan

ASAF Akçıl gümrükte memurdu. Elli, elli beş yaşlarında tahmin edilirdi. Epey iri ve hantal bir vücudu vardı. Oldukça garip ve gülünç bir şekilde giyinir, kuşanırdı. Tepesi dumdızlak açıktı. Fakat yanlardan uzayan beş on tel saçla, başını pek itinalı bir surette, bir taç gibi örmesini bilirdi. Her gün sinekkaydı tıraş olurdu. Yıllardan beri yenilenmemiş olan soluk, pekmez köpüğü boyun bağısı, çenesinin altında, bir düğüme benzerdi ve bu düğümün üstünden "A" markalı altın bir iğne eksik olmazdı. En az on yıl, hiç değiştirilmeden giyildiği intibamı veren ve kahverengi iken, solarak beje kaçmaya başlayan elbisesi her zaman iyi süprülmüş, fakat iyi ütülenmemiş olarak görülürdü. Dizkapaklarında, artık ipliklenmeye başlayan pantolonun ütü çizgisi

daima biraz yana kayar ve insanda şaşı bir pantolon tesiri bırakırdı. Ceketinin iki ucu, iri göbeğinin iki yanından bacaklarına doğru sarkardı. Kumaş kirlenmesin diye, yakasından beyaz bir mendil taşırdı. Kocaman karnını kaplayan yeleğinin iki alt cebi arasında sarı adı madenden bir kordon vardı ki, bunun bir ucu, ufak bir anahtarla kurulan kapaklı eski bir saatte öbür ucu, ıstampa mürekkebiyle boyalı deri mahfazası içindeki memuriyet mühründe nihayetlenirdi ve yeleğinin bir iki dolu cebi, iri göbeği üstüne konmuş iki kurbağaya benzerdi.

Asaf Akçıl'ın aslı maaşı 35 lira idi ve çalışkanlığına, doğruluğuna amirlerinin kendisinden memnun olmalarına, en nihayet, bu dairede faslasız yirmi üç yıl vazife görmesine rağmen, bilinmez neden, resmi sebep olarak kadrosuzluk yüzünden bir türlü

daha üst derece ve maaşa terfi edememişti. Son terfiinin üstünden tam altı sene geçmişti. Asaf Akçıl, 35 lirada demir anp kalmasından dolayı, tabii şikâyetçiydi. Bu şikâyeti, ufak bir aile oldukları ve gayet idareli harekete alıştıkları için, geçim zorluğu çektiğinden değil, -hani son senelerin pahalılığı da buna sebep olmaktadır- daha ziyade her memurun yükselmeye olan hırsı yüzündendi.

Asaf Akçıl evlidir, ama, çocukları olmamıştı. Karısı Safiye Hanım, çocuğu olmayan her kadın gibi, kocasına fazlaca düşkündü. Onu hem de, olmayan çocuklarına karşı duyabileceği sevgi ile, bir nevi evlât gibi de severdi. Bu birbirine kanışmış olan sevginin çocuklarının payına düşecek olanında, biraz terbiye ve tahakküm edası vardı ki, bu hal kadını hakim bir mevkîe çıkarmıştı. Bu hakim mevkîin müeyyidesini, Fatih Nişancasında oturdukları evin kadına ait oluşunun teşkil etmesi de ihtimalden uzak değildir. Safiye Hanım, çocuk, servet, ikbal gibi sebeplerle tatmin edilmemiş her insanda görülen, fakat bunun neden ve niçin olduğu kendilerince de yeter derecede teşhis ve tahlil edilmeyen bir manevi rahatsızlık ve huzursuzluk içinde idi. Safiye Hanım, yine o insanlarda olduğu gibi, eksikliğini hissettiği ve elinde olmadığı için, bir türlü teskin edemediği mahrumiyetlerini öyle şeylerle tatmin etmek isterdi ki, bunlar çok defa saçmanın saçması şeylerdir. Ama, bunlar onun için, birer ruhi ihtiyaçtır. Nedense nafiledir ve ne yapılsa önüne geçilmez.

Günlerden bir gün, Asaf Akçıl, masasına kocaman bir defter açmış, makam döküyordu. Bir aralık odacı içeri girdi ve kendisini Müdür Bey'in istediğini haber verdi. Bu istemler

günde belki on defa vaki olduğu için, bunda bir fevkalâdelik hissetmedi. Ve her zamanki gibi, başını eğdiği defterden kaldırdı. Kalemini okkanın yanına bıraktı. Gözlüklerini kutusuna koyup mendili cebine yerleştirdi ve yerinden kalkıp, sakın ve endişesiz adımlarla, Müdür'ün odasına doğru yürümeye başladı. Kapıyı vurmada girdi.

Müdür onu güler yüzle karşıladı. Bu karşılama her zamankinden farklıydı. Zaten Asaf Akçıl'ın kulağı daha önceden kıştıyordu. Bu itibarla işi sezinmekte gecikmedi. Heyecandan yüzüne kan hücum etti. Mesut ve oldukça aptal bir suratla, gülümsedi.

Müdür:

-Buyrun Asaf Bey, diye ona iltifat etti, buyrun, oturun, şimdi emriniz geldi. Bir derece terfi ederek (.....) memurluğuna tayin edildiniz. Tebrik ederim. Allah muvaffak eylesin. Hemen emrinizi yazdırıp size tebliğ ederim.

Asaf Akçıl üst üste teşekkürler etti. Yüreği heyecandan pat! pat! atıyordu. Altı yıldır, beklediği gün nihayet gelmişti. Ah, bu terfi günleri! Memurların hayatında ne mühim bir yer tutar. Bu bir nevi düğün, bayram gibidir. Şimdi bütün daire arkadaşları onu tebrik edecekler, uzaklardaki tanıdıklarından alacağı mektupların, kartların ardı arkası kolay kolay kesilmeyecekti. Bu arada, belli etmeden, şüphesiz, kıskananlarda olacaktı. Hatta kendisi gibi uzun boylu beklemeyip hemen terfi ediliverenler bile. Bu dünya, garip bir dünyadır vessalam!...

Hiçbir işte görülmeyen bir süratle, terfi emri yazılıp hemen Asaf Akçıl'a tebliğ edildi. O da elindeki işleri çabucak bir arkadaşına "devir ve

teslim" etti. Sıra, yeleğinin sol alt cebindeki memuriyet mührüne geldiği zaman, Asaf Akçıl'ın eli, nedense biraz ağır davrandı. Mührü takılı bulunduğu kordondan söküp çıkarırken, bayağı üzüntü duydu. Hey gidi Mühür hey!.. Bununla az mı evrak mühürlenmişti. Ve bu mühür yüzünden bütün o kağıtlar nasıl itibar kazanmış, devlet işlerini yürütmüştü. Asaf Akçıl'ı üzen şey, kordondan sökülen mühür yerine artık bir başkasının takılamayacağı idi. Şimdiki memuriyeti daha yüksek olmakla beraber, mülhürsüz bir memuriyetti.

Paydosta sonra evine dönüp terfi müjdesini karısına verdiği zaman Asaf Akçıl, sol yelek cebinin boşalmış olmasından dolayı, bütün vücudunda garip bir eksiklik hissediyordu. Fakat karısının ilk sevinci ve ilk gururu, onu okşuyor, ona teselli veriyordu.

Elden giden mülhüre rağmen yine de mesuttu, memnundu. Terfi işini içine sindire sindire düşündüğü zaman, bunun gerçekten hayatında mühim bir hadise olduğunu, yeni memuriyetinde salahiyetlerinin arttığını, adeta amir derecesine yükseldiğini biliyor ve bu süratle, daha yüksek mevki ve makamlara çıkmak için, esaslı bir adım attığına kanaat getiriyordu. Adam sende... Varsın Mührü olmasın.... Bu akşam şerefe kadeh atacak, tatlı, rahat bir uykuya dalacaktı. Geceliğini giymek için sırtından ceketini çıkardı. O sırada, yeleğindeki kordonun ağırlığını kaybeden ucu, aşağıya doğru sarkıp boşlukta sallandı. Asaf Akçıl, bunu bir ayıp gibi, karısından saklamak istediye de, muvaffak olamadı. Safiye Hanım için farkına vardı. Kaşları birden çatıldı, ve :

-Mührü ne yaptın? Diye sordu.

Asaf Akçıl, mümkün olduğu kadar tabii

olmaya çalışarak, chemmiyetsiz bir şeymiş gibi:

-Ha... mühür mü? Şey... diye cevap verdi, şey... O mühür tabii eski memuriyetime aitti. İşlerimi devrederken, mülhürde verdim elbette.... Şimdi Safiye Hanım'ın karşısında kocası, tramvay kazasında bir azasını, bir kolunu veya bacağına kaybetmiş zavallı bir adam gibi, perişan duruyordu.

Karısı, telaş ve heyecan içinde:

-Peki, onun yerine başkasını vermiyecekler mi? Diye sordu.

Asaf Akçıl, karısını büsbütün çileden çıkarmamak, şimdilik olsun yatıştırmak için:

-Evet, tabi verecekler, dedi, ama, henüz alamadım.

Asaf Akçıl müşkül bir mevkide olduğunu hissediyor, müthiş canı sıkılıyordu. Mülhürsüz kaldığı için o da üzülmüyor değildi. Ama kendisi "vaziyetin icabını" taktir edebiliyordu. Ne yapmalı. Devlet, her memuruna, tabii bir mühür veremez. Fakat gel de bunu kanya anlat. Kadın aklı bu... Meram dinler mi? Mantıktan anlar mı? Kafasına koyduğu şeyden vazgeçer mi?

Asaf Akçıl'a, o geceden sonra, her günü, her gecesi adetâ zehir oldu. Safiye Hanım'ın yüzü gülmüyor, asıl daha fenası, çenesi hiç durmuyordu. Vır vır vır.... Zar zar zar... Adamcağızın başının etini yiyordu.

-Seni aldattılar, terfi ettiriyoruz, diye, elinden devletin canım mülhürünü aldılar. Vermemeliydin, ayak diremeliydin. Bana bir kerecik olsun danışsaydın, hiç razı olur muydum. Kendi başına buyruk herif... İşte şimdi kuyruğu güdük bir imzacığa kaldın. Böyle imzaları mahallenin bekçisi de atar.

Bütün komşularımız, ahabplarımız arasında kocası mühür sahibi bir ben vardım. Ben bununla iftihar ederdim. Kör olasıca herif... Eline geçen devletin kadrini, kıymetini bilmedin. Eski vezirler bir mühür için baş verirlermiş. Sebepsiz değil tabii... Çünkü, "Mühür kimdeyse, Süleyman odur." O zamana kadar sakın ve sevgi ile geçen hayatları, bu yüzden alt üst oluyordu. Asaf Akçıl, sabahları şafak sökerken, canını sokağa dar atıyor, dairede surat bir karış oturuyor, akşamları geç vakit evine, bir işkence yeriymiş gibi, istemeye istemeye, ayaklarını zorla sürüyerek, dönüyordu. Ne etmişlerde onu terfi ettirmemişlerdi.

Zavallı adam ne yapacağını, ne edeceğini bilmiyordu. Artık çıplak başını yanlardan uzayan beş on tel saçla, bir taç gibi örmüyor, her gün sinek kaydı tıraş olmuyor, pekmez köpüğü kravatına altın iğnesini takmıyordu. Günden güne çöktüğünü, zayıfladığını gören arkadaşları:

-Yahu, hasta mısın, geçmiş olsun, diye hal hatır soruyorlar, onu çekmeyenler de:

-Öküz herife terfi yaramadı, diye arkasından alay edip gülüyorlardı.

Evet, ne etmişlerde onu terfi ettirmişlerdi. Vaziyetin icabı bu... Devlet her memuruna ayrı bir mühür veremez. Bu muhakkak... Fakat , ölümden başka her şeye çare vardır. Acaba bunun da bir çaresi bulunamaz mı? Ah, bir çaresi bulunsun... Asaf Akçıl, bunun için ne fedakarlıklara katlanmaz...

Karısının:

-Evime gelme herif, diye onu kovduğu bir gün, artık her hakarete, istiskale, gülünç

olmaya razı olarak çekine çekine, Müdür'ün odasına girdi. Meseleyi olduğu gibi Müdür'e anlattı. Olmazsa, terfiiden vazgeçerek, eski vazifesine iade edilmesini, tek eline bir mühür verilmesini rica etti. Bunları söylerken, utancından, nohut iriliğinde ter döküyor, soluk mavi gözleri, şefkat ve merhamet bekleyen bakışlarla, Müdür'ün gözlerinde değil, odanın eşyasında falan geziniyordu.

Müdür, meğer halden anlar bir adammış. Bıyık altından güldü ve işi derhal kavradı. Kim bilir, böyle "maniler", kadın kaprisleri yüzünden o da karısından neler çekiyordu.

Müdür, bir çaresine bakacağına dair ona söz verdi. Hemen o gün, (...) memurluğunun mutlaka bir mühre ihtiyacı olduğunu, işlerin böyle bir mühürü icap ettirdiğini yukarıya yazdı. Dereceden dereceye geçerken bu mühür işi, hakiki ve resmi bir lüzum halini aldı. Günün birinde, mühürü Darphane'ye ısmarladığına, gelince hemen gönderileceğine dair cevap geldi.

Asaf Akçıl, madem ki bir yolu varmış, neye bu kadar kahır çektim, diye hayıflanıyor, karısına her gün yeminlerle teminat veriyor ve günleri ipe çekiyordu.

Çok geçmeden, "mühür", bir bez kese içinde postadan çıkıp Asaf Akçıl'ın imdadına yetti. Bu tabii hiç kullanılmamış, yepyeni bir mühürdü.

Asaf Akçıl, bu çepçevre yazılar kazılı, sarı pirinçten altın gibi pırl pırl yanan mühürü avucunun içine aldı. Sevdı, okşadı. Sonra , aylardan beri, kordonunun boş duran ucuna bir nişan gibi takıp, yeleşinin sol cebine, dikkatli dikkatli yerleştirdi. Eve dönünce karısı kim bilir, ne kadar sevinecekti.

Safiye Hanım hakikatten çok sevindi. Hatta sevinç gözyaşları bile döktü. Sanki bir felaketten kurtulmuşlardı.

Şimdi Asaf Akçıl, karısının hayran bakışları önünde, göbeğinin üstüne konmuş kurbağalara benzeyen, yelek cebinden birinde

bir mühür taşıyor ve odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşarak, terfi ettiği gün şerefe içmeye fırsat bulamadığı iki kadehçığı yuvarlamak için, “vakti kerahetin” gelmesini bekliyordu.

(*Tataklis vagon yolcusu, İstanbul 1948, s.85-93*)

BALAT

FENER

CİBALI

Fener

HALİÇ'İN EN EĞLENCELİ SAHİLİ

Osman Cemal Kaygılı

BURADA Mehtaplı Yaz Gecelerinde Yüzlerce Genç Kızın Yaptıkları Gezinti Görülecek Şeydir Boğaziçinde Amavutköyü, Haliç'te Fener... Yaz akşamları bu ikisi birbirlerine ne kadar benzerler. İkisinin de akıntısı, çakıntısı mükemmeldir. Fener'in bir hususiyeti varsa piyasa yerinin uzunluğudur. İskeleden başlar, ta Balat içerisine, Kesmekaya'ya kadar uzanır. Buranın en meşhur yeri "**Kıl burnu**"dur. İki sene evvel içinde uyuyan bir garsonla beraber sabaha karşı çayır çayır yanan o koskoca Kılburnu gazinosunun yerine yeni yapılan alçak gazino eskisi gibi bugün gene Haliç'in en hatırı sayılan bir eğlenti yeridir. Cuma, Cumartesi, Pazar günleri burası çeşit çeşit insanlarla dolar, parası olmayan, yahut parasına kıyamayan zavallılar içerideki sazlı sözlü bu hayhuyu parmaklıkların üzerinden seyreder. Buranın en hoş zamanı baharda Kâhtane dönüşleri başlayıp ta zurnalı, naralı sandalların gazinoya rampa ederek geçtikleri akşamın alaca karanlık zamanıdır. Bakarsınız, içerisinde

saz, bahçede söz, denizde çiftetelli, karşı sahilde "**aman Allah**" narası, sağdaki meydana fıstıkçı, fındıkçı, muhallebici, kağıt helvacı sesleri, cadde tarafından otomobil, otobüs düdükları hep birbirine karışınca artık orası öyle bir hale gelir ki değmeyin keyfine!

Fener iskelesi son bir kaç sene zarfında yaz günleri o kadar kalabalık, o kadar parlak, o kadar neş'eli, o kadar cümbüşlü olurdu ki, Cuma günleri Beyoğlu'ndan bile buraya takım takım akın edenler olurdu. Fakat Fatih-Edirnekapi tramvayı Haliç'in Rumeli sahilini tamamen bozduğu, ahaliyi yukarı taraflara çektiği için bu sene Fener'deki bahçeli gazinolardan biri daha kapanmış, eskiden yaz günleri müteaddit salaşlar kurulan âletleri tıka basa kadınlarla dolan iskele meydanı da şimdi eski halini kaybetmiştir. Böyle olmakla beraber Haliç Fener'i başta meşhur "**Çınarlı**" olmak üzere oradaki sıra kahveleriyle, bilardo mahalleleriyle gene bu gün Haliç'in en işlek; en eğlenceli bir yeridir. Buranın bilhassa yazın mehtaplı gecelerindeki piyasası çok maruf ve

[Fener Sveti
Stefan Bulgar
Kilisesi]

*Constantinople.
Corne d'or: Eglise bulgare à Phanar*

لبناء طيبى

pek dillere destandır.

O civarda her milletten, her cinsten yüzlerce matmazel ve yüzlerce delikanlı akşamdan gece yanlarına kadar hiç durup dinlenmeden iskele ile Balat çarşısı arasında aşağı yukarı boyuna mekik dokurlar ve arada bir yoruldukça yolun üzerindeki dondurmacılarda, pastacılar da biraz soluk alıp tekrar yola düşerler. Artık o yollarda Türkçe, Rumca, Yahudice, Ermenice şakalar mı dersiniz, monşer ağzı latifeler mi, külhanvari afiler mi, babayani ve kalender işi nükteler mi, kasaba soğuklukları mı, sağa sola voyvolar mı, alaturka alafranga şarkılar mı, yol kenarında danslar mı, bunlar hep birbirine girift, hep birbiriyle mülemma ve daima kaynayan acayip

bir aşure gibi gece yarısına kadar gırla gider. Buranın bir alemeti farikası da bisiklet iptilasıdır. Gündüzden ziyade geceleri bu sokaklardan bisiklet gürültüsünden geçilmez. Fener'in iç tarafları manzara itibariyle Beyoğlu'nun Kalyoneusunu, Hamalbaşını, Sakızağacını, Tarlabasını andırır ve insan bu iç sokaklarda gezerken kendisini muhakkak Beyoğlu'nda zanneder; fakat İstanbul'u iyi bilen, İstanbul'un her semtinin manzara itibariyle birbirine benzemesine rağmen aynı bir çeşnisi, aynı bir hassası olduğunu unutmayan zeki bir adam bir iki dolaşmakla derhal anlar ki Beyoğlu'nun oraları başka, Fener'in iç tarafları başka!

Nev-i Şahsına Münhasır Semt

Osman Cemal Kaygılı

YOLUN ortasında zamane çocukları yağmur suyundan plaj yapmağa uğraşıyorlardı. Balat'ın Sultanhamamı ile meydanı- Burada 5 kuruşa bir Zerde yerseniz, mutlaka güveyliğinizi hatırlarsınız

Sağda meşhur turşucu Mustafa Ağanın dükkânı, solda aşureci Lûtfi , B.in dükkânı, aşağıda Drağmanda Yılmaz Fenerlilerin kalvesi.

Benim gibi yağın yağmurunun altında dört beş çocuk yolun, ortasına çömelmişler, havuz yapıyorlar. Fakat kendileri buna havuz demiyorlar.

-Ne yapıyorsunuz?

Diye sordum:

-Plaj!

Dediler. Biraz ileride, akan ince ve bulanık selin ötesini berisini hırçınca gagalayan dört, beş alaca ördek arada bir yan gözle çocukların yaptıkları bu plaja bakıyor ve bir an evvel ikmalini ister gibi kanat çıparak bağırıyor.

Küçük ahşap bir evin çinko oluğu altında dolmuş ta taşan kovaya yoldan geçen iki çocuktan biri bir tekme savırdı ve taşan

kovanın yere yuvarlanmasıyla açılan kapıdan bir başı uzandı:

- İlahi boyun bosun devrilsin emi? Hangi yumurcağa gelesi devirdi bu kovayı bakayım? Plajcılardan biri atıldı:

-Biz devirmedik hanım teyze, aşağı mahallenin çocukları devirdi!

-Bir şeycik demem, Allah ta onu devirsin!

Kadın başına örttüğü soluk bir yorgan çarşafıyla kapının önüne çıkıp kovayı düzeltirken takunyası taş takıldı, ayağı burkuldu. Kova ile beraber yere yuvarlandı ve tam bu aralık çocukların yaptığı derince plaj, yağmurun artmasıyla birdenbire gümraklaşan selin hücumuna dayanamayarak taşı, önündeki çamurdan, taştan yapılmış seti yıkınca , haydi, kadının yerde yuvarlanan kovanın peşi sıra küldür sürüklenmeye başladı. Şimdi bu hal pek görülecek bir manzara idi: Çocuklar çil yavrusu gibi kaşırlar, kova selle beraber paldır küldür yokuş aşağı yuvarlanır, başı yatak çarşafıyla örtülü, takunyalı kadın kovanın peşi sıra bağırarak koşar. Öteden arabasını olanca kuvvetiyle silren bir yük arabacısı, kovayı

[Leblebici]

tekerlekleri arasında yanın yumru ederek beygirlere çala kırbaç geçer gider. İşte size kıy sonlarında İstanbul'un kenar semtlerinden en canlı ve renkli bir manzara!

İstanbul'daki iki Sultanhamamı ve bu iki Sultanhamamı'nın birer de meydancığı vardır. Mahmutpaşa'nın altındaki Sultanhamamıyla meydancığı bilmeyen yoktur, fakat benim şimdi bahsedeceğim Sultanhamamı ile Meydancığı, Balat'la Fatih arasındadır. Eskiden burası âdetâ ikinci bir Uzunçarşı idi, burada onbeş, yirmi tane ağızlıkçı, tespihçi dükkânı vardı ve İstanbul'un en meşhur ağızlıkçı, tesbihçi ustaları buradan yetişirdi; şimdi bu dükkânlardan bir tane bile orada kalmadı. Oranın şimdi en meşhur şeyi aşuresi ,zerdesi, muhallebisi ve bir

de biraz daha Fatih tarafındaki maruf Dırağman turşusudur. Sultanhamamı'nda beş kuruşa bir aşure yiyin, tadı damağınızda kalır: keza aynı fiatla bir zerde yiyin, ilk güvey girdiğiniz günü hatırlarsınız. Buranın hamamı da meşhurdur ha! Buranın müdavimlerinden Tekirsaraylı Hayimaçi diyor ki:

-Bu hamamın içinde bir kurna var ki içine giren insan yüzme bilmezse boğulur!

Bu civarda şimdi en göze çarpan şey, spor faaliyetidir. Sultanhamamı'nda **"Altınhilâl"** isminde bir spor kulübü olduğu gibi ilerideki Dırağman caddesinde de **"Fener yılmaz idmanı yurdu"** vardır. Bu yurdun reisi manifaturacı Veysel Bey'in söylediğine bakılırsa **"Fener Yılmaz"**lılar yakında İstanbul'da Fenerbahçe'nin yerini tutacak yegâne spor yurdu imiş...

Buraların yaz hayatı oldukça hoştur, fakat kışın, bakarsınız, yollarda saatlerce iki leblebici, bir tahin pekmezci, bir iki komşuya giden kadın ve bir iki mektepliden başka pek kimseler göremezsiniz. Gece hayatı ise birkaç mahalle kahvesine münhasırdır; gençler dediğim kulüplerde, orta yaşlılarla ihtiyarda bu kahvelerde vakitlerini geçirirler.

Hazır buraya kadar gelmişken size Sultanhamamlı merhum Muharrem'den de biraz bahsedeyim:

Muharrem bundan yirmi beş, otuz sene evvel İstanbul mesirelerinin fahri ve hüdâyi nabit bir komiği idi. Bütün bayramlarda seyrânlarda yüzünü, gözünü boyar, eşeğe ters biner, bir eline beyaz bir şemsiye, bir eline de yelpaze alır, yollarda, mesire yerlerinde âlemi gülmeden kırar geçirirdi.

Nefs-i Balat

M. Orhan Okay

BELKİ dünyanın başka şehirlerinde olmadığı kadar İstanbul, mahalleleri, sokakları ile değil, daha çok semtleriyle tanınır. Mahalle ve sokak adları biraz daha resmidir. Yani kayıtları vardır vs. Ama semt adları halkın dilinde kalmıştır ve daha yaygındır. Mesela “Karagömrük, Acıçeşme, Sultan Hamamı, Küçük Mustafapaşa, Edirnekapı, Otakçılar gibi daha pek çok isme sokak veya mahalle adı olarak rastlayamazsınız. Bunlar semt adlarıdır ve oralar asıl bu adlarla tanınır. Balat da bir semt adıdır. Bu yüzden mahalle veya sokak gibi sınırları yoktur, nereden başlayıp nerede sona erdiği bilinmez. Belki yine bu yüzden herkesin

farklı bir semt sınırı olabilir. Eskiler, bir şehrin asıl merkezini teşkil eden iç yerleşim bölgesine o şehrin nefsi, yani kendisi derlerdi. Benim için de nefs-i Balat, bizim evden hareket ettiğimize göre, ta Edirnekapı’ndan başlayan yokuşların bittiği ve nispeten bir düzlüğün olduğu Kırkçü Çeşmesi caddesiyle başlar. Burada büyük bir çınarın gölgesinde yalıklı bir çeşme, halk arasında aynı adı taşımakla beraber aslı İsa Bey Camii olan küçük bir mescit, haziresinde de Abdullah Ensari’nin kabri vardır. Bu da Fatih devri yapılarından. Bu noktada yolun sağ, mescide doğru uzanan Sütlaç ve Hacı Rıza sokaklarıyla Yahudilerin yoğun olarak bulundukları mahalle içlerine doğru gider. Sol

taraf Hacı İsa Mektebi sokağıdır ki Ermenilerin İstanbul'daki önemli mabetlerinden Hreşdagabet kilisesi ve ayazması buradadır. Yortu günlerinde İstanbul'un uzak yakın semtlerine oturan Ermeniler kalabalık gruplar halinde, bazıları ellerinde kurban edilecek horozlarıyla buraya doluşurlardı. Sokağın sol tarafında kilise vakfına ait olduğu aklımda kalmış boş bir arsada bir ara adı galiba Mehtap Sineması olan bir bahçe sineması da yazları uzun zaman işletilmişti.

Bu sokaklara sapmayıp Kırkçü Çeşmesi caddesini takip ettiğimizde sağlı sollu, iki üç katlı evlerin arasından nefis-i Balat'a doğru gideriz... Gerek bu evler, gerekse mahalle içindeki evlerin hemen hepsi kagirdir veya kırmızı tuğladan yapılmıştır. Bizim oturduğumuz mahallenin dışında bütün Balat ve Fener evleri arasında ahşap ve veya konak denilebilecek bir bina hatırlamıyorum. Muhtemelen mahallelerin geçirdiği birkaç büyük yangından sonra, özellikle gayrimüslim ekalliyetler bu tarz yapıyı tercih etmiş olmalıdır. Bazı sokakların cıvıllı çizilmiş gibi düzgün oluşu da az-çok bir plana göre düzenlendiğini gösterir. Bu evlerin hepsi denecek kadar çoğunun birkaç basamakla çıkılan içerlek kapıları demirdendi ve yine demir kafesli buzlu camı vardı. Yan odasının bir de bu kapıya bakan alt kat penceresi bulunurdu.

Ahrıda Sinagogu bu caddenin sağındadır. Rum ve Ermeni kiliselerine merak ve teccüssile girip dolaştığımı biliyorum da hiç bir sinagoga girmediğimi de iyi hatırlıyorum. Musevi olmayanları almazlar mı diye mi,yoksa iğneli fiçı hikayesi kafamızı doldurmuştu da korkudan mı,bilmiyorum. Sinagogu geçince

yine sağ tarafta bir kireçhane vardı. Çiftkanatlı kapısından girince biraz meyilli toprak bir zeminden, tepeden ışık alan karanlıkça ve serin bir alana girilir, burada yer yer bazılarının geniz yakıcı duman tüten kireç havuzları görüldü. Burasını anne tarafımızdan uzaktan hisım olan Mahmut Ağa işletirdi. Daha sonraki yıllarda sıcak havalarda evlere buz alma modası bizim mahalleye de girince, herhalde serinliği sebebiyle olacak, aynı zamanda kalıp buz satışları yapıyordu. Kireçhaneyi de geçince benim o yaştaki telakkime göre büyük bir dört yolağzına gelinir (Son yıllarda zaman zaman tekrar bu tarafları gezdiğimde dört yol ağzı yerinde ise de artık gözümde o eski büyüklüğü yok). Burası Balat'ın kalbidir. Bütün bu tarafların sakinleri sanki buradan her gün geçmek zorunda gibi gelirdi. Geldiğimiz yön Salmatomruk yokuşundan Edirnekapi'ya; gittiğimiz taraf Fener'e Unkapı'na, Eminönü'ne; sağımızdaki yokuş Kesmekaya'ya, Draman'a, Çarşamba'ya, Fatih'e; solumuz da Balat içine ve o zamanki vapur iskelesine ulaşır. Bu dört yol ağzının sol köşesinde bodrum katının üzerinde tek katlı kadim Balat Karakolu, daha sonra hemen bütün karakollarda olduğu gibi,esnafın yardımıyla üç katlı bir bina olmuştu. Onun karşısında,bütün kasaplar gibi Eğinli olan Ahmet Efendi'nin iki katlı dükkanı. Kapısında ipe bağlı, rüzgardan arkası önüne gelen bir karton üzerinde, ucuzluğu gösteren bir yazı: **"Kıvırcık 45 Kuruş"**. Biz ve diğer Türk evlerinde hemen hep koyun eti (kıvırcık ve dağlıç), gayri müslimlerin de sığır eti kullandıklarını hatırlıyorum. İlkokuldan beri evin alış verişini yapmaya alışık olduğum için

esnafı, fiyatları, sebzenin, etin, balığın nasıl seçileceğini bilirdim. Kasaplarda etler, üzerlerindeki mor renkli belediye damgalarıyla çengellerde ve tel dolaplarda asılı dururdu. **“Etlerimiz buz dolabındadır”** yazısı ise 1950’lere yakın başlamıştı.

Üçüncü köşede Laz Bakkal’ın dükkânı. Ali ve Ahmet kardeşler. Genç olan daha açık göz bir esnaf, yaşlısı Ahmet Efendi daha saftı. Cıvardaki müslüman bakkalların en büyüğü burasıydı. Çuvallar içinde bakliyat, şeker, pirinç kısa saplı parlak demir küreklerle kese kağıtlarına doldurulur, müşterinin bezden yapılmış el torbalının içine konurdu. Zeytinyağı büyük varillerin alt tarafındaki musluktan, müşterinin getirdiği şişeye konurdu. Gaz ocakları ve lambalar için gaz da böyle variller içindeydi ama yiyecekleri kokutmasın diye dükkânın en uzak köşesinde dururdu. Hemen hiçbir şey şimdiki gibi ambalajlarda, kutularda değildi. Zaten o kadar bolluk ve çeşit de yoktu. Evlerde nadiren kullanılan sebze konserveleri herhalde en az bir buçuk kiloluk büyük silindirik kutulardaydı. Zaten tek bir marka vardı: Ermis.

Dördüncü köşede Tahsin Efendi’nin gazete, ufak tefek kırtasiye, pul, tütün satılan büfesi yer alırdı. Tahsin Efendi’ye Acem derdik. İstanbul’da kahvehane işleten pek çok insan için dediğimiz gibi. Sonradan bunların Azeri Türkleri olduğunu öğrendik. Tahsin Efendi’nin bulunduğu köşeden yukarıya, Draman’a doğru çıkan yolun adı Ayan caddesidir. Burada şekerçi Niyazi’nin kendi imal ettiği, adına şimdilerde **“ekler”** denilen kremalı pasta, biraz paralı günlerimizin en sevdiğimiz tatlısı olurdu. Zaten Balat’ta başka

çeşit pasta görmemiştik. Niyazi’nin bir de, akide şekeri istediğimiz zaman, önündeki sekiz-on kavanozdan, el çabukluğuyla, birinin pirinç kapağını ötekini üzerine koyarak şekerleri madeni bir kürekle elindeki kese kağıdına doldurmasını zevkle seyrederdim.

Ayan caddesinde Yahudi bir piyango bayii, asıl kırtasiyecimiz olan diğer bir Yahudi, tezgahta şişman sıratlısız İtalyan asıllı karısının oturduğu eczacı Hüsamettin, daha yukarıda nefis muhallebi, kazandibi ve kase yoğurdu imal eden Bulgar sütçü Karakaş (Tabelasındaki adını hala hatırlıyorum: Sotiri Kıryako Karakaş) vardı. Onun karşısında da Ayia İstirati Rum kilisesi. Biz bu taraflara, bu kelimedenden bozma olarak Alistirati derdik. Buradan da yukarı Keskemkaya ve Draman’a gider ki artık Balat olmaktan da çıkar.

Dörtüyl ağzında, karakolla kasap arasındaki sokağın adı Leblebiciler’dir. Bu sokak sebze, balıkçı, kasap ve bakkal doludur. Sol tarafta semtin en büyük bakkaliyesi olan Filip’in mağazası vardı. Yiyecek, züccaciye, mutfak eşyası gibi çok çeşitli mal bulundururdu. Market lafının henüz bilinmediği o yıllarda böyle büyük dükkânlara bakkaliye denirdi. Bu yolun ortalarında bir yerde, daha küçük yaşlarımda hatırladığım ihtiyar bir Yahudi, kaldırım üzerine koyduğu sandalyesinde oturmuş halde laterna çalardı. Aletin bir tarafından soktuğu delikli kıvrım kıvrım nota kartonları öbür uçtan yere doğru katlanıp dökülürken, bir manivelayla çevirdiği laternadan akordeona benzer müzik sesleri gelirdi. Hafızamda hala bir takım vals, tango gibi hafif alafranga gibi parçaları uzaktan uzağa işitir gibiyim. Etrafıma duyduğum recessüsün

arttığı yaşlarımda ise artık laternacı yoktu.

Bu yol ilerde ikiye ayrılır, sağ taraf yine leblebiciler olarak devam eder. Burada komşumuz Arnavut Cigerci Emin Efendi (Emin Erhonuma), karşısında bir-iki meyhane (bunlardan birinin ta Bizans zamanından kalma Agora meyhanesi olduğu rivayeti her halde son yıllarda turistik oyunlarla uydurulmuş olsa gerektir), Kasım Efendi'nin fırını, her türlü tamircilik elinden gelen Ali Usta'nın küçük atölyesi, kağıtçı, ayakkabı tamircisi, nalburlar arasında beni **"çoluğum çocuğum"** diye seven komşumuz Mehmet Efendi'nin iki basamaklı çıkılan dükkânı. Biraz daha ilerde solda Şekerci Fatma Hanım'ın oğullarıyla beraber çalıştırdığı şekerci dükkânı ve imalathanesi. Şekercinin karşısı Balat kapısı denilen küçük bir sokak sol tarafta Ayvansaray'a ve Eyüb'e, sağ tarafta Unkapanı'na doğru giden Mürsel Paşa caddesine açılır. Bu caddede, şimdi hiç bir iz kalmayan kapısının üzerindeki latin harfli kitabesinde adını unutamadığım, bir kilise vardı: **"Turisina Manastır Ayios Yani"**. Caddeyi keserek karşıya geçince Balat vapur iskelesine varılır. Burada diğer bir iskeleden semtin çöpleri, çöp arabalarından büyük mavnalara boşaltılır. Daha sonra bunlar başka mavnalarla birleştirilerek bir romorkörün çektiği uzun bir kervan halinde Marmara denizinin ortasına boşaltmak üzere yola çıkardı. Civarın çok fakir insanların bu mavnalara doluşarak çöpleri karıştırıp işe yarar nesneleri aldıkları çok görmüşümdür (O yılların ekonomik güçlükleri ve semtin zaten fakir olan genel yapısı düşünülünce çöplerden neler toplanabileceği kolay tasavvur

edilemiyor). İskele yakınında Yusuf Şücaettin Camiinde, ki biz İskele Camii derdik, daha önce bahsettiğim sakallı Dayın bir süre müezzinlik yapmıştı.

Balat vapur iskelesi, bizim için Beyoğlu'na çıkmanın en kestirme yoluydu. Buradan, hep bir ateş ütüsüne benzettiğim Haliç vapurlarıyla veya üzeri tenteli dolmuş kaykaylarıyla Kasımpaşa'ya geçer, oradan Evliya Çelebi yoluyla, Şişhane'ye çıkınca Beyoğlu'na varmış olurduk.

Leblebiciler sokağı ikiye ayrılırken, ona paralel olan üst sokağın adı Lapçınıclar'dır. Bu sokağın başında iki kanatlı büyük demir kapısıyla Yanbol sinagogu yer almıştır. Sokağın devamında iki sıra kumaşçı, manifaturacı, terlikçi gibi daha temiz iş yapan esnafın dükkânları yer alır. Bunlar arasında adlandırılan çok lakaplarıyla tanınan iki Yahudi tuhafiyeciden biri Altındış, diğeri Tamahkar diye bilinirdi. Bu sokakta çok eski olduğu belli yüksek duvarlı iş hanları vardı. Daha ilerde seyyar satıcıları doldurduğu bir pazar yeri, Balat (Çavuş) hamamı ve dedemin imamlık yaptığı Ferruh Kethüda camii bulunur. Yolum buradan sonrası da Ayvansaray'dır.

Yine dörtüyl ağzına dönüyorum. Kürkçü Çeşmesi caddesinin buradan sonrası Vodina caddesi adını alır. Sol tarafta Rumların işlettiği büyük bir bakkaliye, üvey dedem Bekir Efendi'yi ve Nuri Amcam'ı tanıyan bir helvacı, küçük yaşta koltuğuna özel bir tahta koyarak çocuk yaşlarımda beni traş eden sonradan hep devam ettiğim berberim, Hamdi Sekban'ın fırını, bir ara ramazanlarda karagöz oynatan bir kahvehane, bir çıkmaz sokağın içinde Milli Sinema. Tahsin Bey'in işlettiği bu sinema Balat'ın en eski ve uzun zaman tek sinemasıydı.

Daha sonra aynı yolun daha aşağısına doğru yazlık Çiçek Sineması, bir de Kürkçü Çeşmesi'ndeki Mehtap Sinemasıyla beraber üç olmuştur. Sinemanın karşısında adı galiba Levi olan bir Yahudi'nin eczanesi vardı. İki vitrinli, ortadaki kapısından girince geniş, yüksek ferah tavanlı, sağda, solda cam kapaklı dolaplarının bazılarında yeşil boya ile "hafif zehirler", kırmızı boyayla "şiddetli zehirler" yazmaktadır. Giriş kapısının tam karşısına gelen cam vitrinli tezgahının üzerinde de Arap harfleriyle bir levha bulunurdu. Eski harfleri öğrendiğim daha sonraki yıllarda bunun hareketli güzel bir nesih hatıyla "Li-küllü dâin devâün: Her hastalığın çaresi vardır" hadisi olduğunu öğrenmiştim. Eczanenin eski sahipleri mi müslümandı, yoksa Levi'nin bir jesti miydi, bilmiyordum. Ama o yıllarda çoğunluğun gayrimüslim olduğu bir semtte aynı ortak kültürü yaşayan insanların o kültürdeki paylarını gösteren dikkate şayan bir davranıştı.

Yolun Fener'e doğru kıvrıldığı yerde Tahta Minare mescidi vardır, bu da diğerleri gibi bir Fatih devri yapısıdır. Mescid'in hemen alt tarafında küçük bir aktar dükkanı bulunuyordu. Sahibinin adıyla değil Hafız takma adıyla bilinirdi. Şişman, dört adamlık dükkanının içinde bile adım atmaktan nefes nefese kalan ihtiyar aktara, bu zorluklarından doğan, söz meclisten dışarı, bir de sıfat takmışlardı. Hafız'ın dükkanında ne ararsanız bulunurdu. Yerden tavana kadar rafları, çeşitli boy ve renkte şişeler, kavanozlar, tahta ve mukavva kutular doldurmuştu. Hepsinin üzerindeki etiketlere eski harflerle ne olduklarını yazmıştı. Bu gibi dükkanlarda bulunması gereken ve çeşitli dertlere deva

otlar, terkipler, tozlar dışında uçurtma çıtası, ızgara, maşa, tahta kaşık, maytap, esericedit kağıdı, cetvel, çakı, gül makası, musluk contası, demir kalem ucu, iğne iplik, kopça, çıt çıt gibi her biri ayrı bir esnafta bulunabilecek ve çok defa beni "kimin aklına gelecek de buraya şunu almak için uğrayacak?" diye düşündüren bir yığın nesne. Halim Hoca'dan hat dersi almaya başladığım zaman ilk ihtiyaçlarımı Sahhaflar'da Hulusi Efendi'nin oğlu Ekrem Karadeniz'in dükkanından almıştım. Bu malzeme Yüksek Öğretmen Okulu'nda okumakta olduğum için Çapa'daki odamda duruyordu. Eve geldiğim bir hafta sonu meşk vazifemi yapmam gerekti. Çapa'ya gitmeye üşendim. Aklıma Hafız geldi. Ummamakla beraber şansımı denemek istedim. "Kamış kalem var mı?" dediğimde kalktı, raflardan birine bir merdiven dayayarak büyük zahmetlerle yukarı çıktı. Oradan bir kutu indirirken "zamlık-ı arabi, lika filan da istiyorsan beni bir daha çıkartmadan söyle!" dedi. Gerçekten bunları da isteyecektim. O zaman anladım ki bütün bu nesnelerin bir gün müşterisi çıkar sabrı, bütün eski insanlarımız gibi esnafın da felsefesiydi. Malı kısa zamanda tükettirip yerine yenisi koyma aceleleri hiç yoktu.

Belli bir sınırı olmamakla beraber Tahta Minare'den sonra artık Yahudi evleri bulunmazdı. Bundan sonra Rum evleri başlardı. Zannederim Balat'ın Rumları Yahudilerden daha zengindi. Evleri umumiyetle üç katlı, daha muhkem yapıları ve sokaklar boyunca bir mimari elden çıkmış gibi düzenli görünüşleri vardı. Tahta Minare'yi geçince sağ tarafta bir yokuş Kiremit

mahallesi denilen ve eski İstanbul'dan kalan pek çok şeyi hatırlatan pitoresk bir semte gider. Bu gün bu adı taşıyan mahalle değil, sadece bir cadde vardır. bu yokuşun devamı Mesneviyhane'ye, Molla Murat kütüphanesine ve Çarşamba'ya ulaşır.

Tahta Minare'den sonra Vodina caddesi adını alan yolun başında, yüksek duvarlarla çevrili büyük bir bahçe içinde Ayia Yorgi kilisesi vardır. Daha sonra sola kıvrılan yol Yıldırım caddesine birleşir. Burada vitrininde, her önünden geçişte tecessüssümü çeken, içinde çocuk cenini olan bir kavanozun teşhir edildiği bir eczane, Fener Postahanesi ve bir pastahanenin varlığı aklımda. Yıldırım caddesinin son ucunda, ileriye doğru Ortodoks Patrikhanesi'nin duvarları ve binaları görünür. Bu noktadan sola sapınca yine Mürsel Paşa caddesine çıkılır. Caddenin karşısına geçtiğimiz zaman da geniş bir meydanın Haliç'e açıldığı görülür. Fener vapur iskelesi de buradadır. Çocukluğumda Haliç'in nisbeten temiz olduğu yıllarda yerli halkın değilse de denizcilerin motor ve mavna küpeştelerinden kendilerini bırakarak buralarda denize girdiklerini hatırlıyorum. Demek ki Haliç'in daha temiz yıllarıydı. Bu meydan Fener semtinin mesire yeri idi. Sıcak yaz gecelerinde genç kızlar, erkekler, aileler kol kola girerek dolaşırlar, umumiyetle Rum gençleri de ellerinde mandolinleriyle Rumca şarkılar söylerlerdi. (Çapa'da okurken, Eğitim Enstitüsü'nün müzik öğretmeni Ekrem Zeki Ün onun için mi mandolin çalanlara kızar, "Bırakın şu Rum çalgısını" derdi?) Vapur iskelesinin hemen solunda da bir şarkılı gazino vardı. Sahnede ince saz faslı yapan kadın ve

erkek şarkıcılar, saz çalanlar iskelenin kenarından görünürdü. Bu taraflarıyla hatırladığı zaman o yıllar Haliç'in bayağı Boğaz sahillerine benzediği anlaşıyor.

Fener meydanının tam ortasında, bir kapısı Fener Nahiye Müdürlüğü, diğeri başkomiserlik olan koca bir ahşap konak vardı. Babamın polislik mesleğindeki ilk görevi de bu merkezde başlamış. 1921 Mayısında geldiği Fener merkezinde o yılın Ağustosunda, işgal altındaki İstanbul'da Yunan askerlerinin ve yerli Rumların sebep olduğu bir hadise yaşamış olduğunu anlatırdı. Fenerde Yunan Jandarmalarının kendi aralarında partililik yüzünden çıkan bir çatışma sırasında meydana bulunan gümrük kulübesinin içindeki bir gümrük memurumuz serseri bir kurşunla yaralanmış, ayrıca çatışmada Yunanlı jandarmalardan yaralananlar olmuş, biri ölmüş. Kaçan suçluyu babamın bir arkadaşı takip ederek bulunduğu yerde yakalamış, fakat bu sırada hadiseyi haber alan Rumlar etrafı sararak suçluyu polisin elinden almaya teşebbüs etmişler. Polisler de tabanca ve meçlerini çekerek zorlukla yol açıp suçluyu merkeze getirmişler. Rumlar büyük bir kalabalıkla merkezi de sarmışlarsa da civardaki bir askeri itfaiye bölüğünün yardımıyla gece yarısı saat birde hadise yatıştırılmış. Fener polis merkezi bana babamın yirmi bir yaşında geçirdiği bu ilk meslek tecrübesini hatırlatar.

Son olarak Balat'ın doktorlarından da bahsetmeliyim. Benim hatırladığım yılların biraz öncesine kadar doktorların muayenehaneleri yokmuş. Bunlar kendilerine yakın eczahanelerde otururlar, hasta için çağrılınca evlerine giderlermiş (Babam Çarşamba'da , ağabeyinin

helveci dükkanının karşısındaki eczanede meşhur musiki nazariyatçısı ve bestekar doktor Suphi Ezgi'nin oturup hasta beklediğini söylerdi). Benim çocukluğumda artık muayenecileri vardı. Ama ben bunların nerede olduklarını hatırlamıyorum. Çünkü çağrıldıkları zaman hiç yüksünmeden ellerine deriden yapılmış küçük ve geniş çantalarını aldıkları gibi hastanın evine gelirlerdi. Anlaşılan eve gelişle muayenecilerdeki vizite ücreti arasında pek fark yoktu. Yanlış hatırlamıyorsam vizite ücretleri elli kuruştı. Telefonun neredeyse hiç bulunmadığı bir zamanda veya mekanda idik. Doktoru bulmak için de yine eczahanelere haber bırakırdık. Bizim iki doktorumuz vardı. Biri Bünyamin Alfandari Sevik, diğeri Jak Beraha. Her ikisi de Yahudi idi. Her hastalığa çağrıldıklarına göre her halde pratisyen doktor idiler. Zaten mütehassıs doktor sayısı da pek fazla değildi. Bünyamin kısa boylu, şişmanca sevimli, hastaya güven veren, biraz şakacı tarafları olan bir adamdı. Beraha zayıf, uzun boylu, daha ciddi. Temiz beyaz bir mendili hastanın göğsüne, sırtına dayayıp kulağıyla dinlerler, sol ellerinin parmaklarını hastanın değişik yerlerine dayayıp sağ elleriyle tık tık vururlar. Tabii nabız da sayılır. Aç ağzını...aaaa!.. Daha çok. Aaaaaaa... Tamam. Karnı ağrıyorsa eliyle çocuğun karnına bastırarak ağrıyan noktayı keşfetmeğe çalışırlar. Film çekirmek,

kan, idrar tahlili istemek çok nadir hastalıklar için. Reçete yazılır. O zamandan bu zamana doktorların tarzlarında değişmeyen tek şey reçetelerin okunaksız oluşları.

Şimdi kutularda, şişelerde, plaketler içinde hazır bulunan ilaçların o zamanki adı "müstahzar" idi. Bu gibi ilaçların sayısı pek azdı. Asıl ilaçlar, doktorun reçetede eczacıya hitaben tarifini verdikleriydi. Bunlar miligram hesabıyla bir takım nesnelerin, tıbbi, kimyevi, maddelerin birbirine karışmasından oluşan ilaçlardı. Reçeteyle eczacıya gidilir. İlaça göre ya birkaç saat sonra alabileceksinizdir veya on-beş yirmi dakika orada oturacaksınız. O zaman eczacı arkadaki laboratuvarına çekilir, havanların, tüplerin muhteviyatı doktorun tarifi üzerine bir terkip olur. Derken elinizde üzerine etiketle nasıl kullanılacağı yapılandırılmış yarım litrelik koca bir şişe, "yemeklerden sonra birer çorba kaşığı". Şimdiki renkli haplar gibi bir cazibesi yok, üstelik tatlandırılmamış da olduğu için zehir gibi bir şey. Yahut küçük paketler haline getirilmiş tozlar. Nasıl yutulur, ağzınızın içinde dağılır, iyice acılaşır. Veya güllaç denilen herhalde iki santim çapında yuvarlak kapsüller (hap) içinde. Bir çocuğun bunları yutması ne kadar zordur, yarabbi!

Eskinin her şeyi güzel değildi şüphesiz. Hele tıp alanında şimdiki nesillerin daha talihli olduğunu inkar etmek mümkün mü?

Tekin Olmayan Kedi

Osman Cemal Kaygılı

HANİFE Hanım'ın Sarman'ı, son zamanlarda o kadar arsız, yüz­süz olmuş, o kadar çekilmez bir hale gelmişti ki bazen sofradaki ete pençesini takıyor, bazen de kaynayan tencereyi devirerek içindekini aşırıyordu.

Nihayet bir akşam, gene böyle sofrada duran fırınlanmış koca palamudu ağızlayıp bahçeye fırlayınca, Hanife Hanımın kocası Abdülvehhap Efendi hiddetinden ne yapacağını şaşırdı ve kedinin peşi sıra karanlığa üç el tabanca sıktıktan sonra karısına bağır­dı:

- Bana bak, karı! Yarından itibaren bu evde ya bu kedi duracak, ya ben!... Vehhap Efendi bazen dediğini yapar bir adam olduğu

için zavallı Hanife Hanım boynunu bükerek:

-Başüstüne efendi, dedi... Yarın bir kayığa bindirir, götürür kendi elimle Hasköy'e atar, gelirim.

...

Ertesi gün Hanife Hanım, kocası işe gittikten sonra kalkıp çarşalandı ve artık gözünden düşen eski sevgilisi ihtiyar kedisini genişçe bir pirinç torbasına koyunca götürüp Hasköy'de, deniz aşırı tenha bir yere attı. Hanife Hanım şimdi artık müsterihtti, eve gelirken yolda bu akşam kocasının gözüne gireceğini düşünerek seviniyordu. Fakat onun sevinci çok sürmedi, zira eve gelip kapıyı açtığı

zaman karşısında yaltaklanan Sarman'ı gördü?

Bahusus, arada koca bir deniz vardı. Kadıncağzın nutku tutuldu, eli ayağı buz kesildi, nefesi tıkanı, merdivenin basamağına iğreti ilişip düşünmeye başladı. Bu kedi, nasıl olup ta denizi geçti? Acaba ben attıktan sonra usul usul peşimden gelip çarşafımın altına saklanarak benimle beraber tekrar kayığa binmiş ve bu tarafa geçmiş olmasın, dedi. Lakin buna ihtimal yoktu. Çünkü kayıktan, kendisinin bu tarafa yalnız çıktığını katiyen biliyordu. Bu düşünce ve şaşkınlık arasında Hanife Hanımın gözüne hayvanın boynunda parıltıyan kırmızı ufak bir şey ilişti ve hemen onu eliyle çekip baktı. Bu yeni doğan çocukların başlarına takılan onluk altınlardan biriydi, şimdi merakı bûsbütün arttı. Zira kedi buradan giderken boynunda hiçbir şey takılı değildi. Hem böyle ihtiyar, suratsız, arsız kediye kim altın takardı? Bir dakika evvel gidip meseleyi komşularına anlatmak isterken işin içine bir altın girince fikrinden caydı ve akşam kocası gelinceye kadar böyle merak, hatta biraz da korku içinde beklemeye karar verdi.... Ve bekledi.

Akşamüstü karı, koca arasında şu muhavere geçiyordu:

- Allahın belası karı, beni günaha sokma, senin karşındaki bal kabağı değil... Ben böyle martaval dinlemem!...

-Eğer yalan söylüyorsam evladımın ölüsünü öpeyim!...

-Sus!... Evladın öleceğine, sen öl, geber!...

-Efendi, seninle istediğin bahse girerim, eğer ben bu kediyi bu gün kayıkla Hasköy'e götürüp bırakmadımsa senden boş düşeyim!...

(Seyyar satıcı)

Bereket versin, bu akşam Abdülvehhap Efendi fazla sarhoş değildi, yoksa kediyi tutunca et tahtasının üstüne yatırır ve karısının gözünün önünde balta ile ikiye bölerdi. Onun için münakaşa pek uzamadi. Vehhap Efendi yemeği hep burnundan soluyarak yedi. Sonra kahvesini içerken yumuşadı:

- Ulan, a ölüsü kınalı karı!...Bir yalan söylüyorsun, bari kuyruklu olmasın!... Hem kediyi Hasköy'e geçirip bıraktım, sonra ben

yine kayıkla döndüm diyorsun; hem de eve geldiğim vakit onu içeride buldum diyorsun! Bunun hangisine inanmalı bilmem ki?... Köpoğlu hayvan vapura binip senden evvel bu tarafa geçmedi ya!....

Vehhap Efendi hem söylüyor, hem hiddetli, hiddetli gülüyor; Hanife Hanım ise hiç aklı ermediği bu işi mütemediyen derin derin düşünüyordu.

O gece bu mesele hakkında saatlerce konuştular. Kedinin boynundan çıkan, ince sarı bir beze bağlı altını saatlerce tetkik ettiler ve Vehhap Efendi buna katıyen inanmadığı halde kanı, koca ertesı günü hayvanı tekrar beraber götürüp Hasköy'e bırakmaya karar verdiler.

...

Sabahleyin erkenden Vehhap Efendi karsına seslendi:

-Haydi yahu, çabuk ol, benim işim var, nerede ise, o murdar hayvanı yakala da gidelim

Hanife Hanım kediyi bermutat piring torbasının içine koydu ve torbayı kocasına uzatarak:

- Bak dedi; sonra bana şöyle böyle deme!...

-Gördüm gördüm!

Beraber çıkılar, tıptış tıptış Balat iskelesine gelip bir kayığa atladılar ve beş dakika sonra Hasköy'e çıkıp pis, rutubetli çarşığı geçtiler. Halıcıoğlu'na doğru üç, dört yüz adım kadar gittikten sonra sağ taraftaki geniş yangın yerlerine saptılar ve etrafı biraz savulladıktan sonra dört tarafı yıkık duvarlarla çevrili, ısrırganlı, molozlu, izbe bir yere hemen torbayı baş aşağı edip arkalarına bile bakmadan hızla

geri döndüler, iskelenin yolunu tuttular. İhtiyar hayvanın bu tenha ve yabancı yerde acı acı ve vahşi vahşi miyavlaması onları, ta caddeye kadar teşyi etti.

Hanife Hanım, o gün yollarda birkaç ahababa uğrayıp bir hayli çene çaldıktan sonra bir de eve geldi ki, kedi yine evde değil mi? Hem de bu sefer boynunda bir yirmilik altın olduğu halde... Kadıncağız, korkudan o gün hiç evde oturmada, vaktini akşama kadar komşularda geçirdi, akşamüstü Vehhap Efendi geldiği vakit karsının benzini fazla sararmış gördü ve sordu:

-Ne o kediye mi üzülüyorsun? Merak etme ben sana güzel bir Van yavrusu bulur getiririm!

- Sen ne söylüyorsun ? Efendi... Kedi burada!

-Nerede?

-Gir de bak, arka odada!

Vehhap Efendi top gibi yerinden fırladı ve bir dakika sonra köpürmüş bir halde karsının üzerine yürüdü:

-Alay mı ediyorsun benimle ulan?

Demek, benden sonra tekrar gittin, kediyi aldın, geldin ha!... Seri alçak seni, demek bu evde ben çocuk oynucağımı öyle mi? Öyle ise şu dakikadan itibaren....

Hanife Hanım fırladı, eliyle kocasının ağzını kapayıp ciddiyetin son derecesini gösteren bir tavır ve eda ile:

-Efendi dedi, kendine gel!... Sonra pişman olursun, bu işte benim günahımı alma, ben zaten sabahtan beri deliye döndüm... İşte kedi burada, al, kendine güveniyorsan öldür, sen de kurtul , bende kurtulayım!... Ve ağlamaya başladı.

Bir yer minderinin üzerinde iki büküm dersine çalışmakta olan çocukta anasını taklit etti, o da gözyaşlarını salıverdi.

Vehhap Efendi şimdi, avazı çıktığı kadar bağırarak, etrafa küfürler savurmak, ortalığı alt üst etmek, her şeyi kırıp geçirmek ihtiyacı içinde kavrıyor, fakat tam patlayacağı esnada derin ve gürültülü bir of çekerek biraz serbestliyordu. Birkaç tane dolma gibi ciğarayı birbiri üzerine hiç ses çıkarmadan içtikten sonra karsına canından bezgin bir halde:

-Kur sofrayı da yemek yiyelim!

Kadın, sessiz ve kızgın yemeği hazırladı. Sonra yemekte lafi yine Vehhap Efendi açtı:

-Hanım, bilirsin ki ben yalanı sevmem, yalana fena halde kızarım, gel, şu işin doğrusunu söyle, şu kediyi pek seviyorum, dayanamıyorum, bunun için, senden sonra tekrar gittim, aldım getirdim de... İşte sana söz veriyorum, katiyen kızmayacağım ve yine söz veriyorum, tekrar attırmayacağım...

Kocasının bu teklifine kadının gözlerinden damlayan iki damla yaş cevap verdi.

-Ağlama... İşte kabahatını affettim...

Kedi de artık burada kalacak, lakin iyi kurnazlık yapıyorsun ha!... İlk günü hayvanın boynuna onluk, ikinci günü yirmilik altın takmak... Yani kedimiz gittiği yerlerden bize altın getiriyor diye beni kandırmak mı istiyorsun? Hanım hiç bu zamanda böyle saçma şey olur mu? Hangi devirdeyiz şimdi? Bu zamanda boynuna yirmilik altın olduğu halde Hasköy'den ta buraya kadar yalnız gelmeye değil kedi, kedinin ağa babası arslan bile cesaret edemez. Sandıktan çocukların altınlarını al, kedinin boynuna tak, beni kandır öyle mi?

Kadının yediği yemek o gece ağzından, burnundan geldi ve kocası ile hemen hemen hiç lıkırdı etmeden gözler yaşlı, surat asık yatağına girdi, yattı.

...

Ertesi sabah Vehhap Efendi işe giderken karsını kendinden evvel hazırlanmış, çarşaflanmış bir halde karşısında buldu ve birden şaşırıp:

-Ne o, nereye böyle sabah karanlığında?

Hanife Hanım kocasının omuzlarını okşayıp ona yalvararak,

-Efendi, dedi; senden kırk yılda bir, bir ricam var, ne olur, bu gün işe biraz geç gideceksin, seninle beraber bir yere gideceğiz!

Zaten akşamdan karsını fena halde kırığına, ağlattığına nadim olan Vehhap Efendi şimdi onun gönlünü almak için:

-Pekâla, dedi, nereye gideceğiz?

-Seninle biraz şöyle gezceğiz!

Beş dakika sonra karı koca yan yana yola düzöldüler ve güle güle, mahut Balat iskelesine geldiler. Vehhap Efendi sordu:

-Ne o, yine Hasköy'e mi?

-Evet... Çünkü orada bu gün dananın başı kopacak!

-Farkındayım zaten... Kedi koltuğunun altında saklı... Lakin beyhude zahmet ediyorsun, ben artık sana müsaade etmiştim, atmasan da olurdu.

-Başka bir mesele var da onun için...

Hasköy'e çıkıp bir gün evvelki yolları takiben yine aynı viraneliğin daha kuytu ve loş bir köşesine geldiler. Hanife Hanım orada koltuğunun altındaki torbayı çıkardı,

efendisinin gözünün önünde üçüncü defa kediyi oraya bıraktı ve sonra kocasına:

-Şimdi dedi, benimle beraber eve döneceksin ve eve gittiğimiz zaman kediyi karşımızda bulacağız!

-Haydi oradan sen de, öyle saçma şey olmaz. Bırak ben işime gideceğim!

Hanife Hanım, kocasının yakasına yapıştı ve onu zorla, sürükleyerek geriye eve döndürdü. Yolda Vehhap Efendi mütemadiyen karısı ile alay ediyor ve arada bir, acaba bizim karnın zihnine bir fenalık mı geldi, diye düşünüyordu. Kediyi Hasköy'de bıraktıktan bir saat sonra evlerine geldiler. Hanife Hanım, buyurun diye kocasına anahtarı uzattı.

-Sen niye açmıyorsun?

-Ben korkarım.

-Haydi oradan deli karı sen de!

Vehhap Efendi hiç ehemmiyet vermeden kapıyı açtı ve açması ile bağırması bir oldu:

-O ne? Kedi burada... Hem boynunda yine kocaman bir altın... Lakin bu ne iş?

İçeri girdiler. Hafif hafif mırıldanarak ayaklarına sürülen ihtiyar Sarman'ı Vehhap Efendi kucağına aldı, sırtını sıvazladı. Sonra boynundaki altının bu sefer de ellilik olduğunu gördüler.

Artık hayret ve sevinçten o gün Vehhap Efendi işe gitmedi. Sabahtan akşama kadar karı koca karşılıklı kahve fincanları ellerinde hep kedinin lafını ettiler.

Bir gün sonra Vehhap Efendi karsına dedi ki:

-Yahu, maşallah kedimiz, çok mübarek bir hayvan... Biz buradan götürüp attıkça o, birer altınla avdet ediyor, hem de altınlar günden güne büyüyor, ben bu gün bir

yorgunluk yapıp Sarman'ı gene Hasköy'e götüreceğim. Ne dersin?

-İstersen Kafdağı'na götür! Fakat kimseye söyleme!

-A.. Hiç söylenir mi? Sen de ağzını gayet sıkı tut ha!

Vehhap Efendi kediyi o sabah gene bermutat pirinç torbasına koyup Hasköy'deki viraneliğe götürdü, bıraktı ve hazır geçmişken oradaki eski ahbaplarından balıkcı Kırkor reisle biraz eski Sandıkburnu âlemlerinden bahsettikten sonra döndü, eve geldi. Kendisine karısı kapıyı açtı:

-Kedi geldi mi?

-Çoktan... Hem de bu sefer boynunda bir yüzlük altınla....

Vehhap Efendiye devlet kuşu konmuş, kimsenin keşfedemediği mühim bir define elde etmişti. Şimdiden sonra artık her sabah kediyi yakalayıp Hasköy'e geçirecek ve o mübarek hayvan her gün kaymeti biraz daha artan bir altın sikke ile avdet edecekti. Bu, Allah'ın her kuluna nasip olur saadetlerden değildi. Karı koca o gün sabahtan akşama kadar bu paralarla neler yapacaklarını düşündüler, artık Çarşamba'daki bu köhne, ahşap, basık, karanlık, havasız, küf kokulu evde oturmamaya, Kadıköy, Adalar, Boğaziçi gibi yerlerde bir köşk yaptırmaya, sonra otomobiller, sandallar, almağa, çocuklarını Avrupa'da tahsil ettirmeğe karar verdiler. Vehhap Efendi, Avrupa'ya biz de gideriz dedi, ise de karısı:

-Katiyen... Ben Frenk memleketinde yaşayamam ve sen gidersen sana karılık hakkımı helal etmem, dedi.

Lakin onların bu tatlı hülyaları çok sürmedi. Gece yatsı vakti, bütün bu olmuş, bitmiş

nazariyle bakılan ümitler birdenbire sönüverdi, zira Sarman, kendi kendine kaybolalı on saati geçtiği halde hâlâ gelmemişti. Hanife Hanım kocasına:

-Ah, diyordu ah! Mübarek hayvanı sen darılttın, sen gücendirdin... Etmediğin hakaret kalmadı!

- Eh hanımcığım... Ben keramet sahibi değilim a... Ne bileyim ki bu hayvan, böyle bir hayvandır.. Mamafih hakkın inayetinden büsbütün, ümidimizi kesmeyelim, hele sabah olsun, ortalık ışınsın, belki yarın sabah erkenden gelir. Bu kedi şimdiye kadar da hiç de sokakta kalmadı değil a... Kış geceleri bilmez misin, dişi kedilerin peşinden gezdiği zaman haftalarca eve uğramadığı olurdu.

O gece ikisini de sabaha kadar uyku tutmadı, ikisi de hayvanın danıp kaçtığına hükmederek fena halde üzüldüler ve gece evin altında ufak bir çatırtı olsa derhal büyük bir ümitle lambayı alıp koştular. Fakat sabahleyin güneş doğup ciğerciler, işkembeciler meydana çıktı, onların sevgili, mübarek Sarman'ları çıkmadı. Hanife Hanım içinin sıkıntısından babalı Araplar gibi başını beyaz bir bezle çattı, pencereye oturdu, yolları gözlemeğe başladı. Sokak aralarında ara sıra rengarenk kediler gördükçe "Sarman, Sarman!" diye sesleniyor ve sonra kendi kedisi olmadığını anlayınca gözlerinden ince yaşlar süzülüyordu.

Böylece aradan bir hafta kadar geçti. Karı, koca her ikisi de bu müddet zarfında yemediler, içmediler, yaşlı ana, babalar gibi sade ağladılar ve dövündüler.

Bir hafta sonra bir gün öğleye doğru arkasında çuvalı ile köşe başından eskici Salamon sökün etti. Salamon, beş, on senedir

hep bu civarda eskicilik eder ve oradaki bütün ev sahiplerini tanır. Hanife Hanımın evine yaklaşıncı cırlak sesiyle haykırdı:

-Eskiler alayım!...

Sonra eliyle pencerede oturan Hanife Hanımı selamladı:

-Sabahların hayır olsun hanumefendi! Nasıl, yok mu eyiski bakir, makir, pambuk, mambuk....

-Yok !

-Eski jaket, pantolon, yelek... Eski fes, fotin, motin yibi bir şeyin de yok mu?

-Yok dedik a...

-Siz sağ olun, ne yapalım?... Ne o, sizi buyun biraz keyifsiz yibi yörüyorum... Doğrusu merakıma dokundu, ne var, ne düşünüyorsunuz?

-Ha!... Bezirgân, eyi ki sordun da hatırıma geldi, sen ne taraftan geliyorsun bakayım?

-Ben mi Ben nah buradan tut, Karayümrük'ten, Salmatomruk'tan, Eğrikapı'ndan, Drağman'dan, Fethiye'den her taraftan dolaşıp buraya yeliyorum...

- Hiç sen o dolaştığın yerlerde, beyazlı, sarılı bir kedi gördün mü?

-Nasıl, beyaza mı sarılı, beyaz, kağda mı?

-Lakırdıyı tersinden anlama! Beyazlı, sarılı kedi diyorum.

-Ha! Beyazlı, sarılı kedi... Zehnim dalgın şaşırdım. Şey, bu kedi yavru muydu, yoksa büyük mü?

-Büyük canım, koca kafalı, gözü çapaklı, burnunun üstü çetele gibi çizik içinde, pinpon bir şey.

-Kedinin burnunun üstünde çetele çizildiğini de şimdi duyuyorum, yoksa

sütçünün heysabini siz oradan mı anlarsınız?

-Yok canım onu başka kediler yapmış...

-Ha! Olabilir ya... Belki kendi aralarında ince heysapları, aksuataları vardır, marttan marta bakarlar çeteleye, ona yöre hesap yörürler. Neme lazım benim, ne yaparlarsa yapsınlar; sen şimdi söyle bana ki, bu kedinin yözleri ne renkti?

-Tatlı kestane!...

-Bu sene hepsi tatlı zaten kestanelerin... Hele yağmur daha yağarsa hiç tadından yenmiyecek! Kuyruğu ne renkti?

-Üstü sarı altı beyaz...

-Demek yüneşe gelen taraf sararmış, toprağa yelen taraf beyaz kalmış...

-Yahudi, haydi çek arabanı, herkes senin eğlencen değil.

-Yok valla... Hanumefendi... Dinim rabbena hakkı için alay etmiyorum... Ben böyle bir kedi tıpkısı, bu sabah yördüm...

-Nerde gördün?

-Nene lazım senin, bir yerde yördüm!

-Doğru söyle nerde gördün?

-Müjdesini isterim.

-Ben de veririm.

-Ne vereceksin?

-Bir mecidiye!

-Rüyada yordum hanumefendi!

-Tuvv!... Allah mustahakını versin herif!

-Yo ağzını bozma! Bir mecidiye müjdeye böyle cevap verilir. Ben bu kediyi sana yerini yosteririm, ama iki buçuk lira alırım.

-Neden, senin Allah'tan korkun yok mu?

-Allah'tan korkarım, kedinin sahibinden de...

-Kedinin sahibi kim?

-Balat'ta aksi bir külhanbeyi Yahudi...

Belki seksen defa hapishaneye yirmiş, çıkmış...

-Sen göster bana kediyi ben seni memnun ederim....

-Ben iki buçuk liradan aşağı yöstermem... Çünkü hiç olmazsa sonra heriften dayak yediğime yöre, bari doktorla ilaç parasını peşin almış olayım!...

Salamon vur aşağı, tut yukarı, kedinin yerini Hanife Hanıma göstermek için iki liraya razı oldu.

***

Balat'taki odun iskelesine giden geniş caddeden doğru Hanife Hanımla Salamon yan yana ilerliyorlardı. Salamon caddenin ortasında birden bire durdu ve Hanife Hanıma:

-Bastır bakalum liraları, dedi.

-Hani kedi nerede?

-Kedi kolay yerde... Sen ver liraları!

-Ben sana önce de söyledim, parayı peşin alırım.

-Ya paraları alıp kediyi göstermezsen!

-Hanumefendi, biz esnaf adam, bizde, yalan, dolan yok...

-Bir lirasını önce vereyim, bir lirasını gösterdikten sonra!

-Öyle ise dur, ben de yideyim, evvela kedinin kuyruğunu kesip yetireyim, sana yöstereyim. Parayı tamam aldıktan sonra da hepsini yösteririm.

-Hay Allah'tan bulasın Yahudi!... İlle inadı inat, kışı iki kanat...

-Eskiden üç kanattı ama, birisi sizden iyi olmasın, bir ahababa hediye ettim!

-A.. Ne utanmaz herifmiş bu...(Elini koynuna sokup iki lirayı çıkararak) Al lanet

olsun, haydi, göster bakayım bana kedimi!

Salamon iki lirayı alıp birkaç kere traşlı çenesine sürdükten sonra:

-Haydi bakalım ,siftah senden, bereket Allah'tan... Yel benimle beraber!...

Sağ taraftan havası ekşimiş bir dar sokağa saptılar, içlerinden fena bir rutubet ve keskin tahta kurusu kokuları gelen alçak, kârgir evlerin arasında daracık bir kahvenin önüne geldiler. Salamon, kadının kolunu dürterek:

- Bak dedi, kedi kahvenin onundaki iskemlenin üstünde uyuyor. Sen yit kediyi al, ben de savuşuyorum.!

Yahudi süratle gözden kayboldu. Hanife Hanım, kıymetli kedisini görür, görmez deli gibi üzerine atıldı:

-Ah!... Sarman, Sarman yavrum, kim getirdi seni buralara anam?

Kediyi kucaklarken içerden biri seslendi:

-Korkma hanım, ısırılmaz. İnsana alışkındır, hoşunuza yitti galiba, ziyamı yok, biraz seviniz!

-Beni tanıdı da ondan!

-Seni nereden tanıdı, arada hısımlık, akrabalık filan mı var?

-Kedi, benim kedim canım...

-Nasıl, kedi senin mi? Hoppala bir yaşma daha yirdim.

-Ne zannettin ya... Benim kedim... Buna seksen tane şahidim var.

-Hanım yanlış yörmüyesin, istersen yözlüğünü tak da bak!

-Haydi, haydi çok lakırdının lüzumu yok... Ben kedimi alıp gidiyorum işte!...

-Hanım, sen çıldırdın mı? Bu kedi tam iki buçuk senedir bu dükkanda durur, senin seksen şahidin varsa benim yüz elli şahidim

var. Nah. Vanki, Hayim.... Nesim... Yako... Yelin buraya be!

Derhal birkaç Yahudi kopuğu oraya birikiverdiler ve kahveci onlara sordu:

-Bu kedi kaç senedir buradadır?

Ötekiler hep birden cevap verdiler:

-İki buçuk...

-A... Üstüme iyilik, sağlık ayol, zorla kediye sahip olacaklar!

-Yok hanım, afedersin, biz kimsenin malını zorla almayız. Madem ki, söylüyorsun bu kedi benim... Yider mahkemeye , dava eder, alırsın!

Hanife Hanım, orada bir alay kopukla uğraşmanın faydası olmayacağını anladığı için akşam kocasını alıp beraber gelmek üzere geri döndü. Ve akşamüstü kocasını kapıda müjdeledi:

-Müjde yahu , kediyi bulduk!

-Deme!

-Vallahi...

Sonra o gün başından bütün macerayı uzun uzun kocasına anlattı ve ikisi beraber Balat'ın yolunu tuttular.

Fakat şimdi o mahut kahvede kedi yoktu, yalnız kahveci külhanbeyi, kahvenin önünde bir hazır iskemleyle oturmuş nargile içiyordu.

Bunların karı koca sokağa saptıklarını görünce hiç aldırmadı. Hanife Hanımla, Vehhap Efendi gelip kahvenin önüne durdular, içerisini gözlemeye başladılar. Kahveci fiyakalı sordu:

-Kimi aradınız?

Vehhap Efendi sertçe bir ciddiyetle:

-Baksana... arkadaş, dedi, burada bizim kedi varmış.

-Burada bizim kedi bile güç barınıyor,

nerede kaldı sizinki?

-Hanım gündüzün gözile görmüş...

-Hanım, şeşi beş yörüyor. Ona yöndüzünde söyledik ki, kedi bezin kedidir.

-Şunu bir de biz görsek olmaz mı?

-Niçin olmasın? Yörün ama şimdi burada yok...

-Nerede?

-Kim bilir kedi bu, bir bakarsın burada, bir bakarsın şurada... Hem bu kedi öyle antika ki, bazı canı sıkılırsa vapura atlar Hasköy'e bile geçer!

Hasköy lakırdısı üzerine Vehhap Efendiyle Hanife Hanım memnun bir halde birbirlerinin yüzlerine baktılar.

Şimdi, iki sıralı alçak ve kokmuş Yahudi evlerinden genç, ihtiyar birçok kadın, pencerelerden başlarını uzatmış, Rafael denilen bu esrarkeş külhanbeyinin kahvesinin önünde iskemlelerde oturan kan ve kocayı seyrediyordu. Bu aralık "Amman minnoş... minnoş.. esmerim minnoş..." diye türkü söyliyerek oradan geçen kılıksız bir Yahudi çocuğuna Rafael Türkçe seslendi:

-Arun, yel ulan buraya!... Yine anlaşılan keyifin yerinde ...!...

-Yel ulan buraya düzül!

Kahvenin önündeki efendi ile hanımı görünce çocuk, işde bir avanta olduğunu çağırtı ve geldi. Rafael'in karşısına dikildi...

-Ulan sapanorya, benim kediyi yördün mü?

-Yördüm, şimdi kunduralarını boyatıyordu çarşıda...

-Bak ..., alay da ediyor. Ulan ..., yit benim kediyi bul, yel sana bir yüzlük var.

Çocuk, yan mütereddit Rafael'in yüzüne

bakarken o, bu sefer hızlı bir Yahudice ile ona uzun uzun bir şeyler söyledi ve çocuk çarşıya doğru süratle yollandı.

Vehhap Efendi sordu:

-Nereye gönderdin çocuğu?

-Kediyi bulsun, yelsin yönderdim. Çünkü anladım ki meraklısınız, uzuluyorsunuz, biran evvel yelsin de meraktan kurtulun!...

Aradan birkaç dakika geçmeden kucığında kedi çocuk sokuin etti. O, Rafael'in tarifi üzere gidip kediyi evden alması, getiriyordu. Vehhap Efendi daha uzaktan görür, görmez karşına:

-Ta kendisi bizim Sarman, dedi.

Ve yakına gelince Rafael'e:

-Arkadaş, dedi, bu kedi bizim kedi...

Rafael, köşe başından yine başka Yahudileri çağırdı:

-Hayım, Yasev, Vanaki.... Yakuvaçı sen de yel!

Üç dört Yahudi külhanbeyisi derhal oraya koşular.

Rafael onları şehadetine müracaat etti:

-Allah için söyleyeceksiniz, bu kedi kaç senedir burada...

Ötekiler hep birden cevap verdiler:

-İki buçuk senedir bu kahvededir.

Sonra evlerden çıkan sarkan kadınlara da tasdik ettirdi:

-Siz soyleyin, bu kedi ne vakittir burada?...

Karılar, yarım sene daha ilave ettiler:

-Üç senedir burada yörüyoruz.

-Vehhap Efendi bağardı:

-Canım nasıl olur; daha iki gün evveline kadar kedi bizim evde idi.

Rafael:

-Olabilir efendim. Kedi kediye benzer!

Bu aralık orada tahminen on yaşlarında çil yüzlü, turuncu saçlı bir Yahudi çocuğu peyda oldu ve gürültü arasında usulca Vehhap Efendi ile Hanife Hanımın yanına sokulup şöyle mırıldanmaya başladı:

-Hanumefendi, bu kedi buraya geldiği yün boynunda armut biçiminde koca bir altın vardı.

-Hanife Hanım, çocuktan fazla laf almak isterken Rafael öteden çocuğa atıldı:

-Haydi be fesat oğlu fesadı... Haydi işin yok mu, işine gitsenel

Çocuk yalandan korkar gibi birkaç adım geri kaçtı, sonra gene karı kocanın yanına sokulup aynı nağmeyi tekrar etti:

-İki yötzüm kör olsun, bu kedi buraya yeldiği vakit boynunda armut biçiminde koca bir altın vardı.

Armut biçiminde koca bir altın lafını duyduka Vehhap Efendiyle Hanife Hanımın içleri eriyor, fakat bu hunzar Yahudinin elinden kediyi nasıl kurtaracaklarını düşünüyorlardı. Karı koca bir müddet baş başa verip bir şeyler fısıldaştılar, sonra Vehhap Efendi, Rafael'i kenara çekip dedi ki:

-Sana biraz bahşış verelim de, gürültüsüzce kediyi alıp gidelim.

Rafael güldü:

-Ne Bahşış mi vereceksiniz? Bahşışı fukaraya verin de sevaba yirin... Bir insan malını bahşış mukabilinde verir mi? Öyle söylyeceğinize bu kedi bezin çok hoşumuza yitti, bunu ucuz pahalı bize sat, deyin, daha iyi!

-Peki öyle olsun, sat şu kediyi bizel

-Satayım, baş üstüne!

-Bir mecidiye verelim ver!...

-Paranıza yazık değil mi? Bir mecidiye ile yarım okka sığır eti alırsınız daha iyi!

-Peki sen ne istiyorsun?

- Ben mi , bana bakma sen, benim satmıya niyetim olmadığı için ne söylesem size tuhaf yelir.

-Hele söyle bakalım, canım!...

Rafael artık işin meyanesi geldiğini anladığı için Vehhap Efendinin koluna girip onu kahveden içeri soktu ve şunları söyledi:

-Sizin buraya yelmeniz boşuna değil efendi, sizden başka daha buraya evvelce kaç kişi yeldi, bu kediye talip çıktı, ama hepsi de alamadan yitti. Siz, nerden haber aldınızsa aldınız ki bu kedi her kediye benzemez, bu kedi başka kedidir, ister inan ister inanma, yeçen kabak vaktinde Amerikalılar, ellerinde bir dişi kedi ile yeldiler, bundan bir yavru almak için yirmi lira verdiler, olmaz dedim. Otuz lira verdiler yine olmaz dedim; kırk verdiler ben yine dişimi sıktım; nihayet elli liraya razı oldum. Kendisine o zaman yüz elli lira verdiler, vermedim. Ama bu ne cins kedidir, bunun kerameti nedir ben bilmem... Onu ancak erbabı biliyor. Anlaşılan siz de bunu haber alıp yeldiniz, eğer almağa niyetiniz varsa size şimdi pazarlıksız elli liraya veririm!

Vehhap Efendi birdenbire neye uğradığını şaşdı:

-Ne diyorsun yahu deve mi alıyoruz elli liraya?

-Deveden ucuz bu... Kedinin değeri var ki Amerikalılar yelip elli liraya yavru aldılar.

Vehhap Efendi dışarı çıktı, karısıyla konuşmaya başladı.

Gene o çil yüzlü, turuncu saçlı çocuk

yanlarına sokulup mırıldandı:

-Hanumefendi, valla billa bu kedi buraya yeldiği vakit boynunda armut biçiminde bir altın vardı!

Rafael, yalandan hiddetle kahveden fırlayıp çocuğun ensesine hafif bir şamar indirdi ve Yahudice birkaç küfürle onu oradan defetti.

Artık iyice akşam olmuş, hava kararıyor, Rafael'in kahvesinin serseri müşterileri birer ikiye düşüyorlardı.

Hanife Hanım, bir aralık kocasının kulağına:

-Karakola gidip haber verelim, zorla alalım!

Dediyse de kedinin esrarının ortaya dökülmesinden korkan Vehhap Efendi buna hiç razı olmadı.

-Hem, dedi, görmüyor musun? Kedinin kendisinin olduğu dair herifin seksen tane yalançı şahidi var.

-E ne yapacağız? Göz göre göre kediyi burada bırakamayız ya!

-Demin o Yahudi çocuğu ne diyordu; kedi buraya geldiği vakit boynunda armudiye altını mı var, diyordu?

-Öyle ya ... Çocuk onu söyledikçe beriki ifrit oluyordu, nihayet çocuğu tokatla buradan kaçırdı, görmedin mi? Mutlaka kedi buraya altın taşımaya başladı.

-Acaba yirmi, otuz liraya razı edemez misin herif?

-Bilmem ki... O pek yüksekten atıyor ama... Dur bakayım, bir daha konuşayım!

Vehhap Efendi, Rafael'i dışarı çağırdı ve onunla bir müddet daha konuştu, sonra birden hiddetlenerek bağırdı:

-Ben zorla alıp gitmesini de bilirim.

-Zorla kimse, kimsenin malını alamaz.

Dağ başında değiliz efendi! Zorla sen benim malımı nasıl alırsın?

-Canım bir kere bu kedi bizim kedi... Biz bile bile senden satın alıyoruz, sen de artık bu kadar insafsızlık etmesene!

-Bedava vereyim istiyorsun malımı? Ben elli lira dedimse sen de bir şey ver bakayım!

-İşte yirmi beş lira da ben veriyorum canım!

Diğer Yahudiler atıldılar:

-Haydi Rafael, ver hayrini yör!

İkisini el ele tutuşturdular, şiddetle ikisini de kollarını sarsmaya başladılar. Vehhap Efendi sol eliyle cebinden cüzdanını çıkarıp yirmi beş lirayı Rafaelin avucuna saydı. Rafael gayri memnun bir tavırla:

-Beş lira olsun daha ver!

Ve kurtaramayınca:

-Çırağın bahşişi olsun ver, diye üç mecidiye daha aldı. Sonra Vehhap Efendi hemen kanepede uyuklayan kediyi yakaladı, karısıyla beraber gecenin karanlığında evin yolunu tuttular. Yolda, yirmi beş lira diyorlardı, gitti ama, hayvan sağ olursa onu dört beş günde çıkarır. İhtimal yarın sabah, Hasköy'den boynunda beşibirlikle gelir.

O gece kan koca sevinçlerinden hiç uyku uyuyamadılar. Sabaha kadar hep kedinin yüzünden uğrayacakları lütufları tahayyül ile sabahı ettiler.

Sabahleyin Vehhap Efendi hayvanın bol kıyma ile karnını doyurup piriç torbasına koyunca Hasköy'e yollandı. Yollar henüz alaca karanlıktı, güneş doğarken Hasköy yangın yerine geldi ve etrafına bakıp besmele çekerek torbayı baş aşağı etti döndü.

Evde karısı bir iki buçukluk, yahut beşibirlik

ile avdet edecek diye Sarman'ı dört gözle bekliyordu. Lakin aradan çok zaman geçtiği halde kedi gelmedi ve neden sonra kapı çalındı:

-Kim o?

-Benim yahu aç!

Kadın kapıyı aralık ederken kocası sordu:

-Kedi geldi mi?

-Yoo!

-A... ben bırakalı yarım saatten fazla oldu.

-Aman efendi, rica ederim, git nereye bıraktınsa al, gel... Bu kedi artık bu eve darıldı, başka yerlere kaçıyor, koş rica ederim, üşenme git, bıraktığın yerden al gel, hayvan tekrar eve ısınsın, o zaman gene altınları taşırl!

Vehhap Efendi naçar kalktı, tekrar Balat iskelesine indi ve tam kayığa binip karşıya geçerken eskici Salamon'a rast geldi, o da diğer kayıkla Hasköy'den geliyordu, selamlaştılar. Salamon:

-Nereye böyle dedi, sabah sabah?

-Biraz işim var. Hasköy'e gideceğim!

-Afedersiniz amma ,size bir şey soracağım... Sizin bir kedi var, yarısı sarı, yarısı beyaz.

-Eee ne olmuş?

-Dün hanumefendi , bana sordu, bu kediyi yördün mü diye... Ben de yördüm dedim ve yetirdim, kendine yerini gösterdim.

-Biz aldık kediyi oradan.

-Elbet alacaksınız, bir insan malını başkasına bırakır mı?

Ama şimdi yördüm, o kedi Hasköy iskelesinde vapura binmek için bileti alıyordu.

Vehhap Efendi hemen bir kayığa binip

Hasköy'e geçti.Geçti ama kediyi koydunsa bull! O gün Vehhap Efendinin Hasköy ve Balat taraflarında kediyi aramadığı yer kalmadı. Sonra eve gelip işi yana yakıla karısına anlattı. Ve tekrar ikisi bir olup o gün akşamlara ve gece sabahlara kadar Sarman'ı bulmak için baş vurmadıkları yer bırakmadılar. Fakat kedi ortadan tamamiyle sıı olmuştı.

Hem bu aramalar sade o gün ve gece ile de kalmadı; karı koca daha günlerce , haftalarca kedinin peşinden koşulsarsa da hiçbir tarafta onun izini bulamayıp zavallılar elleri böğürlerinde kaldılar....

Şimdi gelelim bu kadar şeylere sebep olan esrarengiz kediyeye... Kedi de ne bir esrarengizlik vardı, ne de peri, cin tayfasına mensuptu. Yalnız işin içinde müthiş bir orostopolluk vardı. Yukarıda birkaç kere ismi geçen eskici Salamon esasen Hasköylü'ydü. Bu herif, bir sabah erkenden köşe penceresinde sabah kahvesine hamursuz batırıp yerken gözüne siyah çarşafı bir kadın ilişti, dikkat etti, kadının koltuğunda bir torba vardı kadın yaklaştıkça torbanın içinde bir şey kamıldadığı hissolunuyordu. Salamon'u bir meraktır aldı, bu vakit erkenden böyle yabancı kadın Hasköy'de yangın yerlerinde ne arıyordu? Kendini göstermeden kadını göz hapsine aldı ve o yüzünü sağa dönünce teşhis etti:

-Çarşamba'da , yeşil kapılı evdeki hanum!... Daima akzuata ederim... Demek hem de bildikmiş... Dur bakalım, ne olacak?

Kadın torbadan kediyi çıkarırken Salamon'u gülmedir aldı:

- Vay köpoğlu... Kediyi atmak için üşenmeden ta Çarşamba'dan kalkmış, buraya kadar yemiş... İyi ama bundan bize

istifade yok mu?

Salamon birkaç saniye kadar bütün zekasını sarfederek düşündü ve sonra sevinçle yerinden fırlayarak:

-**Buldum** dedi, planı iyi kullanırsak, bu işte bize hayli para var ve kalktı, evdeki sandıktan bir onluk altın aldı, çuvalını sırtlayıp sokağa fırladı. Viranede kediyi yakaladı, altını kedinin boynuna taktı, sonra kediyi çuvala tıktı, alacele cami altı iskelesinden bir kayığa binip kadından evvel Balat köprü başı iskelesine çıktı, süratle Çarşamba'yı boyladı. Hanife Hanımların evinin önüne gelince usulca hayvanı çuvaldan çıkarıp bahçe duvarından fırlattı ve Hanife Hanım eve gelince kediyi evde buldu. İkinci gün Salamon yine aynı planı tatbik etti, ve o gün gelip Balat'ta Rafael'i buldu, ona meseleyi anlattı, onu kendisine ortak aldı. Salamon Hanife Hanımla Vahhap Efendiye iyice emniyet gelmek için bir ellilik ve bir yüzlük altına kıydı! Lakin sonra dördüncü gün, Çarşamba'dan geçerken kediyi çaldı, çuvalına koydu, getirdi, Rafael'in kahvesine bıraktı ve bu suretle Rafael'le beraber onların yirmi beş liralığını tavlada. Bu paradan on lirası Salamon'un masrafına ayrıldı, beş lirası o akşam orada yalancı şahitlik eden Yahudi külhanbeylerine tevzi edildi. Yarım lirası o akşam ikide bir Vahhap Efendiyle Hanife Hanımın yanına gelip

-Hanumefendi, bu kedi buraya geldiği vakit boynunda armut biçimi altın vardı! Diyen çil yüzlü çocuğa verildi.

Kalanı da eskici Salamon'la kahveci yanına paylaştılar.

Kedi ortadan büsbütün kaybolduktan bir ay sonra, Hanife Hanım bir gün pek darda kaldığı için vaktiyle sevgili Sarman'ın getirdiği altınları bozdurmak üzere Balat'taki tütüncü İranlıya yanaştı ve dört altını camekânın üzerine atarak:

-**Şunları bana bozun**, dedi.

İranlı altını evirdi, çevirdi teraziye ve mihenge vurdu ve içlerinden yalnız en küçüğünü alarak:

-**Hanumefendi, dedi, bunların içinde safi bu onluk, halis altındır, ötekilerin hepsi kalıptır, sahtedir. Bunların daha aşağısına penez derler ki, men satirem danesini yirmi paraya!**

Zavalı Hanife Hanım, yıldırma vurulmuş gibi paraları alıp eve götürdü, düşünce düşünce ve ağlaya ağlaya evde otururken eskici Salamon geçiyordu.

Hele dedi, şu paraları bir de şu Yahudi ye göstereyim !

-**Baksan a ... Bezirgân, altın para bozar mısın?**

-**Bozarım!**

-**Şunları bana bozuversene!**

Yahudi, paraları avucuna alır almaz tanıdı ve içinden en ufağını alarak:

-**Buna bir meci diye vereyim, otekileri de yötür leblebiciye ver, dedi.**

İstanbul 1341/1925

Balat Türküsü

Can Yücel

Güneş sözlüğünden raşel
 Bütün karanlıklara dama
 Giyindiği bir şey değil
     Soyunduğu bir dal basma
 Harf atıyor yukarlardan
     Kelebek gözlüklü bir tanrı
 Raşel ki bir kutsal yalan
     Yalanlıyor kitapları
 Oyy bu çaylak yuvası evren
     Uçurmuş raşellerini
 Çalan onlardı göğüslerinden
     Erkeklerin al mendillerini
 Yerusalım değil bu ülke
     İki su omuzlarından aşk
 Damlıya damlıya bu öfke
     Akkuğulu göl olacak

Cibali

A. Kadir

Cibali dendi mi
aklıma siz gelirsiniz, kadınlar,
kiminizin beş çocuğu,
kiminizin nar gibi yanakları var,
kiminiz kocasız kalmış,
kiminiz ihtiyar,
kiminiz daha körpe henüz.
Bana umulmadık,
eskimiş türküler düşündürür
siyah başörtüsü altında yüzünüz.

Parmaklarda tütün kokusu.
Tütün kokusu pazen entarilerde.
Biriniz ekmek alır fırından,
biriniz durmuş öksürüyor ilerde,
geçiyor bizim mahalleden biriniz.

Cibali dendi mi
aklıma siz gelirsiniz, kadınlar.
Çarpık ayakkaplarınız gelir
ve kahraman elleriniz.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik. Şahmerdan, YKY, İstanbul, 2005.
- Adivar, Halide Edip. Sinekli Bakkal, Özgür Yay., İstanbul, 2005.
- Ahmet Rasim. Falaka, Arba Yay., İstanbul, 1987.
- Akay, Hasan. Fatih'ten Günümüze Şairlerin Gözüyle İSTANBUL, İsalet Yay., İstanbul, 1997.
- Alus, Sermet Muhtar. İstanbul Kazan, Ben Kepçe, İletişim Yay. İstanbul, 1997.
- Armağan, Mustafa İyay. haz.). Bir Semtini Sevmek, İGDAŞ-İBB, İstanbul.
- Ayverdi, Sâmîha. İstanbul Geceleri, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1977.
- Ayverdi, Sâmîha, İbrâhim Efendi Konağı, Kubbealtı Nesriyatı, İstanbul, 1999.
- Ayverdi, Sâmîha, Mesihpaşa İmamı, Kubbealtı Nesriyatı, İstanbul, 2000.
- Beyatlı, Yahya Kemal. Aziz İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti & YKY, İstanbul, 2005.
- Deleon, Jak. Balat ve Çevresi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.
- Deleon, Jak. Anıtsal İstanbul (Gezgin Rehberi), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.
- Ersay, Mehmet Akif. Safahat, Çağrı Yay., İstanbul, 1999.
- Gürlek, Dursun. Maziye Bir Bakiver, Timaş Yay., İstanbul, 2005.
- İleri, Selim. İstanbul Seni Unutmadım, Doğan Kitap, İstanbul, 2005.
- Kahraman, Seyit Ali-Yücel Dağlı (Haz.). Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul 1. Cilt, YKY, İstanbul, 2004.
- Kara, Ayşe. "Bir Düşüş Hikayesi", Türk Edebiyatı Dergisi, Mayıs 2001.
- Kaygılı, Osman Cema. Köse Bucak İstanbul. Selis Kitaplar, İstanbul, 2003.
- Kaygılı, Osman Cema. Sandalım Geliyor Varda, Selis Kitaplar, İstanbul, 2004.
- Koçu, Resad Ekrem. Fatih Sultan Mehmed, Doğan Kitap, İstanbul, 2004.
- Lekesiz, Ömer. Yeni Türk Edebiyatında Öykü I, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1997.
- Muallim Naci. Ömer'in Çocukluğu, Beyan Yay., İstanbul, 2005.
- Okay, M. Orhan. Bir Başka İstanbul, Kubbealtı Nesriyatı, İstanbul, 2002.
- Safa, Peyami. Fatih-Harbiye, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Türk Dili Dergisi-Türk Öykücülüğü Özel Sayısı. Sayı:286, 1975.
- Yüceyilmaz, Muhterem. Halic Hikayeleri, Ötüken Nesriyat, İstanbul, 1997.

FATİH
BELEDİYE
BAŞKANLIĞI

فاتح - ادرنه قیو

لَوْ أَن تَرَامُوا نَجْدَ هَسْنِكُمْ سَقَمًا لَّخَرِيطَةُ سِنْدِ

